Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

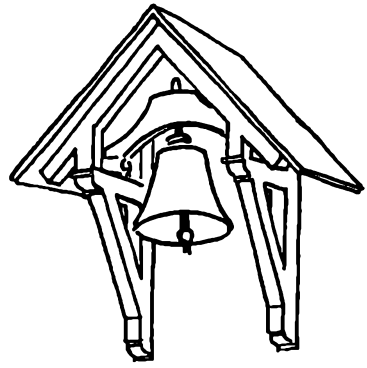
TESTRUP HØJSKOLE

1866-1966

TESTRUP HØJSKOLE

1866-1966

TANKENS LYS - LIVETS ORD
DAGLIG BRØD TIL UNGDOMS BORD

TESTRUP HØJSKOLE

1866-1966

TESTRUP HØJSKOLE

1866-1966

Ved

JENS MARINUS JENSEN

og

I. C. HEUCH

Udgivet af

TESTRUP HØJSKOLES ELEVFORENING

1966

Konrad Jørgensens Bogtrykkeri A/S . Kolding

Når det har været muligt for Testrup Højskoles elevforening i anledning af 100 års jubilæet at udgive denne bog, omhandlende Testrup Højskoles historie i store træk, skyldes det først og fremmest de to forfattere, forhenværende forstander Jens Marinus Jensen og læge I. C. Heuch, som til trods for den afmålte tid, der blev stillet dem til rådighed, til trods for optagethed og travlhed af forskellig slags, med interesse og indleven over for emnet har påtaget sig opgaven. For dette siger vi dem vor varmeste tak. Men en tak skal også rettes til Testrup Højskole, uden hvis økonomiske bistand bogen næppe ville have set dagens lys.

Vi glæder os over, at den er blevet til, for det første, fordi vi tror, at en sådan bog vil være af interesse for dem, der ud i fremtiden får med Testrup Højskole at gøre, idet ingen tidsepoke står alene. Fortid og nutid har altid noget med hinanden at gøre, der er sammenhæng at spore overalt. Historien gentager sig, og det vil denne bog også være en bekræftelse på. Men vi glæder os også, fordi vi mener, at det for venner af Testrup Højskole og ikke mindst for gamle elever må være af betydning at blive ejer af en sådan bog, og vi vil derfor gerne udtrykke håbet om, at den må blive vel modtaget.

På elevforeningens vegne:

Karen Margrethe Nielsen,
formand.

1866-1926

Indledning.

Den 1. november 1966 er det 100 år, siden Testrup højskole begyndte, og det er blevet betroet mig at skrive om de første 60 år af skolens historie. Der blev udsendt skrifter til 25 og 50 års jubilæerne, så gentagelser kan ikke undgås. Alligevel er det naturligt, at man opfrisker hele højskolens historie, så nuværende og kommende elever kan have en mulighed for at læse om, hvordan det begyndte, og hvordan skolens liv og undervisning fik præg af skiftende tider og personligheder.

I over 40 år hørte navnene Jens Nørregaard, Christoffer Bågø og Testrup sammen. Det var de to mænd, der gjorde skolen landskendt og gav den ansigt og anseelse udadtil. Det er derfor rimeligt, de to mænd bliver hovedpersoner, når der skal fortælles nogle træk af skolens historie gennem de første 60 år.

Blandt mine kilder må jeg nævne Jens Nørregaards og Kr. Thårups bøger og skoleprotokoller, årsskrifterne fra Testrup højskole, Højskolebladet og flere samtidige tidsskrifter, Nanna Fabritius Vogt f. Nørregaard: »Mindeskrift om Jens Nørregaard«, 1938, Roar Skovmand: »Folkehøjskolen i Danmark 1841—1892«, 1944, A. Pontoppidan Thyssen: »Den nygrundtvigske bevægelse I«, 1958, Hans Lund: »Askov Højskole 1865—1915«, 1965 (samt en del af den litteratur, de tre sidste bøger henviser til). Endvidere en del af dr. Jens Nørregaards privatarkiv, dr. L. Moltesens, Ludvig Schrøders

og Ernst Triers arkiver i Rigsarkivet. For adgangen til de sidste bringer jeg min bedste tak til overingeniør Har. Moltesen, pastor emer. Frederik Schrøder og generalkonsul, professor, dr. phil. Troels Fink. Ligeledes en hjertelig tak til fhv. forstander, cand. mag. Hans Lund for nyttige vink og til tidligere lærere og elever på Testrup for oplysninger om deres tid på skolen.

Jens Marinus Jensen.

ØSTJYLLAND KALDER

I årene 1864—1870 oprettedes ca. 50 folkehøjskoler. Mange af dem fik kun en kort levetid, og de fleste af dem er glemt i dag.

Bag oprettelsen af disse skoler stod Grundtvigs tanker om en fri folkelig højskole for voksen ungdom og vort lands oplevelser i 1864 med Dannevirkes rømning, Dybbøls fald og tabet af Sønderjylland.

Digterne gav i disse år folket mangen en opsang, men tidens motto blev klarest formet i 1872 af H. P. Holst:

»For hvert et tab erstatning findes!
Hvad udad tabes, det må indad vindes!«

Før disse ord var formet, var unge evnerige mænd i gang med at realisere deres indhold både på materielle og åndelige områder.

Folkehøjskolerne var et af udtrykkene for en folkelig rejsning og et middel til dens videre vækst.

Ofte var det åndeligt vågne lægfolk, der gjorde begyndelsen, når en højskole skulle i gang. Således også på Aarhusegnen.

Her var der »højere landboskoler« i Saxild og Viby. Den sidste oprettet i 1857 af lærer Lars Bjørnbak for at give de unge nyttige kundskaber. Han var dygtig og hensynsløs og søgte at skabe en selvstændig landbostand, der kunne gøre sig gældende økonomisk og politisk. Han talte hånligt om grundtvigianerne, som efter hans mening sammen med de nationalliberale havde påført os krigen i 1864.

Hans klart udtalte materialistiske og rationalistiske syn på tilværelsen fik nogle unge bønder til at drøfte nødvendigheden af en grundtvigsk folkehøjskole som modvægt mod Bjørnbaks arbejde. Det endte med, at to af dem, Kristen Rasmussen, Gundestrup, og Anders Sørensen, Jegstrup, i vinteren 1865—66 fik lærer Kr. Højmark, Stautrup, med til København for at rådføre sig med kendte folk, der kunne hjælpe dem at finde den rette mand til at lede skolen.

Højmark var meddeler fra sin egn til bladet »Dansk Folketidende«, de opsøgte redaktøren, Sofus Høgsbro, og han rådede dem til at tale med Grundtvig selv om sagen. De blev venligt modtaget af den gamle, og samtalen endte med, at Grundtvig sagde: »Den sag er god, og den skal nok lykkes.«

De tre mænd talte også med den senere biskop Skat Rørdam. Nogle dage efter traf Skat Rørdam den unge cand. theol. Jens Nørregaard på trappen til Blaagaard seminarium, hvor de begge underviste, fortalte ham om de tre jyders besøg og spurgte, om han kendte en mand, der kunne og ville tage en sådan gerning op.

Det fængede øjeblikkeligt i Nørregaard.

Vel havde han en god plads som lærer i historie ved frk. Zahles pigeskole, holdt samtidig litterærhistoriske foredrag ved Blaagaard seminarium og syslede tillige med forberedelser til en doktordisputats, arbejde fattedes ham ikke, men han længtes efter en virksomhed, hvor han mere direkte kunne give sin samlede kraft til folkets oprejsning efter det hårde slag i 1864. Han ville gerne ud på landet et sted, hvor han selv var leder.

Han drøftede sagen med sin hustru og skrev til lærer Højmark, at han var villig til at oprette en højskole på Aarhusegnen for egne midler, men han bad om Højmarks og hans meningsfællers moralske støtte, samtidig med at han redegjorde for sin folkelige og politiske stilling.

Tilbudet vakte glæde, men også betænkelighed. Hvem var

denne Nørregaard? Var han nationalliberal og hørte til det parti, der havde arbejdet på at få junigrundloven ændret? Kunne man regne med, at det var en mand, der egnede sig til at vække jydske bønder?

Igen henvendte man sig til Grundtvig. Han rådede til at stille Nørregaard bestemte spørgsmål for at få hans opfattelse klarere frem.

Der veksledes nogle breve mellem Højmark og Nørregaard.

Højmark spurgte: »Har De syn og sans for folkesangens betydning, og hvilken plads den i forhold dertil må indtage i folkehøjskolen?« — »Har De, om De end ikke har sluttet Dem til »Bondevennerne«, syn for, at det er bondestanden, der skal frem og oplyses og opvokse til at blive folkets kerne og bærere af den nye tid?« — »Misforstå ikke grundene til disse spørgsmål! En skole i en ægte folkelig retning vil kunne trives her, her er to skoler i den materielle retning syd for Aarhus, denne skulle gerne være grundtvigsk som Bojsens i Gedved. Det er en egn, hvor der er noget at gøre.«

Nørregaards svar gjorde det muligt for Højmark at skrive, at han var velkommen til Aarhusegnen.

Nørregaard aflagde besøg på Grundtvigs højskole Marienlyst, på Vallekilde, som ungdomsvennen Ernst Trier havde sat i gang samme vinter, og hos Chr. Kold i Dalum, før han rejste til Jylland i marts 1866. Der fremlagde han sine tanker og planer for en forsamling af de lærere og bønder, som havde ønsket en grundtvigsk folkehøjskole. De havde talt om landsbyen Slet som stedet, hvor et langt gammelt hus måske kunne laves om til skole. Men nej, »Slet højskole«, det gik Jens Nørregaard ikke ind på. Ville nogen sælge ham jord til byggegrund for en skole? To brødre Thomsen i Testrup rejste sig. Nørregaard besøgte dem dagen efter, købte jord af Jens Thomsen, og flere sagde til ham, at Testrup var det rette sted både i materiel og åndelig henseende.

Forinden rejsen til Jylland havde Nørregaard truffet af-

tale med ungdomsvennen Christoffer Bågø om at være lærer ved skolen. Han var et par år ældre, men havde intet imod, at Jens Nørregaard blev forstander.

Denne aflagde sammen med sin hustru besøg på egnen for at følge byggeriet, og første oktober var dette færdigt, de kunne flytte ind i hjemmet og udstyre skolen.

I løbet af oktober holdt den nye forstander en del møder forskellige steder i oplandet, nogle steder var der interesse og velvilje, andre steder mødte der få eller ingen.

Den 1. november åbnedes skolen ved et offentligt møde, hvortil folk kom langvejs fra. Lærer Højmark overrakte to dannebrogsflag fra kvinder på egnen.

Da Nørregaard den dag hejste flaget, sagde han: »Lyt til flagets vækkende røst: Saml jer under mig, lad Danmarks liv være alles hjertesag!«

Indvielsestalen blev holdt af præsten Peter Rørdam. Foruden Nørregaard og Bågø talte tre østjydske præster, blandt dem Otto Møller, Gylling, som de senere skulle få meget at gøre med.

Chr. Richardt havde skrevet en sang til lejligheden: »Den bonde, som vil lede sin avling med forstand.«

NØRREGAARD OG BÅGØ

Hvem var så de folk, der begyndte højskolen i Testrup? To sære, fremmede fugle er de blevet kaldt. Fra hvilke kredse kom de, hvilken uddannelse havde de, og hvilke forudsætninger for at grundlægge og drive en folkehøjskole?

Jens Nørregaard var født 11. november 1838 i København. Hans fader var fuldmægtig i skiftekommissionen, kancellisekretær Fr. Chr. Nørregaard. Den fædrene slægt havde i et par generationer boet i hovedstaden, men længere tilbage var der jydsk blod i årerne. Moderen var præstedatter fra Ribe.

Det var et livligt, jævnt velstående hjem, hvor der dyrkedes

megen musik. Jens Nørregaard lærte tidligt at spille og dyrkede musik hele livet. Han var flink til at danse, og balletmester Bournonville ville have ham til balletten. Ti år gammel kom han i Borgerdydskolen, hvorfra han blev student i 1856. Her fik især rektor Martin Hammerich betydning for ham.

Under påvirkning af præsten Rudolf Frimodt, der havde været hans lærer i religion og hebraisk, tog han fat på det theologiske studium.

I nogle »minder og indtryk fra min studentertid 1856—61«, som Jens Nørregaard mange år efter nedskrev, fortæller han om sit ungdomsliv:

»I hele min studentertid var eftervirkningen af treårskrigen og den unge folkefrihed den luft, vi indåndede, fuld af frimodighed og glæde ved livet og især livet i Norden med håb for fremtiden. Når dertil kom den hele strøm af digterværker, som stod til vor rådighed og som til dels frembragtes lige for vore øjne (jeg nævner her især Chr. Winthers »Hjortens Flugt« og Paludan-Müllers »Kalanus«) og Det kongelige Theaters skuespil, som jeg lige siden min tidligste ungdom har nydt rigelig godt af og har modtaget stærk påvirkning af med hensyn til skønhedsglæde, så vil det kunne ses, at sjælden har et studenterliv været ført under gunstigere forhold. I Studenterforeningen kom jeg stadig .... Men jeg åbnede aldrig min mund til at holde tale .... jeg var bange for at tale.«

Jens Nørregaard havde den lykke at knytte gode venskaber i ungdomstiden. Tidligt traf han Christoffer Bågø, der skulle blive hans medarbejder gennem alle årene i Testrup, og gennem ham lærte han Ernst Trier at kende, den senere grundlægger af Vallekilde højskole. De tre dannede sammen med Henrik og William Scharling et lille »sladderasticum«, der som oftest mødtes søndag eftermiddag mellem klokken fem og otte på Ernst Triers hyggelige kvistkammer på Vesterbro. De gennemdrøftede under en pibe tobak alle

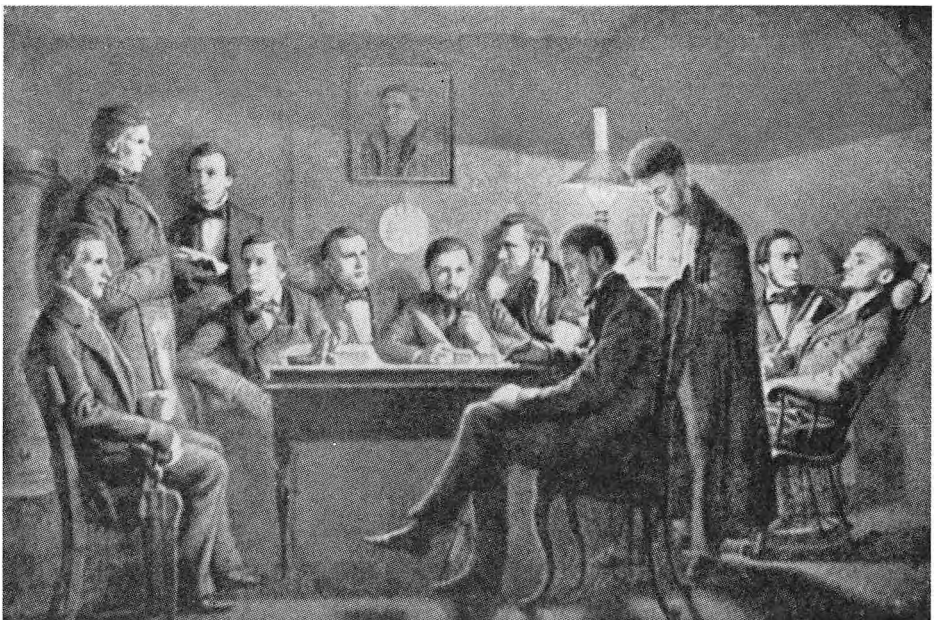
døgnets og tidens oplevelser og deres egne unge tanker og drømme. Gennem flere år fortsatte dette for alle andre skjulte samvær, hvor de uden alle andre hensyn end retfærdighed og samvittighed prøvede, meddelte, vejede og vragede.

Da Jens Nørregaard nedskrev sine minder om denne kreds, levede endnu de fire, og mange forskellige meninger og oplevelser havde til tider blæst dem væk fra hinanden, men han var overbevist om, at kunne det lykkes at samle dem igen som dengang, »så er alle år og oplevelser blæste bort, og vi er igen de samme fire ungdomsvenner, der kan frimodig veksle tanker og planer som guderne i Asgaard, der legede guldtavl i tidernes morgen«.

Det var Ernst Trier, der gav Nørregaard navnet »Tusindfryd«, fordi det navn »svarede fuldkommen til hans natur og væsen«.

Den 24. maj 1858 stiftedes »Lille Theologicum«. Navnet kom frem som en modsætning til et større theologisk samfund, som holdt møder på Borchs kollegium. Trier havde fået opfordring til at være med og sagde ja på betingelse af, at hans venner Bågø og Nørregaard også måtte være med. Denne kreds, der især samledes til opbyggelig gennemgang af Pauli breve, fik stor betydning for deltagerne. Møderne holdtes en tid skiftevis hos nogle af deltagerne, men efterhånden mest hos Trier. En af hans kunstnervenner tegnede deltagerne på sten, og billedet blev mangfoldiggjort. På dette billede ses fra højre Frits Viberg (siden sognepræst i Silkeborg), Otto Jacobsen, der var Triers fætter og senere sognepræst i Børglum, så følger Ernst Trier i slåbrok med biblen, Jens Paludan-Müller, lovende ung historiker, som faldt ved Sankelmark i 1864, Christoffer Bågø, Ludvig Schrøder med fjerpen i hånden, Julius Schousboe og Jens Nørregaard, Reinhold Hertel, Markus Dam og Ludvig Wagner, med hvis søster Charlotte Ludvig Schrøder senere blev gift.

Det var ikke fra begyndelsen nogen grundtvigsk kreds,

»Lille Theologicum«.

men gennem de fire år, den holdt sammen, blev en del af deltagerne stærkt påvirket af Grundtvig. Dertil bidrog, at seks af kredsen i 1859 deltog i det andet skandinaviske kirkemøde i Lund, hvor de blev kendt med to unge norske theologiske studenter, Herman Anker og Olaus Arvesen. På hjemvejen over sundet blev Grundtvigs svigersøn P. O. Boisen så glad ved »Lille Theologicum«s sange, at han fik fru Asta Grundtvig til at indbyde dem alle til »den gamles« fødselsdag den 8. september. Det var første gang, Grundtvigs hjem åbnede sig for en større kreds. Året efter kom de to nordmænd, der i 1864 begyndte Norges første højskole, til København for ved siden af at studere theologi en gang ugentlig at deltage i »Lille Theologicum«s møder. De mødtes om søndagen i Vartov og kom i Grundtvigs hjem og hørte hans kirkehistoriske foredrag.

Efter at Jens Nørregaard ved det første skandinaviske kirkemøde i 1857 havde hørt P. Chr. Kierkegaard fremstille og forsvare Grundtvigs kirkelige tankegang, fandt han vejen til Vartov, til et menighedssamfund, som fyldte ham med glæde og tak.

I et brev skrev han siden: »Mere end een theologisk student har tabt sin tro. Næst Gud takker jeg den kreds af venner, der dannede tyngdepunktet i mit liv for, at de tvivlende tanker ikke fik overhånd.«

Mange år senere standsede Bjørnstjerne Bjørnson i Herman Ankers hjem på Sagatun foran billedet af »Lille Theologicum«, der gik solstrejf over hans ansigt, og han udbrød: »Fra den kreds af unge er der udgået meget lys over Norden.«

Tidligt mødte Jens Nørregaard den kvinde, der skulle blive hans hustru og følge ham til Testrup. Allerede i 1855 kom han første gang til hendes hjem herregården Petersgård i Sydsjælland, hvor han kendte huslæreren. Denne var ikke hjemme. »Man vil videre, holdes tilbage, elskværdig frue, nette pigebørn, dejlig bolig og fin middagsmad«.

I 1859 var han igen i Sydsjælland, hvor han havde bekendte på Høvdingsgård. Den dag, han kom, skulle der være fest, og han blev indbudt til at være med. Her traf han atter døtrene fra Petersgård og dansede meget med Anna, den ældste. Hendes mor var atten år gammel blevet gift med den tyve år ældre og svagelige Michael Fabritius Tengnagel, af gammel hollandsk adelsslægt. Selv var hun af italiensk slægt. De fik fire døtre, inden hun efter elleve års ægteskab blev enke. Nogle år efter blev hun gift med kammerherre, guvernør Feddersen, der var kommet hjem som enkemand fra dansk Vestindien med tre sønner og en datter, Anna Margrethe. Disse otte børn voksede nu op sammen i et smukt og gæstfrit hjem, hvor der blev fulgt med i det bedste af, hvad der var oppe i tiden, i det kirkelige og det politiske liv, i kunst, musik og litteratur. De mødte Grundtvigs tanker hos præsterne Rørdam i Mern og Boisen i Stege. De kom sammen med unge fra andre herregårde og var ivrige for højtlæsning, sang og musik. Det var den gang, man selv sørgede for underholdningen, længe før man fik radio- og fjernsynsmaskiner til at tage sig af det.

De unge herregårdsfrøkener var ivrige for at tale et smukt og rent dansk sprog, de dannede sammen med venner en forening, hvor der måtte gives bøde for at bruge fremmedord som invitere, gratulere og kondolere.

Familien på Petersgård havde også lejlighed i København, hvor de boede om vinteren, der var Jens Nørregaard flere gange gæst, og den 9. august 1862 blev han forlovet med Anna.

Han holdt sommerferie på Petersgård. Han skrev derom til Ernst Trier den 14. august: »Forresten spiser jeg i denne tid bogstaveligt kirsebær med de store, i går var vi inviteret til middag hos baron Stampe, i aften skal vi på bal hos grev Knuth, i morgen i visit hos grev Holstein o. s. v., men endnu har jeg dog ikke fået stenene i hovedet.«

I det følgende år veksledes der mange breve mellem Jens

Nørregaard og hans vordende hustru. I et af dem skrev hun: »Det har i mange år været mit ideal at blive præstekone, nu er der jo udsigt dertil.«

Da han var færdig med sin eksamen, blev han imidlertid ikke præst, men skrev en videnskabelig afhandling, og han tænkte nok en tid på at gå videre ad den videnskabelige løbebane. Hun var tidligt klar over, at det ikke var den vej, han skulle. Hun skrev til ham: »Det har altid forekommet mig, at din virksomhed i livet måtte være at virke ved din tale på mennesker og ved din færden iblandt dem, medens derimod det videnskabelige, om det end har interesse for dig, dog ikke egentlig vil være dit hovedfag. Dog må du jo følge hjertets indskydelse, det er det bedste.«

I et andet brev skriver hun: »Der er mænd, som siger, de ikke vil bebyrde deres koner med de sorger, de selv har, for at skåne hende. Den slags kærlighed vil jeg ikke bryde mig om. Hvis jeg ikke blev dygtig nok til at styre et hus, ville jeg jo tabe i din agtelse, og den var — næst efter kærligheden — det værste at miste. Jeg vil sætte en ære i at være en god husholderske for min mand, men ikke nøjes dermed, din veninde, din medhjælp vil jeg være.«

Under påvirkning af sin forlovede meldte Nørregaard sig i december 1863 på skolen for officersaspiranter, og han deltog som frivillig i 1864. Da han fik at vide, at han skulle til Dybbøl den 18. marts, holdt de bryllup den 15.

Det var Anna, der ville, de skulle giftes, inden han gik i krig. Skulle han blive såret, kunne hun lettere få lov at pleje ham, og skulle han falde, ville hun bære hans navn.

Nørregaard var i nogen tid med i kampene på Dybbøl, men kort før det afgørende slag blev han og hans folk trukket tilbage til Als. Han var så meget med, at han lærte angsten for døden at kende og gennem bøn til Gud at finde fred i sindet. Hans folk huskede ham siden, fordi han sang morgen- og aftensang med dem.

Efter krigen tog han igen fat på sine timer på frk. Zahles

skole og Blaagaard seminarium, og her var det, han mødte kaldet fra Østjylland.

Han tænkte straks på Bågø som medarbejder, og denne havde selv, da han hørte om sagen, tænkt på at spørge, om Nørregaard ville have ham med.

Christoffer Bågø var født i København den 5. februar 1836. Hans far, der ejede Svaneapoteket i Østergade, døde, før Bågø var to år. Moderen var af sønderjydsk slægt.

Efter nogle års skolegang i København kom Bågø på Roskilde latinskole, hvor han det meste af tiden var i huset hos rektor Bloch. Fra den gamle domkirkeby, som var med til at fremelske hans historiske sans, blev han student i 1855.

Bågø var i sine ferier en ivrig »fodvandrer«, som det dengang hed. Han besøgte i sine studenterår Møns hvide klinter, Himmelbjerget og ikke mindst Sønderjylland, som han gennemvandrede på kryds og tværs, mens han botaniserede og historiserede.

Georg Brandes husker, at han en sommerdag i 1860 kom vandrende ind i Slesvig by i følge med Ernst Trier, Bågø og Nørregaard, som han havde mødt undervejs, og at den brave madam Esselbach uden for »Stadt Hamburg« hilste dem med udråbet: »Das ist ja das junge Dänemark.« Det var Bågø, der på turen til Isted hede læste op for kammeraterne en skildring af Istedslaget.

I 1856 havde han været med på studentertoget til Uppsala, og denne sin første store nordiske oplevelse glemte han aldrig. »Når han endnu i sin manddoms kraft stod på den lille talerstol i Testrup og sang Uppsala-højsangen »Här står vi på toppen af jorden, vi söner av yttersta Norden,« var han Nordens søn og gjorde os andre til det samme.« (Hasselbalch.)

Bågø havde mange interesser. Ved siden af theologien studerede han sprog og historie, arkæologi, geologi og kunsthistorie. Der blev lagt en god grund for de videnskabelige sysler, som optog ham, så længe han levede. Han var en

gransker. Derfor var han også ni år om at tage sin theologiske eksamen. Og havde moderen ikke da krævet, at han skulle være færdig, havde han sikkert meldt sig som frivillig i 1864. Han adlød sin mor, men forvandt aldrig, at han ikke kom med. 50 år senere havde han besøg af Nørregaards børn på sin fødselsdag. Hen på aftenen hørte de ham sige hen for sig: »Nu var det, det skete.« Det var Dannevirkes Rømning, han tænkte på. En skygge gik over hans ansigt.

Christoffer Bågø blev seminarielærer på Blaagaard, til han fulgte Nørregaard til Testrup.

Forinden havde han en sorg, som heller aldrig glemtes. Hans kæreste, den smukke og indtagende 22-årige Louise Fog fra Skjold Præstegård ved Horsens, døde pludselig af skarlagensfeber. Ernst Trier var budt til bryllup den 17. august. Først da han nåede frem, fik han at vide, at bruden var død og skulle begraves på sin bryllupsdag. Povl Hansen, Vallekilde, fortæller: »Aldrig før havde Trier stået over for så stor en sorg, som da han her stod over for Louises blomstersmykkede kiste, hvorover de havde bredt brudesløret med myrtekransen ved hovedenden. Denne sorg havde ramt en af dem, der stod ham allernærmest, og inderligt delte han den med ham.«

Selv fortæller Trier i et brev skrevet selve begravelsesdagen: »Sidst talte jeg. Bågø havde bedt mig sige et farvel fra vennerne. Det gjorde jeg, idet jeg knyttede det til de ord:

Ja, det lyder lydt herinde
med en liflig klang:
Herrens venner ingen sinde
sees sidste gang.

I den store morgenrøde
samles ven med ven.
I det store vennemøde
skal vi sees igen.«

Og han sluttede med de ord: »Så vil vi sige dig et farvel *så længe*, og dette *så længe* skal være et så længe i kraftig dåd og gavnrigt virke.«

Det var unge folk, som gik i folkehøjskolens tjeneste efter 1864. Ernst Trier og Jens Nørregaard var 28 år, Bågø 30, Ludvig Schrøder var 26, da han blev forstander i Rødding og 30, da han begyndte i Askov, og Frede Bojsen var kun 23, da han byggede Rødkilde.

Nørregaard og Bågø var vel rustede til gerningen trods de unge år. De havde en baggrund for deres virke og et mål for deres gerning.

1866—1876

De første fire år boede eleverne i skolens nærhed i gårde og huse, hvor man var villig til at give dem kost og logi. Af den grund var det ikke nødvendigt at binde så stor kapital i skolen, der som ethvert privat foretagende af den art var et eksperiment.

I skolens første bygning var der lejlighed til Nørregaards og Bågø, plads til et par tjenestefolk og en skolestue.

Eksperimentet lykkedes. Der begyndtes med atten elever, snart var der over tredive, og i 1870 byggedes en elevfløj og en gymnastik- og mødesal. Disse bygninger viste sig også at være for små, og i 1876 måtte håndværkerne i gang igen, så skolen derefter kunne rumme godt hundrede elever.

Fru Nørregaards hjem Petersgård var blevet solgt, og hun havde fået sin arv udbetalt. Derved kunne Nørregaard og hans hustru bygge for egne midler.

I de første år havde Nørregaard og Bågø de fleste af timerne. På sommerskolen havde fru Anna Nørregaard dog tiden fra kl. 2—4 hver dag.

Nørregaard skrev til Trier, »så gør hun ganske som din Marie, fortæller, hvad der kan føje sig sammen med, hvad enten Bågø eller jeg fortæller, og læser så små lette historier op, mens jeg om aftenen tager det alvorligere og vanskeligere

af vore digtere. Desuden er Anna inde, både når Bågø og jeg fortæller noget, og følger således fuldt med gennem det hele. Det er en glæde at se elevernes fortrolighed til hende, både hun og hendes søster Elisabeth .... har gået så rart hjemligt mellem dem alle derinde.«

Vi forstår af dette, at hovedpersonerne på Testrup havde et meget nøje samarbejde.

Bågø var den lærdeste af de tre, fru Nørregaard den stærkeste personlighed, mens Nørregaard udadtil gav skolen anseelse.

Hver højskole har haft sit særpræg. Vilhelm Andersen skrev: »Lignede Vallekilde et kloster, så var folkehøjskolen i Testrup som en lejr i et fjendtligt land.«

Den var rejst for at modvirke den materialisme på Aarhusegnen, som udgik fra Lars Bjørnbaks hele virksomhed. A. Kr. Povlsen Dal skrev 22. november 1867 fra Galtrup til Nørregaard:

»Det glæder mig rigtig, at Bjørnbak i Deres skole har fået en medbejler til folkehjertet i den egn, og jeg håber, De snart får bugt med jætten, en af de værste, jeg kender.«

Det varede ikke længe, før de to modstandere tørnede sammen, og de tog mangt et tag med hinanden på de store skolemøder i Aarhus og Randers, Skanderborg og Horsens. Det føltes som asernes kamp mod jætterne. Fra den ene side så man på Bjørnbak som Udgårds-Loke, fra den anden kaldte man Testrup for »Bragesludringsanstalten«.

Forstander Alfred Povlsen, Ryslinge, overværede som ung en dyst mellem de to hovedpersoner og skildrer den således:

»Det var en dag i slutningen af treserne i dragonernes ridehus i Randers. Der var stort skolemøde, og da jeg som sekstenårig skoledreng kom ind i den talrige forsamling stod der på talerstolen en mand, der havde hele forsamlingens opmærksomhed. Hele skikkelsen fra isse til fod såvel som røsten udtrykte brutal kraft.

Jeg lagde mærke til de store, sorte øjenbryn og under disse det stikkende, hvasse blik. Men især var det munden. Den var meget bred og så fast, som om den kunne bide gennem sten og stål. Stemmen lød uafbrudt. Den var uden klang, men larmende og skrattende som et tærskeværk. Navnlig erindrer jeg den snærrende måde, hvorpå han kunne sige »d'hrr. grundtvigianere«.

Det var bondevennen, bondehøvdingen Lars Bjørnbak. Han talte om kundskabens magt, det grundtvigianske fantasteri og forsvarsgalskaben. Det var første gang, jeg mødte den lavpandede danske materialisme og følte, at jeg her stod over for en af dens forkyndere. Man talte den gang meget om jætterne, og modløsheden efter nederlaget (i 1864) havde givet dem dristighed til at føre denne højrøstede tale.

Medens jeg stod og hørte på Bjørnbak, lagde jeg mærke til en yngre mand, der mere lignede en civilklædt officer end en lærer. Han holdt sig bagest i forsamlingen og gik af og til med hurtige skridt frem og tilbage i ridehuset. Jeg blev opmærksom på disse hurtige bevægelser. Pludselig, i samme øjeblik som Bjørnbak sluttede, ser jeg den unge mand på talerstolen, og hvad der nu foregik, kan jeg bedst beskrive således:

Man hører hornsignaler og våbenklirren, man ser et batteri kanoner susende svinge op, slå hestene fra og — bum, bum, bum! — en kanonade, som holder ved så længe, som den lille mand står der på talerstolen. Man fornam, at det var skarpskydning, og blev snart overbevist om dens virkning: Der var ikke meget tilbage af Bjørnbak, da han atter viste sig. Han lignede nærmest den skude, der har fået grundskud og slagside. Han havde ikke længere mindste magt over forsamlingen.

Så ung jeg var, følte jeg, at her var udført en bedrift. Idealismen havde vundet en sejr over materialismen, og jeg erindrer, at jeg efter mødet stod og fulgte Nørregaard med

øjnene, da han gik ned ad Østregrave i Randers. Han gik midt ad gaden, og jeg syntes, de skulle have stukket flaget ud af husene for ham og kastet blomster for hans fod ....«

Ved et møde hos Peter Larsen i Dons ved påsketid 1869, hvor elever og lærere fra Askov, Vinding, Gedved og Testrup var gæster i et antal af ca. 400, sagde Nørregaard, at han ikke søgte striden for stridens skyld, men han mente, at »både i det folkelige og det kristelige måtte vi være rede til at gøre regnskab for det håb, der er i os, og forsvare, hvad der er os kært«.

Nørregaard kunne sige med Bjørnson:

> Jeg kæmper helt foruden had,
> det, som jeg elsker, gør mig glad,
> skønt varm og vred tillige.

Han kom let til at bruge billeder og udtryk, som havde med kamp at gøre.

Således var hans valgsprog: »Hesten beredes til slagets dag, men hjælpen kommer fra Herren.«

Ved højskolemødet i rådhussalen i Skanderborg 14. februar 1870 motiverede han dette valgsprog:

»For at stridshesten kan blive skikket til at yde rytteren sin tjeneste på kampens dag, må den forud plejes og øves, og begge dele gør rytteren også, dersom der er nogen rimelighed for, at han kan komme i krig, men ellers ikke. Men som rytteren plejer og øver sin hest, for at den kan være kampdygtig på slagets dag, således er det højskolens opgave at hjælpe de unge karle, der søger den, til at blive rede og dygtige til den store kamp, som forestår det danske folk. Thi at der forestår os en kamp — en kamp for frihed og selvstændighed, derom kan der næppe være nogen tvivl, og det som i denne kamp skal bære det danske folk op, er det åndelige liv, som det derfor gælder om at vække og nære. Jo mere åndslivet er udviklet hos et folk, des bedre er det skikket til at tage del i kampen, hvad enten denne er legemlig eller åndelig. Det er en

forberedelsestid, vi lever i, det gælder derfor at bruge tiden vel, og når vi gør det, skal det være vor trøst, at hjælpen kommer fra Herren.«

Det første sammenstød med Bjørnbakkerne fandt sted i

Fru Anna Nørregaard, Jens Nørregaard og Bågø.

Aarhus i 1867. Da gjaldt det spørgsmålet om Nordens forening. Året efter den 14. juli holdtes et fem timer langt møde i Ravnholt skov besøgt af 1000 mennesker. Her drejede det sig om undervisning og skandinavisme, og den 12. september samme år talte Nørregaard i Odder for 1200 mennesker om arbejdet for nordisk forståelse.

Da det forenede venstre blev dannet i 1870, blev møderne på egnen mere politiske, og dermed trak Testrup-folkene sig

tilbage. De mente ikke, at stærk deltagelse i det politiske liv kunne forenes med skolearbejdet.

Hjemme på skolen havde Jens Nørregaard verdenshistorie, grundloven og oplæsning, Bågø havde Nordens sagn, saga og historie, dansk og geografi.

Hver onsdag aften var der møde på skolen for egnens folk.

Bågø fik opfordring til at blive højskoleforstander andet steds og skrev i den anledning til Schrøder (17. marts 1867): »Jeg sagde ganske vist til din hustru, at jeg kun ville hjælpe skolen her i god gænge, men det er ikke gjort på eet år, og jeg tror, det ligefrem ville skade den mellem bønderne, om Nørregaard og jeg nu ville skilles, netop som de begynder at lære os at kende, desuden er gerningen her så god, at jeg nødig ville slippe den .... Hver onsdag samles her omtrent så mange, som skolen kan rumme, 80—100 mennesker, sommetider derover de aftener, Nørregaard fortæller kirkehistorie, og mange af dem kommer .... helt inde fra Hads herred (Otto Møllers og Kirkebys folk), vækkelsen her går i det hele gennem det kristelige til det folkelige. Hvad undervisningen angår, da har vi endnu ikke fået tid til at give dem noget naturlære eller naturhistorie, historien, dansken og jordbeskrivelsen tager tiden, og jeg er med skam at tale om ikke nået længere end til dronning Margrethe endnu, mens Nørregaard i verdenshistorie er ved Ludvig den 14.«

Året efter kom der bud efter Bågø fra Vejstrup på Fyn, men det blev også et nej. Han beretter i brev til Trier (13. juni 1868): »Sagen er, at vor gerning her, som er så angrebet og kringsat af fjender og modstand som de færreste skoler, efter både Nørregaards og min mening vil lide ved, at jeg tager bort, den trænger til den rolige, stille vækst uden forandringer og forstyrrelser af den art, thi bønderne er nu sene, men nu kender de engang mig, og jeg tror nok har tillid til mig ....«

Der gik ikke så sjældent breve mellem ungdomsvennerne. I marts 1871 skriver Bågø til Trier, at han og Nørregaard i

denne tid prædiker hver to søndage i Teilmanns kirker, mens han holdt fasteprædiken om onsdagene.

Da Bering valgmenighed blev stiftet i 1875, gik Bågø ind i den, mens Nørregaard blev stående i sognemenigheden i Maarslet. Ikke fordi de så synderlig forskellig på sagen, men Nørregaard mente, det var rigtigst, at højskolen ikke satte skel i sognet. Bågø var frierere stillet, da han boede uden for sognegrænsen, efter at han i 1870 havde købt en lille ejendom med syv tdr. land til ved Ravnholt skov. Han ville gerne have en lille plet af Danmarks jord at dyrke, og han var blevet gift med Anna Margrethe Feddersen, en plejesøster til fru Nørregaard.

Hvordan højskolen virkede i egnen, får man indtryk af gennem et brev fra B-L til Morten Eskesens blad »Fylla«, hvor han fortæller om glæden ved at have fået et samlingssted for åndeligt liv og oplysning i Testrup: »Der var vel nok på egnen her en del, hos hvem kærligheden til det himmelske og jordiske fædreland kunne vel sammen, før højskolen kom, men de levede så spredt, hvor er det godt, vi nu kan mødes et sted og høre noget godt, også om vore gamle minder, det giver fortrøstning! Den skole kom, som den var kaldet, et arnested for folkeligt livsrøre og hjemsted for livsoplysning og varme. Hvor mærker man på de unge forskel på før og efter! Og så den sang! De usle sange, som før brugtes ved gilder, afløses nu af herlig sang, og de ugentlige møder på Testrup er noget af det dejligste, når Bågø eller Nørregaard taler, eller andre, for eksempel Bojsen fra Gedved, kommer der.«

Også egnens grundtvigske præster var glad ved det nye naboskab.

Otto Møller i Gylling skrev (16. februar 1867) til Skat Rørdam, at det var da godt, de fik Nørregaard og Bågø over på egnen. Nørregaard er jo noget let og Bågø noget tung, men han tror, de kan gøre sig gode venner med bønderne, og det er jo en ikke ringe ting. »Nørregaard er en morsom

fyr, og så smuk, at alt klæder ham godt, han har en høj stjerne hos min fader, skønt han er bondeven, og det er ikke velset i vore farvande, Bågø derimod har flere kanter, hvormed han løber på, navnlig kan han slet ikke bøje af for andres meninger, men vil sige imod overalt, hvor han ikke kan samstemme. Men vi er glade ved dem begge og ville ikke undvære dem for meget ....«

Der kom tider, hvor Nørregaard og Otto Møller tørnede sammen. De kunne være stejle naturer begge.

Der går frasagn om et sommermøde i skoven ved Odder, hvor de begge skulle tale. I tilfælde af dårligt vejr skulle mødet holdes i kirken. Det blev hverken godt eller dårligt, sådan midt imellem, og halvdelen af forsamlingen drog til skoven, halvdelen til kirken. Den legemligt skrøbelige Otto Møller tog til kirken og friluftsmanden Jens Nørregaard til skoven. Derfra sendte han en stafet ind til Otto Møller med besked om, at mødet blev i skoven. Stafetten fik den besked med tilbage: Mødet bliver i kirken. Så talte de for hver sin halvdel af forsamlingen og tog hjem uden at hilse på hinanden. Jeg har aldrig set historien på tryk, men jeg erindrer den fra min ungdom på Odder-egnen.

I julen 1874 var det »lidt knudret« mellem dem efter et skolemøde. De stødte temmelig hårdt sammen. Det drejede sig ifølge Otto Møller om, hvorvidt der i skoler skal læres noget, eller man skal nøjes med indtryk. Det hedder i brev til Skat Rørdam (18. januar 1875): »Følgen af denne maden med indtryk istedenfor anvisning til et eget arbejde i tilegnelse og fastholden er en åndelig forlystelsessyge og den tykke uvidenhed, som vi ser de sørgelige følger af rundt om blandt de yngre af den grundtvigske vækkelse. Dette hersens smager nu ikke Nørregaard og i det hele dem, der lever af de øren, der skal kløes, men jeg kan ikke tie til det lefleri med det slette, dovne, nydelsessyge, forkælede ....«

De må være kommet skævt ind på hinanden den dag.

Nørregaard ville dog også have, at hans elever skulle lære noget. Det stod fast for ham, fra han begyndte i Testrup: at vel er kundskaber ikke det samme som oplysning, men uden bestemte kundskaber kan oplysning ikke meddeles og ikke fastholdes, og at det var en urokkelig lov, at der ikke fås kundskaber uden selvarbejde.

Men selv om Otto Møller i 1875 ikke troede, at deres venskab tålte mange lignende sammenstød, så blev han året efter kendelig »overrasket og fornøjet«, da Nørregaard sendte ham fyrre flasker fin vin i anledning af, at han havde haft sin »gnavne mave« med til et skolemøde.

I en årrække holdtes der på Testrup et fjorten dages lærermøde i august med fra 75 til 160 deltagere, mest lærere, men også enkelte præster. Bågø og Nørregaard var hovedkræfterne ved disse møder eller kursus, men undertiden kom Trier og Schrøder, Poul la Cour, pastor Teilmann eller rektor Lefolii fra Viborg dem til hjælp. I 1876 nøjedes man med otte dage, og da holdt Otto Møller fire foredrag om skolens og lærernes opdragende og oplysende gerning, Bågø fire om den hellige Birgitta og hendes tid, og Nørregaard talte fem gange om Plato og Sokrates.

Testrup-folkene så det som et led i deres arbejde at øve indflydelse på folkeskolens arbejdere.

I 1876 fik staten en tilsynsmand for folkehøjskolerne. Det blev Mathias Steenstrup, der flere gange besøgte Testrup. I hans optegnelser hedder det, at Bågø sandsynligvis er mere kundskabsrig og udviklet end Nørregaard, men han er tilbageholdende og mangler dennes friskhed og ufortrødenhed. Ved senere besøg noterer han, at sangen er usædvanlig smuk, og at de unge piger var langt dygtigere til oplæsning end eleverne på Bjørnbaks skole i Viby.

Steenstrup betegnede Testrup som en af de tre store grundtvigske vækkelsesskoler, som for tiden fører an, og til hvilke en mængde af de mindre ser op. De to andre er Askov og

Vallekilde. »Disse tre skolers virksomhedskreds er ved de offentlige lærermøder og andre større samlinger af en langt større udstrækning end de almindelige skolers.«

Der blev tale om, at elevernes skriftlige arbejder skulle indsendes til ministeriet. Ernst Trier telegraferede til Schrøder og Nørregaard, om de ville gøre det. Schrøder så ikke nogen grund til at nægte det, hvis eleverne ikke havde noget imod det. Nørregaard sagde nej, »de skriftlige arbejder indskrænke sig til diktat og genfortælling, kun mod slutningen og for enkeltes vedkommende frie udarbejdelser, hvorfor disse ikke nu kan indsendes.«

I 1870 var de tre venstrepartier, bjørnbakkerne, det grundtvigske venstre og de gamle bondevenner sluttet sammen til Det forenede venstre. Hverken Bjørnbak eller Nørregaard var begejstret for denne partidannelse. Den sidstes syn kommer frem i et brev til Trier i 1876 efter valget:

»At Bågø og jeg ingen del har i valget i Aarhus, kan du vel begribe. H. P. Hansen, som valgtes, er en stiv bjørnbakker, mod alt værn om Danmark, den aller største part af vore venner stemte på ham, dels i forblindet iver efter at få en venstremand, dels narrede af private løfter af ham om at slutte sig til »det forenede«, og Teilmann gik i fælden! Det har været og er os en sorg at se denne mangel på klarsyn hos vore venner, men de får hente sig erfaringer gennem selvrådighedens fejltagelser — magtesløsere mennesker i politik end Bågø og jeg gives ikke i Aarhus amt! Gud være lovet, at vor gerning ikke hviler derpå ....«

I sit hjerte var Jens Nørregaard venstremand, men han ville ikke indrulleres i partiet. Han var stærkere forsvarsvenlig end partiet i almindelighed. Kåre Teilmann fortæller, at daværende kaptajn Rambusch havde talt varmt for Københavns befæstning ved et møde på Testrup. Hans far, valgmenighedspræst Jørgen Teilmann, talte kraftigt imod. Tilsidst stod Nørregaard op for at afslutte mødet med nogle bemærkninger: »Jeg ser ham endnu for mig, da han med

knyttet hånd slog i talerstolen og råbte ud over forsamlingen: »København *skal* befæstes!« Det gik varmt til i de dage.«

Der var dem, der troede, at Nørregaard var højremand. Sandheden var vel, at han var vokset op med et romantisk livssyn og en national betragtning af folk og fædreland og aldrig helt kom væk fra det.

Trods nogen uklarhed om skolens politiske stilling var elevtallet på de ti hold fra 1872 til 77 fra 100 til 121 på hvert hold.

I de første år på Testrup tog Jens Nørregaard, hans hustru og Bågø sig af det hele fra stilene og regnestykkerne til foredragene hjemme — foruden møder og kampe udadtil. Men det var en opgangstid for skolen som for folkehøjskolen i det hele, og den nye virksomhed »fyldte og frydede« Jens Nørregaard.

1876—1896

Hvis Jens Nørregaard fik brev fra en ung mand, der havde lyst til at komme på højskolen, fik denne svar, at han var velkommen, såfremt han var over atten år og ville blive alle fem måneder. Han må ikke være indskrevet til at møde som dragon, hestepasser eller lign., da han derved ville komme til at afbryde skoleopholdet. Der må medbringes en halv sengs klæder, d. v. s. en dyne og en pude foruden lagener, håndklæder og et sengetæppe. Hvis der ønskes enkeltseng, må der medbringes en hel sengs klæder.

Var hjælp nødvendig, kunne det fås, såfremt vidnesbyrd om behov derfor blev indsendt.

Eleverne kom fra alle egne af landet, selv om der kom flest fra de nærmeste og fra de mest højskolesøgende amter.

Fra vinterskolens begyndelse 1876—77 og til sommerskolens slutning 1896 var der på de 40 elevhold fra Aarhus-Skanderborg amt 1117, Randers amt 367, Viborg 627, Thisted 203, Aalborg 144, Hjørring 52, Ringkøbing 229, Vejle

157, Ribe 77, Odense 80, Svendborg 60, Assens 1, Sorø 25, Holbæk 36, Præstø 20, Frederiksborg 10, Roskilde 10, København 5, Bornholms 5 og Maribo amt 25. Dertil kom 47 fra selve København og 125 fra Sønderjylland, fra Færøerne 7, Finland 4, Norge 9 og Sverige 6. Enkelte af de udenlandske elever deltog kun i undervisningen nogle uger.

I de tyve år havde 313 elever tidligere været på højskole — deraf nogle på Testrup. 2576 af eleverne var mellem 18 og 25 år, 313 under og 570 over.

Man kunne formode, at der til Jens Nørregaard, som havde ord for at være aristokratisk, kom særlig mange fra større og mere velstående hjem. Jeg tror ikke, det var tilfældet. I de nævnte tyve år, som jeg har gjort det op for, var der ca. 2100 fra gårdmandshjem og ca. 750 fra husmands- og arbejderhjem. Jeg tror snarere, at der var lidt flere af de sidste på Testrup end på mange andre højskoler. Dertil bidrog måske også, at Nørregaard ikke var karrig med at give halvt eller helt fri undervisning. Der fandtes en støttekreds under navnet Testrup højskoleforening. Den gav i løbet af tiåret 1886—96 støtte til 62 elever, men i samme tidsrum gav Jens Nørregaard personlig understøttelse til 244. — Jeg er tilbøjelig til at tro, at Testrup havde flere fra byerne og fra lærer-, præste- og embedsmandshjem end højskolerne i almindelighed.

Digterne Carl Ploug og Henrik Hertz havde døtre på skolen.

Elevtallene svingede. Fra 1877 og 15 år frem i tiden var der af de tredive hold kun fire sommerhold, der kom over 100. De fire første år var en medvirkende årsag til nedgangen, at Nørregaard ikke søgte statstilskud — som protest mod de provisoriske love — og derfor måtte han sætte elevbetalingen op, men uklarheden om skolens politiske stilling fik i den følgende tid især betydning for vinterskolen, det betød mindre for tilgangen af kvindelige elever. Selv om Jens Nørregaard ikke udad lod sig mærke med noget, var det svære år for ham.

Omtrent samtidig med nedgangen i elevtallet kom personlige sorger. Fru Anna Nørregaard, der ikke var stærk, blev angrebet af tuberkulose, og fra nytår 1880 var det klart, at hun kun kunne leve et par måneder, måske kun nogle uger.

I den svære tid, som fulgte, viste Otto Møller sig som en virkelig ven. Han skrev jævnligt til hende og besøgte hende. Nørregaard måtte på hendes vegne takke for de gode og kærlige breve og skrive, at hun længtes efter at se ham og tale med ham endnu en gang.

Hun døde den 8. marts 1880.

To dage efter havde Carl Ploug et digt om hende i »Fædrelandet«. Det første vers lyder således:

Højbåren var hun af hjerte og vilje
mer end af slægt og af navn,
styrede udad på brusende tilje,
vragende døgnlivets rolige havn.
Vække sit folks henslumrende kraft,
løfte dets syn fra lofterne lave,
fylde dets årer med ædlere saft,
lære det værge fædrenes grave, —
det var det værk,
hvortil hun vied sig, frejdig og stærk,
gav det og tog det i fæstensgave.

Et smukt minde blev også sat hende af Maren Andersen Bo, der var elev i 1873 og senere lærerinde på skolen. Hun skrev:

»Da jeg kom ind i Nørregaards hus, kom fruen hen imod mig og bød mig velkommen. Hun så på mig med blinkende øjne, men hvert blink var et solglimt. Var hun smuk? Jeg ved det ikke. Jeg har aldrig vidst det, men i de syv år, der fulgte efter, da jeg kom til at være og færdes i hendes nærhed, tog jeg mig ofte i, at jeg måtte se på hende, for hun var så »køn«. Det ville ikke passe at sige om hende, at hun var sandhedskærlig, for det kan vi alle være, hun var af sandhed. Hun var klog, men blev aldrig klog på egen fordel. Hun var vidtfavnende, men gik aldrig på akkord med uretten. Hun var som

de bedste kvinder nænsom mod andre, hård mod sig selv. Sådan står for mig hun, som har haft sin store del i den glæde, mange har bragt fra Testrup højskole, og som var en af de kvinder, som har kunnet give sit bedste, sit kæreste hen for at hjælpe sit folk og sit land. Hun ville så gerne dele sin glæde med alle, hun kunne få åndelig forbindelse med, for dem stod hendes sind som hendes hjem åbent, enten vedkommende var høj eller lav ....

Det var et hjem rigt på skønhed, men grundtonen var sandhed, renhed og troen på et evigt liv. Jeg har holdt af de mennesker, og jeg har takket Gud, fordi jeg lærte det hjem at kende ....«

Der fortælles, at fru Anna Nørregaard lærte konerne omkring Testrup at få mere fornøjelse af deres haver og at have deres strikketøj med, når de gik på besøg hos hinanden, og at hun i det hele kom meget rundt til dem i sygdom og sorg og kom så godt ud af det med dem alle.

Det hed siden, »hun var nu den bedste af dem alle på Testrup«.

Nørregaard og hans hustru havde to døtre og to sønner. Om den ældste datter Agnete skrev han i et brev til Trier, at hun var »en sød pusling, såre livlig, lydhør og snarrådig, hidsig, men hurtig god igen — sin faders afbillede i sind, heldigvis dog blandet med hendes moders jævne udholdenhed og sindige mildhed«. Denne datter døde to år efter sin moder efter kort tids sygdom. Også dette tab gik Jens Nørregaard nær til hjerte.

På sit dødsleje havde Anna Nørregaard bedt sin søster Elisabeth blive og hjælpe med børnenes opdragelse. Halvandet år efter blev hun Nørregaards anden hustru, og det blev til stor lykke for ham. Han var ikke nogen selvstændig natur, trængte til en bestandig at dele og drøfte alting med. Uden sin anden hustru havde han næppe haft mod til at fortsætte skolearbejdet på Testrup. Hun var i besiddelse af en moderlig mildhed og en stilfærdig karakterstyrke. Hun var

Familien Nørregaard i 1879.

formidleren på Testrup. Når samarbejdet mellem Nørregaard og Bågø blev så forbilledligt for andre at se på, til trods for at de var vidt forskellige og udviklede sig bort fra hinanden i flere henseender, skyldtes det i høj grad hende, som de begge var knyttet inderligt til og havde stor respekt for, og det skyldtes, at hun altid havde rene motiver.

Nørregaard kunne ikke være længe hjemme fra, før der gik brev hjem til »Lis«, som han kaldte hende. Der findes 235 breve fra ham til hende. Selv om han ude fik meget bifald efter sine foredrag og i det hele ofte blev hyldet, kunne han

let blive grebet af modløshed, og måske endda snarest, når hyldesten var størst. Han talte ved et stort skolemøde i Stockholm, han holdt sine meget påskønnede foredragsrækker på Askov. Men så kom spørgsmålene til ham, om hans egentlige

Fru Elisabeth Nørregaard.

gerning hjemme i Testrup ikke var ved at mislykkes, nu elevtallet dalede. Han havde bitre og oprivende indre kampe. Og udefra skrev han hjem til sin hustru: »Jeg trængte til dig og din kritik, dog er jeg vis på, at du ville have frydet dig over, at jeg ikke sagde det, folk helst gad høre, men det, de trængte til.« — »Blot jeg havde dig her for at kunne tale med dig om, hvad jeg har sagt. Mit åndelige liv trives dog kun med halv glæde, når jeg ikke kan dele det med dig. Freden og fylden,

trygheden og vederkvægelsen er borte fra mig, når du ikke er her! Jeg beder Gud om frimodighed, at ikke min kristendom skal vise sig afmægtig, når der mest trænges til den.«

Der var en vis orden over det daglige liv på Testrup højskole. Ordensreglerne blev eleverne præsenteret for den første aften, at der ingen tvivl kunne herske, »de blev knaldet ud over eleverne som et helt bombardement .... De fleste sad med fornemmelsen, at det ville gå rivegalt, hvis de slog over skaglerne.« Spiritus og pigesjov var ikke tilladt, kortspil heller ikke. Tobaksrygning var kun tilladt i en bestemt skolestue en bestemt tid, og når den var omme, skulle vinduerne op, så der blev luftet ud. Træskoene skulle stå i lige rækker i gangen. De lange piber havde hver sit søm i forstuen. Dr. Ingers fra »Hvilan« glemte ikke den lange række af piber. Der blev holdt træskoparade i gården. Madrasserne i sengene skulle vendes regelmæssigt, og det blev kontrolleret, at det var sket. I seng klokken elleve. Det vil sige, hvis nogen skrev stil, læste historie eller tegnede, måtte de sidde længere, blot sidste mand slukkede lyset. I skolestuen havde hver sin bestemte plads, så det med det samme kunne overses, hvem der ikke var til stede. Var en vindueshasp ikke lukket, så Jens Nørregaard det med det samme. De første år overvågede han selv, at der var slukket og ro om aftenen, siden blev det en ung lærers bestilling.

Eleverne skulle hjælpe med rengøringen af skolelokalerne efter tur. Et år var der en elev, som mente, at han ikke var pligtig til det, når han betalte for at være der. Nørregaard åbnede vinduet ud til gården og råbte til karlen: »Hans, spænd for, der er en elev, der vil rejse.« Så fik piben en anden lyd, eleven ville alligevel godt hjælpe til.

Det barske og kommanderende kunne smelde som et trompetstød, siger en af sønnerne, og det hændte jo, at det lød uden tilstrækkelig grund. Men kom eleverne ham blot en smule nærmere, hørte hans smittende latter eller fik et glimt af hans smukke smil eller modtog hans faste håndtryk, så

blev trompetskraldet kun en stemme i et orkester med rigt nuancerede klange og kunne have noget forfriskende over sig som en fejende forårsvind.

En af hans unge lærere siger, at det har harmet ham at høre Nørregaard omtale som dominerende til underkastelse, det var simpelthen ikke sandt. Begtrup skriver, at det var uretfærdigt, når hans modstandere kaldte ham militarist og spottede over hans lyst til at te sig som kaptajn på sin skole og ved de store skyttestævner. Han havde ganske vist tilbøjelighed til at tale i en rask og bydende tone, hvor han stod for styret, men det var ikke lyst til at føre militær kommando, det var et rent menneskeligt begreb om god opdragelse, som drev ham dertil.

Når det kunne gennemføres med den faste orden på skolen, skyldtes det uden tvivl Nørregaards gode humør. Eleverne kom til at holde af ham. Hver middag gav han audiens til dem, der ville låne bøger. Hans store bogsamling stod til elevernes rådighed. Det var ikke blot, fordi der fattedes en skolebogsamling, men han ville gerne have denne lejlighed til at komme i samtale med eleverne. De kunne også frit komme til ham, når de søgte råd angående deres fremtid, og mere end een har aflagt smukke vidnesbyrd om hans forstående og gode råd. Der blev sagt De til eleverne på Testrup. Nørregaard var i det hele ikke dus med mange ud over familien og ungdomsvennerne. Også de unge lærere sagde han De til. Jeg ved kun eet tilfælde, hvor en elev blev dus med ham, og det er sikkert også enestående. Det drejede sig om den senere kendte forfatterinde Inga Nalbandian f. Collin. Hun var bosat i Svejts, gift med en armenier. Hun vekslede mange breve med sin »kære faderlige ven«, som hun kaldte ham. Da hun fik sit første barn, bad hun om lov til at lade Nørregaard indskrive som fadder til det, og efter et senere besøg på Testrup, hvor hun har haft den lille med, bliver det til du i brevene.

Nørregaard fik mange breve fra gamle elever. Der kom

et fra Nebraska: »Tiden på Testrup den lykkeligste i mit liv .... De var blevet mig kær som en fader.« En anden elev skrev fra Wisconsin, en tredie fra Rumænien og mange her hjemme fra. Nogle takker for penge, de har lånt, en har fået 125 kr. til at købe en ko for.

I 1887 var der brev (23. februar) fra I. C. Christensen i Stadil degnebolig. Han spørger, om en bondepige fra Rindom, som er lærerinde på skolen i Stadil, kan få lov at komme på højskole for de 24 kr. pr. måned, hun har fået bevilget fra amtet: »Jeg så gerne, at De sagde ja, thi hun er af sind meget optaget af Indre Missions retning, og jeg anser det derfor for godt for hende at komme til en skole, hvor hun kan få øjet mere åbent for menneskelivets kår. Hendes fader er død, men hendes slægt tror jo om højskolerne, at djævelen har en lærestol ved dem, det kan jeg mærke på hende.« Siden takkede I. C. for imødekommende svar.

Mange år senere tilbød I. C. som kirkeminister Nørregaard en bispestilling, men den blev ikke modtaget.

Jens Hvidbjerg takkede i et brev (29. november 1892) for et godt råd, da han var elev. Han tænkte på at forlade gartneriet og komme på seminarium, »men dette frarådede De mig bestemt. Jeg husker endnu Deres slutningsbemærkning: »Nej, bliv De en from og dygtig gartner, dem trænger vi efter min mening langt hårdere til end seminarister.««

Uffe Jensen skriver åbent om sine ungdomskampe og vanskeligheder og takker for Jens Nørregaards gode breve. I det tilfælde var Nørregaard en slags sjælesørger.

Sognepræst Melbye, Hvilsted, meddeler en lille drengs død. Hans hustru havde sagt, »skriv til Nørregaard, så får vi da nogle trøstens ord fra ham.«

Sådan kunne der nævnes mange eksempler om en vidstrakt brevvirksomhed.

På Testrup højskole blev der ikke holdt morgen- eller aftenandagt. Bågø, der næsten altid havde første time, begyndte med en morgensang, og den, der havde sidste time

om aftenen, og det var oftest Nørregaard selv, sluttede med en aftensang.

Morgenandagten hørte hjemmet og privatlivet til. Nørregaard sad længe oppe og arbejdede om aftenen og lå længe om morgenen, men når han havde spist og set sine breve, samlede han familien og de lærere og tjenestefolk, som var ledige, i sit hjem, bekendte troen, bad fadervor og bad en fællesbøn, og det blev indrammet af salmesang. Om bønnen siger datteren Nanna Voigt, at den var inderlig, og hun har sjælden truffet nogen, på hvem ordene »at tale med Gud som sin næste« har passet så godt som på hendes far.

Var det for dårligt vejr til at gå i kirke om søndagen, læste Nørregaard en prædiken for de elever, som var hjemme, eller prædikede selv.

Bägø var morgenmanden og havde de første timer.

I 1886 skrev Carl Ploug i et brev til forstander Chr. Nielsen, Hindholm, om Bågø, at han var en meget uklar og indskrænket personlighed, der aldrig burde være ved nogen højskole. Ordene er bevis for, hvor svært det er at vurdere en mand og hans gerning på afstand. De, der kom Bågø nær, vidner tværtimod om, at han var en ualmindelig fin ungdomslærer ....

Holger Begtrup nævner, at Christoffer Bågø var musikalsk og i det hele havde gode anlæg for et alsidigt menneskeliv, der finder sin glæde i kunstens og videnskabens mangfoldige riger. »Men i hans indre boede der en sandhedssøgende sjæl med en aldrig stillet trang til klarhed over livets gåder .... den dybe drift til selv at prøve sig frem og hverken antage eller forkaste noget på andres ord gav ham en særegen stilling iblandt hans ungdomsvenner. Hans væsen havde et tungere præg end hans frejdige kammeraters. Han grublede ofte, når de andre sang. Han var stadig famlende, men også stadig åben for nye indtryk ....

Hans aldrig hæmmede higen efter mere lys over livet gav ham en samfølelse med ungdommen, der tit knyttede bånd

mellem ham og hans lærlinge af den art, som klare ord ikke kan skabe.«

Bågø var hele livet søgende og spørgende, som ungdommen er det.

Han havde store historiske, sproglige og geografiske kundskaber.

Christoffer Bågø.

Rasmus Nielsen, Særslev, indrømmer, at det til tider kunne knibe eleverne at følge ham, men de havde altid en sikker forestilling om, at han gjorde sin gerning som den, der opfylder en kær og hellig pligt. »Dette stod tydelig præget i hans store alvorlige ansigt og lyste ud af de sjælfulde øjne, hvorover et par mægtige bryn skyggede, mens den høje, stolte pande fuldstændiggjorde indtrykket.«

Som adskillige andre højskolemænd begyndte Bågø med at udlægge de »nordiske« myters billedsprog. Det virkede

som en bombe, da nordmændene Sophus Bugge og Chr. Bang rokkede ved Edda-mytologiens nordiske oprindelse. Ikke alle kunne tage det som Bågø, der i januar 1880 skrev til Ernst Trier, at han ville se »de norske mythologiske opdagelser« på lidt nærmere hold, inden han havde lyst til at strande »på græske og irske« skær. Men skal man strande, »så lad os da bjerge«, jeg tænker, der er nok endda af »guld og våben og stads ombord«, som er vort eget ....«

Ved det nordiske højskolemøde på »Hvilan« i Skåne i 1890 drøftedes myternes betydning for den voksne ungdoms oplysning, og Bågø hævdede, at man måtte sætte sig ind i Bugges arbejde, få myterne renset og det urigtige i dem fjernet, men derfor behøvede man ikke at lægge dem helt til side.

Det blev dog nok for hans vedkommende resultatet til slut.

Men »når Bågø talte om de gamle sagnkæmper, da fik tilhørerne .... en klar og levende forestilling om, at han selv lignede en af disse. Og for mig står han tillige som en ridder uden frygt og dadel.

I Aarhus Museum så jeg ham en gang tage en hjælm på hovedet og et stort slagsværd i hånden. Hvor det klædte ham!

Og når jeg siden skulle forestille mig, hvorledes en af de ypperste korsfarerhelte havde set ud, da stod Bågøs ranke og alvorlige ridderskikkelse for mit syn. Det at komme i personligt forhold til ham var det samme som at holde af ham« (Rasmus Nielsen).

Denne elev var ikke den eneste, som i Bågø så en af sagaens skikkelser. Han lignede i det ydre en af Lorenz Frølichs høvdingeskikkelser fra oldtiden.

Det gav et sæt i Jakob Knudsen, da han på Askov første gang så Bågø, for han lignede grangivelig en af de opdigtede helte, Jakob Knudsen og hans søster Karen havde fablet om i barndomstiden, og da de nu som voksne så Bågø, kom de straks til at tænke på barndommens helte, der i ydre havde lånt træk fra Frølichs illustrationer i A. Fabricius' Danmarkshistorie.

Og da den norske højskolemand Lars Eskeland første gang så Bågø, var hans indtryk af dennes skikkelse, røst og personlighed næsten overvældende, ... »thi der jog igennem mig en følelse af, at her var jeg overfor min helt og mit ungdomsideal. — Det var jo selve Olav Trygvason, som stod her i stuen og talte til mig. Og dette indtryk tabte sig ikke, da jeg kom Bågø på nærmere hold og lærte ham at kende.«

Hvad Rasmus Nielsen antydede, at det kunde knibe eleverne at følge Bågø, fremgik også af Steenstrups optegnelser efter besøgene på Testrup. Han finder foredragene for stofrige, for store og mangfoldige, måske underholdende for de dannede, men »det fejler vist ikke, at Bågø såvel i Nordens historie som i geografi kaster en mængde tanker, sammenstillinger og fortællinger ind, som på ingen måde svarer til så godt som alle pigernes standpunkt og evner«.

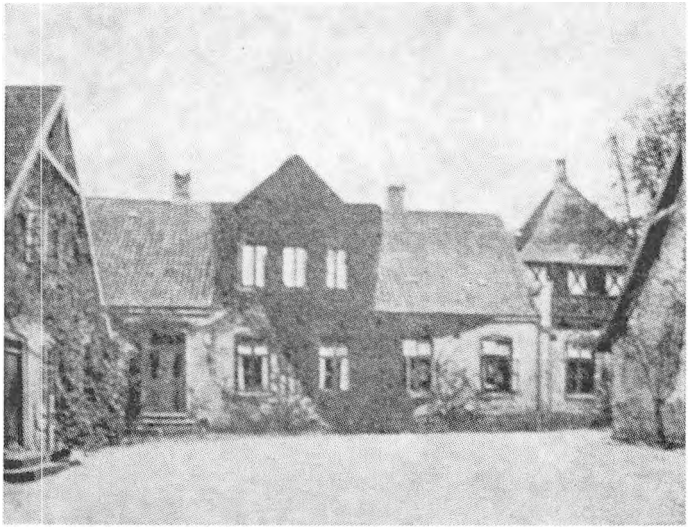
Alfred Poulsen siger om Bågø, at det måske ikke i selve skoletiden stod eleverne klart, hvor meget de lærte og påvirkedes af ham: »En lærer har jo ikke blot betydning for eleverne ved sit pædagogiske talent og sin lærerpersonlighed, men ofte meget mere ved den udstråling af sjælens kraft og sindets renhed, som finder sted under al omgang.«

Sindets renhed — ja, den ejede Bågø. Han var kasserer for »Folkemindesamfundet« 1884—89. Evald Tang Kristensen redigerede »Skattegraveren«, hvor indsendt stof blev trykt, som det kom, sommetider lidt råt og ramsaltet. Bågø kritiserede i et brev, at der i bladet hensynsløst fortaltes historier om og nævntes navne på folk, hvis enker og børn endnu levede. »Så må jeg også sige, at nogle historier er så simple, at jeg da ikke ville spilde sværte på dem.«

Dette fandt Evald Tang Kristensen snerpet, men det var et udtryk for Bågøs renfærdighed.

Når han om morgenen viste sig i gården, fik eleverne hurtigt piberne ud af munden, og det var slut med pjankeriet.

»Thi der blev med een gang noget at se op til, noget fra en højere og lysere verden. Hans smukke stemme, som førte

Testrup højskole.

morgensangen, hans bevægede foredrag, hvis emne han altid levede og åndede i, hans iver og glæde og hans ild rev os med, selv om hans tanke ofte gik langt ud over vor horisont. Thi det gjorde den unægtelig ikke så sjældent. Bågø var i alt fald ikke dengang .... en egentlig praktisk pædagog. Han tog ikke folk, der, hvor de stod, men han tog dem alligevel. De fik så flammende bud fra den verden, hvori *han* stod, at de måtte få længsel efter dens renhed og glans. For denne higen, som han nedlagde i unge sjæle, mod fremmede egne og højere mål, fortjener han den bedste tak. Jeg ved således med bestemthed, at Bågø var den første, som åbnede mit øre for en side af modersmålets rigdom. Han fik os til at tænke ved ordene og forstå den dybere mening og sammenhængen i sproget. Førte os ind på et arbejde hermed. Og han var den første, som åbnede mit øje for kunstens, navnlig bygningskunstens værdi. Det var den iver og glæde, som han lagde for dagen, når han talte om vore landsbykirker eller måske især, da han fortalte om Roskilde domkirke, som han elskede

fra drengeårene, og gennemgik dens historie med os. Det var denne given sig hen i emnet, der rev os med og gav os en glæde mere i livet. Nu kan jeg ikke rejse gennem vort land eller gå en gade igennem, uden at glæde mig over velbyggede huse og smukt udført arbejde inde og ude«. (Alfred Povlsen.)

Bågøs geografiundervisning var interessant, fortæller Hasselbalch, væsentligt historisk betonet ligesom det Danmarkskort, som han selv havde forfattet og udgivet. Han vidste en masse geologi, men her kneb det mange af eleverne at følge med.

Men hans Nordens historie kunne blive så levende. Der var episoder eller begivenheder fremstillet således, at eleverne aldrig glemte dem.

Det gjaldt skildringen af den dag, da Gunnar fra Hlidarende red mod stranden for at drage i landflygtighed. Da snublede hans hest, han kom til at se hjem, så et glimt af den skrånende li ligge og lyse i sommersol, og han sagde: »Fager er lien, så den aldrig har tyktes mig så skøn, agrene gule og tunet slået, jeg vil ride hjem igen og aldrig fare udenlands.« Salomon Nielsen, der beretter dette, føjer til: »Og endnu mens jeg sidder og skriver om min lærers evne til at fortælle, så man hørte og så, synes jeg at kunne se flammeskæret fra den ildebrand, der lagde Bergthorshvol i aske og førte Skarphedin i døden.«

Det gjaldt Olav Haraldsons hjemkomst, da han tavs rider mod vest mod grænsefjældene, til bispen rider frem ved hans side og spørger, hvad der bevæger sig i hans sjæl. Da svarer kongen alvorsfyldt: »Da jeg så ud over Norge, kom det mig i hu, at jeg har været mangen dag glad i dette land. Jo længere dette syn var for mine øjne, desto videre så jeg, indtil jeg så ud over hele verden, både over land og hav....«

Bågø var ikke veltalende og ejede ikke Nørregaards klarhed, han havde ikke egnet sig til selv at lede en skole, men han ejede dette særlige, at eleverne kom til at leve med.

Når det drejer sig om Bågøs historieundervisning, kan jeg ikke lade være at tage med, hvad Hasselbalch skriver om hans fremstilling af Isted-slaget:

»Han stod der i skolestuen på den lille talerstol og skulde have plads til slaget. Den hvide porcelænsovn bag hans ryg måtte holde for, Bågø vendte sig om og stod nu med ryggen til os. General Krogh, holdende med sin stab på Kroghshøj, blev anbragt her — det var porcelænshovedet i cirklen i ovnens forside, venstre hånd lagde sig fast der. Et kast med hovedet viste til venstre, hvordan Schepelern tidlig på morgenen var sendt langt ud imod vest for gennem bøgemosen at omgå slesvigholstenernes hær. Med højre hånd viste Bågø ud i øst (langt uden for ovnen): »Vedelspang!« — han holdt hånden stille — her gik den tyske styrke over, som i tågen overraskede Læssøe ved Gryde skov og mødte Schleppegrell i Isted by. Det så kritisk ud, og tågen ville ikke lette. Hænderne skiftede plads. Nu var det højre hånd, der markerede staben på Kroghshøj (porcelænsbilledet var stadig centrum). I spænding fik vi at vide, at Schepelern måtte kaldes tilbage, Bågøs venstre hånd ekspederede general Kroghs anden ordonnans med tilbagekaldelsesordren af sted til Schepelern. Men — hånden gjorde en betegnende standsning og viste af: han nåede aldrig Schepelern. Den omgående manøvre blev altså alligevel gennemført, og nu slog Bågøs venstre hånd en bue dybt ned og kom så nede fra med de danske op i ryggen på oprørshæren. Bågø kunne ikke slippe porcelænsfiguren på ovnen, medens han fortalte, først da han vendte sig om til os, gled hans højre hånd langsomt ned.

Men tænk engang på, hvad der var sket. Bågø havde — endda med ryggen til alle os hundrede tilhørere — ført os alle rundt i slagmarkens begivenheder. Der kom ingen åndrig bemærkning om, at han selv havde vandret den igennem, nej, han slet og ret var der, og — ja det er fortællingens under — vi var der også.«

Hasselbalch ved også godt, at der var dem, hvis forudsæt-

Fuglsang — Bågøs hjem.

ninger ikke slog til, men alligevel: »Hans høje skikkelse, hans dejlige stemme, hans levende øjne, der så vidt ud over jorden og dybt ind i den åndens verden, hvor han gik frit og havde hjemme, efterlod et indtryk af menneskets adel og skønhed, som vi ingen sinde glemmer, og som siden har været en manen og forpligtelse over for livet.« Når han *fortalte*, var alle med.

Bågø var den, der længst var lærer på Testrup, men også andre havde lange tjenester der.

Der var Jørgen Andersen Bo (1845—1923), der oprindelig var murer på Fyn og blev lærer ved Odense friskole. Han skrev digte og artikler til »Fylla«, og det var Morten Eskesen, som anbefalede ham til Nørregaard. Han blev elev og medhjælp ved gymnastik- og skriveundervisningen — knyttet til højskolen 1871—1913 og ved friskolen 1876—1919. Han var

en dygtig dansklærer, gennemgik i 1885 et kursus i Lings gymnastik i Sverige og var virksom i gymnastik- og skytteforeningsarbejde uden for skolen.

Jørgen Andersen Bo's skoleidealer og livsanskuelse faldt sammen med Nørregaards. Derfor kom højskolen og friskolen til at stå i et nært forhold til hinanden, således at de fleste af friskolens elever også senere blev højskolens.

Han ville, at eleverne skulle have noget ud af undervisningen, var derfor en pågående lærer. Han var flittig og havde en god hukommelse, så han sad inde med gode kundskaber.

Han kunne være påståelig i en diskussion, dels var han »vel funderet«, og dels havde han faste standpunkter. Det, der var blevet hans overbevisning, havde han ikke let ved at forlade. Han kunne derfor have svært ved at se en sag fra sin modstanders synspunkt. Georg Brandes' virksomhed kunne han ikke anerkende, for han betragtede den som skadelig og nedbrydende for det bedste i menneskeliv, i folke- og kristenliv, og dermed var hans dom givet.

Anders Kjærulf (1859—1923) var fra Fjends herred og kom som ung på Testrup som elev, fik lyst til højskolens gerning, uddannede sig på Askov og var en tid huslærer på Koldingegnen og hos Morten Eskesen på Fyn. Sidst i 1880-erne blev han lærer på Testrup og blev der i omkring tyve år, så gik han over i praktisk virksomhed.

Hans arbejdsområde på Testrup var dansk, regning. skrivning og fysik. Det var ikke hovedfagene, han havde, men »han satte en ære i at meddele den respekt for akkuratesse og soliditet, som prægede alt, hvad han selv gav sig af med, til sine elever, og han havde ofte den glæde at se synlige spor af sit arbejde. Han var en dygtig fysiklærer, men selv om det var hans natur at anerkende andres arbejde, kunne han godt være lidt ringeagtende over for de fysiklærere, hvis forsøg ikke lykkedes i det afgørende øjeblik, det stod for ham som et dårligt forberedt arbejde, og det havde han ikke noget tilovers for. Han lavede selv en del af de fysiske apparater,

var i det hele håndsnild, og når noget gik i stykker på skolen i hans tid, og ingen andre kunne lave det, lød det altid: Bed Kjærulff gøre det, han kan nok finde ud af det.

Kjærulff var den af lærerne, som i hans tid stod eleverne nærmest. Hans ungkarleværelse var ofte fyldt af gæster.

En af hans elever, Else M. Christensen, gengav 40 år efter de ord, hvormed han sluttede sin fysikundervisning for 120 piger, således som hun erindrede dem:

»Jeg tror, og har søgt at overbevise Dem om det samme, at der er en lov i naturen, en lov, hvorefter alt går, og som aldrig brydes. Om Gud, den almægtige, *kan* bryde denne lov, vil jeg slet ikke indlade mig på at tale om, men jeg tror, at han aldrig gør det. Derved kan jo let opstå det spørgsmål: Hvad nytter det da at bede? når alt dog retter sig efter naturens lov, og hvad tør vi i nødens og farens stund bede om, når denne lov ikke *må* brydes? Oftest spørges der i slige stunder ikke efter, hvad det går an at bede om, man beder ud af hjertens trang, og jeg tror, man tør vente at blive bønhørt — ikke ved brud på naturens lov, men at det sker, som salmedigteren har udtrykt det:

Guds engle de stige op og ned,
hvor Herren som helst er inde.
Hans venner de bringe god besked
at *skyde* dem *råd i sinde*.«

Også de, der tjente i køkkenet, blev gamle i gårde.

Den første, der stod for husholdningen, efter at Testrup var blevet kostskole, var Amalie Risom. Nørregaards og Bågøs spiste kun lejlighedsvis sammen med eleverne. Bågø fortæller i et brev til Ernst Trier, at det er til fælles fornøjelse, når de kommer, »men ellers sidder Amalie alene for bordenden og siger bordbønnen, som hun selv bad om, hun måtte gøre.«

Senere var det i atten år Trine, der sørgede for, at eleverne fik jævn og sund bondekost, som de var vant til det hjemmefra. Flere andre tjente på skolen i en snes år.

I 1877 havde Vallekilde, Askov og Testrup en brevveksling om elevbetalingen. Trier vil ikke være med til mere end 33 kr. mdl. for vinteren, men Nørregaard skrev til Schrøder (28. juni): »Jeg (og endnu mere min hustru) holder nu på det oprindelige forslag (35 kr.), da jeg tror, at kun derved bliver det os muligt at dække mangelen af statstilskud og betale den dyre kost. Triers kost er nu også ringere end hos dig og os og koster ham desuden mindre, det første ligger tildels i forskellen mellem Sælland og Jylland, det forekommer mig derfor, at vi godt kan forsvare at forlange mere end han.«

Der var år, hvor der var god brug for biindtægter. I 1880 skulle Nørregaard holde fire foredrag på Askov, og han skriver til Schrøder, at der bliver nok ingen anledning til at klage over for lidet besøg, »og jeg vil ikke nægte, at jeg også for pengenes skyld vil ønske det, thi iår har jeg god brug for dem. Det ordner sig nok.«

Der kom dog år i 80-erne, hvor det kostede Jens Nørregaard tusinder at holde skolen i gang.

Til Testrups 25 års jubilæum udsendte Nørregaard »Testrup Folkehøjskole 1866—1891«. Da lå endnu trykket fra det sidste tiår over ham, og han kunne skrive: »De drøje slag, som i tidligere år ofte faldt fra modstanderne over os, var for ingenting at regne imod de nålestik, som senere fra selve vore venners side er blevne rettede imod os.«

Men i 90-erne fik skolen igen fuldt hus af elever, og det fortsatte et stykke ind i det næste århundrede, og det blev måske de lyseste år i skolens historie, og det var vel også i den tid, Jens Nørregaard nåede sin højde. Det var også, som eleverne var mere tillidsfulde, i 80-erne var i hvert fald karlenes sind mere lukkede og mistroiske.

Om Jens Nørregaards undervisning fortælles der i et særligt afsnit.

Nørregaards svenske højskoleven, Theodor Holmberg, Tärna, skrev i 1895 (21. december): »Hvordan har den vise i Fuglsang det? (Altså Bågø). Sig ham, at jeg stadig meget

gerne ville sidde i hans stue eller i hans studerekammer ved Saxos fødder og lyttet til indholdsdigre runer, pulsende en pibe tobak, indsamlende honning i min indre lille kube.«

Året efter fik Bågø brev fra A. D. Jørgensen (25. maj), der takker for mangen indholdsrig time, »endnu mere for det helstøbte indtryk, jeg har modtaget af Deres personlighed. Det har mere, end De måske tænker, bidraget til at grundfæste min tillid til højskolens arbejde i en tid, da jeg havde så ringe lejlighed til at samle personlige erfaringer, og da modsatte tegn ofte stod overfor hinanden. Tak også, fordi De med usvækket interesse har fulgt mig i mine bestræbelser for at genoplive fædrenes minde ....«

Nørregaard var meget på foredragsrejse og undgik ikke de skrøbeligheder i form af gigt og bronchitis, som let følger med stadigt skiftende temperaturer. I 1889 skriver han til Trier (20. juli), at han skal indskrænke sine foredragsrejser til det mindst mulige. Intet er så opslidende som den slags rejser, »det ved jeg af erfaring — nu er Nielsen, Hindholm, ved dødens port af den grund«.

Og i 1896 fortæller han Theodor Holmberg, at han med fryd bliver hjemme i påsken, for vinterens arbejde har været hårdt, og han trænger til nogle dages ro og stilhed. Han sender hilsen til Holmbergs hustru: »Det vil vistnok fornøje din hustru at høre, at jeg for en måned siden på grundlag af hendes bog om Gordon holdt et foredrag i Aarhus officersforening (for generaler, oberster osv. med damer) om denne mand, og at det lykkedes mig i to timer at fængsle hele forsamlingen, unge og gamle. Han er også værd at tale og skrive om.«

Pinsedag 1892, netop som tre vogne stod parat til skovtur, kom der uventet post med to store, gule konvolutter til Nørregaard og Bågø. Det var ridderkorset til dem begge. Schrøder fik det også, det blev uddelt i anledning af kongeparrets guldbryllup. Det var vistnok første gang i Testrups historie, at vognene fik lov at vente. Her var alt ellers præcist. Men

dette var dog en begivenhed. Bågø var meget betænkelig og helt bevæget, men da han fik at vide, at det var en anerkendelse af den danske folkehøjskole under eet, var han ligesom Nørregaard taknemlig for dette.

1896—1908

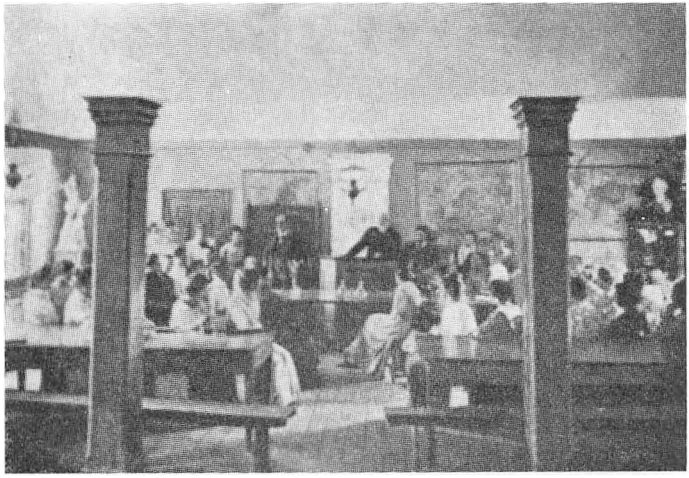
Der er næppe nogen tvivl om, at Jens Nørregaard var med i for meget arbejde udadtil. Det stjal tid og kræfter fra skolearbejdet ikke mindst i de sidste år. En del af det var af social karakter som formandskaberne i Ormslev Børnehjem og Stefansforeningen, og de krævede ikke så lidt tid. At være med i det kirkelige udvalg krævede stadige rejser til København.

I november 1904 skrev han: »Arbejdet går godt med de 111., og jeg er glad derved. *Det* passer jeg til, ikke til politiske eller kirkepolitiske forhandlinger, skønt de ligger mig meget på hjerte og opfylder mig.« Han var ikke begejstret for kompromis'er, skønt han efterhånden lærte at forstå, at det var uundgåeligt i demokratisk arbejde.

Fra det daglige liv på skolen skal medtages et par træk fra den sidste skolevinter, meddelt af Gerhard Laursen. Der blev inspiceret på værelset, og efter middagen hændte det engang, at Gerhard Laursen blev råbt op, og Nørregaard sagde: »Og når De nu får ild på havaneseren, G. L., så kan De gå op og se, om Deres seng er i orden.« Reprimanden var mild i formen.

Der var som nævnt forbud mod kortspil og mod besøg på Tingskov kro. »Det kan vi ikke have for skolens skyld,« sagde Nørregaard. Overtrædelse var bortvisningsgrund. Det vidste alle. Men hvordan var det så i praksis?

Det hændte, at nogle elever sad over et spil kort ved et tællelys, og at Nørregaard pludselig stod i værelset. I stedet for at jage eleverne væk, satte han sig ned og fik et spil med dem og talte med dem om det, og så spillede de ikke mere den vinter.

Skolestuen — Nørregaard på talerstolen.

En aften kørte han bort i den fine lukkede vogn, og eleverne tænkte, at han nu skulle ud til foredrag og kom sent hjem, og de fleste gik til Tingskov kro.

Nørregaard kom uventet tidlig hjem og ringede sammen til oplæsning; der mødte kun en lille flok, og han spurgte efter resten. Ingen svarede. Da han senere stod over for den samlede flok og spurgte, hvor mange der havde været på kroen, rejste alle sig. »Ja, så må jeg jo bøje mig,« sagde han. Det var kaptajnen, der respekterede kammeratskabets love, som gjorde eleverne solidariske.

Der var tider, hvor det kneb med frimodigheden, og til sidst havde han også vanskeligheder med at finde en afløser, men derom i et senere afsnit.

Den svenske rektor Robert Mörner besøgte Testrup i 1900 og i 1903. Den første gang traf han kun Bågø, og i sine optegnelser fra besøget kalder han ham en kæmpeskikkelse (jättegestalt), enkel, men imponerende og respektindgydende. Han kunne se streng ud, men aldrig var han så »fruktansvärd« at se på, som da han fortalte, at pigerne på Aagaard højskole

røg. Denne rygen når som helst og hvor som helst fandt han demoraliserende, forstyrrende al orden, facon og takt.

Næste gang var Nørregaard hjemme. Både han og Bågø skrev på tavlen navn på steder og mennesker, de omtalte, Nørregaard også de vigtigste årstal.

Mörner så prøver på pigernes håndarbejde. Bortset fra en strikkestrømpe forekom de ham luksusbetonede. De fleste syede lyseduge — det var Hardanger- og Hedebosøm samt en del blomsterbroderier.

Han noterer om Nørregaard, at han bag det lidt kommanderende var en hjertevarm og kærlig natur, der omgikkes eleverne venligt og hjerteligt, alle beundrede og elskede ham.

Mörner lagde et godt ord ind for fællesskolen med både mandlige og kvindelige elever på samme hold. Det er jo nu almindeligt på alle højskoler, som det dengang var det i Norge og Sverige. Både Nørregaard og Bågø udtalte sig på det bestemteste imod, de anså den for at være umulig i Danmark. Så megen tid og kraft, som en forstander for en fællesskole burde sætte ind, for at skolen virkelig skulle være eleverne til nytte og ikke til skade, ville de ikke ofre og antagelig ingen anden i Danmark. »Jeg vil hellere hænges,« sagde Nørregaard, »end være forstander for en fælles-højskole,« og fru Elisabeth Nørregaard erklærede, at hun ikke ville kunne sove roligt en eneste nat på en sådan skole.

Mörners notater fra Testrup slutter med ordene: »Ingen steder på mine to danske rejser følte jeg mig så hjemme som på Testrup, ingen danske lærte jeg at sætte pris på som Nørregaard og Bågø, ingen skole syntes jeg — trods visse lokale brist — var så vel passet og ledet som Testrup.«

Testrup var en af de danske folkehøjskoler, som mest ivrig plejede de nordiske forbindelser. Ved et diskussionsmøde i Uppsala, hvor flere hundrede mænd og kvinder fra Nordens forskellige lande var samlede, blev det påstået, at skandinavismen var død eller indslumret. Bågø protesterede omgående:

»Jeg er skandinav! Og jeg er hverken død eller sovende.«

Jens Nørregaard kendte Bjørnson helt fra de unge år. Da han i 1904 så, at Bjørnson var syg, sendte han ham et brev (13. januar) og takkede ham for hans mandige færd under den overståede valgkamp, »jeg *beundrer* den kraft og det uopslidelige humør, hvormed du førte denne kamp, og jublede ved valgenes udfald og den nye regerings dannelse. Bågø og jeg sagde adskillige gange til hinanden og siger endnu: Det er en kærnekarl den Bjørnson! Og endelig: at du fik Nobelprisen! Til lykke dermed — ingen fortjener som du denne hæder ....

Kunne jeg nu blot komme til at opleve, at vi to engang igen mødtes som kristne mænd begge — jeg håber det endnu og tænker ofte på din mors håb for dig — ja, da ville jeg af hele mit hjerte takke Gud for dig, for Norge og Norden!«

Men Bjørnson svarer, at han har forladt den kristne tro for altid. Det der holder ikke. Men kristen færd, kristen folkelære, kristent mod, bundet i samvittigheden til slægten, fremtiden, idealet, det holder.

Nå, de skilles ikke for det, skriver Bjørnson, de mødtes jo i omtrent alt. »Du har et andet flag, men jeg toger under mit samme vej, ved din side bestandig. Derfor ti stille!«

Han bekender, at det er »blandt dere«, han befinder sig bedst. Han sender hilsen til Bågø, »og sig ham (for engang må jeg dog sige ham det!), at fra tidlig af har han syntes mig et mandsideal«.

Da Theodor Holmbergs fik at vide, at Nørregaard ville slutte på Testrup, skrev han (17. maj 1908):

»Det er 28 år siden, min hustru og jeg første gang var i Testrup.

Tårer vil bryde frem, når jeg tænker på, hvor meget af sol og varme, der er givet mit og Cecilies liv fra dit og Bågøs hjem og fra jeres skole .... Gud velsigne jer for al jeres ihærdige, kærlighedsfyldte, åndsbårne arbejde gennem de mange år .... jeg kan ikke sige alt, hvad jeg føler. Så mange, mange rige stunder, jeg og Cecilie har oplevet hos

jer! I meget, meget ringe grad har vi kunnet give jer noget tilbage. I var de givende, vi de modtagende — men utaknemlige er vi ikke i vore hjerter.«

Det betød stadig noget for Nørregaard at kunne køre til Gylling til gudstjeneste engang imellem. Så var der besøg i præstegården bagefter. Og enten det forløb harmonisk eller ikke, var det givende.

Biskop Rud var som ung kapellan hos Otto Møller og har fortalt om et sådant besøg. Nørregaard holdt af at prøve sine våben i den gamle grublers esse.

Efter middagsmaden sad de med piberne i det vel tilrøgede studerekammer, Otto Møller i sin stol ved skrivebordet, Nørregaard for bordenden. Den sidste begyndte: »Nu skal De høre, Møller. Jeg har fået en rigere og dybere opfattelse af evangelisten Johannes ....« Så fulgte der et med stor veltalenhed holdt foredrag om det store emne. Som vi kom frem, mærkedes det tydeligt, at det ikke var efter Otto Møllers hoved. Nørregaard blev let irriteret og greb en lup, der lå på papirstabelen til højre. Møller fulgte den med nogen betænkelighed, men da Nørregaard begyndte at skrue på den, kom det uvilkårligt: »Lad den lup ligge, Nørregaard. De spolerer mig den.« Den blev foragtelig kastet på papirdyngen. Vi nærmede os slutningen, og Møller rejste sig sindigt og gik hen og puslede ved kakkelovnen. Det tog tid, og Nørregaard havde hastværk: »Nå? Hvad siger De til det, Møller?« Langsomt satte præsten sig. »Det er pinende galt, Nørregaard.« »Hvor kan De sige det?« Og i stridens hede gik Nørregaard til vinduet og begyndte at bryde på for at få det op. »Hvad gør De, menneske. Det går i stykker, det er ikke til at lukke op!« »Jamen luft må man da ha'!« »Ja! Den kommer ind ad dørene!«

Men det kunne Nørregaard ikke vente på. Han gik ud i haven. Otto Møller blinkede skalkagtig: »Nu holder han aldrig det foredrag mere!«

En fremmed kunne synes, det var pinligt, men da Nørre-

gaard noget senere kom ind, var han frisk og munter, og der blev taget fat på andre emner.

Episoder som denne forstyrrede ikke det venskab, der bestod mellem de to mænd. Til Otto Møllers 70 års dag i 1901 skrev Nørregaard (19. februar): »Takker for trofast og frugtbart venskab i de 34—35 år, vi har kendt hinanden, og for mange kærlige og oplysende ord, som De har skænket mig. De har, i god forstand, været mig til stor selvbekræftelse under mit arbejde her og under min indre udvikling.«

Og syv år senere: »Mellem Dem og mig har der, siden jeg lærte Dem at kende, været et særligt forhold og venskab og åndelig forståelse, som har øvet den største indflydelse på mit hele liv ....«

Otto Møller havde været fadder til nogle af Nørregaards børn. I hvert fald et af dem boede en måned i hans hjem og fik daglig konfirmationsforberedelse. Og når de store sorger kom, var Otto Møller den bedste åndelige vejleder.

Men der gik også breve den anden vej. Otto Møller kunne skrive: »Vi har så meget at takke for de mangfoldige gange, De har bragt oplivelse og varme ind i vor ensomme afkrog.«

Dette brev blev sendt til Nørregaards 70 års dag, hvor der også var breve fra mange gamle elever. Kun et af dem skal anføres. Det var fra Chr. Becher, Asserballe:

»Jeg vil altid med glæde tænke tilbage til den tid, da jeg havde den lykke at lytte til Deres og Bågøs ord fra Testrups talerstol, og særlig skal De have min bedste tak for den viljesstyrke og bestemthed, som De tilføjede mit liv, og for Deres arbejde for, at tanken kunne blive så frigjort som mulig, at samvittigheden klart kunne skelne mellem ret og uret. Omtrent på denne måde vil takken i morgen lyde til Dem fra den store flok af gamle elever.«

Ikke blot eleverne havde noget at sige Nørregaard tak for. Dr. phil. Marius Kristensen, der voksede op på Aarhusegnen, fortæller, at en del af dem, der derfra kom til Mellerup eller Vallekilde højskoler, kunne takke Nørregaard for, at de kom

Sommermøde i skolegården.

af sted. Han virkede for mere end sig selv og sin egen skole, »og der skal nok være mange af dem, der aldrig kom ham nær eller besøgte Testrup, som alligevel et sted i deres minde gemmer et ord af ham, et ord, der engang har hjulpet dem over et vanskeligt punkt.«

Og Marius Kristensen tilstår, at han selv ikke har tilbragt ret mange timer i selskab med Nørregaard og aldrig har stået i noget nærmere forhold til ham og hans slægt. Alligevel er der måske ingen enkeltmand uden for hans allernærmeste familie, der har haft så stor indflydelse på hans livs kår. Nørregaards foredrag i Aarhus overværede Marius Kristensen, og det var en af de vigtigste åndelige tilskyndelser, som dengang gjorde sig gældende i hans udvikling, og Nørregaard havde afgørende betydning for hans liv. Han mener, at hundreder, måske tusinder på Aarhusegnen har det på lignende måde.

Det betød noget, at folk så, at han ikke knælede for døgnets afguder, og at han ofrede noget for sin overbevisning.

Også Poul Bjerge bekender, at Nørregaard har megen del

i hans udvikling, selv om han ikke har været elev på Testrup. »Kunne man analysere mit sjæleliv og min karakter, ville man finde en del mærket J. Nørregaard, eller rettere en del, som har sin kilde hos ham.«

I et andet brev (25. september 1907) efter et nordisk højskolemøde i Finland siger Poul Bjerge: »Det falder mig i pennen, at jeg først må sige Dem tak for turen i Finland. Det var så velgørende at have en ældre med, der kunne optræde bestemt, repræsentativ og formfuldt rent i det ydre, og som også ellers kunne optræde, så De var i kontakt med hele den brogede flok, som skulle repræsenteres. Jeg har ofte været så ilde ved det, at vores repræsentation ikke var, som den skulle være. Derfor skønner jeg på det, at vi på turen i Finland altid kunne være så rolig: Der skulle altid nok blive sagt, hvad der skulle siges, og sagt noget på de steder, hvor der skulle siges noget ....«

Om vinteren var der på Testrup især i de senere år en ung theologisk kandidat eller lærer, som hjalp til med dansk og regning og hørte foredragene. Det betød et frisk pust udefra og en ekstra vågen tilhører. Der var de senere præster: Oscar Geismar, Chr. Hasselbalch, Jens Therkildsen, Arne Møller, Hans Thyssen, Even Marstrand, N. A. Jensen og Fonnesbech-Wulff. Den næstsidste vinter var Frode Hasseriis, senere Askov, elev og lærer i gymnastik. Han siger om Bågø: »Han virkede på en helt anden måde end Nørregaard, mere afdæmpet, men ikke mindre inciterende. Han føltes som den udprægede humanist i den smukkeste og ædleste form, man kan tænke sig, og hans indflydelse på eleverne var derfor et velgørende supplement til Nørregaards mere impulsive form. Under hans foredrag kunne man ligesom roligt trække vejret, ånde ud og lade tankerne arbejde selvstændigt. Uden Bågø ville Testrup højskole ikke have været det, den blev i den danske folkehøjskoles historie. De to mænd kom på en sjælden måde til at supplere hinanden, så et ophold på skolen blev en stor og værdifuld oplevelse ....«

Begtrup taler også om de to mænds samarbejde:

»Men ihvor det gik med folkegunsten og skolens udvortes velfærd, vedblev disse to ædle og selvstændige mænd frimodigt at følge den bane, de een gang havde afstukket for deres virksomhed. Der er få skoler, som mindre har skiftet program i årenes løb end Testrup. Og kom de for en tid ud af føling med visse sider af folkelivet, *så gjorde de dog gavn i det offentlige liv ved at vise sig som mænd,* der ikke ville smigre for flertallet, når de mente, det var kommet på gale veje ....«

NØRREGAARDS UNDERVISNING

I Nørregaards efterladte papirer findes fra sommerskolen 1892 notater til undervisningsgangen i hans timer i verdenshistorie (1½ time daglig):

4.—8. maj: Redegørelse for historiens forudsætninger, Guds tilværelse, hans styrelse og menneskets trang til at styres.

9.—15. maj: Skildring af menneskets legemlige og sjælelige bygning.

16.—22. maj: Den første oldtidshistorie indtil Moses.

23.—29. maj: Jødefolkets historie. Adskillelsen mellem Israel og Juda.

30. maj—5. juni: Assyriens, Babyloniens, fønikiernes og persernes forhold til jøderne.

6.—12. juni: Hellenernes historie år 500—400.

13.—19. juni: Fortsættelse. Sokrates. Aleksander. Romerstaten.

20.—26. juni: Romerstaten. Jøderne og Jesus Kristus. Kirkens grundlæggelse.

27. juni—3. juli: Kristenforfølgelserne i romerriget.

4.—10. juli: De gotiske folkestammer kristnes. Pavemagten. Munkevæsenet. Korstogene. Pavemagtens fald.

11.—17. juli: Den lutherske og den kalvinske reformation. Grevefejden i Danmark. Gustav Vasa.

18.—24. juli: Religionskrigene (Gustav Adolf). De politiske kampe i England, den franske revolution 1889 og Napoleon.

25.—31. juli: Norge 1814, Hellas 1820—1832, februarrevolutionen 1830, 1848 i Europa, Italiens befrielse og samling 1859—71, Tysklands samling 1866 og 1871. Kirkeforholdene i Danmark: Mynster, Søren Kierkegaard, Grundtvig.

Næste vinter gjorde han notater efter samme linje, men lidt mere udførlig på grund af de fem måneder. Men det er kun en benrad. Vil man have udførligere oplysning om, hvad Nørregaards foredrag indeholdt, og hvordan de virkede, må man gå til elevernes referater og omtale.

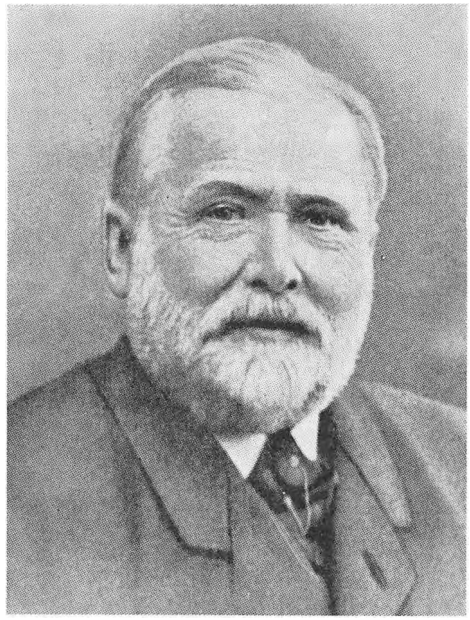
I vinteren 1882—83 nedskrev Jørgen Nielsen (senere friskolelærer i Nr. Lyndelse) referater af foredragene, og 25 år efter gjorde Gerhard Laursen (senere gårdejer i Gylling) det samme. Der måtte ikke noteres noget i timerne, men om aftenen nedskrev disse elever kort, hvad de kunne huske af Nørregaards foredrag. Opfattelsesevne og skrivefærdighed er forskellig, men det fremgår af referaterne, at Nørregaard har fulgt den linje, hans notater antyder, og han har sikkert gjort det gennem alle de 42 år.

Det fremgår endvidere, at Nørregaard samtidig med, at han fortalte verdenshistorien som menneskeslægtens levnedsløb talte om det enkelte menneskes liv. Historien var for ham ikke alene en kilde til oplysning om folkeslagene, men tillige den bedste vejleder angående den enkeltes liv, og under sin fortælling af verdenshistorien og ikke mindst i de indledende foredrag kom han ind på de væsentlige ting i livet for enhver: Forholdet til Gud, til hjemmet, hustruen, børnene og arbejdet.

I 1882 begyndte han med at sige, at den rette måde at undervise i historie på var at fortælle den og ikke nøjes med at lade eleverne læse i en lærebog. Det var frk. Zahle, der for tyve år siden havde gjort ham opmærksom på det, da han var lærer på hendes skole. Skal man have oplysning om de gamle

tider, må man gå til Moses og Herodot. »Jeg sætter mig med ærbødighed ved disse mænds fødder.« —

Han begyndte, som han nævner det i sin undervisningsbog, med nogle af historiens forudsætninger. Som den første nævner han, at Gud har skabt alt. Vi ved det ikke, men vi tror

Jens Nørregaard.

det. Han skjulte ikke, at nogen havde den mening, at mennesket stammer fra aberne, disse igen fra laverestående dyr, dyrene fra planter, planterne fra alger og disse igen fra urkilden, en mængde celler i et dynd. »Dog er der een ting, der savnes,« sagde han. »Mellemformerne mellem de forskellige arter kan ikke findes. Ejheller kan den storslåede tanke bevises, at alt levende stammer fra en klynge celler, men om det nu kunne bevises, så siger jeg: Hvem skabte så dyndet?« Som der var en begyndelse, må der være en slutning. Alt får

en ende. Vi lever måske i den sidste trediedel af menneskeslægtens historie. Der kommer en dommens dag. Lad os da være forberedt.

Som mennesket har sine forskellige aldre, barndom, ungdom, manddom, med hver sit særpræg, har slægten det. Oldtidsfolkene havde rig fantasi, middelalderen var følelsens tid, og nutiden er tankens eller forstandens tid.

Slægtens og menneskets tidsaldre svarer til hinanden.

Barnet har fantasiens billedskabende evne, pinde kan blive soldater, skibe, køer, og en stok kan blive en hest, som er så levende, at børn ikke tør lade den stå ubunden. Lad børn altid selv lave deres legetøj, thi det færdige lokomotiv eller dukken, som kan lukke øjnene op og i, lader ikke fantasien udvikle sig, men træpinden, den klædes herligere end alt det færdige legetøj. Hos mange børn ligger spiren til deres fremtidsgerning allerede i deres leg og fantasi. Hvem der har den lykke, skal følge den. Men til dem, der ikke har den, siger Nørregaard: Vær tro i det arbejde, du får, da vil det give dig glæde.

Ungdomstiden er følelsernes tid. Men vogt jer, I unge, for de følelser for en anden, som er uægte kærlighed, fantasiforelskelse. Det er ikke følelsen, der griber jer da, men kun fantasien. Vent, vent, og er kærligheden så ægte, at I mærker, det nu er en varm, dyb følelse for hendes eller hans sjæl, så er det den største lykke, at I får hinanden, ellers ikke. Og da kan I få et hjem, hvor alt godt, sandt og skønt trives under I to's kærlighed. Og større lykke end et godt hjem har vi ikke her på jorden. Værn jeres hjem! Kærligheden til hjemmet har båret og bærer englænderne frelst over de skær, franskmændene er strandede på.

Under omtalen af de fire temperamenter betegnede Nørregaard dem som fire grader af følelse: de letblodede er de sangvinske, de varmblodige de koleriske, de koldblodige flegmatiske og de tungtblodede de melankolske. Alle har i deres natur en blanding af disse temperamenter. Nørregaard mente

selv, han havde de to første, hans hustru de to sidste, derfor udfyldte de hinanden. Det gav ham igen lejlighed til at komme ind på forholdet mellem mand og kvinde: »Gode kvinder er bedre end de bedste mænd, dårlige kvinder er værre end de værste mænd. Har du vundet en god kvindes kærlighed, da kan du ikke betale hende det uden ved hele livet igennem at vise hende genkærlighed og trofasthed.«

Efter fantasiens og følelsens tid kommer forstandens. Tanken kan kun ordne, sætte i system, ikke skabe. I de 400 år, siden vi kom ud af middelalderen, har tanken siddet til højbords. Vogt jer for at forgude forstanden. Det er godt efterhånden at få rede på sit liv, se sammenhængen, deri ligger tankens betydning.

Troen kommer først, når vi føler trang, her hjælper forstanden ikke. Troen på Guds kærlighed er det eneste, der kan holde og hjælpe i den sidste kamp, mennesket må igennem.

Nørregaard kom ind på viljeslivet: »En ødelagt vilje er en sindssygdom, som kun kan kureres ved selvtugt, øvelse i at fuldføre selv det mindste gode forsæt. Først øves viljen ved ubetinget lydighed. Øv børn deri! Jeg vil indtrængende sige jer, hvis Gud engang vil velsigne jer med børn, så lær dem blot at lyde uden forklaringer, indtil de er tre år. Derved skabes sunde viljer, der er grundbetingelsen for at blive et dygtigt menneske.« Der kan være ting i livet, man ikke ved egen viljeskraft kan overvinde. Gang på gang kan et menneske sige til sig selv: Jeg er en pjalt. Ja, da er der ikke andet råd end at bøje sig under Guds vilje. Så hjælper han hver eneste gang. Nørregaard kom under dette med en personlig bekendelse: »Der siges, at jeg har en stærk vilje, men det er ikke sandt, jeg har stadig kæmpet med svaghed. Men jeg har bedt Gud om hjælp. Han alene æren.«

Derefter sagde han noget om ånd. Sjæl og ånd er ikke det samme. Det er vanskeligt om ikke umuligt at sige, hvad ånd er. Ånd er ikke en talemåde, men en usynlig virkelighed. Den

skaber sammenhæng i folkenes historie og åbenbarer sig i ordet. Ved det hæver mennesket sig over dyrenes egenskaber — det kan tale om egen og slægternes ånd. Ser vi tilbage over vort liv, kan vi også i det se en sammenhæng, vi kan tale om den, og det kan alle nå, hvis de vil, når de ikke kan nøjes med at være kød.

Det her anførte er noget af hans indledning til de verdenshistoriske foredrag, ikke præcis som han sagde det, men som en af hans elever noterede det ned og her gengivet i forkortet form.

Man lades ikke i tvivl om den anskuelse af livet, der bar Jens Nørregaards foredrag — eller det sigte, han havde med dem. *Livslære* kunne der have stået over dem. Han talte ud fra den opfattelse, at historien, slægtens sum af erfaring, var det bedste middel, når det enkelte menneske skulle opbygges og dannes.

En af eleverne fra 1873 skrev om Nørregaards foredrag: »Så man ikke der lyslevende menneskeslægterne som i en kæde hen over jorden fra tidernes begyndelse til nu? Ikke meningsløst blandede, imod hinanden stridende, men underlagt den almægtige Guds vilje og til sidst tjenende ham.«

Og lærer Jørgen Andersen Bo: »Der er mange åndrige historiefortællere, men et er sindrige historiske anvendelser og påhit, et andet er at holde historien for en helligdom, som man ikke tør gøre vold på, men som man sænker sit sind og sin tanke i, så man lytter alvorsfuldt til dens hjerteslag, finder forstand i den og fatter tillid til den. Nørregaard har dyrket historie, så han har fået tro af den og tro til den. Derfor er hans skoleforedrag blevet så betydningsfulde, han har vist sine tilhørere de store gennemgribende livsrørelsers gang gennem tiderne, han har derved kunnet vække og retlede deres sans, har kunnet fremkalde deres hengivelse for og deltagelse i det store fællesarbejde, som skal fuldbyrdes gennem den enkeltes lille bidrag. Hans skole har måske været den eneste folkehøjskole, på hvilken tråden i levnedsløbet fra dets

gry til nu er stillet hvert eneste skolehold for øje. Han er den historiske fortællings mand.«

Rasmus Nielsen, Særslev, var elev i 1883—84. Han mener, det mest betagende ved Nørregaards foredrag var den forunderlige kraft og klarhed, hvormed han fremførte sine tanker. Historiens tildragelser og skikkelser kom til at stå for eleverne som mejslede i marmor. Hans fremstilling var plastisk og præget af hans store kendskab til græsk åndsliv. Han kunne lange stykker af Platons dialoger udenad. Selv de mest uinteresserede blev tvunget til at høre efter, når han fortalte historie.

Højskolernes tilsynsførende, M. Steenstrup, noterede i 1876 efter et besøg på Testrup: »Der er en særegen friskhed og national kraft ved ham.« Hans historietimer »er ikke betragtende, men fortællende.«

Rektor Mörner fra Sverige besøgte skolen i 1903 og skrev: »Nørregaard havde foredrag om grækernes frihedskrig mod perserne, aldeles udmærket og særdeles livligt. Han indlagde dialoger mellem de optrædende, efterlignede deres stemmer, minespil og gebærder.«

Oscar Geismar fulgte en vinter hans timer og skrev siden: »Fortælle verdenshistorie kunne den mand som ingen anden, jeg har kendt. Det var ikke de nøjagtige detaljer, som var hans sag .... Selv om han ikke med beråd hu »mytologiserede«, kunne en sølle cand. theol. nemt påvise fejltagelser i hans foredrag, men blev de derved mindre folkevækkende? Så lidenskabeligt vidste Nørregaard, som Carlyle før ham, at historie er åndens gang gennem kendsgerningerne, at han gnistrede af ånd og som ånd, når han talte. Veltalende var han i sandhed. Patos og humor stod i lige grad til hans rådighed. Men det var heller ikke det. Nej, men som ånd skred han formummet gennem historien og kostede og fejede med dens tit modstridende realiteter, så det føg os om ørene. Han var ikke alene med i begivenhederne, men han var begiven-

hederne. Når Henrik IV oppe på katederet bankede tre slag på Kanossas borgport, elektriserede lyden, for de tre slag var stoffets knæfald for ånden. Man har lært adskillig historie siden, men den glød, som *han* tændte, har dog holdt sig gennem årene.«

En anden af de unge theologer, der en vinter var yngste lærer på Testrup, Chr. Hasselbalch, senere præst og seminarieforstander, siger, at det var i skolestuen, det foregik: »Vi fik noget at se, som vi aldrig havde set før, vi så livet, menneskeslægtens og vort eget liv. Vi fik at se, at det var værd at leve, og vi fik lyst og vilje til at leve det.«

Valborg Larsen, elev 1901, mindes fortællingen om jødernes historie, deres fald, deres oprejsning ved profeter og dommere, mindes, hvorledes Nørregaard ved en bølgelinje på tavlen illustrerede dette særlige folks liv. Når de hørte og adlød profeternes ord og holdt sig til Gud, da gik det dem vel, da nåede de bølgetoppen, men den stund, de atter gik deres egne veje, da var de på vej mod bølgedybet, bort fra Gud. Eleverne førtes gennem verdens-, kirke- og bibelhistorien frem til vor egen tid, og som en rød tråd gennem det hele gik dette: Guds styrelse, Guds førelse, ikke alene med folkeslagene, men med det enkelte menneske.

Bidrag til karakteristik af Nørregaards foredrag er det også, hvad hans søn Gunnar Nørregaard fremhæver som det ejendommelige ved hans fremstilling af historien, at han var i et personligt forhold til det stof, han behandlede. Det var ikke noget fremmed fra en fjern fortid, men noget han stod i et intimt personligt forhold til, noget hvis skæbne lå ham på sinde, og ud af hvis resultat han søgte belæring, oplysning, livsforståelse. Det var denne livsforståelse, han ville bringe sine elever.

Hver lørdag havde han en time med overhøring og samtale om det gennemgåede stof, at det kunne fæstne sig i elevernes sind.

En aften om ugen gennemgik Nørregaard grundloven for at give eleverne en forberedelse til at deltage i det borgerlige liv.

Ellers var der oplæsning omtrent hver aften, og som regel læste han selv. Han valgte ofte noget, som havde tilknytning til, hvad han eller Bågø havde talt om den dag eller de nærmest foregående. En væsentlig del af den danske og norske guldalderlitteratur fik eleverne på den måde kendskab til. For adskillige af dem blev disse timer af varigst betydning. Nørregaard læste bl. a. Grundtvig, Oehlenschlæger, Heiberg, Hauch, Paludan-Müller, Goldschmidt, Hertz, Holberg og Hostrup, H. C. Andersen og Blicher, Bjørnson, Ibsen og Jonas Lie. Drachmann bør også nævnes. Nørregaard læste gerne dramatisk litteratur. Han var af den opfattelse, at det betød mere, at digterne blev *hørt*, end at der blev fortalt om dem.

Han var en fortrinlig oplæser. Ernst Trier antydede engang, at han måske havde taget undervisning, men han fik svar på tiltale:

»..... du kan da vel begribe, at jeg aldrig har villet tage nogen som helst slags undervisning i oplæsning hos nogen skuespiller eller lignende. Jeg ville betragte det som afretning af den grimmeste art.

Hvad udviklingen af mit øre for sprogets velklang angår, da er den væsentlig foregået under påvirkning af Det kongelige Teater i dets velmagtstid, min munds udvikling har jeg udelukkende selv stået for.«

Rasmus Nielsen fortæller, at eleverne hver dag glædede sig til oplæsningstimerne, og endnu et halvt århundrede efter stod de lyslevende i hans erindring: »Vinterstorme jog hen over egnen. Det hvinede og fløjtede og tudede gennem dørsprækker og nøglehuller, det susede i de bladløse træer. Sne og hagl piskede på ruderne, der ofte klirrede under de stærke vindstød. Vi ænsede det ikke. Gennem Nørregaards oplæsning sprang portene op ind til poesiens eventyrland.«

Fem måneder er ikke nogen lang skoletid, men med ud-

synet over verdenshistoriens væsentligste begivenheder og kendskab til en god del af Danmarks og Norges klassiske litteratur fik eleverne alligevel en ikke ringe ballast med ud i livet.

NØRREGAARDS ARBEJDE UDADTIL

Jens Nørregaard havde udsyn. Hans gerning på Testrup var led i en større sammenhæng. Han følte sig med i en fylking, som rykkede fremad.

Hans hjem og hans skole var hans fæstning. Der måtte han prøve at få flest mulig i tale, og derfra måtte der gøres udfald til fordel for det arbejde til folkegavn, der var på linje med hans.

Han var klar over, at folkehøjskolen ikke måtte nøjes med at være en bondeskole. Første gang dens muligheder overfor bybefolkningen blev drøftet, var på industrimødet i Horsens i sommeren 1870, hvor Jens Nørregaard indledede en forhandling om spørgsmålet: »Hvad kan der gøres for de industridrivendes åndelige udvikling fra 18 års alderen og derover?«

Da Fernando Linderberg prøvede at skabe større interesse for de sociale spørgsmål, var Nørregaard den første højskolemand, som både med sit navn, med foredrag, med penge og opmuntring bragte Linderberg gennem de vanskeligheder, som truede med at knuse hans bestræbelser, og Nørregaard var i mange år formand for »Det sociale Sekretariat«.

Højskolens røst skulle også lyde for stenbroens folk.

I dagene 26. september—8. oktober 1877 holdt han fem foredrag i København for 500 tilhørere om folkesagnet som folkelivets kilde ud fra eksempler fra den græske og nordiske historie. Johs. Schrøder troede, »disse smukke foredrag, der var gennemtrængte af mandig alvor, parret med et frimodigt syn på nutid og fremtid, var vel skikkede til at give de københavnere, som ikke har lejlighed til at besøge højskolerne,

agtelse for de kræfter, der virker i folkeoplysningens tjeneste.«

Den 10. og 11. april 1878 talte Schrøder og Nørregaard ved et stort vennemøde i Tivolis koncertsal (700 tilhørere). Det var den videregående »Højskole i Soer«, Grundtvig havde udkastet planer for, der blev indledt om, og i den følgende forhandling deltog mange af de kendteste grundtvigske ordførere i tiden.

De to indledningsforedrag lå ikke helt på samme linje. Schrøder skitserede en skole, der kunne blive et skridt på vejen til Sorø. Han havde ikke nogen fortrøstning til, at statshøjskolen nu kunne gennemføres, men man kunne på en nuværende højskole oprette en videregående undervisning for dem, der havde været på højskole før, så ungdommen ikke blot kunne blive oplivet, men også oplyst.

Nørregaard hævdede, at kløften mellem de dannede og det jævne folk trængte til at blive udfyldt, og det kunne bedst ske ved, at den nuværende lærde skole i Sorø blev omdannet til en stor statshøjskole. Staten var bedst i stand til at samle de fornødne lærerkræfter, sikre økonomien og fjerne det retningspræg, som ellers kunne frembyde vanskeligheder. I øvrigt ønskede han, at den grundtvigske højskoles hidtidige virksomhed blev lagt til grund, så den mundtlige meddelelse blev hovedmidlet og den historisk-poetiske oplysning midtpunktet for undervisningen.

Bågø var inde på, at der trængtes til samarbejde med ikkegrundtvigske kræfter. Den historisk-poetiske undervisning trænger til at have et alvorligt kritisk arbejde ved sin side, der forklarer og belyser alt ud fra selve begivenhedernes udvikling.

Nørregaard havde de fleste med sig på mødet i kraft af sin tændende veltalenhed. Han talte Schrøder sønder og sammen, er det blevet påstået, men statshøjskolen kom ikke. Derimod begyndte Ludvig Schrøder den udvidede højskole i Askov samme efterår, og Nørregaard og Bågø støttede ham

efter evne ved at holde foredragsrækker i Askov, når de havde ferie i Testrup.

Otto Møller skrev til Skat Rørdam: »Schrøder, som er en klog mand, der mærker, hvorhen vinden blæser, sætter sit sejl op og fanger al den vind for sig, som han kan.«

Testrup-folkenes medvirken i Askov varede nogle år og var en berigende og fornyende oplevelse for eleverne. De var anderledes end askovlærerne. Povl Hansen skrev fra Askov til Ernst Trier (5. december 1880): ».... Da jeg skrev til Dem sidst, var vi jo i begyndelsen af det tidsrum, der — for skolens vedkommende her — nærmest kan kaldes den Nørregaardske, og saavidt jeg husker, sad vi dengang midt i »helvede« (Dantes, vel at mærke) .... jeg har sjældent fulgt en række foredrag med mere spændt opmærksomhed, det var, som om hele middelalderens åndelige liv med skarpe, klare og tydelige omrids gled os forbi, iklædt en billedpragt og et farvespil, som jeg hidtil aldrig troede, den besad, det må være et uhyre besværligt arbejde på den måde at arbejde sig ind i et digterværk, men jeg tror, det lønner umagen, og der kan nu ikke være spørgsmål om, at sligt særlig ligger for Nørregaard.«

Holger Begtrup var lærer på Askov i nogle af de år, Nørregaard og Bågø gæstede skolen i april. Han fortæller, at den første gennemgik og oplæste flere af de græske tragedier og fremsagde dialoger af Platon, som han kunne udenad. Der var mere kunst og dramatisk liv i hans tale end i askovlærernes. Han var i et strålende humør, og hans timer var festlige. Bågø dvælede især ved gamle kirkebygninger. »Når han beskrev de romanske og gothiske katedraler, var det, som om deres søjler og buer rejste sig for vore øjne, og stenene fik mæle for at vidne om middelalderens kraftige åndsliv.«

Begtrup fik ved deres besøg mere begreb om, hvad Nørregaard havde drømt om, da han slog til lyd for »Højskolen i Soer«: »Jeg måtte indrømme, at der var sider af det danske

åndsliv, som kun svagt gjorde sig gældende hos de alvorlige askovmænd. Der manglede noget af den højere dannelses glans over deres ærlige arbejde. Men jeg blev samtidig sikker på, at det folkelige åndsliv dog havde sin myndigste ordfører i Ludvig Schrøder.«

I 1883 indbød Nørregaard og Bågø danske, norske og svenske højskolefolk til det første nordiske højskolemøde på Testrup. Nørregaard gjorde især meget for at få svenskerne med, da der kun havde været få forbindelser til dem tidligere. Der mødte 50 danske, 12 norske og 14 svenske deltagere. Mødet blev for adskillige af svenskerne det første personlige møde med den danske folkehøjskole. Noget af det, der imponerede dem mest, var det offentlige møde om søndagen. Theodor Holmberg på Tärna skrev siden: »Vi kunne holde gode foredrag om tertiær- og kvartærtid, om gasarter og luftstrømme, om eskimoer og hottentotter .... men at tale personligt og folkeligt, varmt og ildnende, til mænd og kvinder i hundredvis eller tusindvis — derom havde vi i 1880'erne ingen større erfaring.«

Nørregaard indledede om statens forhold til højskolerne og foreslog en sammenslutning mellem højskolerne, så de kunne stå enige overfor tryk udefra, f. eks. fra statens side. Der havde ikke være sammenhold i provisorieåret 1877, da burde man have rådslået om en fælles optræden. Sammenholdet kunde også have betydning overfor den offentlige mening. I forhandlingen var der ikke enighed om sagen. Den varmeste diskussion blev indledt af nordmanden Viggo Ullmann om »folkehøjskolens forhold til det politiske«. Her advarede Nørregaard stærkt mod at bringe den politiske strid indenfor højskolens vægge, fordi det let ville gøre luften »sveden«. Ullmann og Arvesen gik stærkt imod ham, de erklærede, at i Norge var al folkelighed på venstres side.

I danske sange og taler på mødet gik tanken om Sønderjylland som en varm understrøm, og der sluttedes med en

tur til Dybbøl og Als, forinden deltagelsen i »vennemødet« i København omkring Grundtvigs 100 års dag.

De nordiske højskolemøder blev fortsat.

I 1886 sendte Jens Nørregaard sin bog om »Bernhard Severin Ingemanns Digterstilling og Digterværd« til Otto Møller og spurgte ham, om behandlingen kunne siges at være videnskabelig, og om formen for hele afhandlingen var sådan, at den kunne passe til en disputats. Da Otto Møller og Bågø uafhængig af hinanden vurderede bogen ens, blev den indsendt til universitetet og antaget til forsvar for doktorgraden.

Det var den 29. april 1886, Nørregaard forsvarede sin afhandling mod de officielle opponenter professorerne Harald Høffding og L. Wimmer. Friskolelærer Jørgen Nielsen har refereret handlingen, der begyndte kl. 12. Han syntes, Nørregaard så ud til at være i nogen spænding og ikke helt i sit es, måske var det under indtrykket af, at han her stod overfor lærde kritikere, som det ikke var så let at tage en dyst med.

Nørregaard indledede med at sige:

»Når jeg har anmodet det høje fakultet om at måtte forsvare den foreliggende afhandling her for den filosofiske doktorgrad, da er grunden dertil en dobbelt. Dels et ønske om at få ret til ved lejlighed at tale ved universitetet for den studerende ungdom, dels et ønske om at drage Ingemanns digtervirksomhed frem af den skygge, hvori man efter mit skøn med urette har sat ham i det sidste slægtled.«

Høffding glædede sig over, at Nørregaard havde henvendt sig til universitetet med sin afhandling. Det kunne formodentlig betragtes som en indledning til et vekselforhold mellem universitetet og folkehøjskolen, noget, der kunne få betydning for samfundet i det hele. Derefter kom han med sine kritiske bemærkninger. Forfatteren havde ikke tilstrækkelig omtalt mangelen ved Ingemanns romaner og værdien

af hans nutidsskildringer, og han vendte sig mod Nørregaards inddeling af sjælsevnerne, navnlig var det uforståeligt, hvad han havde skrevet om hjertet, »hvad er hjertet?« Nørregaard svarede bl. a.: »Det er dybden i menneskets personlighed.« Det var naturligt, at højskolemanden stødte sammen om netop dette spørgsmål med videnskabsmanden, for hvem hjertet er et ukendt begreb og en uhåndterlig ting. Under disputen med Wimmer oplyste Nørregaard, at ikke Ingemann, men Paludan-Müller var hans yndlingsdigter.

Skat Rørdam, der overværede disputatsen, syntes, at Nørregaard klarede særdeles godt for sig, blev ikke Høffding svar skyldig på noget punkt.

Otto Møller syntes helt igennem godt om bogen. Den var smuk og netop så let læselig, som man måtte ønske, at alle bøger er. Han tror, at Nørregaard ville have klaret sig, selv om Georg Brandes havde opponeret. »Jeg tror i det hele ikke, han har sin lige i snarrådighed og i at bruge munden. Han har lukket munden på mange, og han er ligesom gjort til det. »Til sejr og lykke blev Volmer født,« som Schrøder en gang sagde om ham.«

Den lærde rektor Lefolii i Viborg sendte Nørregaard et takkebrev, fordi han ikke gik universitetets dør forbi. Det var ham en glæde, at folkehøjskolens mænd ikke betragtede den som en anstalt, de ikke kunne eller ville have noget med at gøre. Men han takkede også, fordi Nørregaard havde vist, at man kunne arbejde grundigt uden at benytte det såkaldt videnskabelige sprog.

Nørregaard benyttede sig at retten til at holde forelæsninger ved universitetet. Allerede 1887 holdt han en række om »den nyeste danske digtnings stilling til gudsfrygt og sædelighed«. Senere holdt han forelæsninger om »Spencer, Lotze og Grundtvig« (1888) og om »Folkegenfødelse og kirkefornyelse«.

Der var mange tilhørere. Til forelæsningerne i 1890 var der udstedt fribilletter til 157. Man ser af listen over dem, at

der var mange theologer, deriblandt mange senere kendte grundtvigske præster: H. P. Meinertsen, H. P. Hansen-Gjevnø, L. Tolderlund Hansen, H. P. Christensen, H. L. Birk, de senere højskolemænd A. C. Dalsgaard og Ths. Birkedal Bredsdorff, historikerne P. Munch og Aage Friis, de senere missionspræster Chr. Gad og Dyekjær.

Begtrup skriver, at selv om Nørregaards forelæsninger kun blev et kortvarigt forsøg, vil mange studerende med taknemlighed mindes hans varme veltalende foredrag, der hos enkelte blev anledning til, at de kom i nærmere berøring med folkehøjskolen, end de ellers havde fået lejlighed til. »På dette område havde Nørregaard et kald, som både Schrøder og Trier syntes at mangle.«

Bogen om Ingemann var ikke Nørregaards eneste. Han var i det hele flittig med sin pen. Han skrev artikler i »Nordisk Månedskrift«, i Højskolebladet og flere steder.

Af hans bøger skal kort nævnes følgende:

Kristi Ære og Menighedens Tarv, 1877. En historisk fremstilling fremstået af en række foredrag ved lærermødet på Testrup om reformationens fortsættelse, som den kommer til udtryk i den skotske frikirke og i den kirkelige frihedslovgivning i Danmark.

Året efter udsendte han en pjece: *Fra den grundtvigske Højskole i Testrup.* En anonym forfatter (—p) havde rettet et angreb på højskolen. Nørregaard svarede her på sin skoles vegne. Det syntes han, han »skyldte sit folk«.

Sorø og Viborg, 1881, et skrift til forsvar for en folkelig almendannelse som den, Grundtvig knyttede til »Højskolen i Soer«, og den lærde fordannelse til universiteet, som rektor Lefolii havde fremlagt planer for at hensyn til dem, der i en senere alder ønskede at gå studerevejen.

Tre Hovedpersoner og Hovedbegivenheder i 1864, 1884. Særtryk af »Historisk Månedsskrift«. Indeholder Nørregaards opfattelse af Dannevirkes rømning, 4. divisions færd i Nørrejylland og Als' tab og med det samme af de tre mænds færd,

som her nærmest bar ansvaret: Generalerne de Meza, Hegermann-Lindencrone og Steinmann. Han vil gerne bidrage til, at disse mænd og begivenheder bliver set i et retfærdigere lys, end det i almindelighed hidtil havde været tilfældet.

Peder Skram og Elsebe Krabbe. En levnedsskildring 1887. I 1886 var der rejst en mindesten for de to på Østbirk kirkegård. De var jordet her for godt tre hundrede år siden, og Nørregaard talte om dette adelspar.

Spencer, Lotze og Grundtvig, 1890. Forelæsninger holdt ved universitetet to år i forvejen.

Oldkirkens Knudepunkt, 1901.

Brændende kirkelige spørgsmål, 1903. En kort redegørelse for religionsfrihed, konfirmation, ægteskabets indgåelse, præstefrihed og folkekirkens bevarelse eller ophævelse ved lov.

I Holger Begtrups tidsskrift »Den danske Højskole« skrev Nørregaard i 1902 »Personlige minder om Tietgen«. Tietgen havde en gang sagt til ham: »Nu gør De Deres til at få folket på fode, så gør jeg mit.«

Nørregaard holdt utallige foredrag og taler ud over landet ved skolemøder og præstekonventer, i forsamlingshuse og ved skyttestævner.

Der foreligger optegnelser til en del af disse foredrag, men de er kun som benraden eller dispositionen. Han havde dem med som en ledetråd, men selve foredraget formedes på stedet, og referater af det ville kun være en svag afglans af »det levende ord«.

»Så stor en taler som Jens Nørregaard bliver jeg aldrig,« skal Bjørnson have udtalt ved et møde i Aarhus.

Emnerne var mangeartede. Her blot nogle få: Guds riges grundlæggelse, Israel og Hellas, Skole og kirke, Kirkesagen i Danmark, Undervisning i historie i den frie børneskole, Kirkens indflydelse på folkenes moral, Om religionsundervisningen i skolerne, Sakse og Absalon, Sokrates og Kristus, Idealer, Dansk kirkeliv i nutiden, Kirken over for de fattige og rige, Grundtvig som salmedigter.

Jeg anfører også en enkelt prøve på hans notater til et foredrag, fordi de siger noget, selv om det kun er benraden til en tale.

Den blev holdt i Københavns præstekonvent 1. marts 1909:

»Man har bedt mig tale om ungdommen, om dansk ungdom over for åndelig og ganske særlig kristelig påvirkning.

Min erfaring samler sig om følgende hovedpunkter:

1. Dansk ungdom har i de ca. 50 år, hvori jeg har haft lejlighed til at være lærer og vejleder for den, for mig vist sig som tilgængelig for åndelig tiltale og udviklingsdygtig — mænd som kvinder. Man kan ikke vægre sig ved at holde af den og synes, den er smuk og sund og, trods alle brøst i det enkelte, sædelig og let at styre, godt varsel for fremtiden i folket.

2. Men den må komme frivillig til en, og man må helst se at komme i personlig berøring med de enkelte, selv om det må ske under påtale og tilrettevisning.

3. På en folkehøjskole, hvor opgaven jo i første række er oplysning, har jeg altid anset den indirekte *kristelige* påvirkning for den mest praktiske uden dog at udelukke den direkte kristelige forkyndelse enten på skolen eller i kirken. Og tales der om kristendom, skal der tales direkte, ikke en broget blanding af æstetiske, filosofiske og kristelige ræsonnementer, men ren og skær kristelig forkyndelse. I det hele anser jeg æstetisering for en skadelig afvej for unge, også hvor det drejer sig om digtning og digterværker.

4. Ligesom en styrer skal gøre det med myndighed, skal en vejleder gøre det med indsigt og frimodighed, ikke tigge om ørenlyd eller liste sin tankegang ind i de unge, men åbent vedkende sig denne. Men heller ikke voldtage dem.

5. En usvigelig uegennyttighed er vilkår for at kunne påvirke unge.

6. Ingen afretning af samvittigheden.

7. Man må som vejleder være villig til at sætte sin popularitet på spil, når det er ret.«

Jens Nørregaard var med i tretten bestyrelser lige fra skytteforeningernes til Kirkeligt Samfunds.

Han var Grundtvigs discipel, men var ikke ængstelig for at være i stue med folk fra andre retninger. Han talte både i Grundtvigs Hus og Bethesda, og han ønskede samarbejde mellem de kirkelige retninger: Kirkeligt Centrum, den grundtvigske retning og Indre Mission. Han kunne skrive:

»Der er kaldt på samarbejde i mange år (»Bethesdamøderne« og »Menighedskonventet af 1891«). Men det synes, som om det yderste, hvortil der hidtil er nået, er et tredelt arbejde, hvortil hver retning kræver ro og fred uden angreb eller mistænkeliggørelse fra de andre, men uden virkeligt samarbejde. Mig synes dette ikke tilstrækkeligt, skønt det er bedre end strid og splid, thi vor folkekirke, menigheden deri, har ikke råd til at fortsætte denne deling i arbejdet, hvor fjenderne samler sig fra alle sider mod os alle, både kristendomsfornægterne og subjektivisterne. Berigede med hver sit ud af erfaringen skal de tre støde til hinanden hver fra sin side og uden forbehold stille sig side om side mod de fælles fjender, under det kors og den fælles tro, som samler dem alle, hvilke forskellige tanker de end gør sig om dennes oprindelse.«

Soldaten Jens Nørregaard vidste, at de kirkelige retninger stod på hvert sit frontafsnit, men på den samme front, og i en kamp skal man ikke skyde på kampfæller, men på fjenden.

Han var friskolemand. Ved et højskolelærermøde på Frederiksborg i 1904 indledede formanden for Dansk Friskoleforening med en tale, der var præget af bekymring og ængstelse for, at højskolen skulle svigte friskolens sag. De tilstedeværende højskolelærere var på få undtagelser nær afgjorte venner af friskolen, og talen føltes som en uretfærdig anklage, så der en tid lå et tryk over forhandlingerne. Så tog Nørregaard ordet og erklærede, at friskolen og højskolen havde det som mand og kone, der taler sammen om deres indbyrdes kærlighed, og manden spørger: »Hvad er det

egentlig, du forlanger af mig?« og konen svarer: »Jeg vil, at du skal holde af mig, og så skal du sige det engang imellem.« Og *dette* skal vi højskolefolk også sige til friskolen engang imellem. Med disse ord opløstes den trykkende stemning i et varmt bifald.

Nørregaard anså fortælling i børneskolen for bydende nødvendig, mens lærebøger efter hans mening var af tvivlsom værdi. Blev han på dette punkt drevet ud i kampstilling, kunne hans ord falde hvasse og skarpe: »Der er ikke andet at gøre end at bryde med tyrkertroen på det trykte bogstav og afskaffe lærebøgerne som den pest, de er.« — »Selv om man ikke overlader en dygtig lærer andet end et værelse med en sort tavle og et stykke kridt, så vil han alligevel kunne føre en udmærket skole, vel at mærke, hvis han forstår at fortælle.«

Vilhelm Andersen påstod, at Nørregaard og Bågø ikke var folkelige, og Begtrup, at de manglede evne til at komme i lag med det menige folk, og at det folkelige ikke stod i høj kurs hos dem, »men de følte levende deres kald som folkets lærere«.

Ved siden af disse udtalelser er det værd at lægge, hvad Poul Bjerge i Askov skrev i et lykønskningsbrev til Nørregaards 70 års dag. Han takker for den del, Nørregaard har haft i hans udvikling, og fortsætter: »Og så er der een ting til, jeg vil sige. De er jo ikke af de folk, der går og fedter med folkelighed. Nogle har derfor også sagt, at De var aristokratisk. Men jeg har aldrig følt nogen være så fordomsfri f. eks. over for mig, som Dem. De behandlede mig og talte til mig som den Poul Bjerge, jeg var. Havde jeg været dr. phil. eller greve eller hvilket som helst andet, Deres optræden ville have været den samme. Det var det kammeratlige — dette ord taget i sin højeste betydning — De altid mødte en med. Hvor var det velgørende.«

Nørregaard gjorde intet for at være folkelig i populær forstand, men hele hans gerning sigtede mod folkets beståen.

Sognepræst Kaj Thaning siger, at Jens Nørregaard som moralistisk idealist stærkt afveg fra Grundtvigs syn — »Grundtvig, der netop havde afsvoret sin idealistiske lyst til at skabe livet og verden og menneskene om, og som i stedet nu taknemligt ville tage livet og verden og ungdommen, som den var. Han kaldte demonstrativt al livsoplysning for »mild og blid« og ville med den blot vække, nære og oplyse det liv, som *er* — som ikke skal *skabes*, endsige skabes om.«

Jeg tror ikke, at denne karakteristik af Jens Nørregaard som moralistisk idealist kan stå for en nøjere prøvelse. Det er jo rigtigt, at højskolelæreren ikke skal skabe livet, men vække det og nære det, og det er ligeså rigtigt, at han ikke skal skabe ungdommen om, men unge planter har ingen skade af beskæring og retledning. Det var Nørregaards mål at vække de unge til åndeligt liv og at vejlede dem til en sømmelig opførsel. Ingen af delene har været overflødige — er det heller ikke i dag.

Andre af slægten har givet bidrag til forståelse af Nørregaards åndelige udvikling. Brodersønnen, prof. dr. theol. Jens Nørregaard, skriver bl. a.: »At Søren Kierkegaards angreb på den officielle kirke efter Mynsters død satte hans sind i heftig bevægelse, har han selv engang fortalt mig ....

Hvad Nørregaards egen kristendomsopfattelse angår, har han selv udtalt, at der hos ham foregik en forskydning fra forsynstro som det fremherskende til en stærkere indlevelse i den paulinsk-lutherske kristendomsopfattelse med dens kraftige betoning af modsætningen mellem synd og nåde og omvendelse fra synd til frelse i Jesus Kristus.«

Nørregaards søn, Gunnar Nørregård, sagde ved 100 års festen på Testrup i 1938 bl. a.: »Da han begyndte sin gerning herovre, var det et af hans mål at løfte sin slægts navn, så det fik klang over Danmarks land. Da han havde sejret blev han mere og mere i sit inderste en ydmyg mand. Det var først og fremmest religiøst, han følte sig som en synder. Men der lå også hos ham, som hos enhver, der vil være ærlig

mod sig selv, det spørgsmål: Har du udrettet det, du kunde — som far ville have sagt — det, du var sat til .... Lykkelige omstændigheder, derunder også de sorger og den modgang, han mødte, gav ham sådanne virkevilkår, at han udfoldede og udviklede sine muligheder rigere og stærkere, end de fleste får lejlighed til, havde netop den medvind og den modvind, at det både bar ham og fastholdt ham, hindrede ham i at gå af sporet, men førte til en udfoldelse af hans friske, glade og rige menneskelighed, så da livets afslutning kom, var det som et hav, der ved aften lægger sig fredeligt til hvile.«

FORHANDLING OM EN AFLØSER

I 1898 takkede Jens Nørregaard fru Charlotte Schrøder i Askov for de kærlige ord om hans gerning, hun havde sendt ham i et brev, og han fortsatte: »Det er sandt, at jeg er kommet på min rette hylde og af Guds store nåde er blevet brugt i en god tjeneste, og det er vist, at hvis nogen ville sige til mig: »Vælg en anden gerning, som du tror at kunne udføre godt, du skal straks få den stilling, der svarer dertil,« — så ville jeg være i den yderste vånde og ville vistnok ende med at sige: »Jeg vil hellere blive, hvor jeg er, så længe jeg har kraft og munterhed dertil, men aflægs vil jeg ikke være *her*, på dette sted, og såvidt det står til mig, vil jeg sørge for at få en god efterfølger«....«

Omkring 1880 havde han tænkt på pastor Vald. Brücker, Aagaard, som sin eftermand, hvis han selv skulle blive lærer ved »skolen i Sorø«, men det blev ikke aktuelt.

Den dag kom, da Nørregaard følte, tiden var inde til at finde en efterfølger, men få år forinden havde han været inde i forhandlinger, der måske, hvis de var ført til en positiv afslutning, kunne have ført til en lykkeligere fortsættelse på Testrup, end hans efterfølger formåede at skabe.

Det drejede sig om dr. phil. Laust Moltesen, den senere

udenrigsminister, der allerede i 1898, da han havde besluttet at forlade Askov og helst ville blive ved folkehøjskolen, bad om et godt råd — og nævnte, om Nørregaard muligt selv kunne bruge ham og hans kone.

Det blev dog ikke til noget. Moltesen tog foreløbig til København og fik timer på Zahles skole og havde ellers litterært arbejde, men hans tanker kredsede stadig om en højskolegerning eventuelt i »de otte sogne«. Grænsepræsten Johannes Clausen var oppe for sagen.

Hen sidst på året 1904 spurgte dr. Moltesen igen Nørregaard til råds, han havde fået opfordring til at blive forstander for en højskole på Aarhusegnen.

I et brev af 13. december svarede Nørregaard og takkede for tilliden, han ville visselig ikke svigte den med sin gode vilje. Han var klar over, at det drejede sig om en ny højskole i Viby. Han har hørt om, at den ønskes oprettet, og han fraråder med det samme, »thi vel loves der Dem fuld åndelig frihed, når De erklærer at ville holde grundtvigsk højskole og endda »udvidet« (hvorfor ikke), men den bjørnbakske åndsretning (materialisme og bonderethaveri) er nok i øjeblikket *lammet* (alle vi venstremænd har jo for øjeblikket samme organ »Aarhus Amtstidende«), men den er ingenlunde død. Og skulle der komme et tidspunkt, på hvilket de to modstandere, som nu forliges skikkelig, måtte gå imod hinanden igen, så skulle De nok komme til at fornemme, hvor fri Deres stilling vil blive, thi så forstår man ikke spøg på den side, men forlanger lydighed og underkastelse. Kort sagt: Sammenholdet om skolen, tror jeg, vil meget snart vise sig som en skuffelse, og desto hurtigere, jo selvstændigere person de får med at gøre.«

Nørregaard skriver dette uden nag. Ingen af dem, der kalder ad Moltesen, er hans fjender. Men så er der en anden side af sagen. Hvis Moltesen nu gik ind på at genoprette skolen i Viby, så kunne han ikke undgå at blive konkurrent til Testrup, og der vil han i alt fald komme til kort i kapløbet.

Måske kan han senere sejre, når Nørregaard har nedlagt sin stav, »men inden den tid ville De og Deres hustru have gennemgået adskillige kvalfulde år med åndelige (og måske også timelige) lidelser og have påført os Testrupfolk nogle lignende«.

Nej, da er der en langt naturligere mulighed, nemlig at Moltesen inden længe overtager Testrup som forpagter eller ejer f. eks. fra 1. november 1906 — 40 års dagen for skolens åbning. Nørregaard skal alligevel engang med det første træde tilbage for yngre kræfter, og skulle Moltesen have lyst til at overtage forinden, vil Nørregaard ikke hænge sig i årstal. Alt dette, forsikrer han, er ramme alvor, men ønsker tavshed om det fra begge sider. Bedst var det med en personlig forhandling.

Moltesen svarede herpå, at han og hans hustru kunne komme til Testrup 5. januar 1905.

Nørregaard skrev i sit næste brev, 19. december:

»For mig er hovedspørgsmålet, om der her er rakt mig det *fingerpeg herovenfra*, som jeg altid har bedt Gud sende mig, når jeg skulle bryde op herfra. Afgørelsen heraf vil tildels komme til at bero på udfaldet af vor samtale den 5. januar og især på, om De mener at kunne føre min gerning videre i grundtvigsk ånd: på positiv almenkirkelig grund.«

Herpå svarede dr. Moltesen den 28. december:

»Deres sidste brev har bragt mig ind i mange overvejelser. Jeg fik indtryk af Deres første brev, at De var klar over min stilling på det åndelige område, og at De trods den forskel, der her er mellem Dem og mig, dog mente at kunne tilbyde mig den stilling, som De tænker på at forlade. Det var et fingerpeg fra oven, at De, netop De, ønskede min hustru og mig til Testrup.

Jeg forstår imidlertid så godt Deres betænkeligheder, men tror De ikke, det er bedst, vi bliver klare over disse, før min hustru og jeg kommer til Testrup, nogenlunde klare i hvert fald.

Må jeg forudskikke et par historiske bemærkninger. Jeg er både på fædrene og mødrene side af nordslesvigske bondeætter, hvis stamtræ kan forfølges ned i middelalderen, de har siddet som selvejere på deres gårde og har levet, i al fald på fædrene side med Kristjan IIIs bibel og Kingos og Hans Thomissøns salmer, og det holdt de fast ved, da præsterne var rationalistiske — på mødrene side er det Brorsons salmer, der trøstede i nøden. Uafhængighedsfølelsen øgedes, da embedsstanden blev tysk, og jeg blev opdraget i at elske Jesus og hade tyskerne. Kold og den vestslesvigske grundtvigianisme, som samledes om Rødding, kom mit hjem tidligt i forbindelse med, min faders yngre halvbrødre var elever i Rødding, og mine brødre — jeg er den yngste — var elever på Askov. Jeg kan ikke mindes, når jeg har lært trosbekendelsen og fadervor, de er gået ind i mig af sig selv ved, at jeg har hørt min fromme moder bede dem over mig.

Se det er det »konstitutive« i mig. Men jeg har min udvikling givet under mangfoldig påvirkning, og mine hyppige udenlandsrejser og forholdsvis lange ophold i det fremmede og min forbindelse med en hustru, der er opvokset i helt andre forhold — det har brakket naturgrunden i mig.

De skriver, at det afgørende for Dem er, om jeg mener, jeg kan føre Deres gerning videre i grundtvigsk ånd: på positiv almenkirkelig grund. Dertil vil jeg svare, at jeg ikke kan tænke mig at føre en højskole udenfor de af Grundtvig og hans ældste disciple indslåede spor i hverken folkelig eller kirkelig henseende. Selv føler jeg mig kun hjertelig hjemme sammen med folk, der er besjælede af grundtvigsk ånd, men jeg har haft to venner, som jeg har været nøje knyttet til, og som jeg står i åndelig taknemlighedsgæld til, den ene, afdøde dr. Einar Buch, var fritænker, den anden er en engelsk benediktinermunk.

Hvis De ved positiv almenkirkelig grund mener den grundtvigianske dogmatik, som Jungersen har formuleret den, så står jeg ikke på den. Den grundtvigianske dogmatiske opfat-

telse af trosbekendelsen deler jeg ikke, trosbekendelsen er mig værdifuld på en anden måde. Den grundtvigske trosbekendelse ligger for mig i hans salmer. Min trosbekendelse er denne bøn: Lad mig blive et nyt menneske i Jesus Kristus og hel i Gud, den er almenkirkelig, og den er for mig positiv, for så vidt som jeg beder denne bøn både ved døbefont og alterbord. Men tit må jeg sige: »Jeg tror Herre, hjælp min vantro.« Der er så langt, langt tilbage, men jeg tror på, der er en evighed til at udvikle sig videre i. De må huske på, at når man som jeg står uden *direkte* at skulle lede religiøst, så er der mange ting, der står hen som flydende, ting, som fæstnes, når den direkte ledning foreligger, og så fæstnes disse ting ikke så meget af reflektionen som af det, jeg forhen kaldte »det konstitutive«. Men forøvrigt tror jeg, at nutidens ungdom skal gribes lidt anderledes end for en menneskealder siden for at få øjnene op for Jesu Kristi herlighed.

Ved efterårsmødet 1895 i Askov — jeg blev lærer der 6. april 1896 — holdt jeg to foredrag, som er offentliggjort under titlen »Den romerske og den danske kirke« i »Dansk Tidsskrift« 1898 side 503—12. Deri udtalte jeg mig klart, for at de ikke i Askov skulle tage fejl af mig, og det var efter, at Monrad og jeg havde ophørt at være redaktører sammen, så der var grund til at være opmærksom — mit foredrag blev meget berømmet af »støtterne«, og det bevarede sin glans, indtil der stødte uforudsete hindringer til, og så hørte jeg, at Schrøder var bekymret over mit foredrag, da det forelå trykt .... Jeg ville kunne holde det foredrag igen, endnu som da står Otto Møller i Gylling for mig som en såre god kristelig vejleder, som den største danske teolog. Og han og Testrup kan jo godt sammen. Forøvrigt er jeg ikke selv teolog, jeg er historiker med kirkehistorie som særstudium, og min interesse der er af social-politisk natur — det at vise kristendommens frelsende betydning dér — ikke alene for den enkelte, men også for samfundet.

Ja, kære dr. Nørregaard! Det var nogle hovedtræk af mig

selv. At det skulle standse Deres betænkeligheder, kan jeg naturligvis ikke vente, men vi kan jo og må tage tid. For mig er det afgørende ligesom for Dem »fingerpeget herovenfra« — jeg syntes at se det i Deres første brev, det fordunkledes i Deres andet. Vi forlader naturligvis ikke vor gerning her, som vi har rig glæde i, uden at der er noget, der drager os, og allerhelst ville vi tages i nakken — Deres første brev var mig noget af et nakkedrag, og De er et af de få mennesker, der kan give et nakkedrag — det er vist derfor, jeg så tit godt kan lide Dem.«

Forøvrigt mente Moltesen, det var bedst, de ikke kom i juleferien, hvor der var andre gæster. På dette brev, der viste, at Moltesen i dannelse og selvstændighed var Nørregaards ligemand, svarede denne dagen efter:

»Deres opfattelse af mit sidste brev til Dem, at det nemlig rummede »betænkeligheder« fra min side, er ikke rigtig. Jeg ønskede blot straks at antyde, at vore forhandlinger ikke blot ville komme til at dreje sig om praktiske spørgsmål (overtagelsesvilkår og tiltrædelsestid o.s.v.), men også og især om åndelige og særlig kristelige forhold. Vistnok var jeg klar over Deres stilling, således som De selv har givet den til kende, og hvad De nu til oplysning herom skriver, indeholder for mig intet nyt. — Men da denne Deres stilling i mine øjne ingenlunde er »klar«, ville jeg straks antyde, at det skulle ikke skille os, når blot det *positiv kristelige*, kirkens store *arvelod ved dåb* og *nadver* ikke fortonedes deri på Harnacks vis. Jeg selv har under hele min virksomhed herovre bekendt mig til det, De kalder »den grundtvigske dogmatik«, men jeg kalder *Grundtvigs kristelige oplysning*. Men det har ikke hindret mig i at føle mig i fuldt kirkeligt og kristeligt fællesskab med alle dem, som troende kan bekende vor dåbspagt og i tro på Herrens ord gå til alters, »selv om de efter min mening har de ravgaleste forestillinger om dåbspagtens og nadverordenes oprindelse« (citat af Grundtvig). Bågø har i mange år været mellem dem, og det har ikke hin-

dret os i at vedblive at være medarbejdere. *Jeg* har ikke kunnet undvære Grundtvigs kirkelige oplysning og kan det heller ikke nu; den garanti, den indeholder, har *jeg* ikke kunnet skyde fra mig. Men kan andre dette uden at lide skade på deres *positive* kristentro, så bliver det deres sag. Og sådan er det vel, De står, thi at det skulle tages bogstavelig, når De skriver, at Deres trosbekendelse består i en selvlavet om end nok så inderlig bøn, eller at den grundtvigske trosbekendelse skulle være at søge i salmesang, kan jeg ikke for alvor tro.

Men trods mit eget frisindede standpunkt i denne sag vil jeg ikke skjule for Dem, at skulle De føle Dem tilskyndet til at hævde Deres standpunkt under *polemik* med »den grundtvigske dogmatik«, da tror jeg, Deres kirkelige stilling her på egnen vil blive vanskelig, ikke alene overfor alle de tre valgmenighedskredse i Bering, Aarhus og Odder, men også her i den nærmeste kreds, hvor navnlig de ældre grundtvigske folk vil føle sig sårede i den kirkelige bevidsthed, som i over 40 år har modnet sig i dem.«

Nørregaard var enig med Moltesen i, at det var bedre, besøget på Testrup blev efter juleferien, og den 15. januar blev aftalt mellem dem.

Om besøget fandt sted, og hvorledes drøftelserne eventuelt forløb, vides ikke, men Moltesen blev i hvert fald ikke Nørregaards afløser.

Det strandede på det dogmatiske, må man regne med, og måske var Nørregaard endnu i besiddelse af så megen »kraft og munterhed«, at han havde svært ved at slippe tøjlerne.

Men i 1908 skulle det være. I marts tilbød Nørregaard skolen til Anders Vedel, som på det tidspunkt var på studieophold i London. Lyst fattedes Vedel ikke, men han mente, det var umuligt for een mand på en ordentlig måde at fortsætte Testrup højskole, i hvert fald turde han ikke tage ansvaret på sig.

I april var der brev fra Thorvald Knudsen, præst og høj-

skoleforstander i Tyler i Minnesota, som gennem sin svoger havde hørt, at der var mulighed for at få Testrup, men han kunne ikke gøre sig fri før om et år. Så længe ville Nørregaard ikke vente. Fru Elisabeth Nørregaard ville ellers gerne have haft Knudsen, hvis hustru, Thora Vilstrup, provstedatteren fra Borris, havde været elev på skolen.

Det sivede ud, at Nørregaard tænkte på at slutte på Testrup, og der kom flere henvendelser. Kortest var Søren Alkærsigs: »Kære dr. Nørregaard! Vil De have mig til Deres efterfølger på Testrup, og hvad vil De have for skolen?« Alkærsig forberedte en højskole ved Kerteminde, og det viste sig, at rygter om hans forhandlinger med Testrup stimulerede aktietegningen på kertemindeegnen.

Der var forespørgsel fra højskolelærerne P. Andresen, Ryslinge (senere forstander i Vinding), og Thorvald Kirkegaard, Køng (senere unitarpræst i København).

En overgang gik der rygter om, at redaktør Mads Jepsen skulle overtage skolen, men det blev klart og bestemt dementeret af Højskolebladet.

1908—1911

Først i april fik Nørregaard brev fra Erik Alberg, at denne ønskede at overtage en højskole og havde hørt, at Testrup var til afståelse.

Han gav nogle oplysninger om sig selv. Han var født i Brund ved Horsens i 1871, hvor moderen nu som enke drev en lille landejendom. Han har været på Vestbirk og Elbæk højskoler, har lærereksamen fra Blaagaard seminarium og har været lærer ved et par højskoler, sidst på Emdrupborg.

Han fortsatte: »Mit arbejde har været så vellykket, at jeg i enhver henseende kan se tilbage på det med glæde, og det er naturligvis dette arbejde, der giver mig mod og lyst til selv at få en højskole. Jeg har altid haft så let ved at vinde elevernes fulde tillid, og netop deri ligger min styrke.«

Alberg har en kollega, landbrugskandidat, som han gerne vil have med, og som også har lidt penge.

Det hedder videre i dette første brev: »Må jeg spørge: Hvad mener hr. doktoren? Er der mulighed for, at vi kan få Testrup højskole? og ville det være klogt af os at overtage den?

Jeg øjner godt store vanskeligheder. Det vil ikke være let at begynde på det sted, hvor et så langt, grundigt og i dybeste forstand rent højskolearbejde er fuldført. Min måde at holde skole på er vel nok en anden end hr. doktorens. Det ligger i sagens natur, thi en stor del af hr. doktorens tanker ligger uden for min tankesfære, mange af de bøger, som hr. doktoren har læst, er mig fremmede o.s.v., o.s.v. — Hvor hr. doktoren med lethed kan byde, må jeg udtale et ønske. Der vil blive forskel, og det er derfor, jeg spørger: er det klogt? Min evne til på en god måde at vinde eleverne kan bære en del, og måske ville det gå godt. Jeg taler temmelig flydende og har let ved at holde elevernes interesse fangen. Det samme — om end på en anden måde — er tilfældet med min kollega, landbrugskandidat L. O. Pedersen.

Testrup højskole skulle gerne holdes oppe, også hvad elevtallet angår.«

Nørregaards svar kendes ikke, men han har sikkert rådet Alberg til at tale med ministeriets tilsynsførende med højskolerne, docent ved Landbohøjskolen, Ludvig Feilberg, for i næste brev (9. april) fortæller Alberg, at han har været hos »Docenten«, som sagde: »Pas på, Alberg, pas på! Når der sker forstanderskifte på Testrup, så vil man ikke spørge: Hvordan er den ny forstander? Eller: Hvad bydes der? Det vil kun hedde: Dr. Nørregaard er borte, og der vil derfor ske mandefald ....«

»Jeg var egentlig godt fornøjet, når jeg stadig kunne have et elevtal på 60—70.«

Det endte med, at Nørregaard overdrog Alberg at føre Testrup videre.

Selv købte han en villa i Holte for at leve et roligt hjemliv der sine sidste år.

Ved månedsmødet sidst i juli 1908 skulle der siges farvel til egnens folk. Højskolegården var fyldt, folk stod tæt ind i alle gange, alle vinduespladser var optaget.

Efter sangen »Op dog, Sion« gav Bågø en udsigt over folkehøjskolens gerning, over dens opgaver og mål. Han sluttede med ønsket om, at ungdommen stadig vil samles om ordet og rejses ved det, og med tak til alle dem, der atter og atter flokkedes her om Testrup højskole og derved gav styrke og glæde til gerningen. Efter »Høje Nord, friheds hjem« holdt Nørregaard en stærkt personlig præget tale, hvori han tog afsked med egnens folk og med sin livsgerning. Han var helt sikker på, han skulle slutte nu.

Han sagde bl. a.:

»Hvad værdi har nu denne gerning haft for mig? Dertil må jeg sige, at den er vævet ind i alt, hvad jeg har levet, åndeligt og hjerteligt. Min gerning her har ikke blot været som en forretning, man skulle drive og måske ved siden af have glæde og lykke af andet, som ikke kom forretningens drift ved — det har været en udstråling af alt, der har været i min sjæl af trang til at tjene Gud i kærlighed og sandhed. Og hele virksomheden her har været brændstoffet, hvoraf min sjæl har levet, idet det er blevet bearbejdet til min sjæls modning. Jeg ved ikke, at der nogen sinde i alle disse år er oplevet noget af mig selv, enten sørgeligt eller glædeligt, uden at det jo altid har stået i nøje forbindelse med mit arbejde her. Og jeg ved ikke, at der er sket dette arbejde nogen mén, glæde eller lykke, uden at det har fået indflydelse på min sjæl, er blevet optaget i dens forhold til Gud.«

Nørregaard kunne heller ikke lade være at røre ved spørgsmålet, om arbejdet gennem de mange år havde båret frugt. Han troede, det havde været med til at fremhjælpe mange gode hjem, og at der var sat tanker i gang til gavn for folkelivet. Så stilfærdigt karakteriserede han de 42 års arbejde.

Han sluttede med en tak til Gud og mennesker, til sin første hustru, hvem han mindedes i varme ord, til Bågø og til sin nuværende hustru, til alle medarbejdere og husfolk, piger og karle, og til hele laget af venner i og uden om Testrup, som havde stået sammen med højskolens arbejdere og på mange måder stået dem bi.

»Men når jeg nu siger farvel og tak, så er der et lille vers, der falder mig i mindet, og som blev skrevet for omtrent så længe siden, som denne gerning har gået:

Til Morgenbøn lad alle klokker ringe,
skønt over os er nattens sorte sky!
Lad ordet lyde og lad salmen klinge,
så skal vor brudte styrke sig forny,
og håbet dale ned på duevinge,
og natten svinde for et lifligt gry.
Og så til arbejd, alle! Mand og kvinde!
Vi har et land at tabe eller vinde.«

Nørregaard forlod Jylland inden 70 års dagen den 13. november og mente derved at kunne undgå en fest. Det lykkedes ikke. Venner indbød ham til Hallen i Grundtvigs hus, der var stuvende fuld, og her talte valgmenighedspræst Jungersen, præsterne Heiberg og Scharling, biskop Skat Rørdam og medkæmperen gennem de mange år Christoffer Bågø.

Jannik Lindbæk havde skrevet sangen »Frisk vejr«, der sikkert er den bedste af de lejlighedssange, Nørregaard gav anledning til:

»Åbner for storhed mit bryst,
at jeg må smile
ad livets dyst
og længes i striden at ile.«
(Kaalund.)

Der suste et vejr fra hans talerstol
som blæst fra kyst,
det skar gennem tågen med bud fra sol
og gjorde lyst.
Vrøvlet og vegheden ydmyg sig nejed
der, hvor Jens Nørregaards tale fejed.
Det drev som med saltstænk i luften.

Så vidt over land fra hans skole gik
det friske vejr,
og bonden det hilste med glade nik:
nu rugen drær!
Vingede sædkim just vinden vil bære,
»sædemand var det en fryd ham at være«.
Thi gyldnes nu marken med ære.

Ja, gror der en ungdom i Danmarks land
med mod i bryst,
ej takken skal glemmes til denne mand
med øjet lyst.
»Lydig i tro gør frimodig i håben,«
derfor den ungdom, han holdt over dåben,
tør end slå et slag for vor moder.

End færdes han blandt os så frisk og varm,
om skægget hvid,
end gjalder hans stemme, end gløder hans barm
for ædel strid.
Blæs københavnerne muntert om øre,
så de trods tykkeste havgus kan høre,
at end er der friskt vejr i Danmark!

Da Nørregaard skulle takke, kunne han sige, at han var dybt ydmyget, for han fortjente ikke al den pris og ros. Den ville forstumme, hvis de vidste, hvad der boede og havde boet i hans sjæl. »Jeg føler mine brøst og al den synd, der ligger gemt bag dem.« Han har syslet med videnskab uden at blive videnskabsmand, har talt i over 100 af landets kirker uden at blive præst, har været officer og kæmpet for sit land uden at være militarist, har givet sig meget af med musik og poesi uden at blive virtuos eller digter. Havde han samlet sine kræfter om een ting, var det måske blevet til noget mere. Det blev til brudstykker, men det blev ved Guds styrelse taget i den danske folkehøjskoles og folkeoplysnings tjeneste. »Jeg har hentet våben eller blomster til min gerning mange steder fra. Når man siger, at der bydes ungdommen alt for vanskeligt stof på højskolen, svarer jeg, at til folkeoplysning kan

næsten alt bruges, og intet er for vanskeligt, blot det bliver rigtig bearbejdet og omstøbt til sit brug.«

Den 3. november 1908 begyndte vinterskolen i Testrup under ny ledelse. Det var lykkedes Alberg at knytte to unge lærere til skolen, som vel nok endnu var uøvede, men senere begge vandt sig gode navne inden for De danske Ungdomsforeningers arbejde. De blev hovedkredsformænd og medlemmer af hovedbestyrelsen. Det var K. H. Blichfeldt, f. 1883 i Spentrup, lærereksamen fra Skårup, senere i mange år kommunelærer i Hjørring, og Edv. Eller, f. 1882 i Brejninge, cand. theol. og senere sognepræst i Varde.

Ved åbningsmødet var der fyldt i gymnastiksalen.

Erik Alberg sagde bl. a.: »Kundskaberne er ikke nr. eet i højskolen. Historien, folkesangen og modersmålet er det første, og kristendommen skal være det fundament, hvorpå højskolen hviler. I det øjeblik, vi tager kristendommen væk fra højskolen, falder den.

Vil nogen nu spørge: Vil du løfte arven efter dine store forgængere? så vil jeg svare: Der gives kun een Nørregaard og een Bågø.«

Lærer Eller, der også talte ved åbningsmødet, sagde, at den, der giver sig af med højskolegerningen, har et stort ansvar. Vi skal ikke udfylde andres plads, men fylde vor egen. Vi skal lede de unge frem i åndens verden. Vi skal tage de store samfundsspørgsmål op, så de unge ikke bliver et bytte for den første den bedste agitator. Højskolens arbejde skal være til gavn for hele det danske folk.

Den første januar 1909 aflagde Alberg en slags rapport til Nørregaard i et brev:

»Jeg tror, tiden til jul gik godt, så godt, som man omtrent turde vente. 29 elever, og nu kommer der een til. De er alle rare og sikkert tilfredse. Der har ingen mislyd været endnu, og jeg ville gerne, der ikke skulle komme nogen. Blichfeldt og Eller er gode medhjælpere. Eller færdes frit blandt eleverne. Som lærere er de dygtige, Blichfeldt en smule spag,

men han fortæller klart, og eleverne synes godt om ham.«

Forstander Alberg fortsatte onsdagsmøderne. Foruden af ham selv og lærerne blev der talt af præsterne Mikkelsen, Maarslet, og Asger Højmark, Aarhus, af Andreas Grau, Morten Eskesen m. fl., men det blev efterhånden en anden kreds, der samledes på skolen end tidligere.

Alberg nåede heller ikke de 60—70 elever, han havde ønsket sig. De fem hold, der var på skolen i hans tid, havde fra 24 til 33 elever. Det hjalp vel heller ikke på tilslutningen, at der i 1907 blev begyndt en ny højskole i Vejlby ved Aarhus.

Økonomiske vanskeligheder, sygdom og et ulykkeligt ægteskab tvang Alberg til at opgive Testrup, og i sommeren 1911 stod skolen tom.

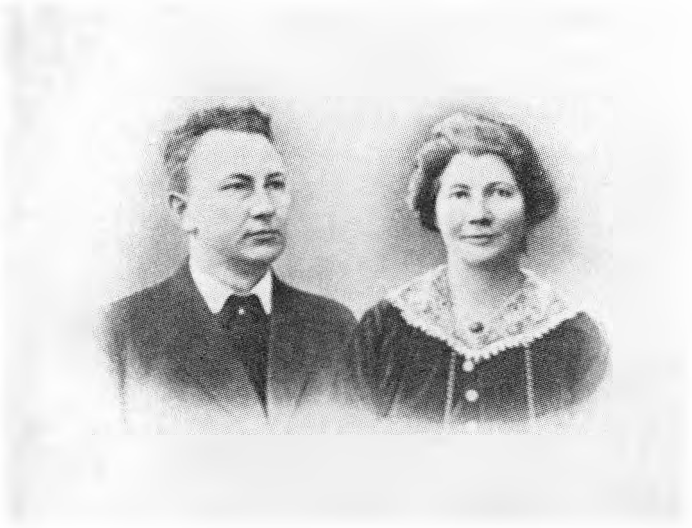
Erik Alberg blev fra 1. januar 1913 førstelærer ved Veldbæk skole ved Esbjerg. Her havde han tillige i en årrække ungdomsskole eftermiddag og aften. Han gik en del op i organisationsarbejde, var første formand for Jerne ungdomsforening, formand for skytteforeningen, skønt ivrig radikal i politisk henseende. Han døde 26. juli 1936, blev omtalt som en dygtig lærer, især stod hans danskundervisning over det almindelige. Ved jordefærden blev han betegnet som en idealist med dennes glæder og skuffelser.

1911—1926

Efter at Erik Alberg havde opgivet Testrup, stod Jens Nørregaard igen som ejer af højskolen.

Han solgte den i august 1911 til Kr. Tårup, der var født 17. november 1878. Hans forældre var gårdmandsfolk i Mesinge på Fyn. Han var elev på Testrup i vintrene 1897—98 og 1898—99, uddannede sig i de følgende år på Askov udvidede højskole og ved studier i København og virkede derefter i ti år som lærer ved Bornholms, Vallekilde og Brøderup højskoler.

Hans hustru, fru Anna Tårup, var født i Aasum sogn på

Forstander Kr. Tårup og hustru.

Fyn 28. oktober 1881. Hun var elev på Testrup sommeren 1902, siden to vintre på Askov og derefter lærerinde ved Aaby og Vallekilde højskoler.

I oktober skrev Tårup til Nørregaard, at de foreløbig har grund til at være glade og taknemlige, selv om skolen var gået mere i stå, end han havde ventet — også i folks omdømme. De har holdt et begyndelsesmøde, hvor han fortalte, hvem han og hans hustru var, og i korte træk meddelte, hvad de ville prøve at udrette. Derefter talte Andersen Bo ud fra et bibelsk emne, og Bågø sluttede med at byde dem velkommen og bede folk yde dem støtte.

Tårup vil selv tage verdenshistorie, dansk, litteraturhistorie og geologi, og han har fået en medlærer, L. P. Larsen, tidligere Ondløse, til de øvrige fag. Bågø vil holde nogle foredrag og Andersen Bo hjælpe med danskundervisningen.

Det viste sig snart at være en vinding, at skolen var betroet et forstanderpar, der begge havde været elever i Nørregaards og Bågøs tid.

Tårup var, som Lars Bækhøj senere skrev om ham, en af højskolens egne børn, idet han havde fået både sin vækkelse og det væsentligste af sin uddannelse gennem højskolen.

Det var ikke at vente, at han og hans hustru kunne fylde pladsen efter to så fremragende personligheder som Nørregaard og Bågø, men de var besluttede på at føre skolens gerning videre i grundlæggernes ånd.

Tårup arbejdede meget med de fag, han havde fået kærlighed til, mens han var elev på Testrup. Hans geologiske bøger, »Vor Klippeø«, 1903, og »Vort lands udviklingshistorie«, 1910, er sikkert inspireret af Bågøs geologiundervisning.

Da Tårup overtog Testrup, lagde Nørregaard ham på sinde at øve gerningen i dansk og kristelig ånd, og det var ham magtpåliggende at svare til dette.

Han havde to vintre hørt på Nørregaards verdenshistoriske foredrag, og han gjorde selv omhyggelige og grundige historiske studier.

Tårup fremhævede, at vi i historien mødes med »de største og herligste skikkelser, som har levet på jorden. Vi lytter til, hvad de har at sige os. Vi hører om, hvad de har tænkt, talt og udrettet. Vi følger dem i deres strid og stræben, i deres nederlag og sejre. Vi kan på mangfoldige måder se os selv i spejl og opdager let, at der er såre meget at gøre bedre der inde i vort indre. — Der kan ikke trives noget ondt hos os, når vi færdes mellem disse store, ædle skikkelser. Gennem samlivet med dem vil kærligheden til vort land og folk vokse, så vi får lyst og mod til på en værdig måde at fortsætte deres gerning med at bygge landet.«

Ved en anden lejlighed skrev Tårup:

»At undervisningen i historie indtager en hovedplads i vor skole, er i god overensstemmelse med den grundtvigske folkehøjskoles bedste traditioner. Vi har følt os overbeviste om, at kan de unges historiske sans blive vakt, så de kommer til

at føle sig stående i sammenhæng med det danske folk og — i videre forstand — med hele slægten, da vil der for dem falde nyt lys over livet, så de finder mening i det og får lyst og evne til at leve det rigere og dygtigere og bedre, da vil de derigennem få en hjælp til at lære »sin Gud og sig selv at kende« og lære at skelne mellem ondt og godt. Jeg er overbevist om, at den historiske undervisning er det bedste middel til på en sund og heldig måde at få de unge sat i forbindelse med de største og vigtigste spørgsmål i livet.«

Kr. Tårups foredrag var vel forberedte, men kunne undertiden virke noget tørre. Han havde ikke sin gamle forstanders frodige og fængende veltalenhed, men han var samvittighedsfuld med sit arbejde.

Han ville også gerne have samme orden og disciplin på skolen som i Nørregaards tid, men ejede ikke dennes naturlige myndighed. Det grundige kunne overskride grænsen til det pertentlige. Han havde ikke let ved at komme i virkelig kontakt med eleverne. Det gik meget bedre for hans hustru, der i mange henseender var hans modsætning.

Fru Tårup underviste i gymnastik, sanglege og boldspil. I årsskriftet har hun en gang skrevet om disse fag på en frisk måde. Gennem de gymnastiske øvelser »får man større kraft og udholdenhed og bliver smidigere, sundere, friere og mindre klodset — man støder sig mindre og vælter ikke så meget over ende —, og man får mere herredømme over sit legeme, så det bliver et mere brugbart og villigt redskab for sjæl og ånd. Gennem disse legemsøvelser kan man også få sin energi og vilje opøvet, da man jo kan erfare, at hvad man rigtig vil, kan man som regel også nå, og derved styrkes ens mod og selvtillid. Så er gymnastikken så dejlig demokratisk, da den ikke tager spor af hensyn til rang eller social stilling, penge, ordener, eller hvad man ellers ligger på maven for. Og ved at øve gymnastik, så der kommer mere liv og bevægelse i kredsløbet og hele den menneskelige orga-

nisme, er det, som al træthed, surhed og uoplagthed skylles bort, man bliver glad og vel til mode. Og »god og glad følges ad«, siger ordsproget.

Sanglege og boldspil kan være lige så motionsgivende som gymnastik, men de giver ikke en så alsidig bevægelse og ejer derfor ikke helt dennes legemsopdragende evne, men så har de værdi på anden måde, også i åndelig henseende. Gennem sanglegenes poesi og rytme og deres uskyldige munterhed bliver man frisk og glad i sindet, og både sanglege og boldspil opøver hurtighed, behændighed og udholdenhed.

Al god og sund idræt styrker det gode kammeratskab, så man hjælper hinanden og ikke tillader pjanket grineri, smålig forfængelighed eller kold egoisme. Og er man meget optaget af lektielæsning eller lignende, kan den hjælpe til at holde sjælen frisk og vågen.

— Men over og gennem al god idræt skulle der gerne gå en tak og en lovsang for livet og for alt skønt og stort, som er os givet.« —

Her er kun plads til at nævne nogle få af de mange lærere og talere, Tårup havde gennem årene på Testrup.

Da Bågø ikke mere havde kræfter til sine foredrag på skolen, fik den ypperlige historiefortæller, pastor Fr. Holm, Fruering, nogle foredrag i hans sted. Og da Holm måtte slutte, blev der holdt kortere eller længere foredragsrækker for eleverne af præsterne Mikkelsen, Mårslet, Kelstrup, Beder, og H. P. Christensen, Harlev.

Olaf Skov og hans hustru var værdifulde lærerfolk fra 1915 i 4½ år, så rejste de til Grundtvigs højskole i Lyngby og var senere i mange år ledere af Køng højskole. Om Kristen S. Straarup og hans hustru, der var knyttet til skolen 1920—27, skrev Tårup i årsskriftet: »Deres redelighed og retsind i forhold til skolen og os var mønsterværdig. Straarup gjorde ikke blot et godt og dygtigt arbejde i sine timer, men vi vidste, at vi *altid* i ham havde en trofast ven og hjælper i vort arbejde for skolens vel og elevernes bedste. Hans rene

og pletfri karakter og sikre evne til at skelne mellem god og dårlig påvirkning gjorde, at vi altid i den henseende følte os trygge med ham som medhjælper.« Strårup blev lærer i folkeskolen i Vonsild. Lærer Ankjær, der senere ændrede sit navn til Ankjærø, var først knyttet til friskolen, men blev så tillige i ikke så få år lærer ved højskolen. Han blev siden overlærer i Viby.

Tårup gav sine medlærere udstrakt frihed i undervisningen, men ønskede dog indført i en protokol, hvad der var holdt foredrag om, så han havde overblik over skolens undervisning.

Mødevirksomheden fortsattes på Testrup i Tårups tid, dog med månedlige møder i stedet for ugentlige, og det lykkedes efterhånden at tilbageerobre en del af den gamle trofaste tilhørerkreds fra Nørregaards tid. Tårup prøvede at få sammenhæng i vinterens foredragsrække ved, at der behandledes et bestemt gennemgående emne. I vinteren 1914—15 var det Grundtvig, året efter Grundtvigs disciple, dvs. det første slægtled af grundtvigske præster, 1916—17 »Stormænd og stormagter«, 1920—21 om »Sønderjydske foregangsmænd i dansk åndsliv«. Foredragsholderne var foruden skolens folk præster og højskolemænd fra et overkommeligt opland.

Ved sommer- og efterårsmøder blev der sørget for, at tilhørerne fik hørt nogle af landets kendteste talere. Blandt dem var Klaus Berntsen, Holger Begtrup, Vilhelm Andersen, Åge Meyer Benedictsen, Johan Borup, H. Rosendal og biskopperne Bruun-Rasmussen, Chr. Ludvigs og H. Fonnesbech-Wulff.

Tårup måtte, da han kom til Testrup som forstander, bogstaveligt talt begynde forfra.

Den første vinter var der 17 elever, den første sommer 18, og af disse 18 boede kun de 7 på skolen, resten boede og spiste hjemme, nogle af dem havde 4—5 km til skolen. Der er tydeligt blevet gjort en kraftanstrengelse i egnen for, at skuden ikke skulle synke. Det blev forstået, at der måtte

elever til, om så bunden måtte skrabes. Der blev gjort, hvad der kunne gøres. De 5 af eleverne var under 18 år.

Næste vinter var der 21 karle, og sommeren efter 15 piger, hvoraf de to kun deltog i håndarbejde, 4 var under 18 år og een var tillige stuepige på skolen. Endnu så det meget smått ud, men så kom vinterskolen med 36 elever, det største tal siden Nørregaards tid, og Tårup fattede nyt mod. Men nu kom årene under den første verdenskrig med indkaldelser af den mandlige ungdom og med ret små hold. Tårup var en dygtig økonom, det gjorde sit til, at han klarede skærene, og da krigen var forbi, lysnede det. Nu skulle en del af dem, der havde været soldater, på skole. Vinteren 1918—19 var der 67 elever, sommeren 1919 42 piger og næste vinter 88 karle.

Selv om disse elevtal var de højeste i forstander Tårups tid, havde han i nogle år nogenlunde god tilslutning til skolen med over 60 elever om vinteren og ca. 30 om sommeren. De fleste kom fra skolens naturlige opland, men der kom også en del ude fra de amter, Nørregaard havde haft flest elever fra.

Her skal ikke gøres rede for de delingsførermøder og korte kursus af forskellig art, som blev afholdt på skolen gennem årene, men enkelte særlige mærkedage skal nævnes.

Til disse mærkedage hører de dage, da de gamle fra skolens store tid blev stedt til hvile på Mårslet kirkegård.

Den 14. juli 1912 jordedes fru Elisabeth Nørregaard. Der blev i kirken talt af præsterne Thaning, Mikkelsen og Teilmann, provst Nørregaard, cand. mag. Gunnar Nørregaard og af Bågø og Jens Nørregaard.

Den sidste indledede sin tale med at sige:

»Da der ikke er stor sandsynlighed for, at jeg nogen sinde mere kommer til at tale i denne kirke, hvor jeg så ofte har talt, vil jeg ikke her tale til min hustrus pris, det har mine venner gjort, så vil jeg i stedet for tale til denne menighed

om Guds rige, som er retfærdighed, fred og glæde midt i sorgen.«

De første år i Holte var dr. Nørregaard meget virksom, talte ofte i Grundtvigs hus og i Bethesda og blev draget ind i ledelsen af en aktion mod smudslitteraturen, som førte til store møder i Koncertpalæet og Folkets hus, hvor det gik meget varmt til. Endnu en gang var han midt i striden.

Det sidste år, han levede, blev hans helbred vaklende. Den før så travle og myndige mand blev stille og mild. Han døde den 8. april 1913, og den 15. stod hans kiste under en sørgehøjtid i gymnastiksalen på Testrup højskole. Salen kunne langtfra rumme de mange, der var mødt for at følge Jens Nørregaard til graven.

Der blev talt af mange.

Bågø mindedes hans vårfriske ungdom og udtalte: »Gud velsigne hans minde og bevare den ædle kraft, der udgik fra hans liv og arbejde, så det kan mærkes i vort folk.«

Tårup mindedes taleren, læreren og rådgiveren og den gamle gode, milde og forstående mand.

Pastor Georg Thaning: »Når jeg tænker tilbage på min svigerfars liv, møder jeg mærkepunkter, oplevelser, hvor man træffer på det forunderlige sammenspil mellem Guds styrelse og en lydig menneskevilje, et kald fra Gud og troens lydighed i et menneskehjerte.«

Pastor Heiberg: »Der var tre strømme i Nørregaards liv: en æstetisk, tildels fra Martin Hammerich, en musikalsk fra hans hjem og fra Gade og Hartmann og den brusende strøm fra Grundtvigs kæmpeånd. Så blev han højskolemand af Guds nåde.«

Forstander Rosendal, Lyngby, bragte en hilsen fra den danske højskole og sagde i korthed, »hvad det var, vi glædede os over hos Nørregaard, og hvorfor vi er ham taknemlige.

Vi glædede os over hans frejdige, lyse skikkelse, over hans

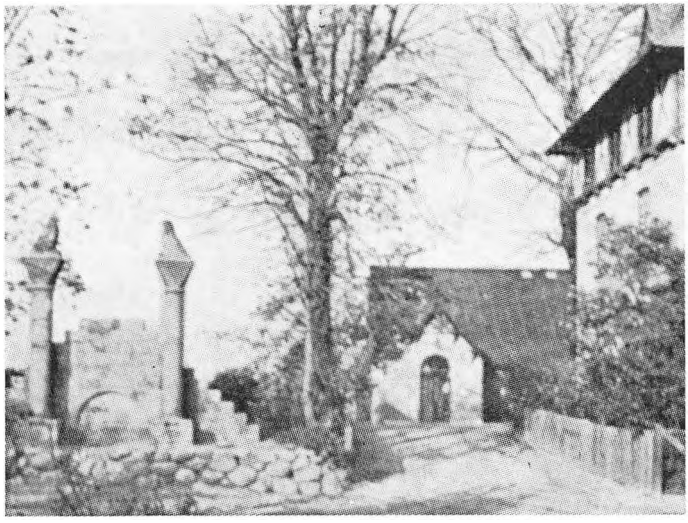
luende begejstring og hans glødende veltalenhed, over hans udviklede skønhedssans og hans kundskabsfylde. Og hans lyse syn på livet, hans tro til nødvendigheden og nytten af det arbejde, vi var fælles om, hans forståelse af ungdommen og dens trang, hans ridderlige, mandige sandhedskærlighed, hans selvstændighed overfor uvedkommende krav, hvad enten de kom oven- — eller — om jeg så må sige nedenfra; hans uforfærdede kamp for, hvad han havde kært, og hans uegennyttige hengivelse i sit kald har været styrkende for mange af os.

Og lad mig sidst, men ikke mindst fremhæve hans levende fædrelandskærlighed og hans uskrømtede kristentro. Det var det, der allermest prægede hans livsgerning.«

Den 22. maj 1915 døde Bågø og i februar 1918 hans hustru. De fik begge deres grav på kirkegården i Maarslet. I stedet for at referere mindetaler skal her nævnes nogle linjer, som en af hans kvindelige elever skrev 40 år efter, at hun havde været på Testrup (Else M. Christensen):

»Når cand. Bågø blev den, af hvem jeg følte mig stærkest påvirket, havde det måske nok sin grund i hans syn på mennesket, hans sikre tro på det godes tilstedeværelse i hver en sjæl; når man er ung, vil man gerne tro godt om andre og om sig selv. Men har jeg end, på det sidste punkt, tit måttet ændre syn, så blev ikke derfor hans påvirkning af mindre betydning, thi ham var det, som i mangt og meget lærte mig at skelne guldet fra glimmeret — det ægte fra det værdiløse, og ham var det, som lærte mig at holde af mit fødeland, dets sprog og dets minder, og frem for alt var det ham, som lærte mig at skelne mellem synden og synderen:

»Kald synden med de rette navne.
tilslør den ej med fagre ord,
men lad os kærlighed ej savne
til selv den usleste på jord«.«

Mindesmærket for Nørregaard og Bågø ved højskolen.

»For sandhed og ret« kom der til at stå på Christoffer Bågøs gravsten.

I 50-året for skolens oprettelse rejstes et minde ved skolen for Nørregaard og Bågø, til hvilket kunstneren arkitekt Jensen Klint havde givet tegning.

Ved afsløringen holdt deres gamle elev Alfred Povlsen, Ryslinge, en stor tale, der sluttede således:

»Lige så lidt som man kan sige om Nørregaard, at han ensidigt var inspirationens talsmand, lige så lidt kan man gøre sig færdig med Bågø ved at betegne ham som forskeren eller tænkeren. Det var han, og så langt hans tanke rakte og havde videns faste grund under sig, var den også suveræn. Han tålte ikke nogen indblanding i religionens navn på videnskabens virkefelt, men han vidste også, hvor uendelig snævert dette område er i forhold til vor ikke-viden, og han følte mennesketankens afmagt til at løse den store gåde — livets og dødens. Den gåde var altid inde på livet af ham, og den

fandt han intet svar på i bøgerne. Hvor og hvorledes han fandt det — herom kan og tør jeg ikke tale, men jeg tør sige, at også han kunne gøre den store naturforskers valgsprog til sit: Lev retfærdigt, Gud er nærværende! Også han levede sit liv for Guds ansigt og kunne synge af sit fulde bryst: »Og når min sjæl blev af sin grublen træt, den hviled sig ved Fadervor at bede.«

Her kunne disse to så vidt forskellige mænd da mødes. De kunne mødes på den gamle kirkegrund og i den gamle kirkebøn. Her fandt de trøst og hvile, navnlig den sidste hvile — således som de to store fugle, der nu skal vise sig for os ....

(dækket falder)

.... de to fremmede, sære fugle, der har taget deres tilflugt under kirkens søjler. Det er de skønne søjler, som findes i Hvide-slægtens gamle danske kirker, og om hvilke Bågø kunne tale med en sjælden varme. Disse søjler skal føre tanken hen på Danmarks oprejsning i gamle dage efter opløsningernes og trængslernes tid. De skal minde os om Absalons og Valdemarernes store tid. Og de skal tale til os om disse to danske mænd Jens Nørregaard og Christoffer Bågø, som var med i arbejdet på at rejse et nyt Danmark efter nederlaget, og som, vejledet af den ånd, der var over dem, slog ned på det rigtige sted og på den rigtige opgave: Opdragelsen og dygtiggørelsen af folkets ungdom.

Men vi er mange, som af vort hjerte har noget endnu større at takke dem for end den hjælp, de gav os til at tro på Danmarks fremtid.

Hvad betyder det at elske Danmark og tro på folkets fremtid, hvis vi ikke derigennem styrkes i troen på livets sejr over døden. Er der noget, som vi uafbrudt og ivrigt spejder efter, da er det vidnesbyrdet om, at der er en magt, som er stærkere end den stærkeste jordiske. Thi hvis der ikke er en sådan magt, da er ligegyldigheden og glemselen det bedste. Er der

ingen evig oprejsningskraft, da lyver alle gravstene og alle mindesmærker. Hvad bryder jeg mig om Danmarks fremtid, når ikke danske mænd og kvinder har en evig fremtid?

Hvor der nu leves i sløvhed og ligegyldighed eller i timelighed og jordiskhed, *der* er ingen hjælp og trøst at finde for dem, som gruer for den sidste af alle livets fjender. Men hver gang vi møder det menneske, der lever sit liv i alvor, i ånd og sandhed, da fornemmer vi den ild, som aldrig slukkes, og den kraft, som aldrig brydes.

Den mødte vi hos disse to — hver dag og gennem hele deres lange liv, den lød i deres røst, og den lyste i deres øje. Og den vidnede for os om, at vi har en evig fremtid.

Vi har det vidnesbyrd i kirkens forkyndelse, vi har det i troens ord og ved Herrens bord, men vi er mange, mange, som trænger til bestandig at møde det også i menneskers liv.

Lad da dette mindesmærke med de store fugle, der hviler sig på kirkens søjler, vidne for efterslægten om to rigt udrustede danske mænd, der ikke byggede på menneskelig magt og storhed, men på sandhedens klippegrund. Herfra gik de ud, og hertil vendte de tilbage. Og hvor de kom, bragte de godt og glædeligt budskab med sig til unge og gamle. Dette budskab lever efter dem, og det kan aldrig dø.

Vi takker dem, og vi lyser fred over deres minde.«

Forstander Tårup fik ved sommermødet i 1912 oprettet »Elevforeningen for Testrup folkehøjskole«, og de årlige elevmøder ved sommertide blev festdage både for skolen og for de gamle elever, som mødte op.

Ved elevmødet den 29. juni 1924 afsløredes i højskolens have til minde om genforeningen i 1920 en 3½ meter høj obelisk af lys, svensk granit. Den var rejst af højskolen og elevforeningen i fællesskab.

Den følgende vinter måtte Kr. Tårup i over et halvt år på sygehuset for en nervesygdom, og da elevtallet samtidig begyndte at dale, var det ikke underligt, at han og hans hustru

jævnlig drøftede skolens fremtid. Det var ikke sikkert, kræfterne ville slå til ret meget længere.

Det skete også en dag i eftersommeren 1926, og kort efter ringede formanden for Foreningen af provinssygeplejersker, inspektrice frk. Cornelia V. Petersen, Aarhus Kommunehospital, som spurgte, om hun måtte komme ud og få en samtale om højskoleforhold, da der var tanker fremme om at få skabt en skole for vordende sygeplejeelever, hvor de kunne blive forberedt til deres senere uddannelse.

Under besøget udviklede frk. Cornelia V. Petersen, at en skole som den påtænkte skulle indrettes og drives efter »højskoleprincipper« og meddele en både almendannende og faglig undervisning, så et ophold der for de vordende sygeplejeelever både kunne fremme deres menneskelige udvikling og tillige rent faglig kunne være en god forskole for deres senere uddannelse, og hun spurgte Tårup direkte, om han vidste nogen højskole, der kunne fås, og som kunne være egnet til dette brug.

Tårup og hans hustru havde allerede inden besøget talt om, at det måske var løsningen af problemet med Testrup højskoles fremtid, og nogle dage efter udformede de et skriftligt tilbud til »Dansk Sygeplejeråd«.

Forhandlingen med dettes forretningsudvalg førte til, at Tårup overdrog skolen til sygeplejerådet på rimelige betingelser. Det blev aftalt, at Tårup skulle blive boende i deres lejlighed, fortsætte som forstanderfolk i tre år og medvirke i undervisningen.

Overdragelsesdokumentet blev underskrevet inden jul 1926.

Det samlede elevtal i de 19 år, Tårup ledede skolen, 1911—1930, var 1602.

Efter de tre års forløb trak Tårups sig tilbage og flyttede til Næsby på Fyn. Han var overbevist om, at ændringen på Testrup var en værdifuld nybegyndelse for den danske folkehøjskole, fordi den ville drage en ny strøm af elever indenfor

højskolens døre, elever, som netop i deres senere arbejde ville kunne få brug for den hjælp til menneskelig udvikling, som højskolen kunne give dem.

Tårup levede til 1949. Han døde den 8. april. Trods et noget svækket syn beskæftigede han sig efter sin afgang som forstander med litterært arbejde. Især var det salmehistorie, han arbejdede med. I 1933 udgav han på Fyns Boghandels Forlag: »Kimer, I Klokker«, billeder af Grundtvigs nyere julesalmer, i 1937 på Nyt Nordisk Forlag: »Grundtvigs Påskesalmer« og 1941: »Grundtvigs Pinsesalmer«. Allerede tidligere havde han udsendt »Julen har Englelyd«, 1931, og kyndige folk gav disse hans bøger ord for at være både førstehånds og pålideligt arbejde, klare i formen og opbyggelige af indhold.

1927-1966

FORORD

En beretning om begivenheder, som fortælleren selv har oplevet de fleste af, må blive subjektiv, skildre de indtryk, oplevelserne har gjort på ham.

Som forsøg på en vis objektivitet er der brugt rigeligt med citater dels fra artikler og referater i »Tidsskrift for Sygepleje« og »Testrup Højskoles Aarsskrift« udgivet af elevforeningen, dels fra et rundspørge til lærere og elever. Endelig har enkelte lærere på opfordring ydet bidrag angående deres arbejde på skolen.

Til de første kapitler har arkivmateriale fra Dansk Sygeplejeråd udgjort en vigtig kilde. Alle de nævnte bringer jeg en varm tak for deres hjælp.

Men skriftet var ikke blevet til uden et nært samarbejde med Ingrid Kaae, der fra begyndelsen har været med i skolens ledelse, i de sidste 19 år som forstanderinde.

En del af arbejdet har bestået i at skildre skolens udvikling fra gammelt til nyt. Dertil har Ove Elvekjær bidraget både med gennemgang af stoffet og med korrekturlæsningen. Disse to skylder jeg en særlig tak.

Kunne skriftet bidrage til at kalde minder frem fra den tid, der er gået, og tillige oplyse om, hvad Testrup Højskole har været og er i dag, ville et væsentligt mål være nået.

Vejen, juli 1966. *I. C. Heuch.*

Indledning.

Enhver form for liv, der sætter sig spor, er et stykke historie, hvad enten det drejer sig om et enkelt menneskes, en befolkningskreds', et lands eller som i dette tilfælde en skoles. Der fødes tanker; der dukker ideer op. De virkeliggøres, sættes i gang af enkelte mennesker, til tider kun af en enkelt person. Men ideen føres videre af flere og flere som en bevægelse i tiden. Historien prøver på at beskrive dens liv som en stadig rindende strøm, hvis kilder kan føres tilbage i fortiden, hvis leje og løb kan følges i nutiden, og hvis retning i fremtiden kan anes. Blide overfladiske krusninger og krasse strømhvirvler kan erkendes. Den modstand, de hindringer, den møder, kan tvinge den til at ændre kurs. De drivende kræfter, der skaber opvældet, kommer dybt nedefra. Hvem kender dem til bunds? Og dog er det dem, der i inderste forstand må blive genstand for tolkning og vurdering.

Der vil gang på gang i den historiske udredning af Testrup Højskoles liv blive brugt ord, som nogle vil have lødig dækning for, men som andre anser for klicheer, ord, som man anvender tankeløst uden at have tænkt på, hvad man mener med dem. Det gælder ord som »det menneskelige«, »det gode menneske«, »menneskesynet«. Det er tvingende nødvendigt, at man bliver klar over dette. »Forskolen i højskolen« har set det som sin opgave at føre sine elever ind i spændingen mellem »det faglige« og »det menneskelige«. Det faglige er håndgribeligt, betegner et afgrænset område, som må tilegnes med sanserne, kan ses, høres, læses, læres, forstås. »Det menneskelige« er uhåndgribeligt, må tilegnes af hele personligheden, må opleves som en virkelighed. Højskolen prøver på at svare på, hvad »det menneskelige« er ved at føre eleverne ind i spændingen mellem tro og viden, ved at pege på, at mennesket ikke er videnskabeligt, men religiøst begrundet: Den er størst, som er den andens tjener. Det er et spørgsmål om menneskets værdighed og menneskets værd.

Det må også anføres, at der, når ordet »højskole« anvendes, forstås folkehøjskole. Ved en højskole kan også forstås en undervisningsanstalt med en videregående uddannelse på videnskabeligt plan, f. eks. Danmarks Sygeplejerskehøjskole ved Aarhus Universitet. Men en folkehøjskole er en skole for voksne unge mænd og kvinder, der er mindst 18 år gamle. Den tilstræber nok så meget menneskelig og folkelig dannelse som egentlig uddannelse. Skønt en del elever søger højskolen for at opfriske deres folkeskolekundskaber (især i modersmålet og regning) og andre for at søge grundlag for videregående uddannelse (det gælder bl. a. danske sygeplejehøjskoler), er det ikke meningen i første række at imødekomme disse krav. Væsentligere er det i de 3—6 måneder, et højskolekursus varer, at åbne de unges øjne for, at livet rummer rige muligheder for dem, selv om de bliver i deres vante dont. Hovedfagene er derfor alment dannende: Historie, litteratur, medborgerkundskab. Selv i fagene håndarbejde

og gymnastik lægges der vægt på den almendannende side. Man søger ikke at skaffe eleverne bestemte kundskaber, og der afholdes ingen eksamen, men man ønsker at vække og styrke deres sans for ægte livsværdier.

Det gælder om Testrup Sygeplejehøjskole, at den er en pædagogisk nydannelse. Den vil vise sygeplejersken, at man ikke kan vælge mellem fag og menneskelighed, man må prøve at forene dem. Fagskolen i højskolen har sine rødder i Luthers lære om »kaldstanken«, det almindelige, det enkle menneskeliv levet som en tjeneste for Gud. Den har taget noget fra oplysningstidens filosofi med. Man må lære noget for at blive dygtig og god. Men mest vægt lægger den på Grundtvigs syn på opdragelsens og oplevelsens betydning for menneskelivets udformning.

I vinteren 1877—78 startede en ung styrmand, Jørgen Andersen, på Vallekilde Højskole en afdeling for sømænd og fiskere, — i 1879 forsøgte Andreas Bentsen at virkeliggøre tanken sammesteds med en særlig håndværkerafdeling. Ubevidst lå den tanke bagved: Bedre menneske, dygtigere fagmand.

Men »forskolen i højskolen« blev som tanke og handling virkeliggjort på Testrup Sygeplejehøjskole.

STARTEN

I januarnummeret af »Tidsskrift for Sygepleje« 1927 kunne man læse om et »gavebrev«, hvis udstedelse fik afgørende betydning for den danske sygeplejerskestand.

Hovedpunkterne i gavebrevet, underskrevet den 19. og 21. december 1926, er følgende: Forstander Kr. Tårup og fru Anna Tårup overdrager deres højskole i Testrup ved Mårslet til Dansk Sygeplejeråd.

Skolen er vurderet til 60.000 kr., medfølgende løsøre til 10.000 kr. DSR skal betale Tårup 25.000 kr. til indløsning af en førsteprioritet. Den værdi, som skolen med tilbehør udgør udover de 25.000 kr., er en gave fra Tårups til DSR. Denne motiveres således:

> »Når vi nu skænker vor skole til DSR, sker det, fordi vi beundrer det arbejde, der udføres i sygeplejen, og fordi tanken om at skabe bedre betingelser for en god forberedelse til at gå ind i arbejdet som sygeplejeelever har vor varmeste sympati, og når Testrup Højskole kommer til at tjene denne sag, synes vi, at det er den smukkest tænkelige fremtidsopgave for skolen, således at vi gerne medvirker til at gøre vejen hertil økonomisk farbar. Vi overdrager skolen til Dansk Sygeplejeråd med alle de til denne skole som statsunderstøttet højskole knyttede rettigheder og pligter.«

I en ikke offentliggjort skrivelse til DSRs bestyrelse motiverer Kr. Tårup sine motiver yderligere:

> »Skolen er et aktiv. Den har været i god fremgang og er let sælgelig.«

»Vi er økonomisk godt stillede, uden børn.«

»De kommende år vil blive vanskelige for mange folkehøjskoler. Der vil af forstanderen kræves betydeligt arbejde både hjemme på skolen, men også til en agitations- og foredragsvirksomhed udadtil, som mit helbred ikke vil kunne holde til.«

»Der vil i fremtiden kunne øves en god og folkelig skolegerning på Testrup, når arbejdet med det *elementære*, det *almendannende* og det *faglige* forenes på en sund og heldig måde.«

Endelig betinger Tårups sig ret til i indtil 3 år at »blive boende på skolen, erholde frit ophold og fri bolig og medvirke ved ledelsen af skolen og skolehjemmet og iøvrigt yde hjælp på andre lignende områder, såsom ved at deltage i undervisningen og være til råd for ledelsen i den daglige økonomi«.

Overdragelsen af Testrup Højskole til Dansk Sygeplejeråd var resultat af en række forhandlinger, der havde følgende forløb: Spørgsmålet om en centraliseret sygeplejerskeforskole for sygehuse uden for København havde længe været under debat i »Foreningen for Sygeplejersker i Provinsen« og i sygeplejekredse i det hele taget. Foreningens formand var inspektrice ved Aarhus Kommunehospital, frk. Cornelia Petersen. Hun blev den drivende kraft i oprettelsen af sygeplejeforskolen. Hun forenede evnen til organisatorisk overblik med den nødvendige sans for enkeltheder. Skønt hun var ukendt med højskolens dybere sigte, forstod hun, at dens arbejdsform kunne anvendes i en kommende forskole, og hun bidrog i høj grad til at få samarbejdet i gang mellem de interesserede parter.

Det var et heldigt sammentræf, at netop da forstander Tårups i eftersommeren 1926 overvejede, om de havde kræfter til at føre skolen videre, også fordi der i øjeblikket var flere højskoler, end der var brug for, og fordi den danske højskole

»var hærget af en almindelig krise«, anmeldte frk. Cornelia Petersen sit besøg hos dem. Hun søgte oplysning om, hvordan en højskole blev drevet økonomisk og undervisningsmæssigt, og om den kunne egne sig til en forskole for sygeplejeelever. Hun spurgte direkte, om Tårups vidste noget om en højskole, der kunne fås, som egnede sig til dette brug.

Besøget klarede problemerne for Tårups. De trådte i forbindelse med forretningsudvalget for Dansk Sygeplejeråd, og resultatet af forhandlingerne blev, at Tårups overdrog Testrup Højskole til Dansk Sygeplejeråd på de betingelser, der fastsættes i det føromtalte gavebrev.

Ved generalforsamlingen for Foreningen af Sygeplejersker i Provinsen var skolespørgsmålet til debat. Man var klar over, at sagen om forskolen skulle løses — og løses godt. For at dette kunne ske, måtte der appelleres til oversygeplejerskerne på sygehusene, for at disse selv kunne skaffe sig oplysning om skolen og derved støtte foretagendet ved at tilskynde eleverne til at søge den. Der udtaltes håb om, at højskoletraditionen ville kunne fortsættes, mens man var uenige om, hvorvidt et højskoleophold skulle være en betingelse for at komme ind som elev på et sygehus. Undervisningsplanen drøftedes. Man advarede mod at oprette flere skoler, end der var brug for.

Ved en kongres i sommeren 1927 i Stockholm talte frøken Ch. Munck om »forskolen på bred basis«. Det er en utopi, at hver sygeplejerskeskole skal have sin forskole. Elevernes uensartethed er en fordel. Alt, hvad der virkelig duer, kommer til sin ret, og tåbelige skranker nedbrydes. En forskole på bred basis vil skabe et langt retfærdigere grundlag for sygeplejeuddannelsen. Alle vil kunne få det, som enkelte skoler nu byder på, og som for alle parter ville være en vinding.

Der førtes forskellige forhandlinger om undervisningsministeriets godkendelse af skolen som betingelse for at opnå statstilskud under den nye undervisningsform.

Det var ikke let for Tårup at overdrage skolen uden forbehold for en almindelig højskoleafdeling. Frk. Ch. Munck har som Dansk Sygeplejeråds næstformand den 13. november 1926 tilskrevet Tårup, efter at hun har haft en samtale med dr. Moltesen, statens tilsynsførende. »Det var nødvendigt for os at få klarhed over vor eventuelle stilling, når De engang i fremtiden forlader skolen.« Dr. Moltesen syntes at have megen sympati for tanken om en forskole for sygeplejeelever, og han mente også, at den var forenelig med højskoletanken, men betonede, at 24 timer om ugen skulle helliges højskolefag, heri dog indbefattet anatomi, fysiologi, hygiejne samt sundhedslærefag.

Man valgte forskolen for sygeplejeelever, forenet med højskoletanken, som dr. Moltesen havde foreslået.

Timeplanen blev udarbejdet ved et møde med Dansk Sygeplejeråds uddannelsesudvalg, og ministeriets godkendelse er dateret 16. marts 1927: Den omfattede: Sundhedslære, anatomi, fysiologi, hygiejne, verdenshistorie og danmarkshistorie, derunder sygeplejens historie, sygeplejelære med praktiske øvelser. Desuden regning, retskrivning, stil, læsning, fysik, samfundslære (sociallovgivning). Sang og gymnastik var »fritidsbeskæftigelse«.

Med berettiget glæde kunne Dansk Sygeplejeråds formand, fru Henny Tscherning, f. Schultz, på Dansk Sygeplejeråds vegne »modtage den smukke og uegennyttige gave, som højskoleforstander Kr. Tårup og hustru ved dette gavebrev har ydet foreningen og forpligter herved denne til i et og alt at opfylde de foran anførte betingelser for gavens modtagelse«, som det hedder i gavebrevets § 9.

Men spørgsmålet blev straks: Hvem skulle være forstanderinde? I den årlige beretning til gamle elever oplyser forstander Tårup: »Jeg skal fortsætte som forstander i 3 år, og ledelsen af sygeplejeundervisningen varetages af en oversygeplejerske.«

Dansk Sygeplejeråd opslog stillingen som leder af sygeplejeundervisningen på Testrup Højskole. Hvem ville søge den? Overvejelserne i Dansk Sygeplejeråds bestyrelse førte hurtigt til, at alle medlemmer fæstede opmærksomheden på oversygeplejerske Maren Grosen, Hammel Sygehus, og var enige om, at hun var den, der egnede sig til stillingen. Hun havde ved et kursus for sygeplejersker i København demonstreret »Modtagelse af en patient« på en så personlig og pædagogisk fyldestgørende måde, der viste alle tilhørere, at hun besad den dygtighed, fremstillingsevne og personlighed, som en leder af en sygeplejeskole måtte eje.

Hvem Maren Grosen er, siger hendes ansøgning, da hun efter eenstemmig opfordring fra bestyrelsen indsendte den, noget væsentligt om.

Maren Grosen skriver: Jeg er 44 år, født 16. november 1882. Min skoleuddannelse har jeg fået i en grundtvigsk friskole på landet, været på Vallekilde og Hadsten højskoler, dels til almindelig højskoleundervisning, dels undervisning i gymnastik, — været leder af denne nogle år i landlige gymnastikkredse, har beskæftiget mig ved husligt arbejde indtil 1. april 1918. Begyndte da som elev på Aarhus Kommunehospital. Jeg var på Frederiksberg Fødehjem 2 måneder, derefter assistent på Aarhus Kommunehospital. Siden 1. august 1920 oversygeplejerske på Amtssygehuset i Hammel.

Overkirurg H. Strandgaard, Aarhus Kommunehospital, anbefaler:

> »Jeg kan efter det lange og grundige kendskab, jeg har til frk. Grosen, med god ret udtale, at hun er en ualmindelig dygtig, pålidelig og samvittighedsfuld sygeplejerske. Og hun er tillige et godt, intelligent og meget retskaffent menneske, der ved sin rolige og beherskede optræden har formået at vinde alles tillid.«

Af korrespondancen mellem Maren Grosen og forskellige bestyrelsesmedlemmer fremgår det, at Maren Grosen dels var ængstelig for, at hun ikke magtede stillingen, dels at hun nødig ville slippe arbejdet med patienter og sygeplejersker, som hun holdt så meget af. Men bestyrelsen vidste, hvad den gjorde.

Fru Henny Tscherning:

> »Vi ser alle meget interesseret hen til det nye barn, som Dansk Sygeplejeråd sætter i verden, nemlig forskolen på Testrup Højskole. Og manges øjne vil følge dets vækst. Men vi er klare over, at der fordres særlige betingelser for, at barnet vil kunne trives. Man skal forstå barnet. Fra 5 forskellige sider har svaret på spørgsmålet: Hvem skal være forstanderinde, været: »Frøken Grosen«.«

Maren Grosen:

»Jeg har ikke et øjeblik været i tvivl om, hvad jeg helst ville. Det er at arbejde som sygeplejerske. Men jeg prøver også at sige, at jeg gerne vil gøre det, som er ret. Så har jeg i tankerne prøvet at bryde alle broer af bag mig. Men jeg føler det, som om jeg er ude, hvor jeg ikke kan bunde, og jeg kan ikke svømme ovenpå.

Jeg synes, jeg må have vished for, at jeg kan. Ikke for min egen skyld, for jeg blev vel nok bjærget endda. Men jeg synes, den sag er så stor og så god, at dér var det allerbedste ikke for godt.«

Cornelia Petersen skriver:

»Det er netop Deres forhold over for de unge, vi ser som Deres styrke. Ikke ved at docere og påtale, men ved Deres eksempel og personlighed. Det er jo sådan, at andre bedre kan se den slags. At *De* ikke føler det, er kun et endnu stærkere bevis for, at De er den rette.«

Maren Grosen:

»Tak for den store tillid, De viser mig. Gid jeg kunne stå mål til det, De tror om mig. Jeg skulle sige ja, omend med blødende hjerte. Jeg har forsøgt at klarlægge for mig selv de egenskaber, jeg ville forlange, at forstanderinden på denne plads skulle være i besiddelse af — så nær fuldkommenhed som muligt, — og efter min mening er det disse:

En sygeplejerske, der elsker sit arbejde over alt og tillige har evner til at undervise elever, opøvet ved arbejdet med en sygeplejerskeskole. En meget selvstændig personlighed i besiddelse af stor viden og med forståelse af højskolen og de unge.«

Maren Grosen til fru Tscherning:

»Jeg har så indgivet min ansøgning. Men det svimler for mig, når jeg tænker igennem, hvad jeg har gjort. Jeg prøver at holde fast ved, at Gud er stor, større end jeg kan fatte, hvis det skal gå godt. Men een ting beder jeg bestyrelsen om, — jeg har også skrevet derom til frøken Munck — ikke føle sig forpligtet over for mig grundet på opfordringen, — men tage den mest kvalificerede.«

Man kan ikke undlade at bemærke, at de egenskaber, hun ønsker for den rigtige skoleleder, er hun faktisk selv, uden at vide det, i besiddelse af. Men det vigtigste, hovedlinjerne i hendes personlighed, tegner sig allerede tydeligt i denne brevveksling: En klog og rolig vurdering af opgaven, en dyb ydmyghed over for kravene og en varm kærlighed til arbejdet prægede hende i alle de år, hun stod som leder af Testrup Højskole.

Men var der noget brev, der fra Dansk Sygeplejeråd gav Maren Grosen den stærkeste tilskyndelse til at søge stillingen som forstanderinde på Testrup Højskole, måtte det være dette fra frøken Charlotte Munck, forstanderinde på Bispebjerg Hospital, og fru H. Tschernings efterfølger som formand for Dansk Sygeplejeråd, til Maren Grosen. Det citeres udførligt, fordi det giver et fint udtryk for både afsenderens og modtagerens personlighed:

Charlotte Munck.

»Jeg forstår så godt Deres betænkelighed. De synes, der er så mange ting, De skulle være inde i og have lært, som De vil savne. Og De er bange for, at vi skal have

for store forventninger til Dem. Men mon det ikke er rigtigt at se sådan på sig selv, når man bliver opfordret til at gå ind i et nyt og stort arbejde, som skal få megen betydning. Ethvert samvittighedsfuldt menneske må gøre det. Og så er der en ting til. Det er altid et kors, en byrde, at gå ind under en opgave, som man bliver udvalgt til, uden at man selv har gjort det allermindste dertil. Mange mennesker vil sige, at det er en ære, en smuk karriere eller lignende. Kun De, der har prøvet det, ved, hvor svært det er. Men så må vi jo ikke glemme, at går vi ind under det under Guds velsignelse i Jesu navn, så har vi ikke mere hele ansvaret. Men vi kan have lov til at øse af kraftens kilder og få hjælp i rette tid.«

De, som kender Charlotte Muncks liv og personlighed, ved, at hun talte ud af egen erfaring.

Resultatet af brevvekslinger og samtaler mellem sygeplejersker, læger og højskolefolk, der uden at have talt sammen alle udpegede Maren Grosen som den eneste kvalificerede, blev, at hun søgte stillingen og fik den. Den 1. august 1927 rykkede hun ind på Testrup Højskole for at blive der resten af sit liv, i 34 år.

Som medhjælper ansatte Dansk Sygeplejeråd Ingrid Kaae. Charlotte Munck kendte hende.

Ingrid Kaae skriver: »Jeg er datter af afdøde sognepræst Alfred Kaae, landskendt som stifter af de danske plejehjemsforeninger. Jeg er født 19. juni 1898. Privat undervist. 1914 mellemskoleeksamen Københavns Universitet. 1918 nysproglig studentereksamen. 1922 filosofikum. En vinter på Askov udvidede højskole. 1 år i huset i England. 1 år på Rødding Højskole som privat- og højskolelærerinde. 1923—26 sygeplejeuddannelse Bispebjerg Hospital. Supplerende uddannelse dr. Blads Klinik, St. Hans Hospital. Privatlærerinde også for voksne.«

Fra Askov Højskole skriver fru Ingeborg Appel: »Ingrid Kaae meldte sig under den hårde, spanske epidemi straks som frivillig »sygeplejerske«. Med fint instinkt og forståelse hjalp hun mig personligt med plejen af de svært syge og døende unge mænd.«

Af forstanderinde Ch. Muncks anbefaling:

»En meget flink, interesseret og elskværdig elev, absolut pålidelig. Hun udførte selvstændigt arbejde meget tilfredsstillende. Et levende, livligt og fornøjeligt menneske, ved siden af med alvor og dybde i sin karakter, udmærket egnet til at omgås og undervise unge og i enhver henseende egnet til samarbejde med andre.«

To mennesker, forskellige, men ens i grunden. Der måtte være muligheder for et godt samarbejde i skolens tjeneste. Historien har vist, at mulighederne blev til virkelighed.

Samarbejdet mellem de to kvinder blev forbilledligt. Det kom til at udgøre en af de grundpiller, skolen byggede sin tilværelse på. Dansk Sygeplejeråds bestyrelse sørgede for, at de to sygeplejersker ved deltagelse på forskellige kurser stadig kunne holde deres faglige viden på højde med tidens krav.

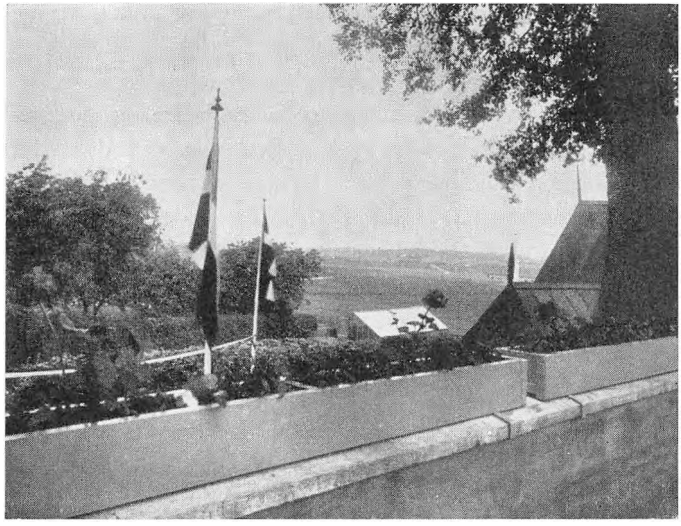
Ved indvielsen den 4. oktober 1927 fik de indbudte gæster oplysning om skolens historie. Den var grundlagt 1866 af dr. Jens Nørregaard og kandidat Christoffer Bågø, altså ved Dansk Sygeplejeråds overtagelse 61 år gammel. Nogle af gæsterne fik tid til en rundgang gennem den lille, indelukkede skolegård, omgivet af de alderstegne grå længer med morsomme manzardkviste med elevværelser, forstanderbolig, køkken, skolestue og det ejendommelige, firkantede bindingsværkstårn, tegnet af Bågø. Man kunne komme op til det ad en stejl, udendørs trætrappe og fortsætte ud på en tagaltan med skøn udsigt over Jelshøj og mod Højbjerg. Måske nåede de, der var særlig bevægelige, at kravle op ad en stigeagtig trappe til de snævre elevgange med kahytlignende værelser. Under en rundgang i haven måtte de få øje på det symbolske monument for Nørregaard og Bågø ved skolens indkørsel.

Fra indvielsen.
Maren Grosen. Wilhelmine Jessen. Margrethe Kock. Ingrid Kaae. Fru doktor Thomsen. Cornelia Petersen. Charlotte Munck. Frk. Krog.

To søjler forbundet med en lav mur bærende to imponerende rovfugle, tegnet af Jensen Klint.

De kunne heller ikke undgå at lægge mærke til en knejsende granitobelisk, et genforeningsmonument, rejst i blomsterhaven af gamle elever. Og mon ikke nogle har smilet ad den kæmpehøje friluftstalerstol, i sin tid erhvervet af forstander Tårup. Den havde tidligere fungeret som interimistisk prædikestol i Aarhus Domkirke, tegnet af selveste prof. Haack Kampmann. Men hvor mange lagde mærke til de foretagne forandringer og nyanskaffelser? Varmekælder med kedler, baderum, w.c.er og vaskeindretninger, større køkken, divaner, vaskeborde, wienerstole og garderober på elevværelserne, eller at der på første sal i »Tårnet« var indrettet to

Udsigt fra altanen.

smukke dagligstuer, der stod i forbindelse med hinanden og afgav et hyggeligt opholdssted for eleverne i deres fritid. Her var et bibliotek opstillet. Til dets anskaffelse havde f. eks. elevforeningen på Bispebjerg Hospital bidraget med en større pengegave.

Det kneb med pladsen i den lavloftede gymnastiksal, der også blev brugt til øvelsesstue ved timer i praktisk sygepleje. Nu var senge og undervisningsmateriel stuvet sammen i et udhus, og salen festligt pyntet med guirlander og flag. Forsamlingen var en fyldig repræsentation af ministerium, læger, sygeplejersker, lokaladministration, højskolen, gamle elever og folk fra egnen. Stemningen var høj, da Dansk Sygeplejeråds smukke og statelige næstformand, forstanderinde frøken Charlotte Munck, bød velkommen.

»Hvad venter vi os af det nye, som skal vokse frem her, og hvilken berettigelse har det?

I vor tid, hvor sygeplejen er blevet et fag, som virke-

lig skal læres, er det af stor betydning at komme velrustet til at tage fat på arbejdet. Sygeplejens teknik har overordentlig stor betydning for dens udøvere, da dens gerning over for patienterne bliver bedre og dygtigere udført, når teknikken er i orden. Men som Fredericke Fliedner, grundlæggeren af den første diakonissestiftelse i Kaiserswerth, sagde: Lad aldrig ånden i sygeplejen blive ofret på teknikkens alter. Det er vort ønske og håb, at vordende sygeplejeelever her må blive oplært i god og dygtig teknik, men tillige må få en dyb forståelse af, at sygepleje aldrig ophører med at være en barmhjertighedsgerning, en stor opgave, et kald om man vil, øvet til Guds ære og til hjælp for mennesker.«

Den vordende forstanderinde, oversygeplejerske Maren Grosen, bekræftede i sin tale grundtanken i skolens arbejde:

»Som sygeplejerske glæder jeg mig over, at det ønske, der længe har været inden for vor stand: at give vore unge et bedre og mere ensartet grundlag, inden de begynder deres praktiske uddannelse, nu skal virkeliggøres her. Og jeg glæder mig over, at det bliver højskolen, der åbner sine døre og giver plads for forberedelsen til det arbejde, der for mig står som det lykkeligste, jeg kender.

Mit inderligste ønske er, at vi, som skal arbejde sammen her med eleverne, må få lykke til at gøre det sådan, at det bliver dem en hjælp i deres fremtidige arbejde. Jeg føler mig i dag stående som repræsentant for danske sygeplejersker, vi, som har følt savnet af det, som vi gerne vil give de unge. Man hører så tit, at det betyder så meget for de unge, hvordan den sygeplejerske er, som hun arbejder under. Og det er sandt. Det gør det. Men det betyder mindst lige så meget for sygeplejerskerne, hvordan de unge er, som kommer til dem. Jeg ønsker, at arbejdet her må ske i samarbejde med syge-

plejerskerne, så Testrup Højskole må blive et bindeled mellem de unge og sygehusene, som gør, at de gensidigt får mere gavn af hinanden.«

Af to af de kvinder, der kom til at betyde mest for Testrup Højskole, fastslås her, at skolen er sygeplejerskernes, at den er blevet til som en opfyldelse af et behov hos dem for et mere ensartet grundlag bestående i en mere ensartet praktisk uddannelse, men også i en indre indstilling som drivkraft i arbejdet.

Også lægerne hilste skolen med glæde. Overlæge Rahlff, formand for sygehuslæger i provinsen, sagde: »Det er af største betydning, at de unge piger, som går ind til et arbejde, der både er fysisk og psykisk krævende, ikke møder ganske uforberedt til denne gerning. Ikke blot er det af stor betydning for hospitalerne, at de unge piger møder med en grundig forudsætning både rent kulturelt set og med henblik på specialuddannelsen, som tager sigte på deres fremtidige gerning på et hospital, men lige så vigtig er det, at de unge piger gennem denne lærer, hvilken alvorlig gerning de går ind til. Skolen vil blive en prøvesten. Vi har længe i provinsen savnet en sådan forskole.«

Folkehøjskolens repræsentanter var mere reserverede. De var fra begyndelsen af opmærksomme på »vanskelighederne ved problemet at kombinere højskolens fri undervisning med fagskolens bundne«, som forstander Arnfred gav udtryk for.

Men sygeplejerskerne både inden for og uden for sygehusene antog sig Testrup Højskole som deres. Der kom lykønskninger fra land og by, og det strømmede ind med gaver til stuernes indretning lige fra Paris til Hobro. Men også en tidligere elev fra den »gamle skole«, fru Dorotea Møller Andersen, skænkede 1000 kr. til brug ved ombygningen »i taknemlig erindring om den tid, jeg har tilbragt på Testrup Højskole, og de kundskaber, jeg der har erhvervet«.

I 1927 eksisterede under fru Charlotte Norries ledelse en

københavnsk forening »Ejra«, hvis formål var at uddanne og udruste unge kvinder til sygehjælp i katastrofesituationer. I anledning af Testrup Højskoles nyoprettelse ophævedes foreningen, og dens efterladenskaber, 476,29 kr. og 8 vaskekjoler, blev overdraget til skolen!!

Begejstringen for den nye skole var stor. Dansk Sygeplejeråd og hospitalssygeplejerskerne var optaget af at få en skole, der forberedte eleverne, der ofte kom lige fra folkeskolen og det huslige arbejde og skulle tage fat på den krævende uddannelse.

Men forstod de og var de forberedt på de vanskeligheder, som en skole, der skulle forene det faglige og det menneskelige, måtte møde? De lærere, der med kendskab til højskolen gik ind i arbejdet, anede det. Testrup Højskole var sygeplejerskernes højskole. Var de rede til at støtte den i løsningen af de opgaver, som de mest fremsynede vidste måtte komme? Men de så forhåbningsfuldt hen til den dag, da de første højskoleelever ville vise sig på sygehusene.

De tre år 1927—30 under Kr. Tårups forstanderskab blev af afgørende betydning for skolen. Fru Henny Tscherning havde set rigtigt, da hun skrev til Maren Grosen, at hun af Tårup kunne lære højskoleadministration og økonomi. I alle de år, Maren Grosen var forstanderinde, førte hun alene skolens regnskab og overvågede dens økonomi på en eksemplarisk måde. Men i de tre år modnedes også tanken om »forskolen i højskolen« i et forsøg på samarbejde med Tårup og i et arbejdsfællesskab med Ingrid Kaae.

Hvordan den forskellige indstilling hos forstanderen og oversygeplejersken kunne give sig udtryk, karakteriseres af følgende beretning fra en elev, Elisabeth Andersen:

»En oktoberdag i året 1928 var jeg blandt den flok unge piger, Ingrid Kaae havde modtaget på Mårslet station, og som nu stilede mod Testrup Højskole. Aftenen var dyster, markerne lå sorte og livløse omkring os, og vejen føltes uendelig

lang. Omsider nåede vi Testrup. Et koldt gys jog igennem mig, da Maren Grosen i blå uniform ønskede velkommen.

Efter aftensbord, anvisning af værelse og udpakning gik vi til ro. Nu var jeg på den højskole, hvorom jeg havde læst, at den i det daglige skulle tjene højskolen såvel som sygeplejen.

Ak dagliglivet, hverken det højskole- eller det sygeplejemæssige formåede at fange min interesse. Flere manuelle opgaver var mig direkte imod. Arbejdet blev gjort, men på min facon, hvilket ikke gik upåtalt hen, og det affødte naturligvis ikke et bedre forhold til skolen. Hver dag føltes lang, føjedes til uger, uden at jeg blev engageret i skolens liv. Stadig følte jeg mig som en fremmed fugl.

En dag fik jeg en idé. For ikke helt at spilde tiden ville jeg realisere et længe næret ønske: tage undervisning i kirkeorgelspil. Fra tanke til handling var ikke langt. Tid blev aftalt med en århusorganist, gennem pastor Rugholm fik jeg menighedsrådets samtykke til at øve mig i Mårslet kirke, og efter megen overtalelse lovede min sluf at træde bælgen. Hun kunne jo læse anatomi, mens hun trådte. Så kom den dag, jeg skulle have min første time i Århus. Til den havde jeg valgt forstander Tårups foredragstime. Glad og fro gik jeg for at indvie forstanderen i mit forehavende; jeg kom derfra på en lidt anden måde. Omgående fik jeg hr. Tårups mening at vide om den sag. Det kunne der ikke være tale om. Hvis det endda var i frk. Grosens timer! »Det tror jeg ikke, du skal, bette Lisbeth.« Og som et korthus faldt min gode plan til jorden.

Som ugerne sneglede sig af sted, kunne jeg ikke undgå at lægge mærke til, hvorledes frk. Grosen levede alt det ud i hverdagen, vi hørte om i timerne. Aldrig før havde jeg mødt et sådant menneske, hvor stort menneskeligt set skulle jeg senere erfare. Fra nu af blev jeg mere opmærksom, og tanken om, at sygeplejen måske også var noget for mig, begyndte at røre på sig. Inden tilmeldingen til Testrup havde jeg nem-

Spisestuen.

lig ingen plan derom. Nu fik jeg travlt med at indhente alt det, jeg havde forsømt, tillige gjaldt det for mig at vise min ændrede stilling til alt og alle på skolen. Jeg nærmede mig kammeraterne. Det tog tid, førend de accepterede mig, men inden afrejsen fra Testrup oplevede jeg kammeratskab og venskab, som varer den dag i dag.

Da julen nærmede sig, følte jeg mig så knyttet til Testrup, at jeg foretrak at holde jul og nytår på skolen. Helligtrekongersaften havde vi juletræsfest, hvortil bl. a. overlæge Rahlff fra Århus var inviteret. Ved festen berømmede overlægen forstanderinde frk. Grosens dyder og gode egenskaber. Her må jeg indskyde, at frk. Grosen de tre første år benævnedes oversygeplejerske.

Næste dag var der trykket stemning ved middagsbordet. På grund af overlægens udtalelse aftenen før forlangte hr. Tårup en undskyldning af frk. Grosen. I læreres, elevers og

unge pigers påhør gav frk. Grosen hr. Tårup den ønskede undskyldning. I det øjeblik fornam jeg, hvori menneskelig storhed består.

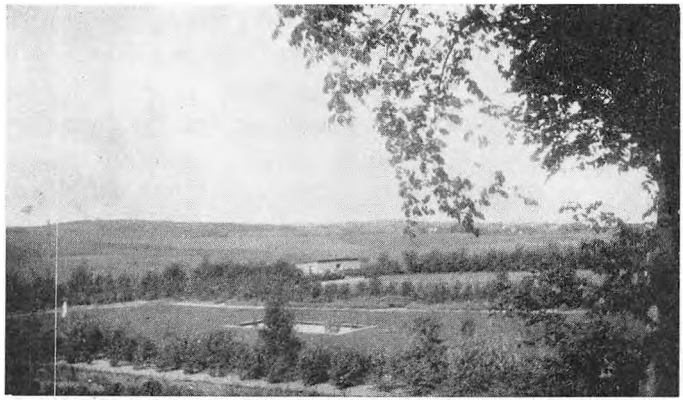
Dagen kom, da vi skulle sige farvel. For mig havde opholdet på Testrup vendt op og ned på så mange ting. Forlængst var den første dags gysen omsat til varme følelser. Øjnene var blevet åbnet for værdier, jeg ikke før havde kendt; livet havde fået indhold og mening.

Derefter fulgte så elevmøderne, over elevtidens er der en særlig glans. Hvor var det et festligt syn, når de store rutebiler, flere langvejs fra, svingede ind i skolegården.

Et år syntes jeg imidlertid, at dagen skulle være endnu festligere. Et banner måtte være det helt store festtegn. Flag og stang blev skaffet til veje, »Vort Flag« blev prentet på dugen med guldtyper. Aftenen før elevmødet havde jeg generalprøve i epidemiens have. Pludselig stod jeg foran en af lægerne. Vi blev begge lige forskrækkede, jeg stod med fane, han med taske og saks — for at klippe roser.

Søndag formiddag gjorde vi holdt uden for indkørselen til Testrup. Flaget kom ned fra bilens tag, og under sang med vajende banner marcherede viborgenserne ind i skolegården.

Siden da er mange elevmøder blevet holdt. Ønskeligt ville det være, om der på sådan en dag kunne blive trængsel af gamle elever. Til glæde for den enkelte såvel som for Testrup Højskole.«

FORBEREDELSE 1927—30

At tanken om »forskolen i højskolen« blev grebet og forstået af sygeplejerskerne, giver følgende artikel i årsskriftet for 1929 af Dansk Sygeplejeråds formand, frøken Charlotte Munck, udtryk for:

Frøken Munck spørger: »Hvilken betydning har almindelig oplysning og åndelig dannelse for en sygeplejerske?« Frøken Munck svarer: »Der er ikke indført bestemte krav om forberedelse af dem, der ønsker at indtræde som sygeplejeelever. Man mener, at der er så mange betingelser af personlig art, som man ønsker opfyldt af de unge kvinder, der vil vie deres liv til sygeplejen, at man ikke kan sætte en bestemt eksamen op som fordring.

Dette fører undertiden til den opfattelse, at man mener, at udvidede kundskaber og åndelig dannelse ikke er nødvendige for en sygeplejerske, blot hun er praktisk dygtig, kraftig og har lyst til arbejdet.

Det har af mange grunde stor betydning for den, der vil være sygeplejerske, at tilegne sig kundskaber og få sin hori-

sont udvidet. Der aflejrer sig noget i hele personligheden, som hedder dannelse, kultur om man vil, og som opfattet og tilegnet på den rette måde gør et menneske værdifuldere.

Dertil kommer, at en sygeplejerske i almindelighed får lejlighed til at omgås alle slags mennesker. Hendes arbejde medfører det.

Det er af betydning for patienterne, at det menneske, som skal have deres tillid, og under hvis omsorg de skal føle sig trygge, er et veludviklet menneske, hvis kundskaber og dannelse svarer til det ansvar, som sygeplejerskearbejdet lægger på sine udøvere. Sygeplejerskerne må forstå, at kundskaber og oplysning må medbringes til dette arbejde, — at den åndelige dannelse, som erhverves, ikke blot gennem kundskaber, men også gennem karakterens udvikling har sin berettigede plads.

Det er en lykke ved et arbejde med mennesker, at der kan gives en personlig indsats i langt højere grad end ellers. Det giver en åndelig dannelse, som modner den kvinde, der skal optage sit arbejde som sygeplejerske.

Åndelig dannelse er ikke vundet ved kundskaber alene, men ved en indstilling af hele personligheden mod det, der er godt, fint og skønt.«

Sådan skrev i 1929 den sygeplejerske, der som den første omplantede den moderne sygeplejeuddannelse fra det kendte Presbyterian Hospital i New York til danske forhold på Bispebjerg Hospital.

Den 27. august 1930 fratrådte forstander Tårup ledelsen af Testrup Højskole. Ifølge »gavebrevet« (se s. 119) havde han og hans hustru medvirket ved ledelsen af skolen og fungeret som en slags husfader og husmoder, der tog sig af eleverne i deres fritid og iøvrigt ydede hjælp på andre lignende områder. Faktisk havde det betydet, at Tårup var enerådende forstander i årene fra 1927 til 1930 og gerne ville have fortsat. Under forhandlingerne om skolens overdragelse til Dansk

Sygeplejeråd havde han tilbudt at lade 1. prioriteten på 25.000 kr. blive stående, hvis han måtte fungere i yderligere 5 år. Det var blevet afslået. Tårups afrejse var nødvendig også af pladsmæssige grunde: Sygeplejelærerinderne kunne ikke fortsat have så indskrænkede boligforhold. Tårups havde i deres dagligstue en kæmpemæssig araucaria, der gik gennem begge hovedbygningens etager og krævede et »glastårn« så stort, at der ved dens fjernelse blev plads til et helt soveværelse på første sal. Men det var også nødvendigt, at skolen fortsatte med én forstanderinde, der ledede den med forståelse for samarbejdets værdi. Siden har Testrup Højskole altid haft én forstanderinde, mens de andre sygeplejehøjskoler har haft et forstanderpar og en forstanderinde for sygeplejeundervisningen.

Der er en forbindelse mellem ting og traditioner. Men ting kan tynges af traditioner. Og det gav Testrup Højskole noget at slæbe på, når Tårup i gavebrevet nævnte »sten, obelisk, havetårn, buster og billeder, statuer, skabe — og oldsamlingsskab med indhold, maleriet i den lille skolestue og de tre nordiske store faner i gymnastiksalen«.

Ved afrejsen overrakte Dansk Sygeplejeråds næstformand, frøken G. Hjort, forstanderparret en pengegave til en udenlandsrejse og udnævnte dem til æresmedlemmer af foreningen. Forstander Tårups flyttede til Næsby ved Odense, hvor de tilbragte deres otium i en smuk villa »Skovlide«.

Skolen åbnede den 4. oktober 1927. I den eleverne tilsendte skoleplan stod følgende:

»Skolen ejes af foreningen Dansk Sygeplejeråd. Der holdes 5 måneders kursus for kvinder vinter og sommer (oktober til februar og april til august) og undervises i almindelige højskolefag og i sygeplejefag.

Formålet er gennem undervisningen og det daglige samvær at fremme de unges udvikling og derigennem hjælpe dem til at blive oplyste, dygtige og gode mennesker.

Sygeplejeundervisningen har det særlige formål at give unge kvinder, som ønsker at uddanne sig til sygeplejersker, en sådan forberedelse, før de går ind på hospitaler og sygehuse som sygeplejeelever, at opholdet her også rent fagligt kan være en god forskole for den senere uddannelse.

Skolen er statsanerkendt som folkehøjskole.«

Det er også bemærkelsesværdigt, at skolens formål er i overensstemmelse med den daværende formålsparagraf for Dansk Sygeplejeråd: at virke for sygeplejestandens højnelse fagligt, etisk og kulturelt.

De to første elevhold var på o. 70 elever. Gennemsnitsalderen var 22 år.

Efter forældrenes livsstilling fordelte de sig socialt således:

Gårdmænd	41
Håndværkere	29
Lærere og embedsmænd	20
Husmænd	13
Arbejdere	12
Handlende	7
Forskellige	20

Den ugentlige timeplan fordeltes på følgende fag:

Højskolefag	7	timer
Elementære fag	20	-
Sygeplejefag	11	-
Ekstra	10	-
Ialt ugentlig:	48	timer

Lærere ved skolen var:

Kristian Tårup, frituddannet,	forstander. Fag: historie, litteratur
Anna Tårup, frituddannet,	lærerinde. Fag: dansk, gymnastik.

Maren Grosen,	se forrige kap.,	oversygeplejerske. Fag: sygeplejens historie og etik, teoretisk og praktisk sygeplejelære.
Ingrid Kaae,	se forrige kap.,	sygeplejelærerinde. Fag: anatomi, hygiejne, dansk, sang.
Thora Thiele,	uddannet husholdningslærerinde,	husholdningslærerinde. Fag: diætetik og husholdningslære.
R. Ankjær,	uddannet friskolelærer, læreruddannet,	højskolelærer. Fag: regning, dansk, geografi, fysik, kemi, samfundslære.

Om deres undervisning har lærerne redegjort i »Aarsskrift for Testrup Højskoles Elever« nr. 16, 1928.

Forstander Tårup siger:

> »Det er ikke *fagene* eller emner, der bestemmer, om en skole virkelig er en *højskole*. En mand som Poul la Cour kunne holde god højskole ved at undervise i fysik, og Holmström på Hvilan i Sverige ved at undervise i geologi. Der kan gives fortrinlig højskoleundervisning ved at fortælle om en ko eller om husførelse og madlavning. Det er den *personlighed*, der underviser, det helt og holdent kommer an på.«

Fru Tårup siger om danskundervisningen:

> »Kan man skrive rigtigt og klart, har man et godt »redskab«, som man nok skal få brug for. Genfortælling opøver den logiske sans. Kan man læse klart for sig selv og læse op for andre, er det en god øvelse i at »tænke klart« og »tænke over«.«

Maren Grosen fortæller om sygeplejelæren og de praktiske øvelser:

»Som arbejdsplads har vi til øvelsesstue gymnastiksalen, hvor både sygeplejeøvelser og gymnastik kan foregå. Her står 9 opredte senge. Vi har en hjemmelavet dukke i legemsstørrelse og en mindre, en slags babydukke. På disse og på hinanden øver eleverne sig i de forskellige håndgreb, behandlinger, forbindinger o.s.v. Øvelsesstuens daglige rengøring påhviler eleverne efter tur. Denne holdes fuldstændig som en sygestue, og det samme gælder elevernes egne værelser, som altså også skal holdes som sygestuer.

Endvidere fortæller jeg *sygeplejens historie*, og igennem den — som igennem sygeplejelæren — vil jeg gerne vise de unge noget af *sygeplejens etik*, som bedst og simplest kan udtrykkes sådan: Det er ånden i sygeplejen.«

Det fremgår af Maren Grosens udtalelse, at sygeplejeetikken ikke er et isoleret fag, men har en sammenhæng med hele sygeplejelæren.

Om Ingrid Kaaes sundhedslære hedder det:

»Anatomi og fysiologi er fag, der kræver et stort selvarbejde af eleverne. Det er en stor vinding for de unge at have kendskab til det menneskelige legeme og dets funktioner, inden de kommer ind på sygehusene til det forcerede arbejde, der ofte dårligt levner dem tid til det for deres oplæring nødvendige studium.«

Hvordan mødet mellem eleverne og skolen formede sig i årene 1928—30, fortæller disse udtalelser i årsskriftet lidt om.

Skolens indretning kunne virke forskelligt:

»Vi var en lille flok i følge, der i skumringen nærmede os skolen. Lyset strålede os festligt i møde, og vi fik en hjertelig modtagelse. Værelserne var hyggelige, ligefrem komfortable. Jeg havde tidligere haft et højskoleophold, men der var rigtignok ikke vaskestel, sengetæpper eller

slige ting, så jeg blev glædeligt overrasket. Til gengæld måtte vi så gøre lidt mere ud af rengøring, for selv om vi var aldrig så glade for Maren Grosen, brød vi os dog ikke om hendes små »hilsener på værelserne«. (Vinter 1928—29.) (Mens eleverne var optaget i skolestuerne, inspicerede forstanderinden værelserne og anbragte små sedler, hvis renlighedstilstanden ikke var tilfredsstillende, f. eks. »Tandglas og lampeskærm ikke helt tilfredsstillende«.)

»På en typisk dansk aprilsdag ankom vi en lille flok til Testrup. Med glæde og megen forventning havde jeg set hen til denne dag. Noget forundret og måske også lidt skuffet blev jeg over at se de gamle bygninger. »Hønsestigen«, der førte op til vore værelser på 1. sal, chokerede nok mange af os.« (Sommer 1929—30.)

Medfølgende oplevelse vil mange elever nikke genkendende til:

»Kort efter ankomsten blev der kaldt til spisning. Da vi trådte ind i spisestuen, slog der os en dejlig varme og hygge imøde. Aftensolen lyste over bordene, der var smykket med de første små forårsbebudere, eranthis. Velkomsten i spisestuen blev næsten symbolsk. Det føltes, som en varm og kærlig hånd omsluttede os. Den hånd veg ikke fra os, mens vi var på Testrup Højskole. Dens skærmende indflydelse rakte langt ud over den kommende tid.« (Sommer 1929—30.)

Af enkelte fag samler interessen sig om Maren Grosens timer i sygeplejens historie og etik, dansktimerne hos Ingrid Kaae og forstander Tårups oplæsningstimer. Men det gentages af mange, at det var en stor hjælp, at »man allerede på Testrup Højskole havde gennemgået så meget teori, så der ikke blev stillet så store krav til den trætte hjerne på sygehuset«.

Ligeledes fremhæves det, at »opholdet på Testrup Højskole

har været den egentlige start til sygeplejegerningen«. De fik et godt grundlag at arbejde videre på. Af fællesoplevelser huskes særlig juletræet i gymnastiksalen ved hjemkomsten.

Men måske var kammeratskabet og sammenholdet mellem elever og lærere det, der fik størst betydning:

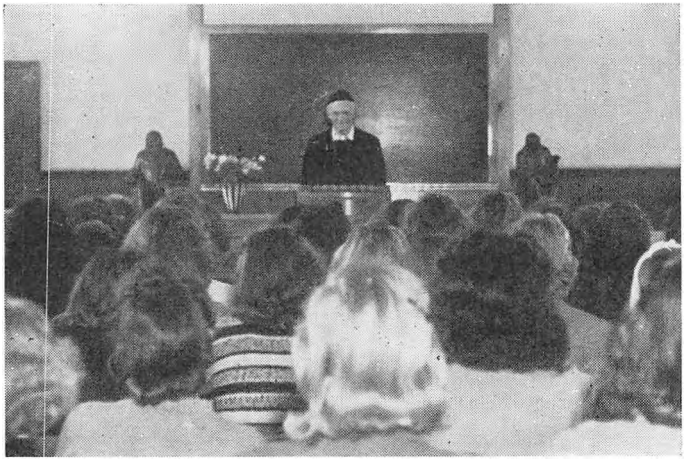
> »Vi fik en klar fornemmelse af, hvor afhængige vi mennesker er af hinanden. Der blev vist os en enestående tillid, som fik os til at føle ansvaret, når vi kom på sygehuset.
>
> Bevidst eller ubevidst har vi taget noget af den tillid og tolerance, der herskede dér, med os. Den tone, der herskede mellem Maren Grosen og Ingrid Kaae, den tillid, de viste hinanden, prægede hele højskoleopholdet og gav én mod på livet og på de opgaver, vi er blevet stillet over for.« (Sommer 1928—29.)

> »Mon vi ikke er mange, der tit har følt, at vi ligesom har lidt af Testrup inden i os, og at det lille Testrup har hjulpet os mange gange i vor sygeplejegerning.« (Vinter 1928—29.)

At resultaterne af elevernes skoleophold også viste sig på sygehusene, konstaterer »Tidsskrift for Sygepleje« 1928:

> »Megen glæde har Dansk Sygeplejeråd haft af Testrup Højskole. Ikke blot har skolen været fyldt og eleverne fulgt undervisningen med udbytte og tilfredsstillelse, men man har mange steder, hvor man har modtaget skolens elever, udtalt sig med megen anerkendelse af, hvad de har tilegnet sig i skoletiden.«

Eleverne opdagede, at kursuset på Testrup Højskole ikke var et »ferieophold«, men en meningsfyldt forberedelse til deres kommende arbejde. De lærte at tilegne sig et stof og at koncentrere sig om timernes indhold, så at overgangen til sygehusenes krævende arbejdsform ikke blev for overvældende.

FORSKOLEN I HØJSKOLEN
1931—52

Hvordan Maren Grosen så på sit arbejde i disse år, fremgår af et foredrag ved oversygeplejerskemødet på T. H. den 24. maj 1937, refereret i »Tidsskriftet« 22. og 27. juni 1937. Til stede ved mødet var forstanderinderne Inge Funding, B. B. H., Eli Magnussen, Rigshospitalet, Helga Rose, Alm. Hospital, Cornelia Petersen, Århus Kommunehospital, plejemødrene Valborg Bentsen, Julemærkesanatoriet, og Hedvig Post, Welanderhjemmet, fire københavnske instruktionssygeplejersker, 60 oversygeplejersker under ledelse af DSRs sekretær Julie Kall og formand Elisabeth With.

Da Maren Grosen klart trækker linierne op for T. H.s udvikling og for skolens daværende status, refereres indholdet af foredraget udførligt.

Hun begynder med at pege på, at deltagerne i mødet som medlemmer i DSR er parthavere i T. H. og derfor har medansvar for den.

Dernæst giver hun en kort orientering om skolen, om den økonomiske baggrund for elevernes deltagelse i et kursus samt om linierne i skolens arbejde.

Siden DSR i 1927 overtog skolen, har der været afholdt 19 kursus. Skolen har været besøgt af 1552 elever. Den største del af eleverne er henvist til skolen af de ledende sygeplejersker ved sygehusene, en del på det nuværende kursus kommer på eget initiativ. Gennemsnitsalderen ligger lidt højere end den almindelige højskoles, i sommer er den 21,5. Maren Grosen fortsætter: »Jeg skal kort omtale de tre linier i skolens arbejde, som vi søger at forene. 1) den elementære, 2) den faglige, 3) den almentudviklende, alment menneskelige. Ganske vist anser jeg det for ugørligt skarpt at adskille grænserne mellem disse linier, da de griber ind i hinanden. Derfor deltager alle elever i hele undervisningen. Nogle af timerne inden for den elementære linie kunne med lige så god ret henregnes under den sidstnævnte eller omvendt. Det samme gælder om nogle inden for det faglige. Hvorvidt det i nogle af timerne bliver den ene eller den anden linie, eller dem begge, afhænger for en stor del af lærernes personlige indlevethed i emnet, derfor også af måden, hvorpå det behandles.«

For at ingen skal være i tvivl, hedder det:

Her afholdes 2 kursus om året hver på 5 måneder. Vi begyndte i 1927 med 70 elever. I sommer er vi oppe på 94, så en del elever må bo uden for skolen, og vi trænger stærkt til en udvidelse. Hver elev får på et kursus følgende antal timer i nedenstående fag:

Foredrag om forskellige emner, historie, samfundslære, litteraturhistorie, menighedshistorie, sygeplejens historie og etik	180 t.
Oplæsning af digterværker i tilslutning til litteraturhistorie	40 t.
Dansk	120 t.

Regning	60 t.
Kemi	20 t.
Fysik	20 t.
Sundhedslære efter »Håndbog for Sygepleje«, anatomi, fysiologi, hygiejne	60 t.
Sygeplejelære og demonstrationer	60 t.
Sygeplejeøvelser	60 t.
Diætetisk madlavningsteori og praksis	20 t.
Tilberedning af forbindsstoffer	20 t.
Gymnastik	60 t.
Indøvelse af sange	20 t.
Håndarbejde	20 t.

Maren Grosen efterlyser lærebøger for sygeplejeelever. (På det daværende tidspunkt fandtes kun Dansk Sygeplejeråds håndbog.)

Om sygeplejefagene siger Maren Grosen:

> »I sygeplejens historie søger jeg at bibringe eleverne et indtryk af den ånd, som var den drivende kraft i de menneskers liv, som historien fortæller om. Hvis man anerkender den definition, Charlotte Munck gav etiken, at »den er hjertets og forstandens frie valg til at handle ret«, må målet i etiktimerne stå klart: bestræbelsen for at give eleverne en hjælp i deres indstilling til gerne at ville handle ret i de forskellige forhold, sygeplejersken stilles overfor. Til sygeplejelæren er der to hold med hver tre ugentlige timer. Til sygeplejeøvelserne har vi en firdeling. Hvert hold har tre timer. I disse timer må lærerinden bevæbne sig med forståelse og tålmodighed. Hun må aldrig blive træt af at gentage, altid huske, at for de unge piger er det så nyt altsammen. Hun følger en nøje udarbejdet dispositionsplan for de praktiske øvelser. Elevernes evne til mundtlig fremstilling af en sag søges fremmet ved valg af emner, som har deres særlige interesse. Den sidste måned af kursuset repeteres

MAREN GROSEN

sygeplejelæren på den måde, at eleven går ind i rollen som undervisende sygeplejerske, og hun kan altid være sikker på at have et meget interesseret publikum for sig. Bagefter gennemgås timen, dels anerkendende, dels kritiserende. Mere og mere er vi gået over til denne form for repetition. Den er lærerig for alle parter. Uden for timeplanen har eleverne på skift pligt til at holde demonstrationsstuen. Den skal være som en sygestue. Ingrid Kaae fortæller om undervisning i anatomi, fysiologi og hygiejne. Formålet er at opøve elevernes evne til at læse og tilegne sig det læste, så der lægges et solidt grundlag for deres fremtidige teoretiske uddannelse. Der gives små lektier. Der er grænser for, hvad elever kan fordøje. Der appelleres til deres iagttagelsesevne. Der findes et udmærket undervisningsmateriel. De må lære at bruge deres øjne, lære at beskrive, hvad de ser, en knogle, en muskel eller et organ, som bliver givet dem i hånden fra et »fantom«. I biologien hører eleven navnlig om arvelighedslæren, i psykologitimerne får de et indblik i den sindrige mekanisme, som bevidstheds- og underbevidsthedslivet er.«

Som afslutning på sit orienterende foredrag kommer Maren Grosen ind på den tredie linie som forskolen i højskolen forsøger at forene med de to andre, den linie, som tilsigter at fremme elevernes menneskelige og åndelige udvikling:

»Gæstfrit er vi fra sygeplejerskestandens side blevet modtaget i højskolen. Ganske vist blev der ikke fra alle sider set med velvilje på vor indgang her, hvad vi mere end én gang har fået at føle. Men hvordan skulle vi også kunne vente det? Uviljen mod den nye melodi til en gammel, kær sang gentager sig på mange områder. Men vi er fra mange sider blevet set på med velvilje og forventning. Man glæder sig nok over, at nu stod den gamle, historiske Testrup Højskole igen lig en fugl Fø-

niks op af asken med en fyldt skole, men man glædede sig først og fremmest over de muligheder, som nu var skabt, for at endnu flere kunne få del i de goder, som bliver større og større, jo flere de deles med.

Vi har i høj grad fået at mærke, at højskolen ikke er en uforanderlig størrelse, der er bundet til bestemte skoleformer. En runde gennem højskolen i dag ville vise forskelligheden i emnevalg. Højskolen er også i så henseende en fri skole. Det er ikke emnet, men den ånd, i hvilken det behandles, der afgør, om det har hjemme på en højskole eller ej, men af den ånd må man også være bundet for at have ret til at være der. Er man bundet af den, kan ingen skole være friere stillet med hensyn til emnevalg, end en højskole er.

Højskolen har både hoved og hjerte. Har vi fra sygeplejerskernes side kun brug for dens hoved, men stiller os bevidst modvillig til dens hjerte, lukker vi os selv ude fra at komme i forbindelse med det i højskolen, som ene berettiger vor adkomst til at være der. Vi har med vor forskole i højskolen fået lov til at udfolde os frit, til at indrette os efter vort særlige behov.

Den særlige højskoleundervisning er en undervisning, som bejler til elevernes frivillige modtagelighed. Når de fleste andre skoleformer bygger på det kundskabsmeddelende og er tilfreds, når elevernes kundskaber øges, er højskolen ingenlunde tilfreds, om dette blev det eneste udbytte af skoleopholdet.

Dette skolesyn udspringer ikke af en ophøjet overlegenhed over for dette at skulle være med i det stykke arbejde. Jeg giver den højskolemand ret, som siger, at han til trods for, at han i sin egen uddannelse har nydt godt af andre skoleformer, dog må sande, at han ikke kender nogen skoleform, under hvilken der i så relativ kort tid kan tilegnes de kundskaber, en vågen elev vil kunne tilegne sig på en højskole.«

Gennem en time, kaldet »mit arbejde«, prøvede lærerne at orientere mødedeltagerne om, hvad de arbejdede med, og hvordan de gjorde det. Emnerne til den særlige højskoleundervisning hentes fra historiens forskellige områder, fra samfundslivet, menneskelivets områder og fra kristenlivets. Men det er ikke af ringeagt for kundskaber, at højskolen dri-ster sig til at sigte dybere end disse, til selve personlighedens kerne, viljeslivet, samvittighedslivet, til det karakterdannende, det opdragende.

Maren Grosens foredrag for oversygeplejerskerne kan kaldes en »trontale« i Testrup Højskoles historie. Efter de linier, hun her har angivet, efter det skolesyn af »forskolen i højskolen«, hun her giver udtryk for, formede skolens liv sig i de kommende år: en fri skole bundet til sygeplejerskernes faglige og højskolens menneskelige krav, en skole, hvis opgave det er at forene disse to skoleformer i en spændingsfyldt livsudfoldelse, der må være en del af ethvert menneskes tilværelse, men er en livsbetingelse for den, der virkelig vil være sygeplejerske.

Og som skolen er en fri skole, der frit har valgt sit fagområde og sin undervisning, må også sygeplejersken frivilligt vælge at gå ind under dette spændingsforhold.

Hvad oversygeplejerskerne har ment, fremgår ikke af »Tidsskriftet«. Men en af forstanderinderne blev så grebet af historielærerens foredrag, at tanken slog ned i hende: »Skulle jeg ikke nedlægge min hospitalsforskole til fordel for sygeplejehøjskolen?«

I 1930erne fik skolen besøg af repræsentanter for »Sygeplejerskernes samarbejde i Norden«. Om dette besøg hedder det: »Skolen vandt ganske deres hjerter. Deltagerne fulgte undervisningen i de forskellige fag og fyldtes med stor respekt for det arbejde, der her gjordes af alle de pågældende lærerkræfter.«

Men een ting var galt. Elevtallet voksede fra kursus til kursus. Man måtte leje værelser til elever ude i byen og klemme resten sammen på de smalle elevgange og i de små kahyt-

lignende værelser, hvor det kneb med at opfylde de voksende hygiejniske krav.

Hvad skulle man gøre? Der blev skrevet til DSR, men uden resultat.

Men så formåede man bestyrelsen for DSR til at komme over og foretage en »syns- og skønsforretning« på stedet. Bestyrelsen kom og blev af Maren Grosen overbevist om nødvendigheden af en nybygning. Der blev fundet en udvej for at låne de nødvendige pengemidler, og bygningen af »Vesterhus« kom i gang 1938—39.

Lørdag den 15. april 1939 var en af skolens store festdage. Da mødtes en forsamling til indvielsen af nybygningen. Det var ledende personligheder inden for sundhedsstyrelsen, undervisnings- og indenrigsministerium, Alm. dansk Lægeforening, hospitalsadministration, Nationalforeningen til tuberkulosens bekæmpelse og Dansk Sygeplejeråds bestyrelse og kredsformænd.

Med rette kunne formanden for DSR, frk. E. With, takke myndighederne for hjælp og støtte til at indrette skolelokaler og boligforhold tidssvarende, som der krævedes, for at sygeplejerskernes faglige og etiske uddannelse kunne ske fyldest.

Undervisningsminister Jørgen Jørgensen ønskede, at den eksemplariske forening af den gamle og den nye højskoletanke, der blev virkeliggjort her på skolen, stadig måtte fortsætte. Medicinaldirektør Frandsen understregede betydningen af forskolen ikke mindst for de mindre sygehuse. Med hensyn til forskolen i højskolen, kan ingen, uanset om han er tilhænger af højskolen eller ikke, sige, at arbejdet i denne skole ikke har været godt.

Højskolernes tilsynsførende, dr. L. Moltesen, pointerede, at T. H. er anerkendt som folkehøjskole, »skolen for livet«. Sålænge Maren Grosen og Ingrid Kaae står i spidsen for skolen, vil den være en god skole.

Også lægernes repræsentanter, dr. Tolderlund og overlæge Broge Dahl, tolkede lægernes og sygehusenes tilfredshed med det arbejde, der her var taget op. Der var også meget at vise

frem. Nybygningen rummede smukke, lyse elevværelser, med vaskekummer, stor demonstrationsstue med alt tilbehør, en høj, lys og rummelig gymnastik- og festsal, en skolestue og et lokale til undervisning i fysik, kemi og ernæringslære. Spisestuen i den gamle bygning var udvidet, køkkenregionerne forbedret.

Der var grund for elevkoret til at synge med et af festkantatens vers:

Vi vover da i dag
at hejse skolens flag
og byde gæster hid
for fest at fejre.
Trods uvejrsskyers sus,
trods storm og bygebrus
vi tror, at forårssolens
smil vil sejre.

Og troen blev ikke gjort til skamme.

GAMLE ELEVERS KOMMENTARER OG KORREKTIVER

Skolen som helhed: »Jeg har prøvet at stille mig selv det spørgsmål: Hvilke fag syntes du bedst om? Mit svar bliver: Når man er klar over, at det, man lærer, skal komme en til gode i ens fremtidige arbejde, prøver man på at aftvinge alle fagene interesse, også kemi og husholdning.« (1936—37.)

»Jeg siger tak til Maren Grosen og Ingrid Kaae, fordi T. H. ikke blev en fagskole alene, men at dens bærende grundlag stadig er i folkehøjskolen.

Men hvad gav T. H. os med ind i en verden, der var ganske ukendt for os?

Alt det, jeg ikke ville og kunne være foruden. Mod til at tage alt det, der kom på godt og ondt. Gennem etik- og psykologitimerne fik vi lært at prøve at forstå menneskenes børn, som de er, og ikke som man kunne ønske, de skulle være.

Hvem husker ikke morgenbønnen? Det »amen«, der blev

sagt! Man følte, at dagen var lagt i de rette hænder. Og ligesom de små ting fik betydning senere, sådan også de store: det at lægge alt i de rette hænder.

T. H. var dengang den eneste sygeplejehøjskole. Vi kom spændte og forventningsfulde, men blev ikke skuffet. Vi skulle lære meget. Hvem husker ikke hjørnerne på lagnerne og en myndig, kærlig stemme, som sagde: »Mon de ikke kunne blive lidt pænere, bette J. P.? Det man lærte sad fast.

Husker I slutreplikken fra rengøringen i demonstrationsstuen: Sengebordet på plads, klokken hæftet, så patienten kan nå den, gardinerne rettet. Man vender sig ved døren, kaster et blik rundt i værelset, ser om alt er i orden og fjerner sig med en venlig bemærkning.« (1931—32.)

»I sygeplejetimerne blev intet os foregøglet. Mange ting og episoder synes jeg, man var forberedt til at tage. Trods alt var det en forfærdelig kolbøtte at slå, da man som 21-årig gjorde sin entré på hospitalet. Når man ikke slog til, for det gjorde man jo ikke, så var man også forberedt på det, kunne tage det og komme over det.

Så var der teoritimerne, de særlige fag, fysiologi og alt det andet vedrørende sygeplejen. Man måtte hænge i. Og det, man fik lært, blev i sandhed til hjælp for én senere. Men der var også fri foredrag, litteratur, sang og meget andet.

Hvad ville skolen os? Lære os begyndelsesgrundene til sygeplejen. Ja, men også noget mere. Opdrage os til livet. Lære os at sætte et mål og sætte det højt — og stræbe efter at nå det.

Et formanende ord fik vi med på vejen: »Når I nu kommer ud, så la' vær' at spille første violin!« (1936—37.)

Kammeratskabet vendes der ofte tilbage til. F. eks.: »Det var skønt at være en flok sammen. Vi kom fra forskellige kredse, men det var med til at gøre samværet rigere og gav anledning til samtaler om mange forskellige ting.« (1934—35.)

Der var ingen snæverhed. Man var lige velset, hvilke kredse man kom fra. Skolens ånd skabte et kammeratskab, en varm, menneskelig følelse, en samlethed om et fælles livsmål, lagde en god bund både fagligt, etisk og menneskeligt.« (1939.)

Arbejdsplads og arbejdsform.

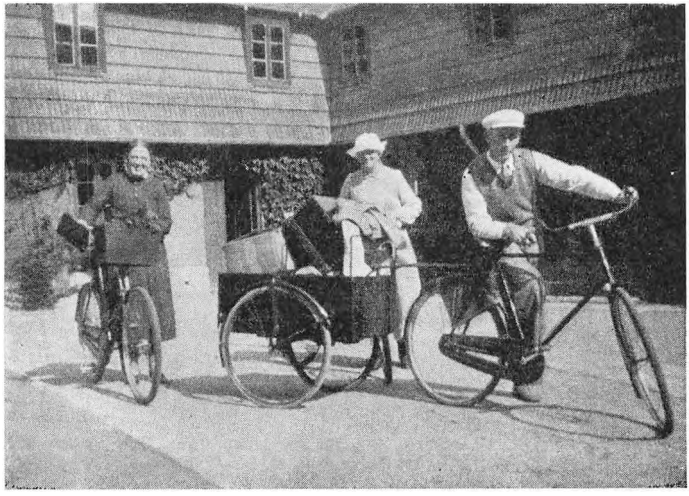
»Den anatomi, jeg lærte på Testrup, har siddet fast. Kl. 4 om morgenen listede Petra og jeg os ud. Vi hørte til dem, der klarede hjernerne bedst i naturen, mens fuglene sang. I den friske morgenluft hørte vi hinanden i muskler og knogler.« (1931.)

»Testrupopholdet var 5 uforglemmelige måneder. Det var i den gode gamle tid, da der kun var snak om byggeplaner. Jeg boede sammen med min sluf på »Polarstjernen«. Værelset var kun lille. Men vi havde en vidunderlig udsigt: først køkkenhaven, så længere ude marker, så vidt øjet rakte. Syntes vi, pladsen blev for trang, flyttede vi ud på »Fru Thieles Runddel«. Det var loftet lidt længere henne ad gangen.« (1936—37.)

Skolearbejdet gav udbytte:

»Jeg skulle på kursus ved Århus Universitet skrive en stil med emne fra sygeplejens historie. Jeg prøvede at opstille en disposition fra kursustimernes stof. Men det gik ikke. Så slog det ned i mig, hvad jeg havde lært på T. H. Jeg skrev løs og fik ug.« (1935.)

»Jeg var efter min uddannelse havnet på en større kirurgisk afdeling i Amerika. Mens jeg var nattevagt, blev en patient med et hovedtraume bragt op fra skadestuen. Han var uklar og urolig, så forbindingen var ved at glide af. Jeg måtte prøve at lægge en ny. Den holdt. Men da overlægen næste dag kom på stuegang, spurgte han, hvem der havde lagt den forbinding. Så måtte jeg frem og sige, at den havde jeg lært af Maren Grosen i demonstrationsstuen på Testrup Højskole!!!« (1932.)

SKOLEN OG TIDEN

Det har været en af T. H.s opgaver at hjælpe eleverne til at følge med i, hvad der rører sig i tiden, hvad der har virket vækkende og igangsættende i folkets liv. Lærerne har forsøgt ud fra de historiske begivenheder at orientere, oplyse eleverne, at konfrontere, bringe et møde i stand mellem eleverne og mennesker, der stod midt i begivenhedernes strøm og engagere dem, hjælpe den enkelte elev til en personlig stillingtagen.

Den største og mest skelsættende historiske begivenhed i den periode, Testrup Sygeplejehøjskole har eksisteret, er den 2. verdenskrig. Historien vil prøve på at vise, hvordan det, der skete inden for, og det, der skete uden for skolens mure, har givet sig udtryk i skolens liv.

Man var tidligt opmærksom på, at hvad der skete i Europa i 30erne og særligt i Tyskland efter Hitlers magtovertagelse kunne få betydning både nationalt og internationalt.

Der blev talt af skolens lærere om demokrati og diktatur, og om de store sønderjyske førere, om den tyske kirkekamp og dens leder pastor Niemüller.

Skolen inviterede gæster, der orienterede både om danske forhold, som fru E. M. Lund: »Sønderjyske kvinder under første verdenskrig«, cand. theol. Bent Noack: »Sydslesvigsk ungdom« og lærerinde Inger Enemark: »Det unge Grænseværn«, og om udenlandske tilstande talte dr. Behrendsohn, landflygtig tysker: »Minder fra første verdenskrig«, den tyske, jødiske højskolemand dr. Mockhauer: »Tyskland fra verdenskrigen til i dag«, »Hvad har Tyskland givet den europæiske kultur?« og »Jødernes historie og stilling i Tyskland«.

Stærkt indtryk gjorde fru Esther Gretor med sit foredrag »Kvinden i det 3die rige«. Hendes mand, redaktør Georg Gretor, var en af de første, der i Danmark skrev klart og uforbeholdent om nazismens fare. Hun og hendes mand havde oplevet, hvordan Hitlerstyret kunne forføre og tyrannisere. Men det var skolen magtpåliggende, at eleverne skulle opleve den nationale spænding, som den gav sig udtryk i vort grænseland. Tre udflugter til Sønderjylland danner en indfatning af de begivenheder, der strømmede ind over Danmark fra 1930 til 1950.

Turene blev planlagt ud fra ræsonnementet: skulle det lykkes at gøre spørgsmålet om Sønderjylland levende for eleverne, måtte de derned, se landet, opleve lidt af historien, møde de danske, der kæmpede dernede.

Den første tur gik til det store ungdomsstævne på Dybbøl 11. juni 1933, hvor eleverne mødte lederne af »Det unge Grænseværn«, lærerinde Inger Enemark og lærer Peter Marcussen. Mødet var arrangeret med særtog fra de forskellige landsdele, lokomotiver prydet med blomster og flag, sang under turen ledet af et særligt kor fra en højttalervogn, hvor bl. a. lærer Kristiansen og sangere fra skolen deltog. Det dejlige sommervejr, det skønne østjyske og sønderjyske land-

skab, de tusinder af unge, der i procession marcherede fra Sønderborg til festpladsen i skanserne, de ildnende taler stillede deltagerne over for en virkelighed, de ikke kunne komme uden om og måtte gribes af. De blev da også engageret i agitationen for »Det unge Grænseværn« og i indsamling til bygningen »Grænseborgen« ved Kollund.

Den anden udflugt fandt sted under stilfærdige former, men oplevelserne var ikke mindre betagende. Efter pinse 1936 kørte skolen i rutebiler til Christiansfeld, Haderslev Domkirke, Knivsbjerg med den vide udsigt over hele Sønderjyllands østkyst, til Folkehjem i Åbenrå, til Sønderborg, Dybbøl og »Grænseborgen«. Højdepunktet var mødet ved kaffebordene med de danske i Flensborg, besøget på Duborgskolen og Dannevirke, altertavlen i Slesvig Domkirke med de hundreder af udskårne figurer glemmes ikke. Helheden: landet, historien, befolkningen oplevet på stedet.

Den tredie udflugt står i taknemlighedens og glædens tegn. Det var den 13. juni 1950. Danmark var frit. Første dag gik til egne nord for grænsen, Skamlingsbanken, Christiansfeld, Dybbøl, Gråsten. Ville kongen komme frem, da eleverne sang foran slottet? På Rønshoved Højskole fik man i tilgift opførelsen af »Svinedrengen«, der var vist ved årsfesten i Flensborg. Overnatningen anden dag på »Grænseborgen« var kold, men god. Det varmede at være med til morgensang på Duborgskolen, at kigge ind til »Den danske Sundhedstjeneste«, se Jaruplund Højskole, Gottorp og Slesvig Domkirke og Dannevirke. Hvem kunne være i tvivl om, at der var en levende danskhed i Sydslesvig?

I årsskriftet 1945 fortæller Maren Grosen om besættelsen og beslaglæggelsen af skolen, det mærkeligste af Testrup Højskoles snart firsindstyveårige historie:

> »Det har været mærkelige år at holde skole i, svære på en måde, lykkelige på en anden. Den samlethed om skolearbejdet, som vi tidligere kaldte en hovedbetingelse for

et godt skoleophold, har det skortet på såvel hos lærere som elever, og som dagene strengedes, kendtes det i stigende grad. Fler og fler blev der i elevflokken, som på en eller anden måde var blevet personlig mærket. Den skam, hvormed mange kvinder i disse år har plettet Danmarks ære, er heller ikke gået vor dør forbi — kun enkelte, men nok til at volde os sorg. Men på baggrund af tidens strenge tale har vi kendt det som et stort privilegium, at vi i disse år fortsat har kunnet arbejde i *højskolen* og forberede til en gerning, der går ud på at lindre nød og læge sår. — —

De skiftende elevhold ved, at her ikke er blevet gået med listesko. Her er blevet talt frit. Enhver af os under de givne forhold havde kunnet blive antastet. De ved, at vi har måttet foretage os handlinger, som kunne have haft en bombe i vor gård til følge. Ingen af delene er sket. Men er det vor skam, at det ikke er sket? — Som der er forskellig mening, hvordan der skulle have været kæmpet for Danmark, er der også forskellige måder at gøre det på. Forholdet har tilladt, at vi har kunnet passe vort daglige arbejde. Spørgsmålet bliver nu, om vi har svigtet i det.

Jeg ved kun altfor godt, at vi har levet svagt, og at vi trænger til at bede om Guds og Danmarks og menneskers tilgivelse. Men alligevel mener jeg at have ret til at sige, at vi ikke har levet uden for det, der har givet så stærke rystelser i vort eget og i andre landes liv.

Når vi tog afsked med et hold elever, var det med bæven, vi tænkte på, om vi mon skulle kunne modtage det næste. Vor skole — som vi syntes måtte være attråværdig — skærmedes gennem sin afsides beliggenhed, indtil krigens sidste fase indtrådte. Allerede den 23. februar (1945) holdt vi afslutning med vintereleverne. Rejseforholdene blev mere og mere faretruende, og nogle turde ikke tage den risiko at blive afskåret fra muligheden

af at kunne møde rettidigt på sygehusene. Det viste sig også, at det ikke var spor for tidligt, de kom afsted. Samme dag, afrejsen fandt sted, skete det store bombeattentat på Hobrotoget. Ved et »tilfælde« var ingen af vore med.

Det første længe frygtede tyskerbesøg indtraf, da skolen var istand efter vinterens arbejde den 16. marts. Skolen ville de have, og de optrådte meget ubehageligt. Det var udelukket, at vi kunne modtage elever 3. april. Der måtte sendes afbud til dem. — — — Knap havde vi troet, det ville føles så oprørende at skulle føre de tyske officerer med ledsagende meget usympatiske oversygeplejerske, en eller anden baronesse, rundt fra rum til rum og se dem »skridte« af til beregning af sengepladser. Det var to repræsentanter for diametralt modsatte indstillinger og livssyn, der mødtes.

En dramatisk situation fandt sted, da en af officererne, en »preusser«, eksploderede, da de kom til den for møbler raserede dagligstue. (Møblerne var »lånt ud« til beredvillige naboer). Sagen klaredes ved, at man fandt en del gammelt bohave frem, som d'hrr. fandt »schön«.

Hele skolen på nær privatlejligheden beslaglagdes. Vor køkkenchef Sofie Nielsen, Mette Bak, Ingrid Kaae og jeg rykkede sammen der. Vore unge piger måtte vi lade rejse. Frøken Steensen gik i »landflygtighed«. Den 15. april rykkede de første uvelkomne gæster ind, de, der skulle overtage ledelsen af køkkenet, noget vi selvfølgelig ikke for nogen pris ville have med at gøre. De følgende dage tømte prærievogne og »huggede« lastbiler deres sørgelige last af ude i skolegården. *Og for et syn:* gamle, blinde, halte, som helt eller halvvejs måtte bæres ind af ledsagende soldater. Sådan så »herrefolket« ud, der tog Testrup Højskole i besiddelse. Det var flygtninge fra Østpreussen, gamle de fleste af dem. 200 var meldt, men vi har ikke været oppe på mere end 140.

Så kom der en tid, hvor stærkt modstridende følelser brødes i os. Disse mennesker var altså repræsentanter for det folk, der har kunnet udføre så rædselsfulde skændselsgerninger, som koncentrationslejrene har afsløret, de har kunnet jage mennesker fra land og hjem, som var de skabede dyr, de har skammeligt overfaldet og pint og plaget og dødet vore landsmænd, kun fordi de var danske. Ja, vi havde ikke tænkt, det kunne være så strengt at skulle have dem i vort hus. — — — Og så så vi dem slæbende sig over gården, mærkede af det, der havde drevet dem på flugt. Vi så gamle koner stå og trippe for at få benene løftet op over trappestenene. Daglig havde vi for øje mennesker, der havde hjælp behov. Og vi ydede den ikke! Som stive i korset gik vi omkring! Underligt at sidde inde i kontoret og høre dem inde fra foredragssalen synge med deres gamle, sprukne røster Paul Gerhards salme: »Befal du dine veje og al din hjertesorg, til hans trofaste pleje, som bor i himlens borg«. Skulle man vise dem en kold skulder?

Flygtningene blev til den 13. februar 1946.

Men man skulle prøve at holde skole, før flygtningene rejste. Det viste sig ved en forespørgsel, at 36 af 106 elever ville deltage i en 3 mdr.s sommerskole 1945. Det gik over forventning godt, kombinationen flygtningelejr og skole stod sin prøve. Eleverne var positivt indstillede. De unge piger og køkkenchefen også. Spisestuen, bryggerset og en madkælder disponerede flygtningene over. 2 gange ugentlig havde de adgang til vaskeriet. Elever og lærere havde spisestue i tårnstuen og anretterværelse i frk. Kaaes butik. Og endnu en beslaglæggelsestid måtte man igennem. I sidste øjeblik truet af krav om beslaglæggelse af de frie skolelokaler. 54 elever kom den 11. oktober. På nær 5, der bor ude og i lærerboligen, er alle samlet i Vesterhus, hvor frk. Kaae er »tante«. To af værelserne, gymnastiksalen, hele kælderregionen, blå skole-

stue, hele Østerhus bebos af tyskere. Sommergymnastikken kunne foregå på plænen, men vinterholdet fik ingen.

På ganske få undtagelser nær har flygtningenes opførsel været upåklagelig. De færdes stille. Nogle kvinder beskæftiges ved husholdningen — naturligvis kun deres egen. Nogle af mændene springer til, når et læs tørv køres ind i gården, når et læs træ skal saves og hugges. Arne har haft god hjælp i haven i sommer. Men der tørstes efter arbejde, og nu da ophold i haven er forbi, er det endnu mere tiltrængt. Der mangler læsning .... flygtningene er udgået fra alle samfundsklasser. Her er også en læge, en sygeplejerske, og der har været et provstepar, som nu begge er døde og ligger begravet på Mårslet kirkegård sammen med adskillige af deres landsmænd. Provsten holdt gudstjeneste, først i foredragssalen, senere oppe i elevdagligstuen, og siden vi begyndte skolen nede i spisestuen. Senere kom der to præster fra andre flygtningelejre. Den ene er katolik.«

Maren Grosen skriver et sted:

»Året har været godt, omend forbundet med ikke få vanskeligheder. Den 13. februar blev vi igen »ene hjemme«, en lettelse, som kun fattes af dem, der har levet under lignende forhold. Det er fra flere sider fremhævet: flygtningene hader Danmark. Det er ikke vor erfaring. På afrejsedagen sagde f. eks. en: »Danmark har gjort mod os, hvad Tyskland ikke ville have gjort mod fremmede, der kom som vi.« Og en anden: »Vi kom som fjender. I var gode imod os. Vi har meget at lære af Danmark.« — Jeg er ikke så naiv at tro, at alles indstilling var sådan, men jeg tror, manges var det. At den vanskeligt vil kunne bevares bag pigtråd, er vel utvivlsomt. — Et andet træk: juledags aften gik vi sammen med vore gæster, den Kaaeske familie ned i spisestuen til flygtningene. Olga Kaae spillede violin, en tysk slægt-

ning, Helga Kaae, klaver. Efterhånden ledtes musikken over i tyske salmemelodier, som den grå skare stemte i til med deres sprukne røster. Efter en salme rejste alle sig og bad i kor: »Fadervor«. Jeg tror, ingen, der var med hin stund, vil kunne glemme den underlige nærværende følelse af, at der *er en magt*, som formår at bygge bro over afgrunde. Hvor trænges der til, at vi giver os ind under den!«

Maren Grosen omtaler også den økonomiske situation som følge af beslaglæggelsen:

»Den har været os en hård økonomisk belastning. Selv om der ikke har været nogen vandalisme, kostede istandsættelsen os dog godt 12.000 kr., ganske vist en lille sum i sammenligning med andre skolers. Men når dertil kom drifttabet, er vi oppe på en stor sum. Sommerskolen måtte reduceres til 3 måneder med 36 elever. Til vinterskolen måtte vi sende afbud til halvdelen af indmeldte og føre den igennem med kun 54. Mange udgifter ligger fast, så vor status er ikke strålende. Nogen erstatning har vi fået, men ikke nær til dækning. *Endnu* håber vi, at den må blive os tilkendt.«

Hvad holdt man sig oppe ved gennem de fem strenge år? Man indbød egnens folk til »dagligstuemøder«, der blev bekendt fra mand til mand. Sammenkomsterne kunne have overskriften: »Selvbesindelse«.

Forstander Erik Appel: »Hvad binder mennesker sammen til et folk?«, forstander Aage Jensen: »Hvordan genvinder vi vor ære?«, professor A. Blinkenbergs emne var: »Træk af dansk tænkning fra Holberg til Høffding«, dr. phil. Troels Finks: »Sønderjysk folkekarakter«, lærerinde Elin Appel: »Niels og Valdemarerne«, pastor Dahl Hansen: »Folke Bernadotte«.

I oversygeplejerskemødet i august 1940 deltog 80 danske sygeplejersker, men 40 nordiske sygeplejersker blev nægtet indrejse.

For eftertiden står besættelsen også på andre måder som en »kold tid«. Flere vintre var meget hårde. Det havde de også været før. Fra vinteren 1928—29 beskriver to elever en »rejse fra Aars til København«:

Vinteren 1928—29 var ualmindelig hård. Da to sjællændere efter skolens slutning skulle hjem, måtte de tage over Århus. Båden var fuld af rejsende. Man måtte sove med hovederne på hinandens fødder. Kl. 23 var de gået ombord. Kl. 6 næste morgen var skibet ikke nået ud af Århus havn. Det gik langsomt frem og tilbage hele dagen. Om aftenen var man ikke nået ud af Århusbugten. Den nat sov man på gulvet, på bordet, på hylder. Der var intet vand til morgentoilette. Alle vandrør var frosne. Næste morgen sad skibet fast mellem Samsø og Sletterhage. Der var is i skruen. Jylland sås endnu ved middagstid ganske tydeligt. Først om eftermiddagen kom en isbryder til hjælp. Men endnu en nat måtte tilbringes ombord. Rejsen varede fra den 25. til den 28. februar.

Mon vintrene på Testrupegnen er særlig hårde? Beskrivelser som denne dukker gentagne gange op:

> »Turen med vinterholdet sluttede i teatret, hvor vi så Molières komedie »Den indbildt syge«. Hjemturen foregik med rutebiler. Den blev lang og drøj p. g. a. snemasser, men dette bidrog kun til at forhøje stemningen. Skiftevis kørte bilerne eleverne og skiftevis disse bilerne. Men langt om længe nåede vi da hjem — glade for dagen, selv om også en galoche og en broche under kampens hede var gået tabt.«

Men vinteren 1942—43 får man gåsehud ved at tænke på. Det kunne fryse op til 40 grader, og det var sparsomt med

brændsel. Der blev bygget et stort skur til tørv i gården, og Arne sov ikke en nat roligt i sin seng. »Vi lærte at spare,« siger en elev. Det var hårdt ikke at måtte lukke op for varmeapparaterne før om aftenen, og af og til gik »naturen over optugtelsen«, når tænderne klaprede.

Og så kom *scarlatina-epidemien.*

»For første gang i 15 år har vi haft en epidemi, der nødvendiggjorde hospitalsindlæggelse. 16 elever og 1 pige måtte p. g. a. scarlatina indlægges, tilbringe sidste måned af vinterskolen på Marselisborg Hospital. De to første kørtes ud den 17. januar, og så gik det slag i slag. Det kostede mange tårer og os alle megen bedrøvelse. Men heldigvis optrådte sygdommen mildt. Nogle enkelte blev dog ret medtagne. De fik både fåresyge og skoldkopper i tilgift. Midt i den hårdeste vinter var det. Flere af eleverne måtte fragtes i slæde, fordi sygebilen ikke kunne køre igennem for sne. Vi havde inderlig ondt af de »hjemsøgte«, som på brutal måde fik afstumpet deres skoleophold. Hver især af lærerne forsøgte ad skriftlig vej at lade eleverne følge med i det stof, pågældende arbejdede med. Men det kunne jo kun blive overfladisk. Også for de raske kom der huller. En overgang måtte vi ikke holde skole. Eleverne havde at blive på deres værelser og læse der. De kan stole på, der lød ingen klager over mangel på selvarbejdstimer. Lærerne gik rundt fra værelse til værelse og gav undervisning. Ja! Så var der også tilladelse til at gå tur og gøre rent! Og hvor blev der skuret! Jeg kan garantere for, at i den henseende blev der gjort, hvad der kunne gøres for at døde den frygtelige scarlatinabacille(!) Hver dag sattes nogle i karantæne — også mange uskyldig mistænkte. Men gradvis vendte vi tilbage til den normale skoleundervisning ....«

»Skolens liv var 1941—42 præget af krigen, alle var nærmest overnationale, men faren gav sammenhold og samfundssind. Vi lærte at spare på alt.«

1942 nævnes det »åbne hus« torsdag aften, hvor der blev sunget, læst fra blade og tidsskrifter om det, der optog alle så stærkt: Danmarks situation.

Man holdt to møder om måneden i stedet for et med en fremmed og en af skolens lærere som talere. Der blev holdt et stort ungdomsmøde. Afdelingschef Jens Rosenkjær talte om »Noter til Tiden« og sangpædagogen Oluf Ring om »Dansk Folkesang«. Om aftenen reciterede og sang kgl. skuespiller Albert Luther. Det blev en god dag for alle. Da de mange cyklister var draget af gårde, og da man havde fortæret grøden, belavede man sig på at sige godnat og tak for i dag. Men eleverne erobrede Albert Luther og Oluf Ring og bortførte dem til dagligstuen. Her var ingen kostbarhed. Det var svært at sige, hvem der var højst oppe. Og let var det ikke, da midnat var nær, at få ørenlyd for forslaget om en aftensang. Et karakteristisk skolebillede. Vinterens tunge alvor blandede sig med sommerens lette munterhed. Men med Danmarks strid og skæbne som baggrund.

»Svigtet eller ikke?« spørger Maren Grosen ved befrielsen 1945.

»Det, som piner mig mest, kommer ikke af, at jeg har undladt at være med, men af, at jeg kun ud af min overflod har rakt mit lidende medmenneske smuler fra mit eget dækkede bord. Her har jeg svigtet.«

Men så kom 5. maj. En stor mandsstyrke havde indfundet sig tidligt om morgenen for at hjælpe os med at få flagstangen i orden, og vi hejste vort gamle flag, mens lyden af Mårslet kirkeklokke tonede i vore øren, og vi vidste, at nu ringede

»*alle* Danmarks kirkeklokker freden ind over Danmark. Det smeltede noget af den isskorpe, som vore elemen-

5. maj 1945.

tæreste medmenneskelige følelser havde været bundet af, og vi følte os så rige, at vi nu havde råd til at give de ubudne gæster et venligt smil«.

Året 1946 var præget af tidens begivenheder: små elevhold, nedsat behov for lærere, gymnastikken udgået.

Skolelivet stod »i de åbne grænsers tegn«: Olga Kaae kom hjem efter 9 års udtid i Indien. Hun hører til de meget givende mennesker og blev benyttet stærkt. I det daglige samvær, gennem sin personlighed og sit sjælfulde violinspil fyldte hun en stor plads. Der kom svenske forstanderinder og finske sygeplejersker. Trods sprogvanskeligheder følte finnerne som os nærstående. Det var svært at være finne, men mennesker, der har noget at holde af — og det har finnerne — er trods alt rige. Fru Sigrid Trier Hansen fortalte om sin dramatiske flugt til Sverige i 1943, og fra Wien kom den jødiske videnskabsmand dr. Simon og fortalte om sin tjenestetid i den amerikanske hær.

I 1945 kunne der ikke indbydes til møde. Men den 5. maj

Olga Kaae med skolens gæster uden for »Sønderhus«.

1946 blev en meget skøn dag — festgudstjeneste i Mårslet kirke, tale af pastor Lykke, Odder, ud fra Grundtvigs *Fæderneland,* koncert af Odder Sang- og Orkesterforening med højdepunktet »Valdemar den Store og hans Mænd«, hvortil skolebestyrer Th. Madsen, Odder, havde sat musik. Værket fremførtes under hans ledelse med soli, kor og orkester, et skønt værk.

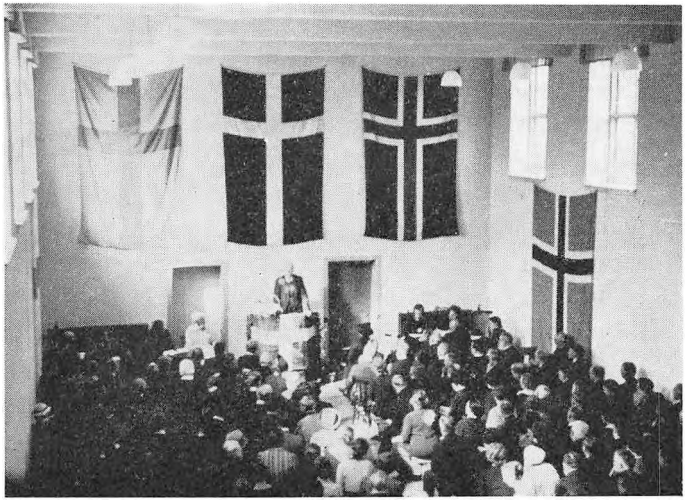
Ved elevmødet opførtes Helge Rodes »Moderen«. Der var som sædvanligt lagt et stort arbejde i instruktion og udførelse. Efter premieren var eleverne så højt oppe, at de til majestæterne på Marselisborg forfattede en skrivelse med ønske om, at de måtte få lov at fremføre dette skønne skuespil for vort lands højtelskede kongepar. — Haven var taget i øjesyn: bare det stakit måtte komme væk, kunne kongens bil nemt komme ind! Luften var ladet med spænding! Når ville kongen »slå på tråden«. — Det blev til et telegram sålydende: *Vor hjerteligste tak. Beklager ikke at kunne komme, Chr. Rex.* — Det »åh!«, der spontant påfulgte meddelelsen, havde forskellig betoning, eleverne var grædefærdige, lærerne lettede.

Sigrid Trier Hansen, Vallekilde. Maren Grosen, Testrup. Ingeborg Appel, Askov.

Landsmødet for elever afholdtes på skolen. Det vidnede om den vågenhed, hvormed de fremførte emner fulgtes og drøftedes.

To tidens tegn, der også var karakteristiske: skolen var om vinteren fuldt besat, og det kneb med plads. Nogle værelser var ubeboelige på grund af løbesod.

25-års jubilæet.

22. oktober 1947 fratrådte Maren Grosen som forstanderinde efter 20 års virke.

Det var ikke let for Maren Grosen at træde tilbage. Hun havde endnu mange kræfter, men forstod, at skal en skole leve, må den ikke udelukkende være afhængig af en enkelt person. Hun rejste bort en lille tid og overtog ved sin tilbagekomst en plads som »medhjælper«, hun havde bl. a. en ugentlig foredragstime, førte, til hun kort før sin død blev syg, skolens regnskab og stillede i det hele taget sine store evner til skolens tjeneste.

Ingrid Kaae blev hendes efterfølger. Der var ikke tale om nogen anden. I 1927 skrev DSRs formand, Charlotte Munck, til Maren Grosen:

> »Vi er glade for Dem og frk. Kaae. Jeg tror, De vil komme til at holde af hende. Og det er min overbevisning, at De i hende vil få en god og loyal medarbejder. Hun har fået sin uddannelse her. Vi holder meget af hende. Hun er interesseret i undervisningen og pædago-

gisk anlagt, livlig, fornøjelig og naturlig. De behøver ikke at være bange for, at hun er student og cand. phil. Hun er klog nok til at forstå, at det ikke er det, det kommer an på.«

Det er et bevis for, at frk. Ch. Munck kendte sine folk, at Ingrid Kaae i hele sit arbejde på Testrup Højskole, først som Maren Grosens medarbejder og senere som hendes efterfølger, viste sig at svare til den i 1927 givne karakteristik.

Det var ikke let for Ingrid Kaae at blive Maren Grosens efterfølger. En ny leder skal finde sin egen form og måde at lede på. Og Ingrid Kaae havde stadig Maren Grosen ved sin side.

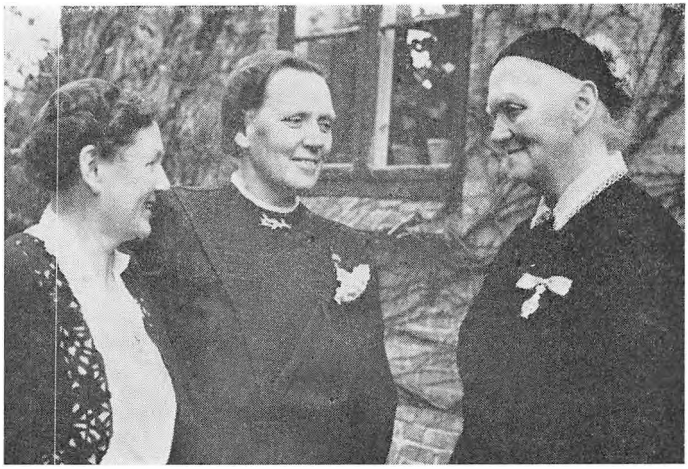
Men hun har altid forstået samarbejdets svære kunst. Loyalt har hun vist forståelse for andres meninger og synspunkter, har set, at en skoles liv må påvirkes af tidens gang. Ingrid Kaae holder af arbejdet med sine specialfag: anatomi og psykologi, men også dansk, sang og håndarbejde har hun haft timer i. Hendes sproglige kvalifikationer har DSR naturligt taget i brug ved at anvende hende som repræsentant ved udenlandske kurser og kongresser. Hun behøver ikke at posere som forstanderinde, men det er hende, der går i spidsen og ved sit eksempel får medarbejdere og elever med. Det viser sig, hvad enten hun taler for hele elevflokken eller med den enkelte elev, at hun af al sin evne prøver at forstå den enkelte, så langt som de tillader.

Ingrid Kaae kom til at stå for styret ved to hovedbegivenheder i Testrup Højskoles historie, 25-års jubilæet og loven vedrørende den nye sygeplejeuddannelsesplan.

Ved jubilæumsfesten den 20. oktober 1952 var skolen klædt i festdragt, og i den lyse, rummelige gymnastiksal samledes en repræsentativ forsamling: Repræsentanter for ministerierne, for sundhedsstyrelsen med medicinaldirektør Johs. Frandsen, for Århus amtsråd, Århus byråd, universitetet, sygehusene, højskolerne og medarbejdere.

INGRID KAAE

Tre jubilarer.

Der var mødt 17 jubilarer fra første elevhold, der var særlig indbudt. Det var et morsomt møde mellem de gamle 25-årige og skolens nuværende elever. Også skolens faste jubilarer, Mette Bak, Maren Grosen og Ingrid Kaae blev hyldet.

Festen blev indledt med en kantate, forfattet af I. C. Heuch med musik af Chr. Nissen. Den fik en smuk udførelse med recitativer, solosang af Halvor Heuch og kor af eleverne under Margrethe Hansens ledelse.

I slutningsrecitativet hedder det:

Vor viden vil veksle, vor lærdom forsvinde,
vil stige og dale i sollysets skin.
Vor tanke på flugt mod den højeste tinde
kun svæver som støvgran i sommervind.

Og vismænd altid en vej vil søge
mod ukendte kloder i nattens stund,
og vismænd altid vor viden vil øge
om lønlige stier i sjælenes grund.

Og blomster skal dufte, og græs skal grønnes.
Vi ved, de er borte om føje år.
Glemt er hver dåd, der i nuet berømmes.
Kun kærlighedsbudet fra Gud består.

Så øg da din viden og øv dine hænder,
alt, hvad du lærer, og alt, hvad du ved,
alt, hvad du er og alt, hvad du kender,
alt, stort og småt kan du tjene med.

Der, hvor det leves, og der, hvor det læres
med ærefrygt og i ydmyghed,
vil ungdom flokkes og ungdom næres
af lyset, der skinner fra evighed.

Ingrid Kaae bød velkommen og bragte skolens tak til alle sider. Hun talte om skolens arbejde i de forløbne år:

»Det har ikke altid haft medvind. Hvert slægtled kommer til at tage stilling til, hvad der fra dets egen tidsalder skal gives videre. Og hvad der ikke skal. Vi skal i vor særlige skoleform være lydhøre for de voksende faglige krav. Vi skal være indstillet på, at disse stadig undergår forandring, men vi skal i vor iver for at opfylde dem ikke gå så langt, at vi sælger vor sjæl.

Det skal ingen hemmelighed være, at der mellem fag og højskole kan komme et spændingsforhold ind, som det ikke altid er let at arbejde under, at her findes modsætninger, der kan bekrige, men ifølge vore erfaringer også har muligheder for at berige hinanden. Faget kræver resultater, spørger, hvor meget vi har mulighed for at nå inden for fem måneder.

Højskolen arbejder på langt sigt, gør intet færdigt. En højskole, hvor faget dominerer, er ingen højskole; en højskole, hvor faget ignoreres, ikke tages alvorligt, er fra et fagligt synspunkt uforsvarlig. Dansk Syge-

plejeråd repræsenterer de mange ledende rundt på vore hospitaler, hvorfra vi så ofte har mærket direkte støtte og opmuntring i vort arbejde. Vi ved, at dette arbejdsfællesskab sygehusene og højskolerne imellem er noget såre vigtigt, som vi håber, fremtiden vil skabe større mulighed for.«

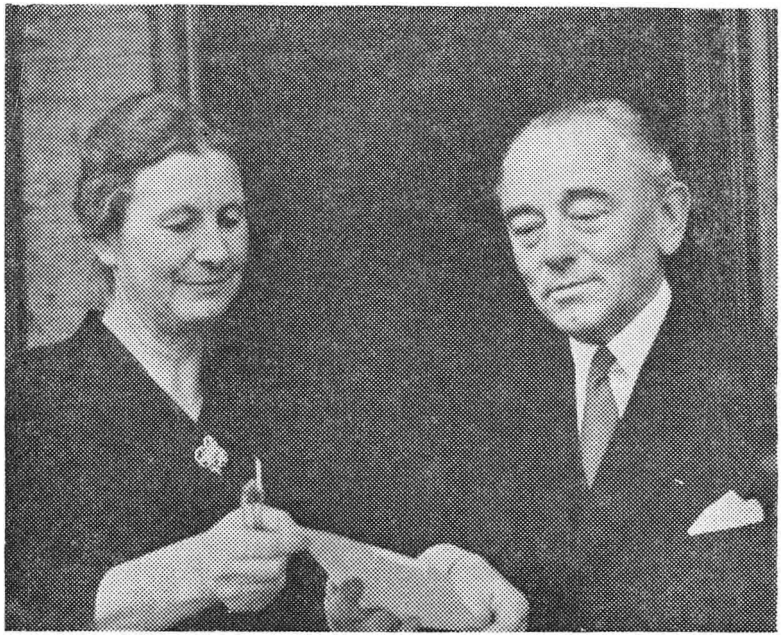
Det værdifuldeste ved jubilæumsfesten blev, at Testrup Højskole fik fuld anerkendelse fra de tre vigtige institutioner inden for uddannelsen: sundhedsstyrelsen, folkehøjskolen og Dansk Sygeplejeråd.

Først sundhedsstyrelsen.

Medicinaldirektør Johs. Frandsen, som altid har været en ven af højskolen, kom på et for sygeplejehøjskolen kritisk tidspunkt til at yde skolen en betydelig og stærkt tiltrængt hjælp. Dr. Frandsen skriver i sin bog »Sundhedsvæsenet fra 1927 til 1961«:

»I samme år (1937), hvor vi arbejdede med planlægning og realisering af skolen for videreuddannelse af sygeplejersker ved Århus universitet, skete en betydningsfuld udvikling af forberedelsesuddannelsen af vordende sygeplejeelever.

Dansk Sygeplejeråd havde i 1927 købt den traditionsrige og i grundtvigske kredse højt værdsatte Testrup Folkehøjskole i den hensigt der at forberede unge piger til at blive antaget som sygeplejeelever på et sygehus. Oversygeplejerske ved Hammel Sygehus Maren Grosen blev forstanderinde for højskolen, og hun forstod fra første færd at fortsætte Testrup som en grundtvigskkoldsk folkehøjskole og i denne også give undervisning i sygehusenes forskolefag. »Forskolen i højskolen« blev rejst som et spørgsmål, men blev snart et program for fremtidig sygeplejeuddannelse — takket være Maren

Formand for DSR Maria Madsen.

Medicinaldirektør dr. med. Johs. Frandsen.

Grosen, som snart viste sig at stå mål med de bedste af højskolens folk.

Dansk Sygeplejeråd tænkte vistnok på at forfølge successen, men til mere blev det ikke. Testrupforsøget gjorde absolut intet indtryk på sundhedsstyrelsen.

For mit personlige vedkommende var det en lidt ubehagelig tanke, at den så velkendte skole skulle blive en handelsvare og kastes ud i en så fremmedartet og usikker fremtid, som et tilhørsforhold måtte synes at blive. Jeg var næppe ene om at føle det hele som et nederlag for grundtvigsk skoleliv. Men sagen kom jo herudover ikke mig ved.

Det kom den imidlertid til en halv snes år senere. 1930'erne var som bekendt meget hårde år for folkehøj-

skolen. Svigtende elevtilgang stillede adskillige skoler over for muligheden af at måtte give op. Blandt disse var også Rødkilde Højskole, Frede Bojsens skole, nu i hans datter og svigersøn Vagn Møllers eje.

Ganske uventet og uforberedt blev jeg engang i 1936 spurgt, om jeg ville bistå denne skole ved reorganisering med forskoleundervisning af vordende sygeplejeelever for øje. Såvidt jeg husker, kom opfordringen fra Dansk Sygeplejeråd, som forstander Vagn Møller havde sat sig i forbindelse med.

Nu var sagen moden for mit vedkommende. Der var ikke længere plads for følelsesbetonet modvilje over for udviklingen. Med udelt interesse bistod jeg sammen med frøken Magnussen skolen og de sagkyndige sygeplejersker fra Dansk Sygeplejeråd i planlægning af den faglige del af skolens fremtidige undervisning såvel som af de fornødne bygningsmæssige ændringer.

Rødkilde højskole kom dermed i gode hænder, Maria Madsen forstod højskolens mål og forstod at tilpasse det rent faglige til højskolens liv og ånd.

I de følgende år, såvel årene kort før som efter sidste verdenskrig, omdannedes flere andre folkehøjskoler til folkehøjskoler med forskoleundervisning. I alle tilfælde blev vi i sundhedsstyrelsen spurgt til råds og i visse tilfælde også søgt om bistand til at opnå hjælp til finansiering af ombygning og modernisering. Vi ydede så meget, vi formåede.

Skolerne arbejder godt, og jeg anser denne nydannelse inden for det samlede uddannelseskompleks — forskole, den egentlige elevuddannelse på sygehus og den videregående uddannelse ved Århus universitet — for i det mindste lige så værdifuld som de andre led i uddannelsen. Den rent faglige forskole kan selvfølgelig lægges hvor som helst, men på højskolerne får de unge i tilgift

folkehøjskolens »gave«, der hos mange rækker for hele livet, og som i hvert fald ikke kan overvurderes. Tilgiften bliver let lige så stor som det faglige udbytte, sikkert ofte større.

Det var en glæde at arbejde for disse skoler, et arbejde, der rakte ud over det egentlig tjenstlige.

Men det bragte mig en skuffelse, i hvert fald en undren.

Der var en vis misstemning at spore hos — tør jeg sige den traditionstro eller måske bedre den ortodokse højskoleverden. Dog vel kun hos den del, der ikke var kommet i stor nød for elever, men i hvert fald hos den ledende kreds. Skuffelse — jeg troede jo selv, at her var jeg på hjemlig grund og fik lov til i beskeden grad at tjene alt det, der fra barnsben af havde præget mit liv. Og jeg kunne ikke forstå, at man havde råd og mod til at give plads for misstemning, selv om jeg godt kendte argumentationen om den »rene« højskole osv., som om højskolens ånd kan trives i isolationens »rene« luft. Jeg håbede, at der blev handlet rigtigt, og er dette håb ikke blevet til virkelighed? Har Maren Grosen, Maria Madsen og de mange andre ikke vist, at ortodoksien var for streng, og at sygeplejeuddannelsen ikke godt kan være højskolerne foruden, ligesom højskolerne vist heller ikke kan være sygeplejens ungdom foruden? Jeg er overbevist herom. Men det er jo ikke nok. Hvis alle de, der skal vejlede de unge, som står over for at skulle vælge vejen til autorisation som sygeplejerske, ikke forstår meningen med at lægge forskolen i højskolen, ikke anerkender, at her gælder det »non scolæ sed vitæ« — ikke for skolen, for det materielle alene, men for livet i sin hele mangfoldighed, så slukkes både vished og håb. Med højskolen er det som med perlen: den mister glansen, hvis den ikke bæres.«

For forskolen i højskolen, der altid har ønsket at stå og regnes for en »fri skole«, en højskole, betød det umådeligt meget, at sundhedsvæsenets førstemand, medicinaldirektør Johs. Frandsen, stillede sig på linie med skolen både over for de ortodokse fagfolk med deres ensidige faglige krav og de ortodokse højskolefolk, der ikke kunne se, at »forskolen i højskolen« er en skole for livet.

Maren Grosen og dr. Frandsen fandt hinanden. Fra at være sundhedsstyrelsen ret ligegyldig — »Testrupforsøget gjorde absolut intet indtryk på sundhedsstyrelsen,« siger dr. Frandsen — blev forskolen i højskolen takket være først og fremmest Maren Grosen en hjertesag for ham. »Det var en glæde at arbejde for disse skoler, et arbejde, der rakte ud over det egentlig tjenstlige.« Stærkere og mere anerkendende kan det ikke siges: »Hvis alle de, der skal vejlede de unge, som står foran at skulle vælge vejen til autorisation som sygeplejerske, ikke anerkender, at her gælder det ikke en skole for det materielle alene, men for livet i sin hele mangfoldighed, så slukkes både vished og håb.«

Medicinaldirektørens ord blev en hjælp i rette tid. Maren Grosen og hendes medarbejdere kunne med rette føle sig svigtet af den højskole, de mente sig hjemmehørende i, og trængt op i en krog af uddannelsesudvalgets sagkyndige sygeplejerskers stadigt voksende krav. Dr. Frandsen viste, at Testrup Højskole og dens efterfølgere havde sin sikre plads og sin uundværlige opgave i sygeplejeuddannelsen, der ville blive ringere uden »forskolen i højskolen«.

Medicinaldirektøren var jubilæumsfestens hovedtaler. Efter at han havde omtalt fremtidens centralskoler ved centralsygehusene med veluddannede instruktionssygeplejersker, fortsatte han: »Og så mener nogle vel, at et rent fagligt begynderkursus kan fuldende udbygningen, men det mener jeg ikke.« Medicinaldirektøren kom derefter ind på værdien af, at vi i forskolen ikke blot forbereder fagligt, men også menneskeligt. Forskolen i højskolen er dansk kulturs særprægede

bidrag til vor sygeplejeuddannelse. Direktør Frandsen takkede på det danske sundhedsvæsens vegne skolen for den indsats, den havde øvet.

Derefter kom folkehøjskolen.

Ved middagsbordet åbnedes talernes række af forstander Arnfred, Askov.

Statskonsulent ved højskolerne, Frode Kristensen, der var på rejse i Tyskland, sendte en skriftlig hilsen, der sluttede således:

»Jeg ser ikke nogen ulykke i, at man forener fagskoler og højskoler. Tværtimod. Jeg ville anse det som en stor lykke for vort land, om de to ting kunne forenes i højere grad, end det hidtil er sket. Jeg er ikke i tvivl om, at det kan gøres. Og det faglige vil ikke tabe derved; alle vil vinde derved.«

Og til sidst Dansk Sygeplejeråd.

Formanden, frøken Maria Madsen, der selv har refereret jubilæumsfesten i tidsskriftet, slutter:

»Jeg har hørt Charlotte Munck sige: »Når jeg trænger til at tænke på noget glædeligt, tænker jeg altid på Testrup Højskole.« Vi har stadig i DSRs hovedbestyrelse stunder, hvor vi kan trænge til at tænke på noget glædeligt. Vi kan stadig bruge Testrup Højskole i den forbindelse.«

I årsskriftet fra 1952 hedder det om festen:

»Det, der betød mest for os, var det håndslag, der fra forskellig side blev givet til den skoleform, vi er kommet til at tro på og holde af. Vi mærkede det fra sygehusene, hvorfra det blev fremhævet, at sygeplejen ville blive fattigere, dersom forbindelsen med højskolen blev brudt. Vi mærkede det fra højskolen, hvor der blev talt om ny landvinding, fordi sygeplejehøjskolen var kommet til, og vi mærkede det fra medicinaldirektør

Frandsen, som gav ridderslaget til forskolen i højskolen. Og vi mærkede det varmt og stærkt fra gamle elever. Og det må ikke glemmes, at Maren Grosen fik ridderkorset af kong Frederik som anerkendelse for sit store arbejde.«

Det var en fest af det format, som Testrup Højskole kan holde det.

Der var også gaver. Fra DSR et maleri til dagligstuen, fra forstanderinder, oversygeplejersker og amtskredse en pengegave. Den blev anvendt til et nyt skelet. Og elevforeningen gav et epidiascop.

Ingen af de deltagende gæster glemmer, da Maren Grosen stod på talerstolen, bærende sit ridderkors og DSRs æresemblem. Og de mindes hendes ord: »Jeg ved ikke, om Ingrid Kaae kunne have drevet højskole uden mig, men jeg ved, at jeg ikke kunne have drevet højskole uden hende.« Ingrid Kaae gik op på talerstolen og stillede sig ved siden af Maren Grosen.

Det var et »historisk« øjeblik.

SKOLENS LIV

Hvad der inderst inde foregår i de mennesker, der lever med i en skoles liv, er skjult for andres blikke. Glimtvis kan det give sig udtryk i et øjebliks tilfældige bemærkninger eller i de efter åringer nedskrevne tanker. Men i en bestemt periode foregår der noget, der optager lærere og elever på en for skolen karakteristisk måde. Testrup Højskoles liv giver et broget billede af, hvad der mødte skolens beboere, hvordan de oplevede begivenhederne, og hvordan de var med til at forme dem.

»Forskolen i højskolen« er et udtryk for en pædagogisk idé. Hvordan blev den udformet i praksis? Skolens formålsparagraf er fra starten til i dag den samme: Gennem undervisning og dagligt samvær at fremme de unges udvikling og derigennem hjælpe dem til at blive dygtige, oplyste og gode mennesker.

Dagligt samvær og daglig undervisning kan ikke adskilles. Alt, hvad lærere og elever arbejder med og oplever sammen,

tages i brug i undervisningens og opdragelsens tjeneste. Ethvert hjem, også et skolehjem, har sine regler og traditioner, der er til for at styrke fællesskabet og berige samværet. Tradition er ikke en byrde, man slæber på. Den har baggrundsdannende værdi.

Som året har sin rytme, dagenes, månedernes, årstidernes, har en skoles liv også sin. Det er en styrke at være bundet til de skiftende tider, hvis man forstår at lade tilværelsen forme sig frit inden for de af året givne rammer, der også har indflydelse på sindene, så man føjer en plan for arbejds- og fritidsliv ind i årets gang.

Formerne for en skoles liv ændres, som tiderne skifter. »Adfærdsmønstret« både for et hjem i almindelighed og for et skolehjem er underkastet forandringens lov. Gamle elever fortæller om, hvor værdifuldt livet mellem lærere og elever var både i timerne og i fritiden. Kammeratskabets betydning nævnes igen og igen. Det at mødes med jævnaldrende unge, der havde det samme mål, men kom fra vidt forskellige samfundslag med vidt forskellige anskuelser, fik betydning både for skoletiden og fremtidsarbejdet. Der er en vekselvirkning mellem »orden« og »ånd«. En husorden med fælles måltider, fælles arbejde og fælles fester kan skabe et ubrydeligt sammenhold. Det oplevedes særlig stærkt af »ældre elever«. Man *kom* til Testrup, og man *var* på Testrup.

Nu er »adfærdsmønstret« anderledes. Elevernes familie er motoriseret. Elevalderen er lavere. Ungdommen har stærkere krav på personlig frihed, også mellem kønnene. Eleverne er mere forskellige, socialt og kulturelt. De prøver at forene arbejdet i skolen med fritidsoplevelserne udenfor. Når weekend'en »ringes ind«, går eller kører mange hver til sit.

Men skolens daglige liv præges stadig af et fællesskab. Man forstår, at demokrati ikke blot er en lære, der skal doceres, men en livsform, der skal praktiseres.

Fire lærere får ordet (deres udtalelser gengives i forkortet form).

Erik Dahlerup, lærer fra 1941—47:

»På Testrup som andre steder kastede besættelsen naturligvis sine skygger. Lærerboligen blev fyldt med flygtninge, som endog blev et stykke tid efter kapitulationen, således at skolen i sommeren 1943 havde både flygtninge og elever, de sidste dog kun i halvt antal.

Men midt i alt dette må det slås fast, at der på Testrup Højskole blev drevet højskole i ordets bedste forstand, takket være den ganske klare målsætning hos de ledende kræfter: Maren Grosen og Ingrid Kaae, der i al deres tale og planlægning aldrig blev trætte af at slå fast, at højskolefag og sygeplejefag var aldeles ligestillede og i inderste forstand blot to sider af samme sag: en tjeneste for mennesket og medmennesket i dets uadskillelige sammensætning af legeme og ånd. Som ung nidkær højskolelærer kunne man vel nok somme tider føle eller tro, at der var ligesom lidt mere medvind fra elevernes side, når det var de faglige sejl, der var hejst, og at anatomien slugte lidt rigeligt af elevernes kræfter, men man

kan alligevel ikke andet end tænke tilbage på de gode kår, der blev budt højskolefagene på Testrup Højskole.

Hvad der i høj grad var medvirkende til, at der virkelig var tale om et højskoleophold, var de elever, der kom på skolen. Det var unge piger, der ville noget, og som var kommet der af egen drift; at de så i første omgang var kommet for sygeplejens skyld, gjorde jo intet.

I foredragssalen var der virkelig højskole i ordets gammeldags forstand, og bedre tilhørere fandt jeg ikke andetsteds, hverken før eller siden. Må jeg som en »historisk« pudsighed berette, hvad en gammel elev fra disse år har fortalt. Opdraget i den gamle højskoles respekt, ja man kunne næsten sige ærbødighed for det nu så forhånede foredrag, krævede jeg naturligvis den udelte opmærksomhed; intet håndarbejde tåltes (undtaget herfra var oplæsningstimerne). Omtalte gamle elev hørte engang senere et foredrag, som jeg holdt i radioen, og af gammel vane lagde hun instinktivt håndarbejdet til side.

Men også i den forstand gaves der højskolen gode kår, at der var noget, der hed »danskhold«. Her lærte man ganske anderledes end i foredragssalen eleverne at kende. Det skete gennem den fælles oplevelse af et virkeligt digterværk, og det skete gennem elevernes frie stile. På hvert hold anskaffede eleverne for egne penge et hovedværk i dansk litteratur. Af denne bog læste eleverne så hver uge »hjemme« et kapitel, og en time brugtes da til samtale om det læste. Der kunne være tale om bøger som »Adam Homo« eller Pontoppidans »Lykke-Per«, »Det forjættede Land« eller »De Dødes Rige«, eller Jakob Knudsens »Gjæring—Afklaring« eller Paludans »Jørgen Stein«. Princippet var: kun én bog under hele skoleopholdet, men til gengæld en bog, der kunne »holde til« en så intens læsning. Denne bog var ligesom med til efter skolens afslutning at identificere holdet:

»Det var den sommer, hvor vi læste »Gjæring—Afklaring«. Når jeg tænker de nu 25 år tilbage, står disse timer for mig som det mest udbytterige i min skolegerning, og jeg tror ikke, jeg tager fejl, når jeg fordrister mig til at tro, at nogle af eleverne også mindes disse timer med glæde.

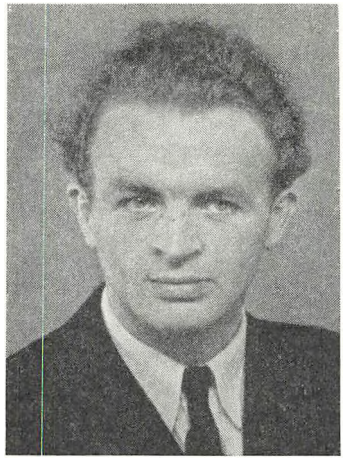
På samme måde, som her er skildret, arbejdedes der også af »faglærerne« med højskolefag, således at der ikke gjordes skel mellem de to sider af virket heller på det øvrige lærerkollegies område.

Jeg har vist lov til at sige uden overdrivelse, at der fra alle lærernes side arbejdedes med stor nidkærhed, hvilket fra elevside jo måtte medføre et ikke helt ringe arbejdspres. (Der var vitterlig elever, der læste til sen aften, og som stod tidligt op for før skoletids begyndelse at give anatomien en sidste omgang.) Men trods dette enorme arbejdspres var det jo unge mennesker, som så sandelig ikke forsømte den meget væsentlige side af et højskoleophold: kammeratskabet.

Må jeg så blot til sidst nævne det, som jeg med årene mere og mere tror konstituerer højskolen: Højskolesangbogen, når den bruges, og den blev brugt på Testrup Højskole, til morgensang, til foredrag, til sangtimer, til sangkor, til aftenkaffe, og ikke mindst i disse år gav den toner »til al vor fryd og smerte« — ikke mindst når vi til den sidste time i foredragssalen sang:

»Bladet, som Herren det ville,
vendte sig tit,
når det gik Danemark ilde,
vendte sig blidt.«

Ja, på Testrup Højskole i disse år søgte man ikke blot at lære eleverne, hvad der er nødvendigt at kunne, men også »hvad der er værd at elske«.

Arne Frandsen, lærer fra 1947 til 55, skriver:

»Da jeg første gang fik timeplanen for Testrup Højskole forelagt, fik jeg en alvorlig forskrækkelse ved at se, hvor stor plads det rent sygeplejefaglige stof fyldte, og det røvede også det meste af elevernes tid og kraft, så der kun blev en beskeden rest tilovers for forberedelse til de timer, hvor der ikke blev krævet dokumentation for kundskaber og færdigheder. Lidt efter lidt opdagede jeg, at der trods de nævnte strenge handicaps alligevel var mulighed for et højskolearbejde. Disse muligheder bundede i to forhold, som var bestemmende for arbejdsklimaet i de år, jeg virkede ved skolen.

For det første: Ingrid Kaaes og Maren Grosens store kærlighed til folkehøjskolen, deres forståelse af og indlevethed i dens væsen og deres tilsvarende følelse af forpligtethed over for dens idé bevirkede, at sygeplejefag og højskolefag — som let kan blive modsætninger — blev fastholdt i en sammenhæng, som blev inspirerende — sandsynligvis på begge fagområder.

Det blev min erfaring, at arbejdet for og med det almene — inden for det livsrum, der nu var givet — ingen skade havde af en vis konkurrence med det faglige. En sådan konkurrence afslører det ligegyldige og selvfølgelige og tvinger til besindelse på det væsentlige. En sygeplejehøjskoles arbejde lykkes kun, når sammenhængen mellem det faglige og det almene er klar for

lærerne og fornemmes, om end måske kun ubevidst, af flertallet af eleverne. Arbejdet lykkes ikke 100 pct., og der er nok af skuffelser og nederlag.

For det andet: Elevernes positive indstilling ikke blot til det sygeplejefaglige, men også til de almenmenneskelige spørgsmål, som det er højskolens opgave at belyse og engagere eleverne i. Det er min erfaring fra dengang og siden, at vordende sygeplejersker udgør et 1. klasses »materiale« som højskoleelever. Størsteparten kom fra højskolefremmede milieuer. Det var unge piger, der ikke var kommet på højskole, fordi det er noget, der hører sig til i den kreds, man stammer fra. Ej heller kunne de på forhånd have den indstilling, at højskoleopholdet skulle være et behageligt pusterum i en ellers arbejdsfyldt tilværelse. De var tværtimod indstillet på, at der skulle bestilles noget, og at de ville have udbytte af opholdet.

Mine fag var: dansk, regning, samfundslære, fysik samt 2—3 ugentlige foredragstimer, som jeg i det første par år brugte overvejende til historiske emner. Senere slog jeg mig på litteraturen, væsentligst den danske litteratur, fordi det ad den vej lod sig gøre at få et historisk perspektiv ind i belysningen af almenmenneskelige spørgsmål. Jeg bestræbte mig på at vise, hvorledes mennesker til forskellige tider har mødt de store tidløse og almengyldige spørgsmål, hvorledes de ud fra deres tids forudsætninger har oplevet disse spørgsmål og søgt at famle sig frem til et svar på dem.

Dansktimerne bragte dog de største glæder. Mit danskhold bestod af de elever, som havde de bedste evner og forkundskaber. Som indledning læste vi stykker af hjemstavnslitteraturen for at få indblik i den vældige strukturændring af samfundet ved industrialiseringens gennembrud i slutningen af forrige århundrede. Derigen-

nem søgtes skabt baggrund for dybere forståelse af problemer, som har eftervirkninger i vor egen tid, og som opstod, da store dele af befolkningen praktisk talt i løbet af en menneskealder blev revet ud af almuekulturens enkle forestillingsverden og præsenteret for et industrialiseret samfunds livsvilkår — en udvikling fra rodfasthed til rodløshed. Derefter åbnedes det større perspektiv bagud ved beskæftigelse med tekster fra hele den danske litteraturs historie for så at slutte med en indførelse i 40ernes lyrik og dens opgør med det naturalistiske livssyn. Til karakteristik af elevernes indstilling i årene efter den anden verdenskrig kan den oplysning tjene, at der var stor interesse for drøftelse af Søren Kierkegaards tanker. Tyngdepunktet blev her lagt på den almenmenneskelige del ved stort set at begrænse drøftelsen til det æstetiske og det etiske stadium. Den specielt kristelige problematik i det religiøse stadium manglede både lærer og elever forudsætninger for at indlade sig med i detailler.

Fristilene gav også ofte anledning til diskussion. Mange elever lagde et stort arbejde i disse stile og formede hele små afhandlinger med meget tankestof.

Om dansktimerne må det vistnok generelt siges, at elevernes udbytte i henseende til *viden* om dansk litteratur, om de enkelte forfattere og deres værker blev ret ringe. Antallet af læste »normalsider« var i forhold til timernes antal meget lille. Til belysning af problemstillingen i dansk litteratur hentedes ofte små glimt fra verdenslitteraturen og fra de skiftende tiders filosofiske grundtanker. Danskholdet blev »en lille højskole i højskolen«, hvor det, der tilstræbtes, var en universalhistorisk livsoplysning — så godt som dette nu kunne gøres, når de begrænsede muligheder for både lærer og elever tages i betragtning.«

Boye Jensen, lærer fra 1955, skriver om faget historie:

»Historie er for mig ganske uinteressant, når den ikke på en eller anden måde kaster lys over min tid og mine problemer. Jeg nøjes med at tolke historien, sammenligner historiske træk og episoder med nutidige, visse forskelle og ligheder hos fortid og nutid. Mine fag inden for historien har væsentlig været litteraturhistorie, kirkehistorie og kunsthistorie.

Vore elever er naturligvis meget forskellige. Nogle bedre begavet end andre, nogle mere vågne end andre. En begavet og vågen elev kan år senere vise alle tegn på, at undervisningen har været uden ringeste betydning for hende, mens en tung og uinspirerende elev kan give udtryk for ægte glæde over de timer, hun for mig at se væsentlig blundede væk.

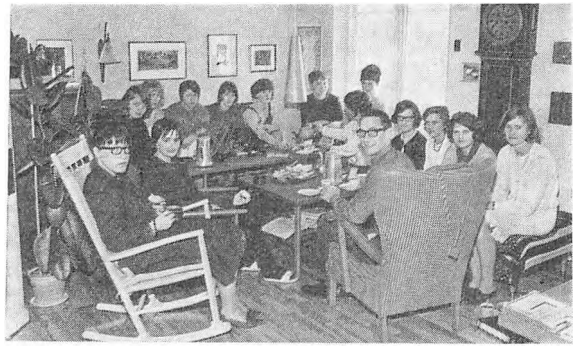
Mit udgangspunkt, når det gælder disse fagområder, har altid været, at mine elever var mine ligemænd. Naturligvis ikke i faglig kunnen, men som mennesker, som ledsagere ind i stoffet. Det betyder for det første, at jeg har taget eleverne for deres pålydende, har kaldt vrøvl for vrøvl og fornuftig snak for fornuftig snak. For det andet, at eleverne ofte uden at vide det har været med-

bestemmende til, hvilke perioder og problemer der blev gennemgået. For det tredie, at lødigt og ulødigt i klassen alene er et spørgsmål om, hvorvidt stoffet taler til eleverne eller ej, »flytter« dem lidt eller ikke.

Kan end påstanden om, at lærer og elev er ligemænd, lyde lidt flot, er det dog sandt, at elever inden for historiens, poesiens og kunstens verden gang på gang er kommet med så overraskende tanker eller levende erfaringer, at man som lærer føler sig betuttet og lille, men dog er glad derved, fordi man inderst inde ved, at uden sådanne indslag fra elevside var man færdig som højskolelærer.«

Ove Elvekjær, lærer fra 1962, siger:

»Hvert danskhold er en udfordring til læreren. Stoffet i litteratur må afpasses efter de skiftende elever, men også efter lærerens interesser, hvis tyngdepunkt stadig flyttes. Jeg har forsøgt at give en litteraturhistorisk oversigt med teksteksemplarer lige fra folkeviser til Benny Andersen. Det har ikke været nogen succes. Tiden er knap, og eleverne er ofte umodne til at se det almene

i klassiske tekster. Jeg har også forsøgt at dele stoffet i en klassisk afdeling og en nyere, og hver gang har jeg måttet konstatere, at det nyere har størst interesse, vel at mærke hvis det er forholdsvis tilgængeligt — det outrerede, modernistiske tager eleverne på forhånd afstand fra.

På de sidste hold har jeg derfor koncentreret mit stofvalg til udelukkende nyere tekster: Fra Hans Kirk til Rifbjerg. Under gennemgangen forsøger jeg til stadighed at give perspektiv bagud, f. eks. fra Kirk til Martin Andersen Nexø, fra Ulla Ryum til Herman Bang. Jeg forsøger så vidt muligt at dele sol og vind lige mellem genrerne: prosa (roman og novelle) og lyrik. (Drama gennemgår jeg i foredragsform.)

Timerne bruges dels til oplæsning, dels til samtale om læste tekster efter elevforedrag. Teksterne foreligger i billigbøger, som eleverne skal købe. Enkelte tekster bliver duplikeret, f. eks. tekster til »Poetisk lek«. Båndoptager og grammofonplader med forfatternes egne stemmer benyttes.

Eleverne kan vælge mellem 8 forskellige studiekredse, der indgår i timeplanen, og som altså er *tvungne*. Jeg har på dette hold studiekreds i Klaus Rifbjergs forfatterskab, hvor jeg forsøger at belyse hans mangesidede virksomhed: film, teater, revy, roman, novelle, digt, journalistik, anmelderi. Som fælles materiale har vi digtsamlingen »Under vejr med mig selv«, romanen »Den kroniske uskyld« og en pjece om modernisme samt udvalgte duplikerede digte fra forskellige samlinger. Hver elev har dels fået et helt værk, som skal refereres og kommenteres, og dels en mindre opgave i »Den kroniske uskyld«. Båndoptager og grammofonplader bruges i vid udstrækning.

Foruden denne studiekreds har vi arrangeret to *frivillige*. Jeg har gennemgået Tarjei Vesaas' forfatterskab.

Ca. ét værk pr. aften (10 aftener). Eleverne skal ikke forberede sig.

Gennem hele kursuset holdes et ugentligt foredrag med titlen: moderne drama. Det omfatter en gennemgang af forskellige nyere film og teaterstykker. Som oftest gennemgås ét værk pr. gang, men i enkelte tilfælde bruges flere gange til et enkelt værk. Teaterstykker af følgende moderne forfattere gennemgås: Harold Pinter, Bert Brecht, Friedrich Dürrenmatt, Max Frisch, Rolf Hochhut, Jean-Paul Sartre og Samuel Beckett.

I forbindelse med disse foredrag arrangeres biograf- og teaterbesøg, hvis det kan lade sig gøre. Skolens officielle teatertur, i år til Klaus Rifbjergs »Hva' ska' vi lave?«, knytter sig jo også hertil. Dertil kommer fælleslæsninger og teateropførelser på skolen. På dette hold har vi læst Knud Sønderby: »En kvinde er overflødig« og John Osborne: »Ung vrede«. Til fætterballet er eleverne på eget initiativ i gang med Ernst Bruun Olsens »Teenagerlove«.

Ved siden af disse »skema«-foredrag har vi på dette hold indbudt eleverne til *frivillige foredrag:* et ugentligt foredrag placeret om aftenen. En serie med titlen »Kommunismen« løb fra slutningen af februar til påske — deltagerantal: 34. Efter påske og til 1. juni en serie om Siegmund Freud — deltagerantal: 54. Foredragets varighed er 45 minutter. Derefter gives der lejlighed til at stille spørgsmål i 10 minutter.«

Før var fagene afgrænsede. I timerne og foredragene var det lærernes meningstilkendegivelse, det kom an på. Nu er fagene integrerede. Man prøver at nå et resultat ved meningsudveksling mellem lærerne og eleverne. Nu er studiehold og samtaletimer en vigtig undervisningsform. Eksempelvis peger medicinens historie på, at lægens undersøgelse og behandling

af patienten, klinikken, hans viden om, hvad sygdom er, som han lærer på universitetet, bygger på naturvidenskaben, matematik, fysik, kemi, anatomi, fysiologi, på arbejdet i laboratoriet. Historien følger de tre faktorers udvikling gennem tiderne. De danner det tekniske grundlag for lægens og sygeplejerskens arbejde med patienten, men dette er afhængigt af de skiftende tiders menneskesyn.

Med tiden er skolens orientering, konfrontation med og engagering i begivenhederne blevet mere og mere integreret i hele skolelivet.

Arbejdet med samfundslæren kan bruges som eksempel. Læreren gør sit og eleverne sit. Linjen trækkes op fra det lille samfund familien til det store verdenssamfund.

Der begyndes med familieproblemerne: seksualproblemer, ægteskabs- og skilsmisseproblemer, boligspørgsmål, forholdet: arbejde — fritid, opdragelse og uddannelse. Forebyggelse og forsorg. Seksualproblemerne føres fra det biologiske gennem det psykologiske til det sociale og etiske. Betydningen af eksakt oplysning og personlig stillingtagen debatteres indgående, ligesom prævention og svangerskabslovgivning.

Der fortsættes med de indenrigske problemer, politiske og administrative. Gennem drøftelse af demokrati, liberalisme,

socialisme, kommunisme når man til politisk partidannelse, socialpolitik, samarbejde mellem private og offentlige institutioner.

Man ender i verdenssamfundet med problemer som forholdet Øst—Vest, Nato, FN, u-lande, racediskrimination, atombalance.

Læreren orienterer og fordeler opgaver til enkelte elever og grupper.

Stoffet søges på skolen og uden for ved studiebesøg på vuggestuer, børnehjem, fritidshjem, mødrehjem, fritidsklubber, skoler.

Stoffet behandles ved elevforedrag og referat. Problemet drøftes mellem lærer og elever.

Studiekredsene eller elevrådene indbyder talere, der behandler hver sit »speciale« med påfølgende diskussion, evt. af den samlede skole, der også bestemmer at samles om oplysning og bidrag til løsning af aktuelle opgaver: U-landshjælp, atomkampagne, hungerkriser.

Det betyder noget, at eleverne selv finder ud af, hvor det »brænder på«, og arbejder sig frem ad de linjer, som hjælper til at klare problemerne, også ved hjælp af indbudte jævnaldrende, der er »specialister« på et bestemt felt. De har ud fra den viden, som de har tilegnet sig, gode muligheder for at engagere deres kammerater i aktivt arbejde.

Højskolens undervisning har historisk sigte. Enhver nutidsbegivenhed har sin rod i fortiden. Og meningen er at bringe eleverne i kontakt med, hvad der rører sig i tiden, politisk, socialt, religiøst, hjælpe dem til at få øje på de åndelige bevægelser i tiden. Men undervisningen samler sig om »menneskesynet«. Spørgsmålet: »Hvad er et menneske?« går som en rød tråd gennem det hele. Videnskaben giver sit svar, men spørgsmålet kan ikke løses som en matematisk ligning, psykologien prøver sin forklaring, men det inderste i mennesket kan den ikke forklare. Historien viser, at menneskets handlinger afhænger af, hvad det regner sig selv og medmennesket for.

Men det kristne menneskesyn peger på en sammenhæng. »Menneske er at være forpligtet over for noget højere. Det er det liv, som må forudsættes for ethvert menneske,« har Grundtvig sagt.

Et godt svar på spørgsmålet om Testrup Højskoles menneskesyn giver *Arne Frandsen:*

> »På sin vis er sygeplejehøjskolens arbejdsvilkår en afspejling af menneskelivets vilkår i moderne tid. Vi forholder os til tilværelsen ligesom på to bevidsthedsplaner: *viden* og *tro* (det sidste ord her ikke brugt i egentlig religiøs betydning). Det fremhæves bestandig for os af dem, der fører det store ord i tiden, at vi bør holde os til det, vi rent konkret kan *vide* og træffe vore afgørelser i overensstemmelse hermed. Det er i mange forhold en fornuftig og nyttig indstilling, og i alt, hvad der angår den konkrete virkelighed, vil det være halsløs gerning ikke at følge den. Men den dækker ikke *hele* virkeligheden, og faren for, at den virker indsnævrende på vore oplevelsesmuligheder, er nærliggende. Den frister til at indrette sig med det overkommelige og virker derfor let afstumpende og forhærdende. Det er jo kun få mennesker, der med hensyn til viden og videnstilegnelse

har bevaret fuld åbenhed, en »undren så blank som på skabelsens første dag«. Denne tilsyneladende saglige indstilling tilslører let, at de små og store afgørelser, vi mennesker må træffe, dem må vi — når det ikke udelukkende drejer sig om eksakt klarlagte forhold — træffe på grundlag af *tro*. Vore medmennesker og de kår, vi deler med dem, er udfordringer til os, som må besvares. Vore kår kræver af os, at vi ustandselig træffer valg og afgørelser, uden at vi på forhånd har nogen sikkerhed for, at vi vælger det rigtige. Afgørelsen må træffes i tro og binder os til næsten i ansvar og skyld, og det er en situation, der er alt andet end overkommelig og bekvem, men den er *virkelig*.

Denne virkelighed som menneskelivets grundvilkår skal sygeplejehøjskolen oplyse sine elever om, og netop fordi en så stor del af, hvad der kræves af en vordende sygeplejerske, drejer sig om det, der kan og skal vides, om noget, der forholder sig til en ganske vist stor, men dog begrænset virkelighed, er det af meget stor betydning, at der samtidig sker en indførelse i den større virkelighed, som ikke åbnes for andet end tro.«

Sygeplejelærerinde Anne Marie Bo skriver i årsskriftet:

»Også fysikundervisningen kan bidrage til at vise sammenhængen mellem fagene. Den lærer om de lovmæssige årsager til naturens foreteelser. Kendskabet til fysikkens love lærer sygeplejersken at bære sig fornuftigt ad. Men den viser også, at man kom-

mer til at undres over, hvad der foregår omkring een, at man bliver opmærksom på, hvad mennesker ved tålmodighed og genialitet har fundet ud af. Det er gavnligt at lære at undres, at lære betydningen af system og nøjagtighed, at lære menneskets afhængighed af videnskab og teknik.

Den klassiske fysik bygger på årsagssætningen. Den er grundlaget for den mekaniske verdensanskuelse. Men denne har kun begrænset gyldighed. Den voldsomme udvikling inden for fysikken har gjort mennesket ængsteligt, gennem specialiseringen gjort det lettere at sige: Jeg kender ikke fysikkens love mere. Men spørgsmålet om anvendelsen af fysikkens kræfter stilles til alle. Hvad bruger vi den til? Atomteorien tør ikke lade menneskets ansvarsbevidsthed ude af betragtning.«

Det er mod livets love kunstigt at adskille det, der naturligt hænger sammen og hører sammen. Det gælder også undervisning og opdragelse. Det er af pædagogisk værdi at have naturfag og åndsfag sammen.

Ove Elvekjær slutter:

»Tidligere tiders højskolelærere betragtede sig som missionærer for et eller andet. For mange elever betød højskoleopholdet noget ud over den tid, de var på skolen. I dag taler vi sagligt og nøgternt om de problemer, der fylder ethvert menneskes liv, og vi bestræber os på ikke at glemme blufærdigheden og humoren, når vi gør det.

Læreren må til stadighed finde en balance med eleverne som korrektiv. Det er med sig selv som indsats, læreren må spille. Han er ikke blot en radarskærm, der registrerer impulser udefra, men heller ikke blot en operatør ved en båndoptager. Den største betydning ligger

måske bare i det, at læreren viser, at stoffet optager ham.

Den største fare, der lurer på højskolelæreren, er at blive populær. Indrømmelsen af magtesløsheden over for de begreber, der ligger bag de store ord og den deraf følgende samtale på lige fod med eleven, bidrager væsentligt til dette.

Men ikke at ville missionere er ikke ensbetydende med at være holdningsløs. Læreren er ikke blot ordstyrer, men også deltager i samtalen, hvor han kan give udtryk for synspunkter, der kan gå på tværs af modparten. Og ved stofvalg og holdning peger læreren uvilkårligt i visse retninger.«

Der tegner sig visse hovedlinier i skolearbejdets udvikling. Spændingsforholdet mellem undervisningen i sygeplejefag og højskolefag skaber et frugtbart arbejdsgrundlag. De karakteristiske egenskaber hos eleverne som højskolefremmede og målbevidste er af stor værdi. Undervisningen fører ind til en oplevelse af sammenhæng mellem fagene, der har stor pædagogisk betydning, f. eks. litteraturkendskab som forudsætning for historisk forståelse. Der er sket en udvikling fra det rolige, sikre sigte til den urolige, søgende kredsen, men altid med det samme mål: helhedssynet på mennesket — som med arbejdet så med fritiden.

Fritiden var tidligere lige så planmæssigt ordnet som arbejdstiden, og det befandt både lærere og elever sig vel ved. Fra Ingrid Kaaes og Maren Grosens side udfoldedes store bestræbelser for at gøre livet på skolen så hjemligt som muligt. Alle, der rejste ud i weekend'en, blev opfordret til at indfinde sig til »søndag aften i dagligstuen«, hvor der altid var en eller anden form for underholdning. Lørdag aften var der i de senere år »åbent hus« i lærerboligen, hver aften blev der kaldt sammen til aftensang, en aften om ugen var der

adgang til at høre musik og torsdag aften fælles aftenkaffe. Desuden arrangeredes ofte elevunderholdning og »selskaber« for de forskellige hold i forstanderboligen. Dog kunne det tage lidt rigeligt af en lærerindes privatliv, når hun altid skulle være der.

En lærerinde, *Helga Josephsen*, skriver:

> »Man syntes engang imellem, at man var for bundet til de mange arrangementer. Hver aften og hver søndag havde sit program. Men når man havde lyst til at »snyde« for en oplæsningsaften for køkkenpersonalet o. l., endte det som regel med, at man alligevel mødte op, fordi Maren Grosen regnede med, at man sluttede op. Og man var altid ked af at skuffe hende.«

Som det gamle hjem var det gamle skolehjem patriarkalsk eller »matriarkalsk«. Det var overhovedet, der bestemte og forventede, at man var med. Og det skabte oplevelser, som aldrig blev glemt.

> »Når dagen var til ende, og vi samledes oppe i »privaten«, hvor Ingrid Kaae spillede, og vi sad spredt ud over gulvet og sang, og Maren Grosen læste op for os, ønskede jeg blot, at vi måtte blive ved lidt endnu,«

siger en elev fra 1934.

Sygeplejelærerinde *Thyra Steensen* fortæller:

> »To steder søger min tanke uvilkårligt til, når talen er om Testrup Højskole. Det er dagligstuen i Vesterhus og den private dagligstue. Man mindes en række hyggelige aftener, hvor det centrale var sang, musik, oplæsning og håndarbejde. Her blev dyrket et hjemliv, som omfattede alle på skolen. Det har sikkert betydet meget for mange af os senere. For her fandt vi noget kønt, fromt og gammeldags, som vi måske ikke altid

forstod at værdsætte tilstrækkeligt, mens vi levede der. Vor tid kender alt for lidt den form for samvær. Vor gamle skole har altid ønsket at skabe samhørighed mellem lærer og elev.«

Også de store fællesforetagender var prægede af traditionen. Fra år til år gik sommerudflugterne til Mols, Himmelbjerget og Moesgård strand på cykel. Vinterens teaterbesøg gik altid til Århus. En »elevminderevu« 1928—29 nævner: Maren Grosens fødselsdag, fastelavn med lirekasse i gården, bal med udklædning, søndagsordsprogsleg og kaneture i omegnen.

Udflugter: Århustur til folkebiblioteket, fotografen, rådhuset, domkirken, folkekøkkenet, Den gamle By, Ortopædisk Hospital, Molstur. Tur til Moesgård strand pr. cykel, pr. høstvogn og til fods og ungdomsmøde i Tiset præstegård.

Det fremgår af omtalen, at de ovennævnte begivenheder på baggrund af tidens alvor har været præget af den rigtige blanding af munterhed og alvor, som alle bidrog deres til. Og ved festernes forberedelse og afholdelse kom alle i arbejde

og fik betroet ansvar for deres særlige opgaver, hvis løsning fik betydning for, at det hele forløb festligt.

I dag kan det være vanskeligt at give fritiden tilstrækkelig plads, indhold og mål. Det stærke faglige pres med op til 8 arbetjdstimer og et par selvarbejdstimer levner ikke megen fritid. Mange elever har kun kort vej hjem, og i den motoriserede tid er man hurtigt borte. De kobler fra ved at tage hjem til forældrene, den forlovede eller til bal og i biografen. De, der bliver, føler sig ofte nødsaget til at arbejde, ellers går de måske med dårlig samvittighed.

Den moderne højskole må opgive tidligere tiders forestilling om at være selvforsynende. Kan den vække elevernes lyst til at gå i biografen, i teatret, til koncert eller på udstilling, har den opfyldt en væsentlig mission.

Hjemmeaftener i lærerhjem er stadig skattede. Man kommer hinanden nærmere ind på livet, men den kendsgerning, at halvdelen af lærerne bor i Århus, og eleverne derfor må transporteres dertil pr. bil, er en stor hindring.

Et virkeligt samarbejde mellem lærer og elev kan komme

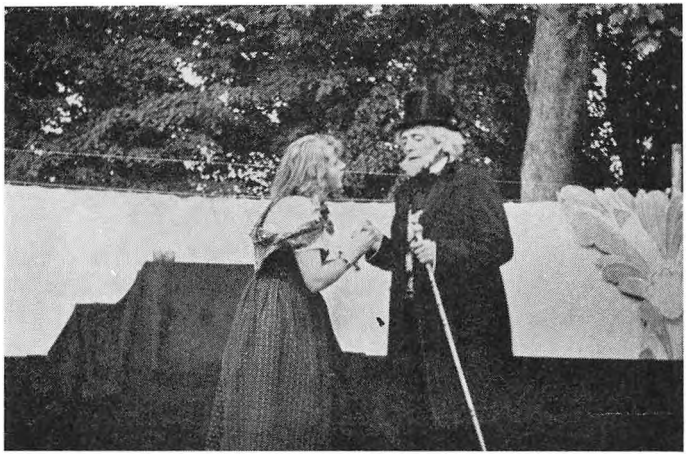
i gang omkring et arrangement: Gymnastikopvisning, håndarbejdsudstilling, teaterstykker, politiske aftener, underholdningsaftener og friluftsspil. Om disse sidste siger *Boye Jensen*, der har instrueret en række af dem:

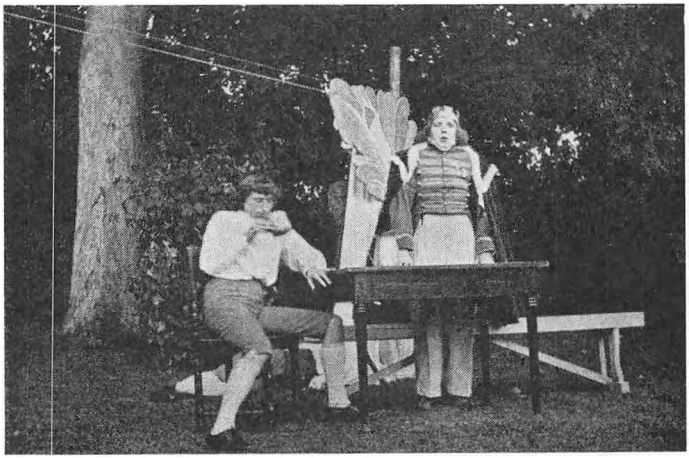
> »Hvordan kan vi overhovedet tillade os midt i den almindelige skoletravlhed at ofre så megen tid og så mange kræfter på et friluftsspil? Vi gør det, fordi vi har en stærk fornemmelse af noget væsentligt i højskolen, dér ville gå tabt ved at blive opgivet. Der ligger noget opløftende og »opdragende« i, at skolen samler sig om en stor fællesopgave, hvor alle er afhængige af alle. Det opløftende ligger nok i, at det er en opgave, der formelt ligger uden for »levebrødet«. Det er en alvorlig leg som alle gode lege. Det er helt sikkert, at betyder menneskelig kontakt overhovedet noget, da er friluftsspillene af værdi, for der er ingen tvivl om, at lærere og elever lærer hinanden særlig godt at kende gennem skuespillene, med alt hvad dertil hører.

Når man tænker på, at vi har spillet så krævende stykker som »Per Gynt«, »Aladdin« og »Den kaukasiske Kridtcirkel« med 99 pct. af rollerne besat med ganske unge piger, må man undre sig over, at det hele ikke er endt i ufrivillig komik. Det hænger sammen med, at vi tager opgaven alvorligt. Så snart et forårshold møder op, begynder forberedelserne. Vi har aldrig valgt et stykke på forhånd. Vi må altid se på et stykke i forbindelse med de elever, vi har for øjeblikket. Kun hvis der på holdet er en Tore Karker, en Grib, en Thora, en Bergthor Smed, kan vi spille Oehlenschlægers »Hakon Jarl«. Og »Den kaukasiske Kridtcirkel« eller »Helligtrekongersaften« kunne kun spilles på det bestemte hold.«

Og hvem glemmer Olga Kaae som Vorherre, Ingrid Kaae som den rige kong Salomo og Elsebeth Petersen som Mats i Rune Lindströms »Et spil om en vej, som til himmelen går«, Boye Jensen og Ingeborg Appel som Henrik den Ottende og Anna Boleyn i Kaj Munks »Cant« eller Karen Margrethe

Svenningsen og Boye Jensens ureflekterede søn, Lars, i »Den kaukasiske Kridtcirkel«? Uden den poetiske Grushe og hendes plejebarn »var den forestilling kommet til at mangle blid patos«, siger den kritiske »historiker«.

Boye Jensen fortsætter:

> »Naturligvis kan man ikke altid få en forestilling til at blive det, man først synes, den skal være. Jeg har sigtet på at få eleverne til at yde det, de kan, og ikke mere. Den enkelte opmuntres til selv at finde ind til rollens karakter, til selv at give et gyldigt udtryk for den.
>
> Det er givet, at disse friluftsspil tager tid. Men man må huske på, at en højskole snart er et af de få steder, hvor man selv kan prøve at spille teater, selv være aktiv. I vore dage kaldes der jo mest på det passive, nydende og betragtende.«

Det moderne hjem er åbent og udadvendt. De forskellige medlemmer er optaget af hver sit: Hvorhen? Til hvad? Men de kan bringe noget værdifuldt med hjem. De vil være med til at bestemme, hvad der skal ske hjemme på skolen.

Nu ordner elevrådet diskussionsaftener med emner som: »Sydafrika«, politiske programmer med indledning af indbudte partirepræsentanter, »Er der brug for højskolen i dag?« »Pop?« »Kibbutz og Israel«. Og teaterbesøg: Weskers »Forlanger I mirakler?«, Dario Fos »Ærkeengle laver aldrig fiduser«. Film: »Tine«.

Et samarbejdsudvalg med lærer- og elevrepræsentanter samles 3—4 gange i løbet af et kursus for på saglig vis at drøfte de ting, som begge parter er engageret og interesseret i: ordensregler, underholdningsaftener, talere udefra. Skolen tilskyder 100 kr. pr. aften til fremmede talere, og eleverne supplerer beløbet op, fører korrespondancen og leder mødet.

Det ændrede familiemønster, hvor hvert familiemedlem er optaget af sit, har ændret formerne for skolens hjemliv. Sammenlign de unges leg, »to mand frem for en enke« i forstander Tårups tid med »fætterballet« i 1965 med »bar« i demonstrationsstuen. De ydre rammer frister ikke velfærdsstatsunge til at blive på skolen og hygge sig. Her er lokaleproblemet en hindring. Der mangler en pejsestue med tekøkken, lænestole og hyggelig belysning. Den ville også være god at samles i til diskussion mellem lærere og elever efter en teater-, films- eller politisk aften.

De, der ikke deltager i morgensang, måltiderne og de arrangerede hygge- og underholdningsaftener, risikerer at gå glip af noget væsentligt. Oplevelsen af et frivilligt fællesskab under gennemførelsen af en dagsorden har ikke mistet sin betydning. Skolen giver stadig i samværet i arbejde og fest den baggrund, som et menneske må eje for at kunne klare sig i tilværelsen, det at have noget at identificere sig med, som er en nødvendighed for, at et menneske i dag kan bevare sin eksistens.

Traditionerne tager eleverne med ind i et fællesskab. Derfor er det klogt, at en skole skaber tradition, men gennem skolens liv væver kammeratskabet sin røde tråd. Lærere og elever kommer stadig tilbage til dets værdi.

»Det var en stor omvæltning at komme fra et hjem omgærdet af gode forældre og så pludselig stå i en flok unge piger fra vidt forskellige hjem og med forskellige indstillinger. Det tog mig helt. Jeg følte mig hjemme i den for skolen særlige atmosfære. Man lærte nye mennesker at kende, man lærte kammeratskabets værdi. Man lærte at stå på egne ben, have sin egne meninger; man blev voksen. Hvis fritiden har nogen betydning, og det tror jeg, den har, ligger den ikke i en række direkte arrangerede fællesforetagender, men i det, der sker bagefter rundt om på værelserne. Her røres der ved ting, som kan få vidtrækkende konsekvenser. Her åbner man sig, og man får måske en kammerat for livstid.«

(Elev 37.)

Skoleklokken angiver dagens rytme, på én gang signal og symbol. Lyt til den: Tiden skal bruges »Nu! — Arbejdet skal gøres. — Nu!« Hver time på dagen er formålstjenligt besat. Men den siger også stilfærdigt til den, der vil lytte: »Tankens lys, livets ord, dagligt brød til ungdoms bord.«

Morgensangen slår tonen an og stemmer sindet til at modtage, hvad dagen vil bringe. Holmer Triers smukke fresco i foredragssalen, der forestiller H. C. Andersens eventyr »Klokken«, hører med i skoledagens rytme. Skønt billedet først kom på plads i 1960, væsentligt gennem en indsats af Maren Grosen, er det sammen med et endnu senere tilkommet fint stereofonisk radioanlæg med til at give morgensangen baggrund. H. C. Andersen har i eventyret tænkt på kongesønnen som videnskabsmanden og på den fattige dreng som digteren. Billeder viser, at veje, der tilsyneladende peger helt i forskellige retninger og snor sig gennem de mest forskellige egne, trods alt kan føre til det samme mål. Der er ingen tvivl om, at de elever, der dagligt i 5 måneder sidder over for Holmer Triers talende kunstværk, bedre vil lytte til, hvad der bliver sagt i timerne, og bedre vil tilegne sig det, som skolen

i dybeste forstand sigter på: Kampen for at nå det mål, som enhver ung mere eller mindre klart sætter sig. Og morgenandagten med de to morgensange, et Fadervor og et stykke klassisk eller moderne musik, der påhøres under andagtsfuld stilhed, har mulighed for at give den oplevelse af sammenhængen i tilværelsen, som er enhver højskoles centrale sigte.

PROBLEMET: FAGSKOLEN — HØJSKOLEN

Det har altid kendetegnet »forskolen i højskolen«, at den har været engageret i problemet: det faglige — det menneskelige. Gentagne gange er spørgsmålet taget op. Maren Grosen kommer ind på det i sin fratrædelsestale i 1947: højskolefag og sygeplejefag. Problemet tilspidses, da den autoriserede undervisningsplan, der indføres 1958, kræver flere fag og flere fagtimer indført.

Ved et kursus for hjemmesygeplejersker 1951 spurgte Maren Grosen: »Hvordan varetager vi den personlige side af sygeplejen?« Og hun svarer: »Rationalisering og effektivisering vil komme. Enten man synes om systemet eller ej, må man være forberedt på, at det vil blive fremtiden. Konsekvensen af dette system ført ind i sygeplejen rummer en alvorlig fare for den personlige side af den. Som tjener medfører teknikken med dens rationalisering af arbejdet en nødvendighed og et gode, men tager den magten, vil den blive ødelæggende for noget af det bedste i sygeplejen. Den menneskelige side vil forringes. Sygeplejen vil blive afsjælet og mekanisk. Det kan de syge ikke være tjent med, men de, som skal pleje dem, heller ikke.«

Charlotte Muncks bemærkning i et brev til Cornelia Petersen 13. november 1926: »24 timer er jo meget til højskolefag«, siger noget om, at sygeplejerskerne allerede dengang var på vagt over for højskolen.

Derfor er det betydningsfuldt, at der så tidligt som i 1938 rejses en debat om sygeplejeuddannelsen, hvor linierne træk-

kes klart op. (Se Tidsskrift for Sygepleje 1938 nr. 2 og flg.) Den direkte årsag er en pjece, der særlig skal henvende sig til elever på de højere skoler, fordi det kniber med elevtilgangen til sygehusene, og fordi man gerne vil have en rekruttering også fra disse kredse. Pjecen vil med amerikanske sygeplejeuddannelsesforhold som mønster oplyse om, hvordan man skal gøre den danske uddannelse mere tillokkende, og hvordan man ønsker, den i fremtiden skal forme sig.

Debatten kommer hurtigt ind på spørgsmålet: Hvordan får man de bedste elever frem? Og uden at forskolen i højskolen bliver direkte nævnt, kan man ikke undgå at lægge mærke til, at det er denne skoleform, man tager stilling til, fordi den ser det som sit formål at give de vordende elever alle de bedste forudsætninger, både faglige og menneskelige, for at de kan få noget ud af uddannelsen på sygehusene.

Man bliver enige om, at det er vigtigt, hvilket grundlag eleven møder til uddannelsen med, men på dette spørgsmål kommer de modsatte synspunkter klart frem.

En gruppe bestående af »menige sygeplejersker« hævder, at den menneskelige indstilling hos eleven er det vigtigste. Ved at gøre gerningen så tillokkende som mulig må man ikke fortone alvoren og ubehagelighederne. Der kræves kultur og kundskaber, men de to områder dækker ikke hinanden. Til kultur hører mere end gode skolekundskaber. Kultur omfatter hele personligheden, hele mennesket.

Den anden gruppe, repræsenteret af højtstående sygeplejersker og forstanderinder, gør det faglige — kundskaber — til grundlaget. Tilegnelsen af kundskaber træner hjernen, så den kan tænke hurtigt og diktere gode og dygtige handlinger. Den trænede hjerne bliver ved med at tilegne sig stof. Jo mere man bruger sin hjerne, jo mere ønsker man at gøre det.

Meningsudvekslingen føres helt til tops. Den fungerende formand for DSR bruger Charlotte Munck som eksempel. Hun havde lært i Amerika og indrettede skolen på BBH efter skolen på Presbyterian hospitalet i New York. Fru

Tscherning, frk. Munck og andre arbejdede for at skabe fagligt dygtige sygeplejersker, for at skabe en ensartet uddannelse, der kunne gøre dem overlegne i konkurrence med amatører og stuekoner.

Maren Grosen svarede:

> »Den drivende kraft i Charlotte Muncks gerning var menneskekærlighed, hendes indstilling til de lidende og hendes forståelse af, hvad en sygeplejerske må eje for at kunne tilfredsstille patientens dybeste krav. Vi skal lære af andre landes erfaringer, men de skal »fordøjes« på dansk.
>
> På den internationale sygeplejekongres 1937 sagde præsidenten: »Sygepleje er et praktisk fag, men vi står i fare for at gøre det til et teoretisk studium. Krav skal der til. Den, som ikke vil gå ind under dem, må hellere blive udenfor.««

»Forskolen i højskolen«'s stilling til elevuddannelsen er klar. Den vil vise sine elever betydningen af den rigtige indstilling til sygeplejen både fagligt og personligt og hjælpe dem til at få den. Den stiller dem spørgsmålene: Hvad duer du til? Hvad kan du? Hvad er du? Eleverne må selv arbejde videre med svarene. Men skolen mener også, at den efter et 5 måneders kursus, hvor der er arbejdet efter disse retningslinier, har givet svar på spørgsmålet: Hvordan får vi de bedste frem? og er berettiget til at udtale sig om, i hvor høj grad den enkelte elev er kvalificeret til sit fremtidige arbejde.

I Tidsskrift for Sygepleje nr. 22 1952 skriver forstanderinde Betty Gøtterup, Århus Kommunehospital, formand for Dansk Sygeplejeråds uddannelsesudvalg, en artikel: »Nye synspunkter vedrørende samarbejdet mellem forskolen i højskolen og hospitalsskolen.« Heraf fremgår det, at der i slutningen af september 1952 blev afholdt et møde mellem repræsentanter fra de fem sygeplejehøjskoler, Testrup, Børkop, Fårevejle, Ubberup og Rødkilde, og det af Dansk Sygepleje-

råd nedsatte uddannelsesudvalg. Uddannelsen på sygeplejeskolerne er i støbeskeen. Det er afdelingsundervisningen, der bliver det væsentlige. Den moderne sygepleje kræver hos sine udøvere et solidt grundlag, som der kan bygges videre på, og dette grundlag er det vigtigt at få skabt på forskolen. Til gengæld skal forskolen holde sig til det elementære og det normale. Man *må* holde sig væk fra sygdomslæren.

Undervisningen i sygeplejelæren må omlægges. Der vindes tid ved at udelade alle mere komplicerede procedurer, så eleverne får større sikkerhed i de elementære øvelser på demonstrationsstuen, og så man når at få hygiejne indbefattet forebyggelse, psykologi og sociale og samfundsmæssige synspunkter knyttet til. Undervisningsformen, der anvendes, bør ikke være forelæsninger, men snarere diskussioner og studiekredse, hvor eleverne aktiviseres, og hvor fagenes indhold kan tilpasses efter elevernes standpunkt. Betydningen af institutionsbesøg understreges ligesom spørgsmålet om elevernes arbejdsstillinger. Undervisningen i disse må også kræve indsigt hos lærerne og eleverne i musklernes beliggenhed, udspring, hæfte og fysiologi. Undervisningen må foregå i samarbejde med fysiurger og massøser. Det ville være ideelt, om alle elever ved ankomsten til forskolen blev synet af en fysiurg. Elevernes kendskab til anatomi, fysiologi, bakteriologi, kemi og fysik må være virkelig godt. De må *kunne* det pensum, der er nødvendigt i forannævnte fag.

Hvis sygeplejehøjskolerne skal gøre sig håb om at imødekomme de skærpede krav, da må de være sikre på et elevmateriale, der er mere ensartet end det, der i dag arbejdes med. De elever, hvis forkundskaber er for små, eller hvis evner ikke slår til, bør ikke optages på sygeplejehøjskolerne. De tager pladsen op for bedre egnede elever, og de er årsag til, at undervisningen trækkes ned på et for lavt plan.

Lederne af sygeplejehøjskolerne er indforstået hermed og foreslår, at man samtidig med udsendelsen af skolens formularer vedrørende optagelse vedlægger formular til *attest, hvor*

ansøgerens lærer skal udtale sig om hendes kundskaber i dansk og regning. Som minimumskrav er fastsat realeksamens kundskaber i dansk og kendskab til de almindelige regningsarter. Attesten skal afleveres til skolen i lukket kuvert. Såfremt højskolen ikke finder denne attest tilfredsstillende, vil man tilråde ansøgeren at supplere sine kundskaber i ovenstående fag. Ved fornyet henvendelse til sygeplejehøjskolen fremsendes udtalelse fra læreren ved det kursus eller den fortsættelsesskole, den pågældende har søgt, om hvorvidt hun har gjort fremskridt, eller om hendes manglende kundskaber skyldes manglende evner.

Det vil være af stor værdi for lederne af sygeplejeskolerne, dersom vidnesbyrdene fra de fem sygeplejehøjskoler får ensartet ordlyd. Vidnesbyrdene fra sygeplejehøjskolerne er det vigtigste holdepunkt ved udvælgelse af de elever, man vil optage til uddannelse på sygeplejeskolerne.

Man var ved mødet enige om, at bestræbelserne for større ensartethed inden for sygeplejeuddannelsen går i retning af *centralskoler*. Dersom sygeplejehøjskolerne skal fungere som forskoler for nogle af centralskolerne, da må man sikre sig, at der er kontinuitet i den undervisning, der gives på forskole og centralskole. Fra højskolernes side er der god forståelse heraf, og lederne er stærkt interesserede i at samarbejde med sygeplejeskolerne for at gøre forskoleuddannelsen og i det hele taget uddannelsen så effektiv og god som muligt.

Det blev fremhævet, at mange af de krav, der stilles til en forbedret forskoleuddannelse, kan falde udmærket i tråd med det, der altid har været højskolens formål, ligesom de foreslåede undervisningsformer let kan indpasses i højskolens system. Men fordringen om tvungen adgangsprøve og afgangseksamen kan ikke efterkommes. Det er imod højskolens lov og ånd.

Det var klart, at skulle forskolen i højskolen være et led i sygeplejeuddannelsen, måtte den have anvist sin »plads i

systemet«. Der blev stillet bestemte krav til den faglige undervisning, og den blev underkastet et vist tilsyn. Hvordan kunne det forenes med højskoleundervisningen? Udtalelser i breve fra forskellige autoriteter om dette spørgsmål viser, hvor betydningsfuldt spørgsmålet var.

Medicinaldirektør Johs. Frandsen skriver til Maren Grosen:

»Vi kan ikke i sygeplejeuddannelsen undvære højskolen, og det er dens store fortjeneste, at den ved sit banebrydende arbejde har vist vejen til at få den rette og harmoniske forbindelse imellem sygeplejeuddannelsen og højskolen.

$^{20}/_{9}$ 1947.«

Statskonsulenten for ungdomsundervisningen Frode Kristensen skriver til Ingrid Kaae:

»Jeg ønsker, at Testrup Højskole som sygeplejehøjskole stadig forener den faglige uddannelse, en sådan skole skal give, med højskolens liv og ånd — kundskab og dannelse. Jeg sidestiller de to ting; de bør høre sammen.

$^{15}/_{10}$ 1952.«

Statskonsulent, dr. phil. Roar Skovmand udtaler:

»Ved en længere samtale med sundhedsstyrelsens chef, direktør Frandsen og forstanderinde i sundhedsstyrelsen frk. Maja Foget er jeg blevet overtydet om, at man på ansvarligt sted i sundhedsstyrelsen er interesseret i og i anordningen vil give udtryk for, at der fremdeles lægges vægt på det personlighedsudviklende som en hovedsag i sygeplejehøjskolernes virksomhed, og at man ikke ønsker at drive et pedantisk, nærgående tilsyn. Der er ikke, som nogen måske kunne befrygte, tale om noget sporskifte, men om en fortsættelse af det spor, hvori virksomheden hidtil har kunnet drives.

$^{16}/_{11}$ 1956.«

Udtalelserne virkede beroligende, men praktiske følger måtte ordningen få. Skolerne måtte flytte deres kursusterminer, så de varede fra februar til juli og fra august til jul. Dette hang sammen med det andet krav, at skolerne måtte forberede eleverne til den optagelsesprøve i dansk, regning, fysik og kemi, som skulle bestås, for at eleven kunne få adgang til sygehusets forskole. Det skabte også vanskeligheder og usikkerhed, at disse prøvers pensum ikke var fastlagt, at der ikke fandtes bestemte lærebøger, og at prøverne ved de forskellige sygehuse ikke var ens.

Ved en arbejdskonference, som »Sygeplejerskernes samarbejde i Norden« afholdt i Helsinki 20.—26. oktober 1952 talte Ingrid Kaae om »Sygeplejeuddannelsens målsætning og psykologi«. Det er bemærkelsesværdigt, hvad hun siger:

> »Undervisningen må stile efter: 1) at lære eleven at kende sig selv, 2) at hjælpe hende til at forstå og omgås de mennesker, hun arbejder sammen med, 3) at lære den vordende sygeplejerske at forstå de menneskelige forhold, der kan gøre sig gældende hos patienterne, de syge mennesker, hun skal være med til at behandle.«

Ingrid Kaae taler om psykologiens betydning som integrerende fag. Hendes indlæg udtrykker, hvordan man på højskolen bruger et videnskabeligt fag som psykologi integrerende. Den moderne lægevidenskab betragter mennesket som en helhed. På dette grundlag er det klart, at højskolen har fået lykke til at pege på noget centralt, som ingen, der i vor tid beskæftiger sig med ungdomsproblemer og ungdomsopdragelse, kan komme uden om. Og med hensyn til psykologien som fag har højskolen lige fra begyndelsen følt, at det var noget, der passede naturligt ind i dens sigte og dens perspektiv, der både går dybere og videre end til de enkelte fagområder. Psykologien vil her kunne have en integrerende virkning, ikke alene i elevens personlighedsudvikling, men også i alt det, der vedrører hendes fremtidige arbejde, hvor menneskeforståelse er af fundamental betydning.

Hvor talen er om sygeplejeuddannelsens målsætning, kan man selvsagt ikke nøjes med kundskab og træning alene, hvor vigtige de så er. Der må også være tale om en opdragelse, der rækker videre ud og højere op end det rent fagmæssige.

Ved elevmødet i 1953 taler Ingrid Kaae om det faste og det foranderlige i højskolearbejdet:

> »På det faglige område, hvor udviklingen har været rivende, er der god grund til at kassere en del af det, der er lært i højskoletiden. Vi vil være åbne og lydhøre over for en saglig kritik af vor skole. Vi kan lære meget af den, men vi reagerer ikke på hvilket som helst pip. Det har vist sig, at det, som ikke er god latin i dag, kan gå hen og blive det i morgen. Vi skal i vor faglige undervisning være interesseret i og åbne for alt det nye. Vi skal være indstillet på »education for change« ud fra det, at tingene stadig undergår forandringer. Og der kan være krisetider, hvor de sidste moderne hjælpemidler ikke er lige for hånden.
>
> Med hensyn til den anden linie i vor skole, højskolen,

forholder det sig anderledes. Her er vi ved noget, som ikke på den måde undergår forandring. Former kan skifte, måden at holde højskole på, sproget, der tales, kan forandres, men det egentlige i højskolen er i slægt med det tidløse og universelle. Det er den sandhed, at mennesket må have et sted at høre hjemme. Og højskolen tilføjer: Det er ikke ligegyldigt, hvad mennesket vælger at føle sig hjemme i. Højskolen bekender sig til et syn på tilværelsen, der siger, at det, det kommer an på for et menneske, er at finde sig selv og sin Gud. Det er mere værd end alt, hvad man iøvrigt kan tilegne sig. Og det står uforanderligt gennem de skiftende tider.«

Dette bekræftes af følgende elevudtalelser:

»Skoleundervisningen, som vi havde været lidt ængstelige for, blev en stor og glædelig oplevelse. Hver dag var der noget nyt og forunderligt at lære. Ganske vist havde sygeplejefagene vor særlige interesse, fordi de førte os ind i alt det, som vi så hen til som vor fremtidsgerning. Men også de forskellige højskolefag gav os store rigdomme og åbnede for store livsværdier. Godt at de begge gik hånd i hånd.«

(Elev 1927.)

»Hele vort liv blev sygeplejen, og megen tid til åndelig fornyelse blev der ikke. Men det var godt, at Testrup havde givet os noget med på vejen, som kunne blive et lønligt kildespring i tørre tider. Hvad eleverne husker, er ikke læresætninger og ikke videnskabelig psykologi, men åndelige sandheder og menneskekundskab.«

(Elev 1933.)

»Hele skolens stab gjorde alt for at bibringe os så megen viden som muligt. Men viden alene er ikke nok. Vi lærte andre vigtige ting: respekten for mennesket og for arbejdet. Både i teori og praksis var det en uvur-

derlig hjælp at have været på Testrup. Man følte, at det forpligtede til altid at yde sit bedste.«

(Elev 1936.)

»Der blev lagt en god bund både fagligt, etisk og menneskeligt. Opholdet på Testrup blev en modningstid, jeg kan søge tilbage til.«

(Elev 1939.)

»De fem måneder på Testrup havde forberedt os på, at hospitalsarbejdet var mere end et levebrød. Det var med undren og dyb glæde, jeg konstaterede, hvor rig en gerning jeg havde fået. Selvfølgelig kom der skuffelser. Men her bestod den ballast, som vor gamle skole havde givet os med på vejen, sin prøve.« (1948.)

Det er klart, at højskolen måtte sunde sig på, hvordan den skulle møde disse faglige krav. Men er der ved disse begivenheder i store træk sket andet og mere, end at de linier, som forskolen i højskolen altid har måttet arbejde efter, er blevet trukket skarpere op?

I 1958 taler Ingrid Kaae om »Bjørnbakkerne«:

»På T. H. er der som bekendt altid blevet ført en kamp aldrig mod faglig dygtighed, men mod faglig ensidighed, det skete f. eks., da Nørregaard stod for styret og svang sin lanse imod lederen af den højere landbrugsskole i Viby, Lars Bjørnbak. Nørregaard var ingen modstander af faglig dygtighed, men af det Bjørnbak'ske livssyn, rationalismen.

Der er visse paralleller at drage fra Nørregaards situation og til vor. Højskolen har altid forkyndt, at faglig dygtighed ikke er nok. Den vil værne om det menneskeliges ret, hvor der er fanatisk tiltro til, hvad kundskaber skal kunne udrette med mennesker. Den kamp, der foregik dengang, er ikke afsluttet og bliver det aldrig. Den

foregår i det enkelte menneske på højskolen og på hospitalet. Og alle kan være med.

Det er værd at pege på, at om loven om sygeplejeuddannelse i Danmark er der sagt: Den skal ikke være en spændetrøje, vi skal presses ind i, men den skal give mulighed for den enkeltes udvikling og udfoldelse. Hvis mennesket bliver glemt, går der en revne gennem kulturens store palads. Den kan dækkes med maling, tapet og udsmykning af forskellig slags, men revnen vil føre til, at bygningen synker i grus.«

Både for mennesker i almindelighed og for sygeplejersker i særdeleshed er arbejdet og personligheden en helhed, som alene kunstigt kan adskilles. Det er en livslov, en kendsgerning, at den måde, hvorpå et menneske udfører sit arbejde, altid må være afhængig af, hvordan det menneske er, og hvad det indeholder. Det er afgørende, om en sygeplejerske i sin uddannelse bliver konfronteret med denne kendsgerning. For hun vil uvægerligt møde den på sygehuset over for overordnede, kammerater og patienter. Derfor har sygeplejehøjskolen sin store berettigelse nu som før, fordi den ser det som sin hovedopgave at lade sine elever opleve det spændingsforhold, som intet menneske kommer uden om, og som kan være afgørende for dets skæbne.

Det kan være svært, hvis kravet om flere faglige timer prøver at »kvæle« højskoletimerne, men det vil altid være muligt at vise det fagliges integration i det menneskelige. Hver fagtime kan få sit menneskelige højskolepræg, og det faglige kan være en gavnlig sikkerhedsventil for »overåndelighed«.

Kun ét er skæbnesvangert. Hvis love og anordninger vil kræve en bestemt eksamen, real- eller studentereksamen, som adgangsbetingelse, så må forskolen i højskolen give op, i alt fald i sin nuværende form. Den kan ikke stille dette krav uden at miste sin karakter af højskole.

LÆRERE OG MEDARBEJDERE

LÆRERE

Det er ikke enhver givet at kunne være højskolelærer. Det er blevet sagt om forstander Jacob Appel, Askov, at han forlangte af sine lærere, at de ud fra deres fag skulle kunne aflægge et vidnesbyrd om menneskelivets kår.

En højskolelærer skal være dygtig i sit fag, men han må også i sin undervisning give udtryk for, at han har set den indbyrdes sammenhæng mellem fagene og deres forbindelse med livets mangfoldighed, og at han har forstået at løse sin opgave ved i samarbejde med eleverne at finde denne sammenhæng.

Det har været af stor værdi for Testrup Højskole, at den i tidens løb har haft en række lærere, som forstod dette, og som har kunnet følge skolens udvikling fra en patriarkalsk til en demokratisk arbejds- og livsform. Lærerkredsen har været en levende organisme, bestående af en grundstamme af faste og fastboende lærere og lærerinder både med højskolefag og sygeplejefag.

Der er nu to huse til gifte lærere og tre lejligheder for ugifte lærerinder, men der burde bygges huse for gifte lærerinder i dag, hvor vekselvirkningen mellem lærerhjem og elevkreds spiller så stor en rolle.

Samlingspunktet er forstanderinden, der i dag er prima inter pares — den første blandt ligemænd.

Omkring grundstammen flokkes en skiftende kreds af unge lærerinder med kemi, fysik, infektionspatalogi og praktisk sygepleje som arbejdsområde. Endelig må nævnes en del gæstelærere med fag som etik, medicinens historie, elementær førstehjælp og seksualhygiejne.

Det er ikke gennemførligt at omtale alle lærere enkeltvis. Der har fra 1927—65 været 82 ansatte lærere og medarbejdere. Deraf har 32 været ansat i 5 år eller derover.

Alderspræsident er Mette Bak i 39 år og 14 dage.
Derefter over 30 år: Ingrid Kaae ..... 39 år
Maren Grosen ..... 35 -
Arne Jeppesen ..... 32 -
Metha Jeppesen ..... 30 -

Lærerne fordeler sig efter fag således:

Højskolelærere og -lærerinder...	35	(deraf 15 over 5 år)
Sygeplejelærerinder	10	(- 7 - 5 -)
Undervisningsassistenter	15	
Håndarbejdslærerinder	4	(- 2 - 5 -)
Husholdningslærerinde	1	(- 1 - 5 -)
Gymnastiklærerinder	7	(- 1 - 5 -)
Køkkenchefer	6	(- 6 - 5 -)
Medhjælpere	4	(- 2 - 30 -)

Af lærere og medarbejdere var der:

1927	1952	1966
Kr. Tårup	Maren Grosen	Ingrid Kaae
Anna Tårup	Ingrid Kaae	H. Boye Jensen
Maren Grosen	Thora Thiele	Ruth Boye Jensen
Ingrid Kaae	Th. Rugholm	Ove Elvekjær
R. Ankjær	Margrete Hansen	Bente Elvekjær
Thora Thiele	Lise Frandsen	Ellen Fregerslev
Mette Bak	Arne Frandsen	Jette Holst
Inga Jensen	Kirsten Frandsen	Hanne Würtzen
Alfred Rasmussen	Elsebeth Petersen	Else Falsig
ialt 9	Birgit Olsen	Eva Aaen
	Mette Bak	Tove Wind
	Arne Jeppesen	H. C. Wind
	Metha Jeppesen	Aase Andersson
	Nina Madsen	Aase Kirk Josefsen
	ialt 14	Mette Bak
		Arne Jeppesen
		Metha Jeppesen
		Rosa Jensen
		Jens Yde
		H. C. Siegumfeldt
		I. C. Heuch
		E. Thomasen
		ialt 22

Men den almindelige mangel på kvalificeret lærerpersonale har foranlediget korttidsansættelser af yngre sygeplejersker på vej til kursusuddannelse i et år. Det har tilført skolen et frisk pust af unge lærerinder, der kendte de store moderne hospitalers krav, som havde udvidet deres horisont ved arbejde i udlandet (Grønland, USA, Skandinavien og Afrika), og som var interesseret i moderne sygeplejeundervisning. Flere af dem var gamle elever, som fik lejlighed til at lære højskolen at kende fra et lærerstandpunkt.

Hvis man vil gøre sig et begreb om Testrup Højskoles plads i sygeplejeuddannelsen i dag, må man i korte træk gennemgå den danske sygeplejeuddannelses historiske udvikling.

1879: Fru Henny Tscherning, født Schultz, bliver efter ni måneders uddannelse plejemoder på Københavns kommunehospitals kirurgiske afdeling som afløser af en »udannet« og uuddannet stuekone.

1899: Dansk Sygeplejeråd stiftes med elevuddannelse som vigtigste opgave. Foreningen får forskellige sygehuse til at indføre en 3-årig uddannelse, som den havde sat som betingelse for medlemskab.

1903: Frederiksberg Hospital opretter en elevskole med 3-årig praktisk og teoretisk undervisning.

1910: Rigshospitalet følger efter.

1913: Bispebjerg Hospital indfører også elevskolen.

1927: Testrup Højskole åbnes som Dansk Sygeplejeråds ejendom på initiativ af Foreningen af Sygeplejersker i Provinsen. Undervisningsplanen er udarbejdet af skolens ledelse i samarbejde med Dansk Sygeplejeråd. Skolen bliver som »forskole i højskolen« godkendt af undervisningsministeriet.

Undervisningen består i to 5 måneders kursuser med

280 timer i elementære fag
220 - - sygeplejefag
230 - - almene fag

Eleverne kommer efter henvisning fra sygehusene eller på eget initiativ.

1930: Lov om autorisation af sygeplejersker, der skal have gennemgået en 3-årig uddannelse, praktisk og teoretisk, på et sygehus godkendt af sundhedsstyrelsen. Pensum, undervisning og eksamenskrav er meget uensartede, afhængig af sygehusenes størrelse. Derfor er »forskolen i højskolen«s ensartede undervisning af stor værdi.

1936: Rødkilde Højskole bliver forskole.

1939: Ubberup Højskole bliver forskole.
Efterhånden når antallet 10.

1956: Ny lov om sygeplejerskers autorisation. Sygeplejerskerne skal gennemgå en sygeplejeforskole og en 3-årig uddannelse med forkursus. Uddannelsen skal afsluttes med en eksamen på en af sundhedsstyrelsen godkendt sygeplejeskole.

1957: Kongelig anordning om sygeplejeuddannelsen. Fastsætter bestemte teoretiske og praktiske krav til fag, timetal og lærere på sygeplejeskolerne.
Efter forhandling mellem det i loven om autorisation oprettede uddannelsesnævn og undervisningsministeriet udsender sundhedsstyrelsen et cirkulære om godkendelse af sygeplejehøjskoler i disses egenskab af forskoler for sygeplejeskoler.

1958: Undervisningsministeriet godkender Testrup Højskoles nye undervisningsplan for skolens forberedende kursus for vordende sygeplejersker.

Dette medfører for Testrup Højskole, der står under tilsyn både af undervisningsministeriet som højskole og sundheds-

styrelsen som sygeplejeforskole, en skærpelse af problemet: højskoleundervisning — fagskoleundervisning.

Der bliver i undervisningsplanen færre højskoletimer og flere fagtimer.

Der kræves visse optagelsesbetingelser: 18—25 år, vandelsattest, attest om gode skolekundskaber og attest om 1 års huslig uddannelse.

Der forberedes til en optagelsesprøve på sygeplejeskolen i dansk, regning, fysik og kemi. Prøvens fordringer skal være på højde med de til enhver tid gældende fordringer ved mellemskoleeksamen.

Hvordan klarer Testrup Højskole dette problem?

1) Den støtter sig til, at anordningen er i skolens linie med hensyn til formålet: »Den teoretiske undervisning skal være personlighedsudviklende og kundkabsmeddelende og må understøtte og udbygge den udvikling, eleven skal gennemgå under den praktiske uddannelse. Det bør tilstræbes, at eleven drages så aktivt som muligt ind i undervisningen, samt at eleven udvikler forståelse og ikke blot samler kundskabsstof.« Det er den hovedlinie, som Testrup Højskole altid har forsøgt at følge, og udtalelser fra sygeplejeskoler viser, at højskoleelever har en udviklet forståelse af deres arbejde.

2) Anordningen understreger nødvendigheden af, hvad Maren Grosen allerede sagde ved oversygeplejerskemødet i 1937 om sammenhængen mellem fagene.

3) Anordningen giver forskolen en plads i højskoleundervisningen: »Da forskolen udelukkende omfatter fag, der kan tilegnes, uden at eleven har kontakt med patienter og sygdom, vil forskoleundervisningen kunne gives af sygeplejehøjskoler, der som hidtil ved siden af sygeplejeundervisningen vil kunne give almindelig højskoleundervisning.«

4) Fagplanen for forskolen i højskolen er ikke så stram som på sygehusforkurset. Der nævnes en række fag med be-

stemte timeantal, og desuden hedder det: »Fagene fysik, kemi, fysiologi, arvelighedslære, hygiejne, ernæringslære, samfundslære, sundhedsvæsenets historiske udvikling, studiekredsarbejde og legemsøvelser indgår i højskolens almendannende undervisning, der skal omfatte 24 ugentlige timer.«

Her gives mulighed for at praktisere en undervisning bygget på fagenes sammenhæng. Desuden må der peges på fordelen ved, at forskolen i højskolen har 5 måneder i sit kursus, mens sygeplejeskolen kun har 3 måneder.

Mere værd end en teoretisk udredning af, hvordan problemet: højskole — fagskole, kan tænkes løst, er det at høre, hvad en sygeplejelærerinde og to højskolelærere mener:

Højskolelærer *Boye Jensen* siger:

»Mens de elementære fagtimer og sygeplejetimer er »bundne«, har deres bestemte stof, som skal gennemgås og læres, er højskolefagene bevægelige, frie. Også på de almindelige højskoler er de frie fag »vigende«. Der kræves flere fagtimer, både af elever og lærere.

Højskolelæreren må finde sig til rette med, at hans fag er bevægelige og giver mulighed for individuel undervisning, så der f. eks. kan arbejdes med en jævn overgang fra det elementære til det litterære.

Det er stadig opmuntrende, at højskolelæreren under arbejdspresset fra sygeplejefagene kan fylde sine elever med noget, der kan gives igen på sygehusene. Når blot 25 af 100 elever frivilligt vælger emner som kunst, livsanskuelse, religion, litteratur til frit studium, får de smag for tingene og lyst til at arbejde videre selv.«

»Der er så mange ting, der forandres, så få ting, der får lov til at gentage sig og blive som heller i tidens malstrøm,« siger højskolelærerinde *Ingeborg Appel*, og hun fortsætter:

»Også højskolen i almindelighed må tilpasse sig tidens

krav. Højskolens folk må være dygtigere og dygtigere og større og større pædagoger, for at institutionen kan blive ved med at være en skole.«

Det gælder nu om nogensinde den rigtige læreruddannelse både af højskolelærere og sygeplejelærerinder. De sidste må lære at forstå, at tidligere viden og personlig erfaring i forholdet til andre mennesker og i andre former af arbejdet danner en baggrund for den viden, som kan tilegnes gennem undervisningen.

Sygeplejelærerinde *Anne Marie Bo* siger:

»Når en sygeplejelærerinde kan tænke sig at være ved en højskole, kan der være flere grunde dertil. Nogle betragter det som en god forberedelse til en sygeplejelærerindestilling ved en sygeplejeskole. Og det er også rigtigt, at man får en god træning i at undervise og et godt kendskab til det elementære sygeplejestof, så man er bedre rustet til at være sygeplejelærerinde ved en sygeplejeskole, fordi man kender noget mere til elevernes standpunkt.

Nogle anser det også for at være »nemmere« at være ved en højskole udfra den betragtning, at undervisningsstoffet er enklere end ved sygeplejeskolen. Det er selvfølgelig rigtigt, at en del af stoffet er nemmere at undervise i end det, der kommer senere i uddannelsen, men en sådan noget ensidig anskuelse kan forstørre det spændingsforhold, der kan være mellem det faglige og det højskolemæssige. Endelig er der også sygeplejelærerinder, som arbejder i højskolen, fordi det har deres ganske særlige interesse. Selv om der er problemer, må der altså være noget tiltrækkende ved dette arbejde, som har større vægt end problemerne.

Jeg tror ikke, problemerne »det højskolemæssige — det faglige« kan udryddes. Men jeg tror, der er noget galt, hvis det bliver et slags spændingsforhold mellem

på den ene side højskolelærerne, der »står« for det højskolemæssige, og på den anden side sygeplejelærerinderne, der »står« for det faglige. Spændingen, tror jeg, må være i hver enkelt underviser, ved at hver enkelt underviser har både et højskolemæssigt og et fagligt ansvar. Derfor mener jeg, at højskolelærere bør undervise også i nogle af de mere faglige områder, ligesom sygeplejelærerinder må prøve at engagere sig højskolemæssigt.

Hvis sygeplejehøjskolen skal blive en enhed, må hver enkelt, der arbejder på skolen, prøve at »stå bag« og ikke bare isoleret dyrke sit eget speciale. Jeg ved, at sygeplejelærerinderne i den retning må gøre sig megen umage både i deres undervisning, at det ikke bliver for meget terperi, og også i anden virksomhed på skolen, men jeg synes også godt, man kan forvente, at en højskolelærer ved en sygeplejehøjskole kender noget til sygeplejeundervisningen som helhed.«

Som udtryk for, hvordan og af hvem der i dag arbejdes på Testrup Højskole, skal til slut gives en skematisk oversigt over undervisningen på holdet februar—juli 1966 og over de lærere, der har medvirket ved dette kursus:

Elevantal: 94 — deraf 3 med studentereksamen og 53 med realeksamen.

Gennemsnitsalder: 18,9 år.

Fag: 15 regulære fag.
5 foredragsrækker.
8 studiekredse.

Undervisningslokaler: Foruden de til undervisning indrettede skolestuer har man måttet anvende ukvalificerede undervisningslokaler: private hjem, dagligstuen, bibliotek, læsestue og spisestuen.

På grund af lokalemangel må timerne ofte lægges til sent på eftermiddagen, hvilket resulterer i en spredt timeplan med mange mellemtimer både for elever og lærere.

8 fastansatte lærere, 10 timelærere.

Aase Andersson, student, udd. sygeplejerske ved Å. K. H., udd. sygeplejelærerinde ved Danmarks Sygeplejerskehøjskole ved Århus Universitet. Fag: Anatomi, fysiologi, hygiejne, ernæringslære, infektionspatalogi, studiekreds (børnepsykologi), sygeplejens historiske udvikling. Undervisningsform: Klasseundervisning, foredrag.

Mette Bak, håndarbejdskursus. Fag: Håndarbejde, beskæftigelsesterapi. Undervisningsform: Klasseundervisning.

Bente Elvekjær, realeksamen, handelsmedhjælpereksamen, statskontrolleret prøve i engelsk, tysk, stenografi, Askov Højskole. Fag: Dansk, regning. Undervisningsform: Klasseundervisning, individuel undervisning, samtaletimer.

Ove Elvekjær, handelsmedhjælpereksamen, statskontrolleret prøve i engelsk, tysk, fransk, lærereksamen fra KFUMs Seminarium, nysproglig student, filosofikum, forprøve i dansk fra Århus Universitet. Fag: Dansk, regning, samfundslære, studiekreds (litteratur), foredrag (teater), valgfri fag (filosofi). Undervisningsform: Klasseundervisning, lærergennemgang, elevopgaver, samtale, båndoptager, grammofonplader, institutionsbesøg med rapporter.

Ellen Fregerslev, examineret gymnastik- og afspændingspædagog. Fag: Holdnings- og bevægelseslære.

Else Falsig, realeksamen, gymnastiklærerinde, udd. sygeplejerske, udd. sygeplejelærerinde ved Danmarks Sygeplejerskehøjskole ved Århus Universitet. Fag: Sygeplejelære, anatomi, infektionspatalogi, fysiologi, studiekreds (Grønland). Undervisningsform: Klasseundervisning, praktiske og pædagogiske øvelser.

Jette Holst, præliminæreksamen udd. hospitalslaborant. Fag: Kemi, fysik, infektionspatalogi, ernæringslære. Undervisningsform: Klasseundervisning.

Lærere og medarbejdere 1965.

Mette Bak. Metha Jeppesen. Arne Jeppesen.

Ingrid Kaae.

Ruth Boye Jensen. H. Boye Jensen. Rosa Jensen.

I. C. Heuch, cand. med., praktiserende læge, lærer ved Vejle Sygeplejeskole. Fag: Medicinens historie, seksualhygiejne. Undervisningsform: Foredrag, samtale.

Harald Boye Jensen, Høng Studenterkursus, Askov Højskole (2 vintre), Den frie Lærerskole. Fag: Dansk, regning, samfundslære, studiekreds (litteratur), kulturhistorie, valgfri fag (kunsthistorie). Undervisningsform: Klasseundervisning, samtale, gruppeundervisning, institutionsbesøg med rapporter, foredrag.

Ruth Boye Jensen, Den frie Lærerskole, Kerteminde Husflidshøjskole (forskellige kursus). Fag: Dansk, regning, beskæftigelsesterapi. Undervisningsform: Klasseundervisning.

Åse Kirk Josefsen, realeksamen, udd. sygeplejerske. Fag: Hygiejne, sygeplejelære, ernæringslære, regning, førstehjælp. Undervisningsform: Klasseundervisning, praktiske og pædagogiske øvelser.

Ingrid Kaae, forstanderinde. Fag: Anatomi, fysiologi, arvelighedslære, mentalhygiejne, sygeplejens historie. Undervisningsform: Klasseundervisning, samtale, foredrag.

H. H. Siegumfeldt, cand. theol., sognepræst i Århus. Fag: Etik. Undervisningsform: Foredrag, samtale.

E. Thomasen, expeditionssekretær. Røde Kors-instruktør. Fag: Elementær førstehjælp.

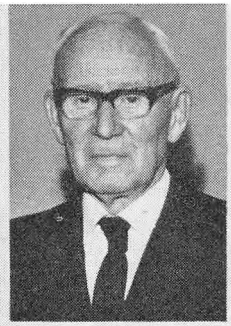
H. C. Wind, cand. theol., amanuensis ved Århus Universitet. Fag: Etik. Undervisningsform: Samtaletimer.

Tove Wind, læreruddannelse. Fag: Dansk, samfundslære, fysik, regning, studiekreds (dramatik), foredrag. Undervisningsform: Klasseundervisning, samtaletimer.

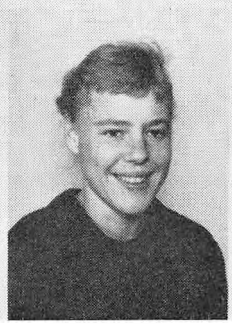
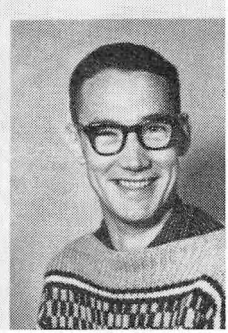
Hanne Würtzen, student, handelsvidenskabelig afgangsprøve, handelsfaglærereksamen, lærereksamen, Askov Højskole. Fag: Fysik, regning, sang, studiekreds (musik). Undervisningsform: Klasseundervisning, sangkor, samtale, elevforedrag, grammofon, bånd.

Jens Yde, cand. theol., sognepræst i Mårslet. Fag: Religionshistorie. Undervisningsform: Studiekreds.

Lærere og medarbejdere 1965.

H. H. Siegumfeldt. | I. C. Heuch. Ellen Fregerslev. | Hanne Würtzen.

Jens Yde. | Bente Elvekjær. | Ove Elvekjær.

Eva Åen, realeksamen, handelsuddannelse, udd. sygeplejerske. Fag: Hygiejne, ernæringslære, regning, sygeplejelære, anatomi, førstehjælp, studiekreds (Afrika). Undervisningsform: Klasseundervisning, praktiske og pædagogiske øvelser.

MEDARBEJDERE

Til lærerkredsen, der har sin ganske bestemte undervisningsopgave, slutter sig en række medarbejdere. Deres indsats er vanskelig at bestemme. Man møder dem mange steder i skolens daglige liv, og uden dem kan skolen ikke trives.

Det gælder den lovbefalede tilsynsførende, sognepræsterne fra Mårslet. De har også kendt skolen ved at deltage i undervisningen. I mange år var det provst Th. Rugholm, der holdt nogle meget skattede litteraturforedrag, og derefter fulgte pastor Jens Yde, der leder et studiekredshold.

Dernæst bør nævnes dr. H. Brøndum Laursen, Tranbjerg, skolens rådgiver og hjælper, ikke mindst når epidemierne truede. At holde skolen gående og tillige sørge for karantæne og isolation satte dr. Laursen på en hård prøve — man mindes den omfattende skarlagensfeberepidemi vinteren 1942—43.

Men ved medarbejdere tænker alle først og fremmest på Mette Bak, Arne og Metha Jeppesen. Mette er et faktotum. Hvordan ville »privaten« se ud, hvis hun ikke havde opsyn med stuerne, og hvad Mette ikke ved om håndarbejder og stueplanter er ikke værd at vide. Hendes blomster er berømt viden om.

Arne er altmuligmand. Uddannet som gartner passer han haven, som trives under hans hænder. Centralvarmeanlægget er hans hjertebarn. Under den vanskelige fyringsperiode 1944—46 havde han ikke en rolig nat, og det passer, hvad der blev skrevet i en vise: »Kniber det at holde skansen, så kommer Arne!« Lige meget om det er biler, inventar eller hvad andet galt, der kan forekomme i et stort hus, er han på plet-

Lærere og medarbejdere 1965.

Eva Åen. Åse Andersson. Jette Holst.

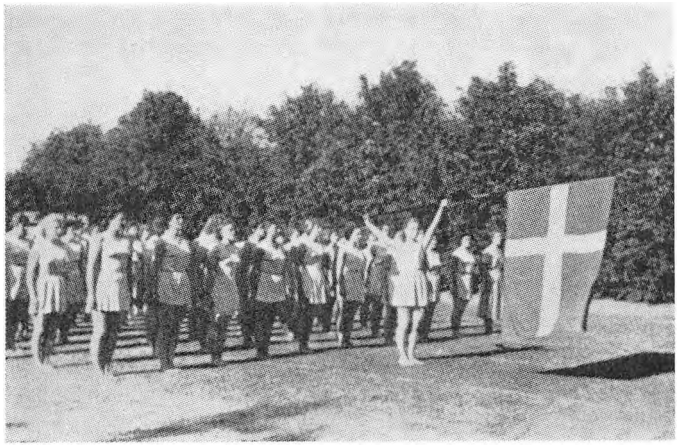
Else Falsig.

Åse Kirk Josefsen. Tove Wind. H. C. Wind.

ten. Og kan han ikke alene, er Metha klar til at springe til, det være sig i hus eller have.

Det er værd at lægge mærke til, at alle køkkenchefer har holdt ud på deres krævende post i mere end 5 år. Både de og de unge piger hører med i kredsen, og i stuerne har der ofte været hyggeaftener for dem. Et flertal af de unge piger får timer i nogle elementære fag og fortsætter derefter som elever på skolen.

Gymnastikken.

fortjener en særlig omtale. Den er et bevis for, hvor godt sygeplejehøjskolen fulgte med tiden. Maren Grosen, der havde fået gymnastikuddannelse på Vallekilde Højskole og ledet gymnastik »i landlige kredse«, som hun siger det i sin ansøgning til stillingen på Testrup Højskole, holdt på den klassiske, nordiske form for folkegymnastik: Ling, Björksten, Snoghøj, Niels Bukh. Som undervisere fungerede fru Tårup, køkkenchef Inga Jensen, delingsførere fra egnen som Agnes Østergaard og Valborg Lisbjerg. Af skolens lærerinder havde Thyra Steensen, Lise Frandsen, Margrete Hansen og Kirsten Frandsen gymnastiktimer. Og hvem kan tænke sig noget smukkere og festligere, end når gymnastikholdet marcherer ind på øvelsespladsen, klædt i hvidt, blåt eller gråt, og tager opstilling og hilser fanen?

Men da Olga Kaae i 1953 overtog gymnastikken sammen med Kirsten Frandsen, skete der en ændring. I den autoriserede undervisningsplan fra 1952 står der: »Legemsøvel-

sernes formål skal være at opøve kontrollen med holdning og gang samt indøvelse af principperne for de rette arbejdsstillinger og for afslapning.«

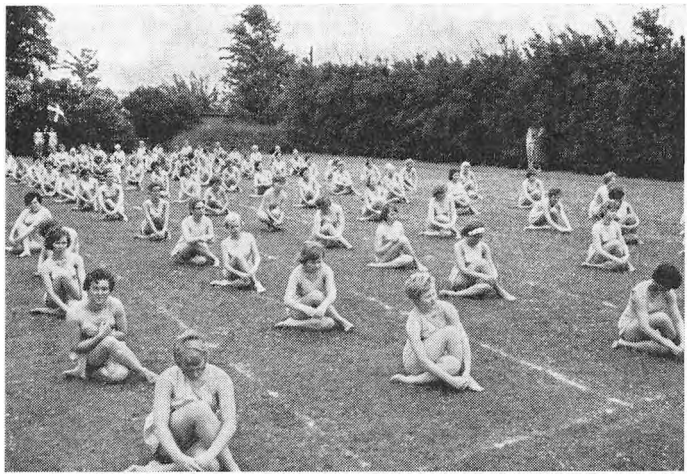
Gennem fysioterapeut Else Fleischer fik Olga Kaae forbindelse med fru Lidde Helms, der ledede et kursus i holdningsgymnastik i Århus. Samtidig fik skolen besøg af en hårdt arbejdende økonoma Else Svenstrup, der gennem holdningsgymnastikken var blevet hjulpet af med en invaliderende muskellidelse. Olga Kaae meldte sig til et sådant kursus og begyndte på skolen med nogle småhold sideordnet med Kirsten Frandsen.

Egentlig passede det ikke Maren Grosen. Den nye gymnastik var ikke »folkelig«. Men Olga Kaae er massøse og sygegymnast, og da metoden opfyldte den kongelige anordnings krav, bøjede hun sig. Fru Ellen Fregerslev, elev af Lidde Helms, fik overladt gymnastikken. Så længe Olga Kaae var lærerinde, spillede hun til. Og det blev en succes.

Den nye holdningsgymnastik bærer fru Else Hamburgers navn. Hun var dansk og svensk gymnastikpædagog. Efter hendes mening hører udforskningen af menneskets bevægelser ind under naturvidenskaben. Da der er opstillet love for legemets bevægelser, gang, fald osv., mener hun, at der også findes almene love, som det menneskelige legeme skal overholde i sine bevægelser. Forskellen på døde tings og menneskers bevægelser er blot, at genstande betingelsesløst er underkastet naturlovene og påvirkninger ude fra, hvorimod mennesket i alle situationer selv kan bestemme, om det vil bevæge sig rigtigt eller forkert. Holdningsgymnastikken lærer eleverne at bruge de rigtige muskler i rette øjeblik.

Else Hamburger mener, at de intellektuelle evner må skoles, og at bevægelserne virker tomme og intetsigende uden åndelig udvikling. Hendes bevægelseslære har ikke blot bud til fagfolk.

Man er ved at få øjnene op for, hvor tiltrængt en almen bevægelseslære er. Langt de fleste formår ikke at bevæge sig

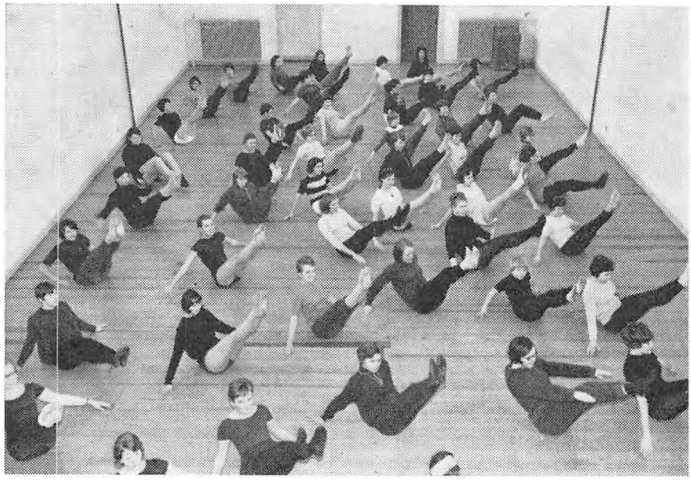
ubesværet og hensigtsmæssigt, skønt de har brug for det i det daglige liv. Derfor sætter Else Hamburger ind på at hindre, at der opstår og måske direkte indøves uhensigtsmæssige bevægelser, som er vanskelige at udrydde.

Fru Ellen Fregerslev har nu med stor dygtighed og pædagogisk sans ledet skolens holdningsgymnastik i 11 år. At det er af betydning for sygeplejersker, der skal løfte og bære, stå og gå rigtigt, er umiddelbart forståeligt.

For at blive sygeplejerske skal man helst være legemligt og sjæleligt stærkere end de fleste. Sygeplejen er et kropsligt krævende arbejde, og sygeplejersken er i særlig grad udsat for belastningssygdomme.

Det er denne vanskelighed, man på Testrup Højskole har imødegået ved undervisningen i afspændingsgymnastik, så eleverne lærer at bruge de rigtige muskler i det rigtige øjeblik. Bevægelserne indarbejdes sådan, at de efterhånden udføres ubevidst i det daglige arbejde.

Den højeste sagkundskab repræsenteret af dr. Henrik Seyfart, formand for foreningen »Helse og Arbejde«, har bifal-

det, at sygeplejehøjskolen har indført denne gymnastikform. Ved et besøg på Testrup Højskole, hvor dr. Seyfart overværede en gymnastiktime, udtalte han sin dom over afspændingsgymnastikken: »Storartet! Simpelthen storartet!« udbrød han.

Virkningen af holdningsgymnastikken ses, når man sammenligner et elevhold ved et kursus begyndelse og ved dets afslutning. Man ser, at eleverne både har lært at stå, gå og sidde rigtigt. Resultaterne viser sig, når eleverne kommer i arbejde på sygehusene.

Håndarbejdet

har altid spillet en rolle i højskolens undervisning af kvindelige elever. Organisationen »Højskolernes Håndarbejde« har gjort det muligt for lærerinderne rundt omkring på skolerne at vise og igangsætte eleverne med at arbejde med de smukke og ægte mønstre og farver, som både gamle og moderne danske håndarbejder giver udtryk for. Allerede lærerinde fru

Kristiansen havde sansen herfor. Men den retningslinje, som håndarbejdet siden har fulgt, gjorde det ønskeligt, at forøge lærerkraften, sådan at Mette Bak fra begyndelsen af 1932 bistod håndarbejdslærerinden ved undervisningen og efterhånden helt overtog denne. Det er en kunst at lære eleverne at vurdere og vælge farver og mønstre, at indøve de tit vanskelige sting og syninger med dem. Og det forstår Mette Bak.

Nu er også indøvelse i beskæftigelsesterapi kommet med. En sygeplejerske må kende betydningen af håndarbejdets helbredende kraft. Og nu arbejdes der under fru Boye Jensens ledelse ivrigt med stoftryk, fletning og tøjmaling i dette øjemed.

Biblioteket.

Ved overtagelsen af skolen ejede den et bibliotek, der kunne danne grundlag for en særdeles fyldig håndbogssamling, specielt med hensyn til danmarks- og verdenshistorie samt litteraturhistorie. Desuden en samling af klassisk dansk litteratur. Takket være gaver ved forskellige festlige lejligheder og skiftende læreres interesse for samlingen, især af lærerinde Kirstine Larsen, der var biblioteksuddannet, blev der foretaget værdifulde indkøb af ældre litteratur.

Nu finder udvidelsen væsentlig sted takket være det overskud, som stammer fra »butikken«s salg af skolematerialer o. lign. Desuden er der en livlig forbindelse med Statsbiblioteket i Århus.

Lokalerne er for små, præget af en hyggelig museumsstemning, men uegnet til moderne undervisning. Der trænges til større lokaler med passende inventar, f. eks. tidsskrifthylde.

Biblioteket trænger til en sanering af en uddannet bibliotekar, dels for at arkivere den nuværende bogbestand, dels til at give råd med hensyn til anskaffelse af moderne litteratur.

Eleverne køber de bøger, der gennemgås, som billigbøger,

der anskaffes ved »butikken«s hjælp. Denne ledes af en af højskolelærerne. Angående faglitteratur anskaffer hver elev personligt for ca. 300 kr. bøger.

Men det kunne være ønskeligt for faglærere og elever, at biblioteket indeholdt lidt mere faglitteratur end det absolut nødtørftigste.

Afsluttende skal det anføres, at skolen ejer en lille samling af faglige undervisningsfilms, der udlejes til andre sygeplejehøjskoler.

ELEVERNE OG ELEVFORENINGEN

Elevforeningen blev oprettet i 1911. Det første elevmøde afholdtes juni 1912. Foreningen fortsatte efter Dansk Sygeplejeråds overtagelse af skolen. Lovene blev revideret den 20. juni 1927 og fik følgende ordlyd:

»Foreningens navn er »Elevforeningen for Testrup Højskole«. Hovedformålet:

a t vedligeholde forbindelsen mellem Testrup Folkehøjskoles tidligere elever indbyrdes og knytte ny forbindelse mellem disse og de nuværende og fremtidige elever. Dette søges opnået ved afholdelse af et årligt elevmøde på højskolen og ved udgivelse af et årsskrift for medlemmer;

a t understøtte ubemidlede elever til et ophold på skolen. Enhver mand eller kvinde, der har interesse for gerningen på Testrup Folkehøjskole, kan blive medlem. Årsbidraget er mindst 1 kr.

Elevmødet afholdes den sidste søndag i juni. Planlæggelsen og ordningen af elevmødet overlades skolens for-

stander. Der skal også være tid til afholdelse af generalforsamling.
Årsskriftet udgives på foreningens regning. Skolens forstander er redaktør.
Understøttelse uddeles hvert år.
Bestyrelsen består af 7 medlemmer.«

Elevforeningens formænd, som alle har arbejdet energisk for foreningens trivsel, har været:

Lærer Niels Stenshøj, Langballe, 1913—36.
Fru Erna Hauge Christensen, Skjødstrup (elev 1928—29), 1936—44.
Sygeplejerske Elisabeth Andersen, København (elev 1928—29), 1944—65.
Afdelingssygeplejerske Karen Margrethe Nielsen, Ålborg (elev 1933—34), 1965—.

I 1965 bestod elevforeningens bestyrelse af følgende:

Afdelingssygeplejerske Karen Margrethe Nielsen, Randers.
— Karen Alva Sørensen, Århus K. H.
— Else Hyldgård, Ortopædisk Hospital, København.
Sygeplejerske Elisabeth Andersen, København.
Sygeplejeelev Karen Margrethe Svenningsen, Herning.
Forstanderinde Ingrid Kaae.
Medlemstallet i 1965 var 1910.

Elevforeningen har gennem årene ydet økonomisk støtte til forskellige formål.
1952: Filmsapparat til skolens 25 års jubilæum.
1962: 300 kr. til Grønlands højskole.
300 - - det sydslesvigske arbejde.
100 - - højskolernes u-landsindsamling.
1000 - - Maren Grosens mindefond.

1965: 500 kr. til det sydslesvigske arbejde.
500 - - Grønlands højskole.
500 - - Askovgården.
700 - - Landselevforeningen.
200 - - Maren Grosens mindefond.

I årsskriftet viser skolen sit ansigt. Der berettes om arbejdets gang og kår, om fester, møder og udflugter, om fornyelser, udvidelser og forbedringer af skolen, så eleverne kan følge med. Af artikler og foredragsreferater kan man læse, hvilke problemer der ligger lærerne på hjerte både folkeligt og fagligt. Årsskriftet er også forstanderindens talerør. Den traditionelle henvendelse: »Kære gamle elever« er et udtryk for, at det ligger hende på hjerte, at kontakten med tidligere elevhold bevares. Der appelleres til deres forståelse og ansvarsfølelse som tidligere Testrupelever, men der peges også på den betydning, det har for skolen, at man hører gamle elevers mening om elevuddannelse og sygehusarbejde, om deres arbejdsglæde og -vanskeligheder. Redaktionen af årsskriftet kræver et stort arbejde af forstanderinden, der er født redaktør. Skolen foretager også udsendelsen af årsskriftet til elevforeningens medlemmer.

Ændringen af elevmødets program igennem årene giver udtryk for nye tiders måde at være sammen på.

Tidligere: Man kom om eftermiddagen, hørte et foredrag, legede »To mand frem for en enke«, man drak kaffe sammen. Om aftenen var der illumination og »fakkeldans«.

Nu: Jubilarer kommer til festmiddagen dagen før. Næste dag kirkegang, to foredrag, gymnastikopvisning og sangkor, fællesspisning, friluftsskuespil, aftensang.

Faste punkter: Tidspunktet for elevmødet er altid første søndag i juni. Generalforsamling med beretning, regnskab og bestyrelsesvalg. Man har sørget for repræsentanter for de forskellige skoleårgange.

Elevmødet spiller også en rolle som mødested for tre par-

ter: lærere, tidligere og nuværende elever. Ved forberedelsen får hver tildelt sin opgave og har ansvar for sin rolle, både når det gælder modtagelse af gæsterne, festarrangementet og sommerspillet. Der skabes en stemning, der møder gæsterne lige fra det øjeblik, de kommer ind i gården, og engagerer dem i virkeliggørelsen af programmet.

Thyra Steensen skriver i 1952:

> »Festlig blev jubilæumsdagen. Fra tidligere tid ved jeg, hvordan alle får lov til at være med til at skabe feststemning på skolen. Det føltes også sådan, da jeg selv og min kuffert ved ankomsten til skolen bogstaveligt talt blev bortført og hurtigt installeret af en hjælpsom elev. Det var skolens gode atmosfære, der straks slog mig imøde.«

I en periode i fyrrerne forsøgtes med held en forårssammenkomst med lærerne og gamle elever i København. Der kunne samles omkring 100 deltagere.

Der kan derfor være grund til at spørge, hvorfor tilslutningen til elevforeningen (af ca. 7000 elever knap 2000 medlemmer) og elevmøder ikke altid svarer til forventningerne. Flertallet af mødedeltagerne er fra de sidste elevhold og 25 års jubilarer.

Sygeplejerskemangelen på sygehusene gør det vanskeligt at få fri den bestemte dag, eller man har eget hjem og børn, som kræver ens tilstedeværelse. Den moderne tilværelse er præget af et fremadrettet jag, der ikke har brug for forbindelse med fortiden, eller som formanden for sidste holds elevråd sagde i sin takketale: »Hvis vi ikke kommer tilbage, er det fordi, vi er angst for at miste det billede af skolen, som vi har fået med og vil værne om.«

Mange gamle elever giver imidlertid på en værdifuld måde skriftligt udtryk for, hvad skolen har betydet for dem, men ikke alle magter dette. Det vigtigste i en opdragelse foregår

i det skjulte. Andre kan konstatere det, som eleverne giver udtryk for i deres liv, men ikke selv aner. »Hver gang jeg sidder med et årsskrift, føler jeg, at det er noget, der kommer mig ved,« siger en af eleverne.

Afdelingssygeplejerske Else Hyldgård skriver:

> »Som elev oplevede jeg sammenhængen mellem sygeplejefagene og højskolefagene som en stor værdi. Eleverne fik og får endnu i dag et ståsted i et uroligt tidehverv. De unge i dag er ikke åndeligt fattige, men de trænger til oplevelser, der kan danne baggrund for deres arbejde, og de trænger til kendskab til personer, som de kan identificere sig med. Den baggrund får eleven på Testrup Højskole, for man udvikler her hos eleven en særlig evne til at tilegne sig teoretisk viden og praktisk kunnen.
>
> Den planlagte teoretiske uddannelses omfang vil ændre sig med tiden, men det, vi fik på Testrup, vil blive ved at vare. Det eneste, der kan tænkes at eliminere Testrup Højskole, er en forandring af den samfundsmæssige status, der vil vise sig ved, at man kræver studentereksamen som obligatorisk grundlag til sygeplejeuddannelsen.«

Forstanderinderne har haft en næsten usandsynlig evne til at skabe en varig forbindelse med gamle elever, ikke blot med dem, der rager op, men også med de »små, grå«. En afdelingssygeplejerske på et stort hospital fik f. eks. et brev fra Testrup, der bad hende om at tage sig af en tidligere elev, der for 20 år siden havde været på skolen og nu lå syg og ensom på en af afdelingerne.

Og Testrup er et sted, hvor eleverne ved, at de altid kan komme med alle deres oplevelser. En siger: »Hvor galt vi end havde båret os ad, hvor meget det end brændte på, mødte vi på T. H. en forståelse, som ikke engang vore forældre ville være i stand til at give os.« Denne forståelse for »fejlgængere« har betydet meget for mange.

Maren Grosen og Ingrid Kaae fulgte i teori og praksis eleverne så langt som muligt og gav ikke slip, før andre skar forbindelsen over. Eleverne mærkede, at menneskekundskab og menneskekærlighed hørte sammen.

Ingrid Kaae har engang skrevet til en gammel elev:

> »Hvis der er noget, der er med til at give tryghed her i det daglige arbejde, så er det bevidstheden om, at hvad enten det går op eller ned, hvad enten der sker forandringer af den ene eller den anden slags, er der noget, der ligger fast: den skolesag, som vi er tjenere for, har venner, som vi kan regne med, og det er gamle elever.«

STATUS OG FREMTIDSPERSPEKTIVER

I årene efter 1950 har skolens liv udadtil gået sin rolige gang i pagt med tiden. Også indadtil fulgte udviklingen som beskrevet linjen fra det patriarkalske til det demokratiske adfærdsmønster. Som elevrådsformanden fra forårsholdet 1966, Inger Margrete Pedersen, skildrer skolens præg: Regler er afløst af undtagelser, respekt af tillid, konservatisme af frisind, en fælles ansvarsfølelse bygget på personlig selverkendelse, en ydre frihed, der styrkede det indre sammenhold.

Men visse ting bestod: skolens gæstfrihed med de mange besøgende, gamle elever, forældre, repræsentanter for sygeplejeskoler og sygeplejersker fra ind- og udland.

Skolens betydning for egnens folk har ikke været som i Nørregaards tid med store folkelige opgaver at kæmpe sammen om. Men der blev holdt »månedsmøder« og holdes stadig »efterårsmøde«, afstemningsfest 10. februar, befrielsesfest 5.maj, med »fremmede talere«. Naboer og sogneboer møder stadig op ved sommerkomediens gentagelse. Der er besøg og genbesøg af egnens ungdomsskoler.

En nyere tradition er »fætterballet«. Eleverne inviterer kavalerer, skolen supplerer op. Alle engageres i at klæde skolen i festdragt. Dramatisk underholdning går over den interimistiske scene i gymnastiksalen. Sidste gang blev »Teenagerlove« spillet med liv og lyst. Og dansen går under brogede guirlander med serpentiner og kulørte lygter, hvis dæmpede lys bølger lavt over de dansende og skaber den rette stemning. I demonstrationsstuen findes »bar« med småborde, hvor parrene efter »twist«ens anstrengelser kan hvile deres trætte lemmer og køle sig ved »drinks« serveret af elevrådsmedlemmerne.

På elevfødselsdagen fejres alle, der i halvårets løb er fyldt år, og som på selve dagen afsløres ved den traditionelle vekselsang: »Der er én, der skal leve«. Festen på forårsholdet får sin særlige glans. Den afholdes ofte på Ingrid Kaaes fødselsdag, hvor taler, sketches og kammermusik afløser hinanden.

Er det mærkeligt at kalde Maren Grosens jordefærd en »fest« og endda en af skolens store? Maren Grosen havde

deltaget i skolens arbejde, indtil hun søndag den 14. maj 1961 fik et alvorligt hjerteanfald og måtte indlægges på Århus Amtssygehus. Da anfaldet kom, var hun ifærd med et udkast til en tale til årets 25 års jubilarer. Den drejede sig om det, der altid var i hendes tanker, »forskolen i højskolen«.

> »Skønt vanskelighederne ikke er blevet mindre med årene — de øgede teoretiske krav til sygeplejeuddannelsen har også gjort sig gældende inden for sygeplejehøjskolen og har ikke gjort den bejlende opgave til unge hjerter lettere — så har vi ikke ændret syn på sygeplejehøjskolens opgaver. Vi tror, at der i dag mere end nogensinde er behov for det, som den skole har at give. Men eet er at have målet for øje, et andet er at nå det.«

Maren Grosen døde pinsemorgen. Da havde sygeplejerskerne i hospitalshaven sunget: »I al sin glans nu stråler solen«.

De, som var med ved højtideligheden i Århus valgmenighedskirke, hvor Maren Grosen havde hørt til fra ung, som fulgte med til jordfæstelsen på Egå kirkegård, hvor elever strøede blomster foran kisten og over graven, og som deltog i mindefesten i skolens gymnastiksal, glemmer det aldrig.

Nogen vurdering af hendes personlighed skal ikke gives her. Hendes værk, Testrup sygeplejehøjskole taler for hende. Men lad Maren Grosens gode ven, medicinaldirektør Johs. Frandsen, få ordet:

> »Maren Grosen overtog forstanderindestillingen på Testrup højskole for snart 35 år siden, da Dansk Sygeplejeråd havde købt denne skole og agtede at oprette den første forskole for unge piger, som ville søge sygeplejeuddannelse. Jeg ved ikke, om de ledende inden for Dansk Sygeplejeråd dengang kendte den danske folkehøjskole tilbunds, var fortrolig med denne særlige ungdomsskoles mål og livsformer. Men jeg ved, at vi alle

har lært det at kende, at Maren Grosen kendte folkehøjskolen i dens inderste væsen, kendte den med hjerte og forstand. Hun er grundlæggeren af »forskolen i højskolen«, som hun kaldte den, indgangen og måske dybest set den mest betydende del af uddannelsestiden for de unge, der vælger at blive sygeplejersker.

Maren Grosens arbejde bar rige frugter. Den række af folkehøjskoler, der i dag giver husly for forskolen, har lært af Maren Grosen, og de ville næppe have eksisteret i dag uden hendes banebrydende virke. — Maren Grosens virke vil leve længe i taknemlighed ikke alene i højskolens verden og blandt sygeplejersker, men også blandt dem, der arbejder i vort sundhedsvæsens tjeneste.«

En egenskab hos Maren Grosen må dog nævnes: hendes ualmindelige pædagogiske evner. Talrige elever kommer tilbage til hendes »fyndord«. De kunne samles til en hel bog. Fremmede ville de måske forekomme banale eller sentimentale. Men hun skabte ved dem en baggrund for sine elevers kommende arbejde, der kan udtrykkes ved det moderne psykologiske ord »identifikation«, de oplevelser, som ubevidst er med til at bestemme menneskers handlinger.

Eleverne ikke alene hørte og huskede, hvad hun sagde, men de fik noget af hende selv med, som hjalp dem i deres arbejde.

Men hvor mange udenforstående har kendt skolens kamp for tilværelsen, som den har givet sig udtryk siden 1950?

Beretningen er nået op til 1966. Den må beskæftige sig med afgørende problemer, hvis løsning vil få indflydelse på skolens fremtidsskæbne. Enhver historisk beretning må have et slutpunkt. Men som livet fortsætter historien også og må beskæftige sig med fremtiden.

Det sidste kapitel må handle om status og fremtidsperspektiver.

Hvad betydning har »Forskolen i højskolen« i dag, og hvordan vil det gå den i fremtiden?

Fem faktorer spiller her en rolle: eleverne, de forhenværende og de kommende, sygehusene, folkehøjskolen, Sundhedsstyrelsen og Dansk Sygeplejeråd.

Når skolen i over 10 år har været fuldt besat og melder alt optaget i de to kommende år, må det betyde, at både elever og centralsygehuse ønsker forskolen i højskolen fortsat.

Uddannelseskapaciteten er ved forskolerne 2222 om året, heraf 1322 ved højskolerne og 900 ved sygeplejeskoler med egen forskole.

I årsskriftet findes efter 1952 over 80 breve fra 25 års jubilarer, der fortæller om deres oplevelser på skolen og i tiden derefter. Man får oplysning om, hvor de forskellige elever har fået deres gerning, og ad hvilke veje de har fundet frem til den.

Et par eksempler:

> Fra Testrup højskole til elevskole på Bispebjerg hospital, operationssygeplejerske bl. a. i Nordnorge. Instruktionssygeplejerske fra Århus universitet, sygeplejelærerinde på Rødkilde sygeplejehøjskole, sygehusuddannelse i Skotland, leder af den daglige undervisning af sygehjælpere i »De gamles by«.
>
> (Elev 1937—38.)

> Fra Testrup højskole til Esbjerg kommunehospital, sygeplejerske på St. Hans statshospital, hjemmesygeplejerske i sønderjysk landsogn, Dansk Sundhedstjeneste i Sydslesvig, distriktssygeplejerske i Læk, Sydtønder amt.
>
> (Elev 1938.)

> Fra Testrup højskole til Rigshospitalet. Motiv til sygeplejegerningen: faren for en ny krig. 1945 med UNNR på hjælpetjeneste i efterkrigskaos i Tyskland, sundhedsplejerskeeksamen, hjælpetjeneste i syditaliensk »u-lands-

by« for »Mellemfolkeligt samvirke«, sundhedsplejerske i 4 landkommuner, (»mine første spædbørn har jeg mødt som konfirmander«).

(Elev 1938.)

Fra Testrup højskole til Københavns Amts Sygehus, Gentofte, på Luthersk Missionsforenings højskole, uddannelse til missionær. St. Lucasstiftelsen, Bispebjerg hospital, engelsk uddannet jordemoder, hjemmesygeplejerske i engelsk arbejderkvarter ved missionsstationen i Nairobi 1952.

(Elev 1942—43.)

Alle former for sygepleje verden over er repræsenteret. En er leder af »International rescuecommittee«s flygtningearbejde, en landmandskone og ferieafløser, en gift hospitalssygeplejerske i Colorado, en supervisor for et stort hjemmesygeplejedistrikt med 9 sygeplejersker i Montreal, en hjemmesygeplejerske i en dansk storby, en ledende sundhedsplejerske i en provinsby, en operationssygeplejerske på et centralsygehus, en forstanderinde for en sygeplejeskole, en har gjort sine erfaringer som patient med en kronisk lidelse.

Men alle brevskriverne giver et vidnesbyrd om, hvad skolen har betydet for dem personligt og under udførelsen af deres arbejde, både direkte ved deres vurdering af, hvad de lærte på skolen, men også indirekte ved den måde de fortæller om deres arbejde.

Det er »ånden fra Testrup«, der taler igennem dem. Der er ingen romantiseret overdrivelse af de modsætningsfyldte, mørke og lyse oplevelsers påtrængende krav, men en stilfærdig selverkendende humor, der hjælper til at tage den medgang og modgang, som en engageret sygeplejerske altid må møde.

Samlethed og indre tilfredshed har skabt en glæde ved arbejdet på den plads, underordnet eller overordnet, som brevskriveren har fået. Det mærkes, at de har fået den ballast med, som har kunnet holde deres skude oven vande både i magsvejr og storm.

Kun ét citat:

Jeg har prøvet på at stille mig selv det spørgsmål: »Hvilke fag syntes du bedst om?«

Mit svar blev: »Når man er klar over, at det, man lærer, skal komme én til gode i ens fremtidige arbejde, prøver man på at aftvinge alle fagene interesse — også kemi og husholdning.

Mange gange i årenes løb er jeg vendt tilbage til så ét, så et andet, som vi lærte, og som blev os fortalt på skolen. Så længe man var inden for skolens mure, syntes alt godt og lyst, og man var fuld af mod og kræfter til at tage fat. Så bliver man sluppet løs og skal prøve at stå på egne ben og praktisere noget af det, man har lært. Man møder de mange krav og egen utilstrækkelighed, når man står over for den hårde virkelighed. Men vi fra Testrup højskole fik ballasten med os, der kunne tåle at blive tæret på.«

Asta Jensen,
elev 1936.

En skole værdsættes altid efter de elever, den har haft.

Og sygehusene. Der er nok også i dag skoleforstanderinder, der som i 1937 vil sige til en elev, der søger ind på sygehuset: »Tag til Testrup og få hjernen sat i sving.« Og skoleforstanderinder kan sige: Eleverne fra forskolen i højskolen viser gennemgående større evne til personlig tilegnelse af det teoretiske stof, som der står i den kgl. anordning. Eleverne fra højskolen har fået en bedre start og er bedre indstillet på samarbejde. Også forskolens vidnesbyrd om elevernes standpunkt og egnethed kan være af værdi for en skoleforstanderinde. Bedømmelsen er resultat af en række lærermøder, hvor hver enkelt lærer har lejlighed til at afgive sit vidnesbyrd, der er bygget på et 5 måneder langt kendskab til den enkelte elev, og som afvejes mod de andre læreres.

Også Testrup Højskoles forstanderindes samtaler med eleven ud fra vidnesbyrdene om egnethed, evner og væremåde påskønnes af eleverne. Den består ikke blot i en »erhvervsvejledning«, men i en hjælp til selverkendelse, som den pågældende kan være taknemlig for, selv om resultatet er, at en sygeplejeuddannelse frarådes.

Folkehøjskolen er »mor til forskolen i højskolen«, og den vedkender sig som en god mor sit afkom, selv om børnene har hver sit ansigt. Det kniber lidt for de »ortodokse« højskolefolk, der helst vil have højskole for sig og fagskole for sig. De ser hellere, at sygeplejerskerne kommer på højskole efter faguddannelsen, men de har fået den sunde tanke, at forskolen i højskolen også kunne give kursus for vordende sygehjælpere og fortsættelseskursus for afdelingssygeplejersker, der trænger til faglig og menneskelig fornyelse.

Og det må ikke glemmes, at det var ved et samarbejde mellem folkehøjskolens tilsynsførende og forstanderinderne for sundhedsstyrelsens sygeplejeafdeling, at forskolen i højskolen fik sin placering som et godkendt led i sygeplejeuddannelsen.

Men Testrup højskoles skæbne hviler i Dansk Sygeplejeråds hånd.

Skolen fejrer sit jubilæum i uvishedens tegn. Ingrid Kaae har efter 39 års virke indgivet sin ansøgning om afsked. Der skal nye lærerkræfter til afløsning. Skolens fremtid er usikker. For at en tidssvarende undervisning kan finde sted, kræves en ombygning af skolen. Der skal flere og bedre undervisningslokaler til, andre tidssvarende elevværelser og opholdsstuer.

Uvisheden bygger på følgende fakta.

Skolen er afhængig af sin ejer, Dansk Sygeplejeråd, både økonomisk og undervisningsmæssigt.

Skolens økonomi har været god. Der har foruden det opsamlede overskud været plads til store afskrivninger på bygninger og store beløb til reparation og vedligeholdelse. Dansk

Sygeplejeråd har ydet tilskud til nybyggeri, men pengene står i skolens regnskab som lån ($^1/_1$ 1966: 204.000 kr.) og er blevet normalt forrentet.

Men udgifterne til de nu påkrævede ombygninger kan skolen ikke klare.

Og undervisningsmæssigt:

Nogle tidligere elever, der nu sidder som ledende i betydelige stillinger inden for sygeplejen, giver udtryk for en inden for sygeplejerskestanden herskende usikkerhed, der bl. a. er begrundet deri, at antallet af hospitalsforskoler er stigende.

Følgende skal citeres:

> Som forskole i sygeplejeuddannelsen har højskolen haft og har stadig stor betydning. Men jeg tror, hele uddannelsen må hænge mere sammen. Der vil sikkert i fremtiden blive stillet større krav til uddannelsen. Jeg mener ikke, højskolen kan honorere disse krav. Det vil blive vanskeligt for eleverne, at de skal have en del af uddannelsen på en højskole — vænne sig til livet der og undervisningsformen — og så få resten på en sygeplejeskole, hvor undervisningsformen er forskellig fra højskolens. Jeg tror, det kan hæmme eleverne og skolerne i undervisningen. Jeg tror også, at det er farligt, at man på højskolerne ikke har adgangsbetingelse.
>
> Forstanderinde på sygeplejeskole
> (ønsker at være anonym).

> Jeg tror på højskolens menneskesyn, og jeg håber, det må være rådende i hele sygeplejeuddannelsen og ikke kun i forskolen. Jeg finder det vanskeligt at opretholde den nuværende form, fordi den skaber mange praktiske vanskeligheder.
>
> *Ellen Bastholm,*
> forstanderinde ved Roskilde Amts- og Bys sygehus.

Som uddannelsen nu er lagt til rette, rekrutteres eleverne efter helt andre retningslinjer end før, idet man stadig kræver og vil kræve længere skoleuddannelse, før man tager dem ind på hospitalernes forskoler. I vor tid giver man sig ikke tid — slet ikke til »bare« at udvikle sig menneskeligt. Adgangsalderen sættes ned, og uddannelsen koncentreres inden for ikke på nogen måde mere end 3 år. Alt dette bevirker, at det kun er de fra naturens hånd bedst udrustede, der bliver gode sygeplejersker i ordets gode, gammeldags betydning. Dygtige, effektive sygeplejersker får vi sikkert stadig, fordi der altid vil være meget interessant arbejde at tage fat på. Men omsorgen for patienternes små, banale, dagligdags behov kan kun den rumme også at tage sig af, som ser det som sin opgave at hjælpe sin næste og være glad i det. Mange har glemt og vil muligvis slet ikke anerkende betydningen af det faktum, at det oprindeligt var kirkeligt, diakonalt arbejde at passe syge. Her ligger meget til eftertanke, når sygeplejeuddannelsen skal indpasses i »den nye tid«. Og det er det afgjort, den skal — selvfølgelig — og derfor vil der i denne overgangsperiode være unge piger, som afgjort har sind til arbejdet, men som mangler nødvendig skoling. Personlig mener jeg, at mange unge ville have umådelig gavn af et højskoleophold, inden de begynder elevuddannelsen, ikke blot for at erhverve sig almenviden, som hospitalsskolerne kræver, men mindst lige så meget for at sættes igang med personlig opdragelse .... Men det, som jeg føler berettiger forskolen i højskolen, er værdier, som hospitalsskolen mener, den lige så godt kan bibringe eleverne. Og det kan jo faktisk kun tiden vise. Blot er jeg ængstelig for, at »effektiviteten« helt skal tage overhånd. Den faglige dygtiggørelse skulle gerne beherskes af og præges af sine elever og ikke omvendt.

Gerda Lindhard,
forstanderinde, Ortopædisk hospital.

Eftersom jeg i 16 år har haft mit arbejde i sygeplejehøjskolen, har tanken om dens skæbne naturligvis beskæftiget mig meget. Sygeplejehøjskolens kår er ikke blevet lettere med årene, men dens funktion som højskole finder jeg mere påkrævet end nogensinde i en tid, hvor effektivitetskravet er så stort og derfor har tendens til at kvæle alt det mer eller mindre svært definerbare, som er en nødvendighed for, at mennesker kan fornemme, at de kommer hinanden ved, en fornemmelse af ikke blot et arbejdsmæssigt medansvar, men et i videste forstand menneskeligt ansvar. Naturligvis mener jeg ikke, at dette kun kan læres i højskolen. Men i højskolen findes dette som en dyb grundtone i skolens daglige arbejde, og derfor er chancen her større for at opfange denne tone. Jeg tror, man må opfylde de faglige krav på bedste måde. Gør vi ikke det, er sygeplejehøjskolens dage snart talte. Men hellere en sygeplejehøjskole under fagligt pres end slet ingen sygeplejehøjskole.

Karen Margrethe Jensen,
sygeplejelærerinde, Rødkilde Højskole.

Til ovenstående udtalelser af sygeplejersker i ledende stillinger kan endnu føjes en udtalelse af Maren Grosen fra en tale holdt ved elevmødet på T.H. 1936:

»Tidspunktet, hvor højskolen skal sætte ind, må være før den egentlige faguddannelse, fordi man hæmmer den menneskelige udvikling ved at lægge hovedvægten på det faglige, så længe eleverne er så unge. Fagligt set må sygeplejen kunne stå mål med det fineste håndværk, og fagskolen kan ikke blive grundig nok. Men højskolen tror, at den har et bud at bringe: der er en sammenhæng mellem det inderste i et menneske og dets arbejde.«

Hvad forskolen i højskolen regnes for, må altid være resultatet af en personlig vurdering. En god faghøjskole må

støtte arbejdsglæden, men den er ikke dømt eller bedømt ved dumpeprocenten til optagelsesprøven til forkursus, ikke engang ved elevernes vidnesbyrd. Den værdi viser sig i det små, i det skjulte, i det daglige. Hvad der kommer ud af en sådan skoleform unddrager sig i inderste forstand systematisk registrering. Men der vil stadig være mennesker, der er taknemmelige for at arbejde i en sådan skole, og mennesker, der er taknemmelige for at kunne regne et sådant skoleophold for en værdifuld tid i deres liv.

I det i forordet omtalte rundspørge fik ca. 100 elever stillet spørgsmålet: mærkede De i skolens undervisning det højskolemæssige og det faglige som en ubehagelig modsætning eller som en værdifuld sammenhæng? 96 af disse bekræftede oplevelsen af det værdifulde i sammenhængen.

I vor tid, hvor velfærdsstatens borgere sammenbidt kæmper for at gøre arbejdet attraktivt og arbejderen effektiv, en tid, der præges af en hektisk stræben, dikteret af en ubestemt angst for ikke at kunne vinde med og en usikkerhed med hensyn til målet, der skal nås, må der være brug for en skole, der lægger vægt på arbejdsmod og arbejdsglæde, egenskaber, som en sygeplejerske ikke kan undvære.

Både ledende læger og sygeplejersker har givet udtryk for dette:

> Livet er ikke bare arbejde, men det menneske, som er i harmoni med sig selv, er ofte den bedste i sit arbejde. Det er berigende at erkende, at der er »en verden uden for Verona«, at udvide sin horizont ved rejser, læsning og andre kulturelle interesser. Den sure sygeplejerske, der kun ser livet gennem arbejdets briller, kan blive en pestilens for sin afdeling.
>
> Ass. overlæge, dr. med. *Erik Petersen.*

> I skal have menneskelige egenskaber som næstekærlighed, tålmodighed, hjælpsomhed, og I skal altid være delagtige. I skal lære at forstå andre, at hjælpe andre.

Denne hjælp kan blive til stor nytte for en selv. En dag er der måske noget, man ikke kan klare, og så kan det være dejligt at få en hjælpende hånd. I sygeplejersker skal lære at omgås alle mennesker, kunne forstå deres meninger.

Jeg vil ønske jer et langt liv med håbet om, at I vil holde jer vågne. Vi læger kan ikke klare os uden jer. Vi stoler fuldt og fast på jer. I er simpelthen det grundlæggende for, at alt går, som det skal på et sygehus.

Overlæge *Erik Hammerich.*

(Citater af taler ved sygeplejerskeeksamen efter Tidsskrift for Sygepleje.)

En sygeplejeskoles opgave bør være at udvikle en personlig indstilling over for arbejdet hos sygeplejersken. Hendes evne til at holde af mennesker må udvikles, så hun søger at forstå dem og har vilje til at hjælpe dem. Hun må lære at betragte de syge som sine medmennesker og at se patienterne som medlemmer af en familie og et samfund. Tidligere viden og personlig erfaring i forholdet til andre mennesker og i andre former for arbejde danner en værdifuld baggrund for den viden, som kan tilegnes gennem undervisningen i psykologi, samfundskundskab og etik. Og videre: Evnen hos sygeplejersken til at tilegne sig en principiel forståelse af et emne og at arbejde efter disse principper i omsorgen for patienterne må udvikles. Der lægges i dag stor vægt på den tekniske færdighed i sygeplejen. Så vigtig teknikken end er, kan det at være teknisk dygtig ikke slå til for en sygeplejerske. Al virkelig uddannelse hviler på menneskets hele personlighed.

Ellen Broe,
forstanderinde.

(Fra afsnittet »Den moderne Sygepleje« i Lærebog for sygeplejeelever udgivet af Dansk Sygeplejeråd.)

Maria Madsen, formand for DSR, slutter sig hertil:

Det er *højskolen*, der har jubilæum. Højskolen skal få min varmeste lykønskning. Den har betydet så meget for den stand, jeg kommer fra — landboerne — den har haft uendelig stor betydning for den landsdel, jeg kommer fra — Sønderjylland — og siden forskolen for sygeplejeelever fik sin plads i højskolen, og jeg selv fik lov til at stå i arbejdet en tid, har den været mig en stadig inspiration også i mit nuværende arbejde.

En kendt højskolemand blev spurgt om, hvordan man i dag får ungdommen til at lytte. Svaret lød: »Man skal vide en masse om sit emne, mere end de hører og ser i radio og fjernsyn, og så skal man have noget på hjerte.« Højskolemanden har ret. Det er de to ting, der gør ordet levende, også når det gælder faget sygepleje. Maren Grosen udtrykte samme tanke i sætningen »Uden dygtighed får ånden ikke mæle«. Der er mange vidnesbyrd om, at arbejdet på Testrup højskole på den måde lykkedes gennem 100 år. Hvor har f. eks. Maren Grosens store kærlighed til højskolen og sygeplejen smittet mange.

Jeg ønsker for vor egen højskole, at den gennem skiftende tider må bevare denne evne — både når det gælder faget og de egentlige værdier i menneskelivet — de åndelige værdier.

SLUTNING

Forskolen i højskolen har været båret af en idé: Hvordan du som sygeplejerske gør dit arbejde, er afhængig af, hvordan du er som menneske.

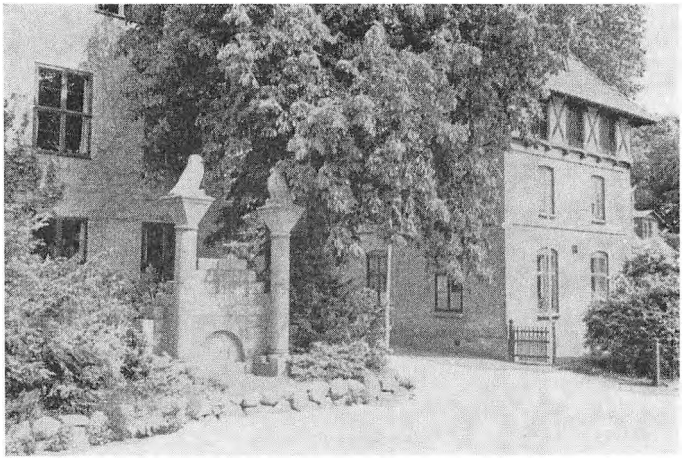
Hvordan har denne tanke været ført ud i livet? Hvordan blev ideen virkeliggjort i praksis?

Mange af de ca. 100 breve fra gamle elever rummer et vidnesbyrd om den betydning, som Testrup Højskole har haft for dem:

Højskolens arbejde har altid været personligt præget, men samtidigt alment menneskeligt, jordnært og himmelstræbende, systematisk, rationelt og åndeligt, beskedent og dog i pagt med, hvad der er tidløst, muntert og dybt alvorligt.

Bogen har prøvet at vise, at ideen: forskolen i højskolen har haft bærekraft, og at det menneskesyn, som er defineret i indledningen, har dannet grundlaget for samarbejdet mellem lærere og elever.

Hvordan fremtiden vil forme sig for Testrup Højskole, vil kun tiden og udviklingen kunne vise.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1866—1926

Side

Indledning 9
Østjylland kalder 11
Nørregaard og Bågø 14
1866—1876 23
1876—1896 33
1896—1908 54
Nørregaards undervisning 62
Nørregaards arbejde udadtil 71
Forhandling om en afløser 83
1908—1911 90
1911—1926 96

1927—1966

Forord 113
Indledning 115
Starten 118
Forberedelse 1927—30 136
Forskolen i højskolen 1931—52 144
Skolen og tiden 155
Skolens liv 181
Problemet: Fagskolen — Højskolen 207
Lærere og medarbejdere 218
Gymnastikken 233
Håndarbejdet 236
Biblioteket 237
Eleverne og elevforeningen 238
Status og fremtidsperspektiver 243
Slutning 257